Rüya Gibi
Sovyetler Birliği'nde Yedi Yıl

SEMİR ASLANYÜREK

YAZILAMA

2. Baskı

Yazılama Yayınevi: 66
Yaşamın İçinden: 9

"rüya gibi"

sovyetler birliği'nde yedi yıl

Semir Aslanyürek

Kapak Tasarımı
Levent Karaoğlu

Sayfa Tasarımı
Gülgün A. Keneş

İkinci Baskı
Nisan 2014

Birinci Baskı
Mayıs 2013

© Yazılama Yayınevi

ISBN
978-605-5892-62-3

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL
(0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker cad. Osmancık sokak Betül Han 9/13
Kadıköy – İSTANBUL
0 216 338 52 59

www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

"rüya gibi"

sovyetler birliği'nde yedi yıl

Semir Aslanyürek

"Onursuz cennete razı değilim,
Onurlu cehennem azizdir bana"
Anter Bin Şeddad

YAZILAMA

Prof. Dr. Semir Aslanyürek: 15 Ağustos 1956 Antakya doğumlu. İlk ve Orta eğitimini Antakya'da tamamladıktan sonra Şam Üniversitesi'nde 3 yıl tıp okudu. O sırada yaptığı bir yontu ile Sovyetler Birliği'nden burs kazandı. 1979 yılında Sovyetler Birliği'ne gitti. Henüz okulun hazırlık sınıfındayken heykel eğitimi görmek yerine sinemayı tercih etti ve 1980 yılından 1986 yılı sonuna kadar Moskova'da SSCB Devlet Sinema Enstitüsü (VGIK) Film Yönetimi Fakültesi'nden Master of Fine Arts unvanıyla mezun oldu. Sinema Enstitüsü yıllarında "*Yara*" "*Babil'de Yalnızlık*" ve "*Yukarda Havalar Temiz*" adlı kısa filmleri çekti.

1990 yılında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Sinema TV Bölümü'nde öğretim görevlisi oldu. 1995 yılında Doçent, 2002 yılında da Profesör unvanını aldı.
"*Vagon*" "*Şellale*" "*Çağlar Boyunca Antakya*" (Belgesel) "*Eve Giden Yol*" "*Yedi Avlu*" ve "*Lal*" filmlerini yönetti.

BİZ

kulede bir başına bir adam oturur
önünde milyonlarca düğme var
düğmenin birine bastı mıydı
bizlerden biri ya kolunu kaldırır
ya adam öldürür
ya çişini eder

tereci tere satar
biz vatan satarız

biz kurşuna dizeriz düşünceyi
hiçbir şey düşünmiyeceksin
hatta hiçbir şey düşünmediğini bile

bir ilacımız var bizim
şırınga ettik mi insana
istediğimizi söyletiriz

biz insan eti yeriz
pek güzel oluyor nohutlu yahnisi

ucu kurşunlu kırbaca pek meraklıyız

kapıya şapkanı as
gir içeriye
yat karımızla
biz görünce şapkayı
döner gideriz rahatsız olmayın diye

çocuklarımız
kıçlarına etiket yapıştırılır
piçhanelerde yetiştirilir

yatağa yatmadan
yastığın altına bak
oraya girmiş olabilir bizlerden biri

geçenlerde güneş tutuldu ya
bu fesatlığı da biz yaptık
propaganda kuvvetiyle

en iyisi bizi asmak
bizi kesmek
hapislere atmak bizi
bizi atomlamaktır

Nâzım Hikmet RAN (1947)

Önsöz

On yıl kadar önce Suriye'de bulunduğum bir sırada bir film yapımcısıyla karşılaştım. Beni şirketine davet etti. Kahvelerimizi içerken bir miktar sohbet ettikten sonra bana çekmeyi düşündükleri bir filmin senaryosunu verip okumamı rica etti. Okuduktan sonra da buluşup konuşacaktık. Senaryoyu alıp oradan ayrıldım. Bir iki gün içinde okuyup adama telefon ettim. Tekrar şirkete buyurmamı rica etti. Gittim. Odasında önceden tanıdığım bir senarist ve bir yapım şefi vardı. Selamlaştık. Kahvelerimizi içerken senaryoyu nasıl bulduğumu sordu. Beğendiğimi söyledim vs. Bu filmi yönetmesi için benim yakından tanıdığım bir yönetmene önereceklerini söyledi ve o yönetmen hakkındaki görüşlerimi sordu. Çok isabetli bir karar verdiklerini, düşündükleri yönetmenin çok yetenekli ve dürüst bir insan olduğunu anlattım.

Ben yönetmeni överken onlar birbiriyle bakışıp anlamlı bir şekilde gülümsüyorlardı. İşin içinde bir iş olduğunu sezip meselenin ne olduğunu sordum. Meğer şaka yapıyorlarmış. Aslında senaryoyu bana öneriyorlarmış. Ben de neden böyle bir şaka yapmaya ihtiyaç duyduklarını sordum.

Yapımcı, eğer sordukları yönetmeni kötüleseymişim, "Aman ha! Yönetmen kim, bu adam kim? Bu adam beş para etmez, sizi batırır" deseymişim, bana danışmanlık ücreti ödeyip uyarılarımı dikkate alacaklarını söyleyecek ve teşekkür edeceklermiş. Ama ben o yönetmeni övmüş, çok isabetli olduğunu söylemişim. Onlara göre insan arkadaşını anlatırken kendini anlatırmış...

O zaman bana biraz tuhaf gelmekle birlikte, bu yaklaşımın zekâ ürünü çok doğru bir yaklaşım olduğunu düşünmüştüm. Hâlâ da öyle düşünüyorum.

Halkçı partilerin hüküm sürdüğü yıllarda halkına kan kusturmuş, demokrat partileri olmuş ama demokrasi yüzü görmemiş, adalet partileri tarafından yönetilmiş ama adaletsizliğin daniskasını yaşamış, selamet partileri zamanında başı beladan kurtulamamış, ak partilerin iktidar olduğu bu günlerimizde ise ortaçağ karanlığını aratan, zifiri olduğu kadar kirli bir karanlığa bürünmüş ve yarı sömürge konumundan tam sömürge olma yolunda hızla ilerleyen ülkemde, Sovyetler Birliği hakkında savrulan yalanların, atılan iftiranın haddi hesabı yok!

Kurtuluş Savaşımızda bize en büyük desteği veren ve var olduğu sürece ülkemize hiçbir zararı olmayan, tam aksine, ülkemizi işgal eden ülkelere dost olup ona düşmanlığımızı ilan ederek büyük bir vefasızlık örneği göstermemize rağmen gerektiğinde dost elini uzatmaktan geri kalmayan Sovyetler Birliği uzun yıllar boyunca bize bir öcü gibi anlatıldı.

Sovyetler Birliği'nde herkes devlete çalışır. Evler, arabalar, fabrikalar, mağazalar, yollar, nehirler, göller, ağaçlar, hayvanlar kısaca her şey devletin. Kimsenin hiçbir şeyi yok!

Sovyetler Birliği'nde çocuk doğar doğmaz onu devlet alır. Çocuk büyüdüğünde annesini, babasını kardeşlerini tanımaz. İcabında kız kardeşiyle evlenebilir.

Sovyetler Birliği'nde erkek çocuklar ilk cinsel deneyimlerini anne ve kız kardeşleriyle yaşarlar. Kızlar babaları ve erkek kardeşleriyle.

Sovyetler Birliği'nde insanlar eşlerini kıskanmazlar. Herkes istediğiyle yatabilir. Bir erkek evine geldiği zaman eğer kapıda bir şapka asılıysa, demek ki evde karısıyla yatan başka bir erkek vardır. O halde adam evine girip eşiyle yatan adamı rahatsız etmemelidir.

Sovyetler Birliği'nde kilise, cami, havra yoktur. Bütün vatandaşlar dinsizdir. İnananlar anında idam edilir.

Sovyetler Birliği'nde herkes aynı giysileri giyer, aynı yemeği yer.

Sovyetler Birliği'nde halk tabakalara ve sınıflara ayrılmıştır. Yöneticinin çocukları yönetici, generallerin oğlu general, subayların oğlu subay, memurların oğlu memur, işçinin oğlu işçi, köylünün oğlu köylü olur. İnsanların başka seçenekleri yoktur.

Bu örnekleri istemediğiniz kadar çoğaltabiliriz ve ne yazık ki toplumu-

muzun önemli bir kesimi bu çağda, hâlâ bu safsatalara inanmaktadır. Ne yazık ki, bazen İmam Ali'nin soyundan geldiğini söyleyen Alevi babam bile bu safsatalara inanıyordu. Üstelik aynı ithamların Alevilere de yöneltildiğini bile bile. Bunun içindir ki, babamın hâlâ yaşıyor olmasını ve bu kitabı okuyabilmesini çok isterdim...

Oysa...

Bu ithamları yapanlar kuşkusuz ki, büyük ölçüde kendi toplumlarını anlatmaktadırlar. Tıpkı Suriyeli yapımcının örneğinde olduğu gibi...

Bu iftiraların beşiği ve en büyük kaynağı başta ABD olmak üzere Batılı emperyalist ülkelerdir. Oysa itiraf etmese bile herkes, ama herkes ABD'nin insanlığa en büyük zararı veren ülke olduğunu bilir. Yeryüzü tarihinde hiçbir ülke diğer halklara ABD kadar zarar vermemiş, ABD kadar katliam yapmamıştır. Henüz kuruluş aşamasında ABD yerli halka katliam uygulamıştır. Kitlesel imha silahı olan atom bombasını ilk kendisi Japonya'ya karşı kullanmıştır. Komşularını bir kenara bırakalım da, kendi topraklarından on bin kilometre uzaklıkta olan Kore, Vietnam gibi kendi halinde olan ülkelerle ne alıp veremediği vardı? Orada yapılan insan kıyımının gerekçesi neydi? Ya Filistin? Evvelsi gün Afganistan, dün Irak, Yugoslavya, bugün Libya, Tunus, Mısır, Suriye ve elinden gelirse yarın İran, hatta Rusya ve Çin... Velhasıl tarihin hiçbir afeti, felaketi, depremi, tufanı, yangını veya salgını insanlığa ABD kadar zarar vermiş değildir. AIDS, SARS, Enflüanza gibi hastalıkları laboratuvarlarda üretip boyun eğdiremediği ülkelere bulaştırdığı bile söylenir.

Aslında İkinci Dünya Savaşı'na kadar Türkiye dâhil, Müslüman ülkelerin hiç biri sosyalizme ve Sovyetler Birliği'ne düşman değildi. Hatta 20. Yüzyılın başlarında kurulan Mısır Komünist Partisi'nin kurucuları arasında iki cami imamının bulunduğunu işitmiştim. Ama Müslüman ülkelerin Sovyetlere dost olması halinde rahat at koşturamayacağını bilen ABD, CIA denen dünyanın en kirli terör örgütünü kurmuş ve bütün dünyada, özellikle Müslüman ülkelerde müthiş bir anti Sovyet propaganda başlatmıştır. Sovyetler Müslümanlığı yok edecek, Allah, kitap diye bir şey kalmayacak ve önsözümüzün başında sıraladığımız iftira maddeleri...

Bir de 1969 yılında Apollo 11 ile aya ilk "ayak basan" Amerikalı Neil

Armstrong Mısır'ı ziyaret ettiğinde ezan sesini işitince, dehşete düşmüş gibi dikkat kesilmiş ve bu sesin ne olduğunu sormuş. Ezan, namaza çağrı demişler. Armstrong gözyaşlarını tutamayıp "Aya ilk ayak bastığım sırada bu sesi işittim" demiş... Sonrasını siz düşünün... Bir bilim adamının utanmadan böyle bir yalan söylemesi, duygu sömürüsü veya şerefsizlik değil de nedir?

İkinci Dünya Savaşı'nın kapitalist sistemin devasa bir krize girmesi sonucu çıktığını hepimiz biliyoruz. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı arifesinde ABD'nin kendi tarihinin en büyük krizine girdiğini de biliyoruz. Bir ülke düşünün, kendi tarihinin en büyük krizine giriyor, ardından bir dünya savaşma katılıyor ve savaştan hemen sonra dünyanın en müreffeh ülkesi haline geliyor... Savaşa katılan diğer ülkeler, her anlamda savaştan yıkım içinde çıkıyor. SSCB savaşta yirmi beş milyon vatandaşını kaybediyor vs. Yani İkinci Dünya Savaşı'ndan bir tek ABD kârlı çıkıyor. İnsan bu durumdan hiç kuşkulanmaz mı? Hitler bütün Avrupa Ülkelerini çiğneyip işgal ederken neden İsviçre'ye bir tek Alman askerinin ayak basmadığını sorgulamaz mı? İkinci Dünya Savaşı'nın ABD'yi dünyanın en refah ülkesine çevirmesi bir tesadüf mü? ABD İkinci Dünya Savaşı'na (Japonya'ya ve Filipinlere saldırısını hesaplamazsak) ancak 1944 yazında Normandiya Çıkarmasıyla bilfiil katılmış oldu. O zaman savaş çoktan Sovyetlerin lehine dönmüştü. ABD'nin Avrupa'ya asker çıkarması asla ve asla Almanya'ya karşı değildi, aksine Berlin'e varan Sovyet kuvvetlerini durdurabilmek içindi. Kısacası bu korkunç savaşın tek kazananı ABD... Acaba bu savaşı kendisi planlayıp provoke etmiş olamaz mı? Elimde veri yok ama bundan kuşku duymuyorum. Ayrıca meşhur Yalta Konferansı'nı iyi inceleyen birinin bana biraz hak vereceğini sanıyorum.

ABD tarihi boyunca her türlü karanlık işin, her türlü gerici darbenin, her türlü işgalin, her türlü terörün, her türlü suikastın kuramcısı, uygulayıcısı ve destekleyicisi olmuştur. Diğer ülkeler ABD'ye yakınlıkları ölçüsünde demokrat ve özgür ülkelerdir. ABD'nin dayatmalarını reddeden, bağımsızlıklarına düşkün ve onurlu ülkeler ise diktatörlüktür.

Bu özelliklere sahip bir ABD'nin Sovyetler Birliği'ni övmesi elbette beklenemez. Övse asıl o zaman Sovyetler Birliği'nden kuşkulanmak ge-

rekmez mi? Bütün dünyaya olduğu gibi, kendi halkına da her adımda yalan söyleyen, göz göre göre dünya gerçeklerini çarpıtan bir ülkenin sadece Sovyetler Birliği hakkında doğru söyleyebileceğine inanan var mı? Varsa ya niyetinden ya da aklından şüphe etmek gerekir...

Bir de ABD'nin sinemayla yaptığı Anti Sovyet propagandaya ne demeli? Hiç abartmıyorum, ABD'de yapılan her on filmin en az beşi sırf Anti Sovyet propaganda amacıyla yapılmıştır. Buna karşılık Sovyetler Birliğinde yaşadığım sürece ABD veya Batı ülkelerini kötüleyen onlara karşı propaganda yapan bir tek film izlediğimi hatırlamıyorum. Çünkü SSCB'nde sanat iyiliği göstermek, onu övmek ve teşvik etmek için yapılır. Kötülüğü gösterip insanları kötülüğe özendirmek için değil! Belki de Sovyet propagandasının en büyük eksikliklerinden biri de budur.

Bu yüzden Sovyetler Birliği'nin dağılmadan hemen önceki dönemde Moskova'da yaşayıp o döneme tanıklık etmiş biri olarak, yaşadıklarımı kısmen de olsa, ülkemin insanlarıyla paylaşmak istedim. Bence iyi ettim.

Bu satırları okuyan Sovyet propagandası yaptığımı düşünebilir. Hiç gocunmam. Eğer gerçekleri söylemek propaganda ise onu hep yapacağım. Çünkü gerçeği propaganda etmenin hiçbir sakıncası yoktur! Aksine, gerçeği propaganda etmemek sakıncalıdır, kötüdür, ayıptır!

Semir Aslanyürek
13.03.2013

Sevginin, umudun, sessiz övgünün
Çok sürmedi bizi aldatmacası
Kayboldu gençlik eğlenceleri dünün
Rüya gibi, sabah pusu gibi...

Aleksandr PUŞKİN

Doğum Günü

15 Ağustos 1979. Suriye Havayolları'na ait küçük bir Super Caravelle uçakla Şam Havaalanı'ndan havalanıyoruz. Bu uçağın salonunun bir tarafı iki koltuklu, diğer tarafı üç koltukluydu. Biz üç koltuklu tarafta oturuyorduk. Bir yanımda Judit, diğer yanımda Ester oturuyorlar. Ben ortadayım. Uçak Akdeniz üzerinde bir süre uçtuktan sonra Türkiye üzerinde uçmaya başladı. Pencereden bakan Judit devamlı nereye vardığımızı söylüyordu:

–Akdeniz bitti – dedi derme çatma ve komik bir Arapçayla.
–Şimdi Türkiye üzerinde uçuyoruz. Bak senin memleketin.

Uzanıp Judit'in önünden bakıp aşağıyı seçmeye çalışıyorum. Pek bir şey görünmüyor. Yerime dönüyorum. Ester Budapeşte'de Türkoloji okumuş ve çok iyi Türkçe konuşuyor. Ama kitap okuduğu için bana bakıp gülümsemekle yetiniyor. Nihayet hostesler yemeğimizi getirdiler. Pek aç değildim ama yine de atıştırdım. Ester esmer ve çok şirin Yahudi kökenli bir Macar kızıydı. Çok zeki, kibar ve zevkli bir espri anlayışı var. Önce yemeğini bana önerdi. Ben zaten aç olmadığımı söyleyince o da Judit gibi iştahsızca yemeye başladı.

Judit ile Ester yaklaşık bir ay kadar bizde misafir kalmışlardı. Şam'ın merkezinde parlamento binasının en fazla iki yüz metre arkasında çok odalı geniş bir daire kiralamıştık. İsviçre'den Martin, Macaristan'dan György, Pakistan'dan Muhammed Najib ve Antakya'dan Esat'la birlikte beş öğrenciydik. Tam bir komün hayatımız vardı. Bütün gelirlerimizi bir kutuya koyuyor ve bütün harcamalarımızı o kutudan yapıyorduk. Bir kerecik olsun, kimse kimseye "sen ne kadar koydun veya sen ne kadar aldın?" diye sormamıştı. Yerli veya yabancı misafirimiz eksik olmuyordu. İşte o yaz Macar arkadaşımızın arkadaşları Judit ve Ester gelmişlerdi. Onlarla en çok ben ilgilenmiştim. Beraberce Suriye'yi karış karış gezdik. Tabii bu arada ben yaptığım bir heykeli Sovyet Kültür Merkezi'ne hediye etmiş ve karşılığında SSCB'den burs kazanmıştım. O yaz SSCB'ne gidecektim. Bu arada, belki bu hayatta en yakın arkadaşım olan Peter Debreceni (daha önce Şam'daydı ve öğrenci yurdunda aynı odayı paylaşıyorduk) burs aldığımı haber almıştı ve Moskova'ya Budapeşte üzerinden gitmemin daha iyi olacağını iletmişti. Sözde SSCB'ne gidişimi maskeleyecektik. Şam'da bulunan Türkiyeli öğrenciler bir Macar kızla tanışıp evlendiğimi ve onunla Macaristan'a gittiğimi bileceklerdi. Ayrıca Peter, Şam'dan ayrılalı neredeyse bir yıl olmuştu ve onu çok özlemiştim. Böylece Budapeşte'ye gidişim sağlam bir gerekçeye oturtuldu. Komün arkadaşlarım sağolsunlar, Budapeşte'ye uçak biletimi komün kutusundan ödemişlerdi...

Uçak İstanbul üzerinden uçuyordu. Judit okuduğu kitaptan gözlerini ayırıp bir ara aşağıya bakmıştı ve çığlık atar gibi bağırmıştı:

-Aa! İstanbul! Bak, Bosforus - dedi.

O zamana kadar hayatımda bir kez ve bir günlüğüne gelmiştim İstanbul'a. Yine Judit'in üzerinden uzanıp baktım. Çok güzel görünüyordu. Yerime oturdum. Ester kitabını kapatıp benimle ilgilenmeye başladı. Budapeşte'yi anlattı. Babası iktidardaki Macaristan İşçi Partisi'nin önemli isimlerindendi. Onunla mutlaka tanışmamı ve Budapeşte'de kalacağım sürenin bir kısmını onlarda, bir kısmını Peter'de geçirmemi söyledi vs. Biraz sonra hostes, yabancı yolcuların Macaristan'a giriş için doldurma-

ları gereken bir kart verdi. Kartı Ester aldı ve doldurmak için benden pasaportumu istedi. Verdim. Kartı doldurduktan sonra pasaportu bana iade edeceği yerde Judit'e uzattı. Judit pasaportu biraz kurcaladıktan sonra neşeyle gülümsedi ve ikisi anlaşmış gibi aynı anda beni öptüler. Ben de şaşırdım. "Ulan ne kerametli pasaportmuş bu" diye düşündüm ama sormaktan da kendimi alamadım:

-Ne oldu?
-Ne, ne oldu? – diye soruya soruyla karşılık verdi Ester.
-Birdenbire beni öpmek nerden aklınıza geldi? Hem de ikiniz, aynı anda...
-Seni kutlamak için öptük – dedi Ester.
-Kutlamak mı? Moskova'ya gidişimi...
-Hayır, şapşal. Bak bugün 15 Ağustos. Doğum günün.

Gerçekten de doğum günümdü. Ne tesadüf ama tam yedi yıl sonra yine 15 Ağustos'ta Türkiye'ye dönecek ve doğum günümü Emniyet Müdürlüğü'nde birinci şubede kutlayacaktım. Çok sürmedi Budapeşte Havaalanı'na indik. Peter birkaç ay önce evlendiği eşiyle birlikte geldi. Onlardan başka Suriye'de beraber okuduğumuz birkaç Macar arkadaşım da karşılamaya gelmişlerdi. Judit ve Ester'i karşılayan yakınlarıyla birlikte mini bir konvoy halinde Budapeşte'nin yolunu tuttuk.

Mini konvoyumuz Peter'in evinin önünde durdu. Araçlar park edildi, küçük valizimle Bond çantamı da bagajdan alıp Peter'in evine çıktık. Epey kalabalık olduğumuz için çoğunluk, daire giriş kapılarının olduğu balkonda bekledi. Kesintisiz bir şekilde ve neredeyse herkes Macarca konuşuyordu. Küfürlü kelimelerden başkasını anlamıyordum. Sanki önemli bir şey tartışılıyordu. Macarcanın melodisi çok hoşuma gidiyordu. O günden bugüne kadar annem gibi algıladığım Peter'in annesiyle tanıştım. Beni evladı gibi karşıladı, bağrına bastı. Biraz sonra kalabalık bizimle selamlaşarak ve bir şey hususunda anlaşmış gibi dağıldı.

Peter'in evi sakinleşince yerleşeceğim küçük odayla tanıştım. Biraz sonra Peter'in babası da geldi. Selamlaştık. Peter ailesine benden o kadar söz etmiş ki benimle ilgili her şeyi biliyorlar neredeyse. Bu arada Peter'in

annesi beş bardak likör ile kremalı çilek salatası ve adını kitaplardan öğrenip hayatımda ilk kez tadına baktığım Frenk üzümü vs. gibi meyveler getirdi. Likörleri içip meyveleri yedik. Peter akşama hazırlanmamız gerektiğini ve bir arkadaşın evinde toplanıp yemek yiyeceğimizi söyledi. Ben hazırdım. Peter ve birkaç aylık hamile eşi Tünde giyinip hazırlandılar. Ebeveynlere hoşça kalın diyerek evden ayrıldık.

Artık gün batmış ve şehrin ışıkları yanmıştı. Budapeşte o güne kadar gördüğüm en güzel kentti. Çok geçmeden bütün arkadaşlarımızın toplandığı bir eve geldik. Kalabalık bir gençlik grubu el ele vermiş mezeleri, salataları yemekleri hazırlıyordu. Biz de kolları sıvayıp sofrayı donatmaya, servis açmaya başladık. Birkaç dakika içinde her şey hazırdı. Sofraya geçtik. Henüz kimse elini yemeğe sürmeden peş peşe iki patlama sesiyle irkildim. Sovyet şampanyaları şişelerinden taşıyordu. Birileri şampanya bardaklarını şişenin ağzına tutup masaya dökülmesini engelliyorlar. Bardaklar tokuşturuldu. "Egészségedre" (sağlığınıza) diyerek benim sağlığıma içtiler. Aralarında sohbet edenler, birbiriyle politika tartışanlar, bana Rusça kelimeler öğretmeye çalışanlar derken, yemek faslı bitti. Masa çarçabuk toparlandı. Üzerinde bir sürü mum yanan kocaman bir pasta masanın ortasına kondu. İşin tuhaf tarafı doğum günümü yine unutmuştum. Pasta, mumlar, şampanya bile bana bir ipucu verememişti. Çünkü daha önce hayatımda bir kez olsun doğum günüm kutlanmamıştı. Antakya kırsalında o zamanlar doğum günlerini ancak "Ayşecik" filmlerinde görürdük. Ayrıca çok "burjuvamsı" gelirdi bizlere... Nihayet ışıklar söndürüldü ve mumları üfürmem söylendi. Derin bir nefes alıp bir üfürüşte yirmi üç mumu söndürmemle birlikte bir alkış koptu. Sonra da öpücükler hediye paketlerini, hediye paketleri de öpücükleri kovaladı. Aradan tam otuz üç yıl geçti ve bu hediyelerden bazıları şu ana kadar yanımdadır. Bunlardan birisi Rusça – Türkçe sözlüktü.

Bu hayatımda ilk doğum günü kutlamamdı. Yirmi üç mum üflememe rağmen bu olay benim için yaşamımın ilk yılı, hatta ilk günüydü. Hayatımda ilk kez sosyalist bir ülkeye ayak basmam doğum günüme rastlamıştı. Çok mutluydum...

Sevdiğinize Nasıl Hitap Edersiniz?

Budapeşte'deki ikinci günümün sabahında, kahvaltıdan hemen sonra Peter'le karısı kafa kafaya verip benim için bir program yapmaya başladılar. Kimlerle ve hangi tarihlerde tanıştırılacağımdan tutun, hangi konserlere gideceğim veya hangi müzeleri hangi günlerde ve saatlerde gezeceğime kadar ayrıntılı bir plan yapıldı. O gün öğleden sonra şehir turuna çıktık. Budapeşte'nin İstanbul gibi iki yakası var. Tuna Nehri'nin bir yakasına Buda, diğer yakasına ise Peşt deniyor. Peter'in evi Peşt yakasında olduğundan önce Peşt merkezini dolaştık. Yorulunca şehir merkezindeki geniş meydanlardan birinde bir kafede oturup kahvemizi içtik. Tünde kırık bir Arapça'yla bana birtakım açıklamalar yapıyor, zorlanınca da Arapçası mükemmel olan Peter devreye giriyordu. Peter Macarca'nın haricinde Arapça, İngilizce, Fransızca, Almanca ve Rusça biliyordu. Ben ise Türkçe ve Arapça'nın haricinde okulda öğrendiğim kadarıyla biraz Almanca biliyordum. Rusça öğrenimine bir ay sonra Kiev'de başlayacaktım.

Kahve molasından sonra Buda'ya yollandık. Buda, Peşt'e nazaran daha yeşil, daha lüks bir yakaydı. Ayrıca epey engebeli ve daha tenhaydı. Tünde'nin hamile olması nedeniyle Buda'da fazla dolaşmadan eve döndük. O akşamı Peter'in ailesiyle geçirecektik.

Peter Budapeşte Üniversitesi'nde fizik hocasıydı ve mesaisi vardı. Bu nedenle benim gezi programımdan Tünde sorumluydu. Bu abla hamileliğine rağmen kendi yaptığı programı bıkmadan, usanmadan harfiyen uyguladı. Müze, resim galerisi, tarihi mekan vs. gezmekten canım çıktı. Ayrıca önemli insanlarla tanışma faslı ve eş dost ziyaretleri haricinde her gün en az iki saat kitap okumam gerekiyordu. Kitap okumaya itirazım yok ama onun belirlediği saatlerde okumak işkence gibi geliyordu. Bir iki kez okur gibi yapmayı denedim. Kadıncağız durumu çakmış olacak ki, okuduğum yerleri anlatmamı istedi. Sonuçta temiz bir fırça yedim.

Tünde olağanüstü hassas bir insandı. Yemeklerine doyulmayacak kadar lezzetli yemek yapardı. Kendisi de Budapeşte Üniversitesi'nde matematik hocasıydı. Fakat bir yıl hamilelik izni almıştı. Çok bilgili, çok görgülü bir entelektüeldi. Boyu en az 1.80 ve kocaman yapılıydı. İri yapılı oluşu onu hiç çirkinleştirmiyordu. Fakat bu kadar sulu gözlü bir insana

ilk kez rastlıyordum. Biri bir fıkra anlatsa herkes gülerken o da gülmeye başlıyor ama gülüşü birden ağlamaya dönüşüyordu. En ufak bir şeye üzülse ağlıyor, en ufak bir şeye sevinse yine ağlıyordu. Mesela bir ara taburenin üzerinde tünemiştim. Onu güldürmek için ayağımı kaldırıp kafamı ayağımla kaşıdım. Bana baktı, güldü ama iki saniye sonra ağlamaya başlamıştı. Tabii her ağladığında Peter "Şimdi ne oldu?" diye sormadan edemiyordu.

Yanımızda yabancı kimse olmadığı sürece Peter'le birbirimize hep "pipim" diye hitap ediyorduk. Gel pipim, git pipim, sinemaya gidelim mi pipim vs. Bunun nedeni de, henüz Şam'da aynı odayı paylaştığımız günlere kadar dayanıyordu. O günlerden birinde Peter tuhaf bir soru sormuştu:

–Baksana, sizler Antakya'da kendinize çok yakın hissettiğiniz, çok sevdiğiniz birine nasıl hitap edersiniz?
–Nasıl yani? – dedim.
–Yani çok sevdiğiniz veya değer verdiğiniz birine ne dersiniz?
–Kusura bakma valla anlayamadım. Ne demeliyiz ki? Aferin deriz, takdir ederiz...
–Ne bileyim, mesela Şam sakinleri "gözüm" "kalbim" veya "azizim" filan derler. Hani hep adıyla hitap edilmez ya insana...
–Ha, anladım. Valla Antakya'da "zubbi[1]" deriz – diye yapıştırdım.

Tabii dalga geçiyordum. Antakya'da da "gözüm" "canım" deriz ama Peter bu şakamı ciddiye aldı ve epey şaşırmış halde tekrar sordu:

–Yok ya! Öyle şey olur mu? Çok tuhaf...
–Hiç de tuhaf değil – dedim soğukkanlılıkla. – Peki, şimdi biri gelip sana "pipini mi keselim, gözünü mü oyalım" diye sorsa ne cevap verirdin? – Peter neşeli bir şekilde güldü.
–Elbette gözümü oysun derdim – dedi.
–Gördün mü? Demek pipin gözünden de değerliymiş.
–Galiba sen haklısın zubbi – demez mi?

Gülüştük. Ve o günden sonra birbirimize hitap şeklimiz böyle oldu.

[1] Zubbi, Türkçe 'pipim' anlamına gelir.

Hatta Peter bir kere karayoluyla Şam'dan Macaristan'a giderken Antakya'ya uğramış ve ailemin yanında on gün falan kalmıştı. O zaman samimi olduğu kimselere de "zubbi" diye hitap etmişti de Antakyalı arkadaşlarım onu çok tuhaf bulmuşlardı. Babamın bile bu hitap şeklinden nasibini aldığını öğrendim sonraları...

Böylece Budapeşte'de de arada bir birbirimize "zubbi" diye hitap ediyorduk. Tünde bir Arapça sözlükten bu masum sözcüğün anlamını bulmuş ve Peter'e neden birbirimize böyle hitap ettiğimizi sormuştu. Peter meseleyi izah etti. Tünde'yi bir ağlama tuttu, sakinleştirmek mümkün değil. Karı koca epey bir dil döktükten sonra sonuç bana da bildirildi. Tünde, ona da "zubbi" diye hitap etmemekle kendisine hiç değer vermediğimiz sonucuna ulaşmıştı. Haklı bulduk ve ondan sonra ona da "zubbi" diye hitap etmeye başladık...

Budapeşte - Moskova

Budapeşte'de dolu dolu bir ay kadar kaldım. Estergom Kalesi (Estergon'a Macarlar böyle diyor), Szeged ve Balaton derken Moskova'ya gidişim yaklaşmıştı. Peter, Tünde'yle birlikte bana iyi bir kültür gezisi programı yapmışlardı. Müzeler, galeriler, operalar, baleler birbirini izledi. Peter ve Tünde'nin en önemli arkadaşlarıyla tanıştım. Kimi politik ekonomi, kimi sinema, kimisi de felsefe seminerleri verdi. Rusya'ya ayak basınca bana en çok gereken cümleleri öğrettiler ne olur ne olmaz...

Moskova'ya trenle gidecektim. Birkaç gün öncesinden Budapeşte – Moskova biletim alınmıştı. Fakat bu ay zarfında Budapeşte'deki arkadaşlarımın Sovyetler Birliği ile ilgili tutumları bana tuhaf gelmeye başlamıştı. Budapeşte'ye geldiğim ilk günler Sovyetler'e kimse toz kondurmazken sonlara doğru hafiften çekiştirmeye başlamışlardı. Hele Sovyetler'le ilgili Macar fıkraları keyfimi kaçırmaya başladı. Peter'e soramadan edemedim.

> –Bak, arkadaşlar da ben de seninle ilgili epey kaygılıyız – dedi. Sovyetler Birliği'ni cennet-i ala yerine koyuyorsun. Oradaki tüm insanların melekler gibi kanat takıp uçtuğunu sanıyorsun. Ama öyle değil. Orada da insanların yığınla sorunu var. Yani gider gitmez şok yaşamandan korkuyoruz.

–Yapma abicim, cehenneme sürgüne gidiyormuşum gibi davranıyorsunuz kaç gündür... Sovyetler'de insanların kanat takıp uçtuklarını nereden çıkardın şimdi?
–Seni kaç yıldır tanıyorum, Sovyetler denilince gözlerinin nasıl parladığını ben bilirim, sen bilmezsin.
–Ne olmuş yani gözlerim parlamışsa? – diye Peter'e çıkıştım – Sovyetler Birliği denince oturup ağlayacak değildim ya... Hem Antakya denince de coşarım, üstelik Antakya'da kimsenin kanat takıp uçtuğunu da görmedim, işitmedim...

Laf anlatamayacağını anlayınca Peter bir an sustu. Bana bakarken gözlerinin içi gülüyordu. Konuyu değiştirdi, havadan sudan konuşmaya başladık. Gider gitmez mektup yazıp adres göndermemi, bir şeye ihtiyacım olursa telefon edip istememi, Moskova'ya sıkça giden tanıdıkları olduğunu ve onlarla bana koli vs. gönderebileceğini söyledi. Ayrıca kışın sömestr tatilinde Budapeşte'ye mutlaka gelmemi tembih etti, geleceğimi söyledim.

Derken yolculuk günü geldi çattı. Sabahtan hazırlıklar yapıldı. Şam'dan geldiğimde küçük bir valizim vardı. Şimdi ise buna orta büyüklükte bir valizle kocaman bir koli eklenmişti. Bu kadar eşyayı ne edeceğimi sormayı denedimse de, Tünde sorduğum her soruyu tersliyor, gözyaşı döküyordu. Ben çaktırmadan karton kolinin içinde ne olduğuna bir baktım. Tuvalet kâğıdından tutun her türlü konserveye kadar her şey vardı. Bunları ne edeceğimi, trenden inince nasıl taşıyacağımı ancak trene binerken Peter'e sorabildim. Peter trenden inince bir taksiye atlayıp gideceğim yere kolaylıkla gidebileceğimi, Moskova'ya varınca bu eşyaları almakla ne iyi ettiğimi anlayacağımı anlatıp durdu. Bu arada bineceğim vagonu bulup eşyaları kompartımana taşıdık. Yataklı vagon. Öğrenci indiriminden yararlanmak için dört yataklı bir kompartımandan yer ayrılmıştı. Tek veya iki yataklı kompartımanlar lüks sayılıyor ve onlara öğrenci indirimi yapılmıyordu. Ama şansıma o kompartımanda sadece bir Rus Albayla karısı vardı. Dördüncü yatak ise, yol boyunca boş kalmıştı.

Eşyaları yerleştirdikten sonra trenden indik. Peter bir yerden edindiği bir miktar Sovyet parasını burs alana kadar lazım olur diye cebime sıkıştırdı. Platformda beni yolcu etmeye gelen epey bir kalabalık vardı.

Herkesle teker teker vedalaştım. Tünde herkese gülücük dağıtırken gözyaşları oluk oluk akıyordu, bu kadar gözyaşını nereden getiriyor, anlamak mümkün değil. Nihayet trenin hareket saati geldi. Trene bindim. Tren yavaşça hareket etti. Peter ve bazı arkadaşlar trenle birlikte yürüdüler. Ben pencereden sarkmış el sallıyordum. Arkadaşlar söylemeye vakit bulamadıkları bir sürü öğüdü bağıra çağıra söylemeye başladılar. Tren hızlanınca arkadaşlar da hızlandı. Sonra koşmaya başlasalar da platformun sonunda kalakaldılar. Ben hâlâ el sallıyordum. Ta ki tren bir virajı dönüp onları kaybedene kadar... Buna rağmen tren Budapeşte'den çıkana dek pencerede kaldım. Sonra ister istemez kompartımanıma döndüm. Rus albay eşiyle birlikte oturağa oturuyorlardı. Başımla selam verip karşılarına oturunca ikisi de gülümseyerek bana baktılar. Az sonra albay söze başladı:

-Vot tak! (işte böyle) - dedi Rusça.

Ben ne dediğini anlasam da ne diyeceğimi bilemedim. Sadece söyleneni başımla onayladım. Albay tekrar sordu:

-Moskova'ya? - Bu soruyu da sesimden korkarak yanıtladım.
-Da.

Albay Rusça bilmediğimi anlamış olacak ki, "Tarzan'ca" bir Macarcayla sordu:

-Macar? - Bu kez başımı olumsuz salladım. Albay'ın tepkisi beni güldürdü.
-Ayayayayay... Alman? - Yine olumsuz baş salladım.

Bu sırada albayın eşi Rusça bir şeyler söyledi kocasına. Sanki beni sorguladığı için azarlıyordu. Albay sustu. Albayın gönlünü almak için bu kez ben konuştum:

-Török - dedim. (Macarcada Türk demek) Albay öyle bir sevindi

ki, birden haykırıverdi:
–Aha! Turok? – Bu kez başımla onayladım. Turok Rusça'da Türk demek...

Albay birden ayağa kalktı, elini uzatıp adımı söyledi. Ben de adımı söyledim ve albay doğru telaffuz edene kadar adımı söyletip karısıyla birlikte tekrarladılar. Bundan sonra sohbetimiz Almanca Rusça Macarca karışımı bir tarzancayla nefesimiz yettiği sürece ve yolculuğumuz boyunca sürdü...

Trenin bir restoran vagonu olduğu halde Tünde bana esaslı bir yolluk hazırlamıştı. Tabii albay ve eşinin yolluğunun yanında bir şey değildi. Çünkü albayın sofrasında her şey vardı. En önemlisi Rus sofrasının olmazsa olmazı Rus votkası ve henüz pek alışamadığım, yani pek tat alamadığım siyah havyar! Tabii Suriye'deyken Rus votkasını pek çok kez tatmıştım. Ama o yaşlarda iyi bir içici değildim. Albay da pek üzerime gitmedi bu konuda. Bana telefonlarını verdikleri halde Sovyetler'e yerleştikten sonra hiç iletişime geçemediğim bu iki değerli insan yol boyunca bana Rusça öğretmeye çalıştılar. Albayın eşi (ne yazık ki ikisinin de adlarını unuttum) beni o kadar nazlandırdı ki, öz annesi bile insanı bu kadar nazlandırmaz. Ne varsa önüme koydu, 36 saat boyunca yedirdi, içirdi. Macar dostlarımın "İnsanlar Sovyetler'de kanat takıp uçmuyorlar" lafını hatırladım. Eğer Sovyet insanı böyleyse kanat takıp uçmasına ne gerek vardı? Kanat takıp uçacak kişi bendim önünde sonunda...

Gastinitsa Universitetskaya (Üniversite Misafirhanesi)

İkinci günün sabahı saat dokuz – on sularında Moskova'daki Kiev Tren İstasyonu'na vardık. Tabii yurt dışından gelen öğrencileri karşılayan bir komite var. Gel gelelim benim Budapeşte üzerinden trenle geleceğimi hiç kimse bilmiyor. Albay ve eşiyle birlikte ben de eşyalarımı platforma indirip nereye gideceğimi ve ne yapacağımı kestiremeden öylece kalakaldım. Neyse ki, albay devreye girdi. Nereye gideceğimi, beni karşılayacak biri olup olmadığını binbir güçlükle sordu. Hiçbir şey bilmediğimi anlattım. Albay onu karşılayan bir araçla eşini eşyalarıyla birlikte gönderdikten sonra eşyalarımı bir el arabasına yükleyip beraberce istasyon dışına

çıkardık. Albay önce telefon kulübesinden bir yerleri arayarak durumu bildirdi. Birkaç aramadan sonra durumu çözmüş olacak ki, Kiev Tren İstasyonu önünde bekleyen taksilerden birine el etti. Eşyalarımı yükleyip taksiye bindik. Taksi olağanüstü geniş caddelerde yol almaya başladı. Moskova müthişti. Daha sonra Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanlığı binası olduğunu öğreneceğim meşhur binanın önünden geçerek Kalinin Bulvarı'na, oradan da Lenin Bulvarı'na girdik. On beş, yirmi dakika sonra Sovyet Dışişleri Bakanlığı binasının birebir kopyası olan Moskova Devlet Üniversitesi'nin görkemli binası görünmeye başladı. Daha sonra öğrendiğime göre, Stalin zamanında Moskova'da bu binadan yedi adet yapılmış. Beş dakika sonra Moskova Devlet Üniversitesi'nin yakınında yirmi küsur katlı yeni bir binanın önünde durduk. Eşyalarımı indirirken Albay binaya girip birileriyle konuştu ve genç yaşta bir üniversiteli ile dışarı çıktı. Üniversiteli benimle el sıkışıp "hoş geldiniz" dedikten sonra beni teslim aldı. Albayla vedalaştıktan sonra Üniversite misafirhanesi denen binaya girdim. Kaydım yapıldıktan sonra üst katlardan birinde Moskova Devlet Üniversitesi'ni tüm görkemiyle görebilen bir odaya yerleştirildim.

Odama henüz yerleşmiştim ki, misafirhaneye kaydımı yapan genç, bir Azeri öğrenciyle çıkageldi. Hatırladığım kadarıyla Gürsel adlı Azeri öğrenci benimle hararetli bir şekilde selamlaştıktan sonra Azeri lehçesiyle durumu izah etti:

> –Bir Türk kardaşımla tanıştığıma çoh şadam, – diye sevincini belirtti.
> –Ben de şad oldum – dedim.
> –Rusça danişirsen?
> –Yok. Ancak birkaç kelime bilirim.
> –Yahşı. Tez Rusça öğrenmene kömek eyler (yardımcı olur) – diyerek ekledi. – Balaam imdi hara gideceğin belli olana gadar gerek burada kalasan. Sebeh, öğlen ve agşam stalovyada besplatno (yemekhanede bedava) yiyesen. Her bir şeye ihtiyecin olursa men buradayam, telebe komitetinde. Paşadüşiyrsen? (Anlıyor musun?)

Gürsel'i anlamakta zorluk çekmiyordum. Çünkü Şam'dayken Benim

Sovyetler'den burs almama neden olan Sovyet Kültür Merkezi Müdürü Manaf Agayev, Azeri'ydi. Benimle hep Azeri lehçesiyle konuştuğu için artık bu lehçeye alışmıştım. Gürsel'den ayrılmadan merak ettiğim soruları sormaya başladım:

–Peki, nereye gönderecekleri ne zaman belli olur Gürsel kardeş?
–İki, en çoh üç gün sonra – diye cevapladı Gürsel.
–Mesela hangi şehre gönderebilirler?
–Belli olmaz. Lakin hangi okula kayıt yapacağın çoh möhimdir.
–Sinema okulu – dedim ister istemez.
–Kinooo? – diye sordu Gürsel, şaşkınlıktan kelimenin sonunu uzatarak.
–Evet kino.
–Kino institut (Sinema Enstitüsü) Moskva'dadır. Gerek sen Moskva'da kalasan – dedi.

Moskova'da kalacağım haberi beni sevindirdi. Fakat üç gün sonra beni Kiev'e gönderdiler. Çünkü heykel okumak için burs vermişlerdi. Şimdi de bu bursun hikayesini anlatmak için tekrar Suriye'ye dönelim...

Manaf Agayev

Manaf Agayev adındaki muhteşem insanla 1978 yılında Şam'da tanışmıştım. Gerçek bir komünist olan bu kaliteli insan Şam'da bulunan Sovyet Kültür Merkezi'nin müdürüydü.

Öğrenim için Suriye'ye beraber gittiğim Antakyalı arkadaşım Esat'la bir akşamüstü Şam sokaklarında dolaşırken her yaştan ve her cinsten insanların girip çıktığı bir binanın önüne geldik. Binanın girişi sağlı sollu çelenklerle donatılmıştı. Merak edip birine sorduk. Burası Sovyet Kültür Merkezi'ymiş ve Suriyeli birkaç ressamın karma sergilerinin açılışı varmış. Herkes girebilirmiş falan fistan... Doğrusu o güne kadar resim sergisi nasıl olur onu da bilmiyordum. O yaşıma kadar Antakya'da bir resim sergisine denk gelmemiştim veya orada o zamanlar öyle bir gelenek yoktu veya ben bilmiyordum.

Sergiye girmek için bir taraftan can atarken diğer taraftan da ödümüz kopuyordu. Çünkü vatandaşı olduğumuz ülkede Sovyetler Birliği'ni

anmak bile suçtu ve cezayı gerektirebilirdi. Sovyet Kültür Merkezi'ne girebilmek için Esat'la kaldırımda bir kenarda durup cesaretimizi toplamamız dakikalar sürdü. Herkes girip çıkıyordu ve kimse kimseyi engellemiyordu. Ama nedense içimizde öyle bir korku vardı. Tam kapıdan girerken veya çıkarken iki polis kolumuza yapışıp bizi götüreceklerdi sanki. Sonunda birkaç kişilik bir gruba karışıp içeriye daldık. İçerisi epey kalabalıktı. Kimi duvara asılı resimleri izliyor, kimi ayakta sohbet ediyor. Esat'la şöyle bir dolaşıp resim tablolarını izledik. Bu arada etrafa çaktırmadan orada bulunan Sovyet vatandaşları hayranlıkla izliyordum. Bazen nasıl konuştuklarını işitmek için yanlarına sokuluyordum. Esat'la ben artık kendimizi iyi hissediyorduk. Salonda bir iki genç şarap dağıtıyorlardı. Canım çok istediyse de çok pahalıdır diye almaya çekiniyordum. Sonra alan insanların hiçbir şey ödemediklerini fark ettim. Dayanamayıp sordum:

–Bu şaraplar ikram mı?

Genç adam cevap yerine gülümseyerek bana bir bardak uzattı. Teşekkür edip aldım. Esat da bir bardak aldı. Şarabımızı yudumlarken keyfimize diyecek yoktu. Sonra çeşitli mezeler dolaştırıldı. Herkes gibi biz de yanımızdan geçen meze tepsilerinden payımızı aldık. Şarap bizi rahatlattı. Böylece resimlerle ilgili yorum yapmaya bile başladık. Ancak aramızda Türkçe konuştuğumuz ve kimsenin bizi anlamadığından emin olduğumuz için bol miktarda belden aşağı kelime kullanıyorduk. Bu sırada yanı başımızda duran ve birkaç kişiyle sohbet eden birinin çok tuhaf bir lehçeyle bize seslendiğini işittim.

–Ayiptur. Öyle pis danışmak olaar? – Bir başkasına söylüyor umuduyla etrafa bakındım. Ama otuz beş, kırk yaşlarında, çok şık giysili ve gayet yakışıklı esmer adamın gözlerini bana diktiğini görünce kızardım.
–Kusura bakmayın kimse anlamaz diye düşünmüştüm. – dedim.
–Olsun, pis danışmak ayiptur – dedi.
–Haklısınız. Siz Türkmen misiniz? – diye sordum. Çünkü Suriye'de bazen Türkçe konuşan Türkmen veya Ermenilere rastladığımız

oluyordu...
-Men Azeriyem - dedi adam.

Anlaşıldı. Sovyet vatandaşı demek... İlerde hayatımı değiştirecek olan bu adama karşı ilgim yirmi kat artmıştı. Bana sırtını dönüp sohbet ettiği insanlara gitmemesi için dua ediyordum. Bunun için diyalogu sürdürmekten başka çare yoktu.

-Yani siz Sovyetsiniz...
-Beli, beli Sovyet - dedi gülerek. - Siz Türksünüüz?
-Evet.
-Men de Azeri Türküyem. Menim ismum Manaf, men bu Kultur Tsentrın direktoruyam (Kültür Merkezinin Müdürüyüm) - dedi ve elini uzattı. El sıkışırken ben de Esat da ismimizi söyledik.

Manaf biraz önce sohbet ettiği ressam ve kültür adamlarına dönüp bizi onlara "Türk kardeşlerim" diye tanıştırdı. Sırayla herkesle el sıkıştık. Ne de olsa Manaf da dahil herkes Arapça biliyordu. Konuşmalar bazen Arapça, bazen Rusça oluyordu. Bir süre sonra Manaf kendisini herhangi bir zamanda ve randevu almadan ziyaret edebileceğimizi ve bundan çok memnun olacağını söyleyip sergiye yeni gelen birilerini karşılamak üzere ayrıldı. Biz de Esat'la epey bir süre daha orada vakit geçirdikten sonra kaldığımız öğrenci yurduna döndük...

Birkaç gün sonra tekrar yolum oralara düştü. Manaf Agayev'i ziyaret edip etmemekte epey bir çekimserliğe düştüm. Buna rağmen ayaklarım beni Sovyet Kültür Merkezi'nin önüne getirmişti. İçeri girdim. Resim sergisi henüz kaldırılmamıştı. Sergiyi gezen bazı Suriyeli'ler salonda bir masanın üzerindeki deftere sergi ile ilgili görüşlerini yazıyorlardı. Sonra bütün cesaretimi toplayıp girişte bir masanın arkasında oturan kapıcıya Kültür Merkezi Müdürü'yle görüşmek istediğimi söyledim. Bana bir odayı işaret edip oradaki görevliye bildirmemi istedi. Tabelasında Arap Kısım Müdürü Atıf Abu Camra yazan odanın kapısı açıktı. Yine de kapıyı tıklatıp içeri girdim ve isteğimi bildirdim.

-Randevunuz var mıydı?

-Hayır, ama müdür randevuya ihtiyaç olmadığını söylemişti.
-Pekâlâ. Mevzu nedir? – diye sordu adam.
-Herhangi bir mevzu yok, sadece ziyaret – diye cevap verdim.
-Adınızı alabilir miyim?

Adımı ve Türkiye vatandaşı olduğumu söyledim. Adam bir sandalye gösterip oturmamı sağladıktan sonra, telefonla durumu Manaf'ın sekreterine bildirdi. Henüz sandalyeye kurulmuştum ki, içerden cevap geldi. Atıf yerinden kalkıp bana yol gösterirken beni karşılamak için koridora çıkan Manaf Agayev'le karşılaştık. Manaf beni görünce iki elini de sarılacakmış gibi açarak yanıma yaklaştı. Böyle bir ilgi beklemediğim için bir an ayaklarımın birbirine dolaştığını hissettim. Manaf omuzlarımdan yakalayıp yanağımdan öptü ve koluma girerek odasına götürdü. Orada elli küsur yaşlarında bir adam oturuyordu. O da kalkıp benimle el sıkıştı. Manaf bizi tanıştırınca adamın meşhur Suriyeli yazar Zekeriya Tamer olduğunu öğrendim. Manaf masasının önünde duran koltuğu gösterdi ve yerine geçer geçmez bir zile bastı. Ardından hemen kapı açılıp biri içeriye girdi ve ne içeceğimi sordu. Kahve alabileceğimi söyledim. Kahvem gelmeden Zekeriya Tamer ayağa kalkıp izin istedi. Manaf ile yalnız kaldık. Bana nereli olduğumu, neden burada okumayı tercih ettiğimi, ailemin maddi durumunu sordu. Her sorusuna cevap verdim. Azericeyi anlamakta zorluk çektiğim yerde Manaf anlamadığım cümlenin Arapça'sını söyledi. Böylece yarım saat kadar sohbetten sonra gitmek için izin istedim. Manaf ayağa kalktı ve odasındaki büyükçe bir dolabı açıp içinden bir şişe viski ve iki blok Marlboro sigarası çıkardı, bir poşete koyup bana uzattı. İçki ve sigara içmediğimi söyleyip almak istemesem de ısrar etti:

-Ben de içki içmem, sigara da çekmem – dedi ve ekledi. – Ama sen bunları al. Birilerine satar ve o pulla (parayla) özüne bir şeyler alırsın. Mene hep bu tür şeyler hediye ederler. Men de sigara çekmediğim için başgalarına dağıturam. Her hefte gel, bunları sana saklayam...

Sonunda poşeti alıp oradan ayrıldım. Viski ve sigarayı sattığımda en az bir hafta yetecek kadar harçlığım olmuştu. Böylece haftada en az bir

kez Manaf Agayev'i ziyaret ettim. Daha sonraları eşi Reyhan'la tanıştım. Eşi mükemmel piyano çalardı. Kültür merkezinde onun birçok konserini dinledim. Kısacası Sovyet Kültür Merkezi uğrak yerim oldu. Yani beni kaybeden orada bulabilirdi. Tabii hemen her gün bedava film gösterileri vardı. Merkezin büyük salonu en az dört yüz izleyici kapasitesindeydi. Diğer yandan her türlü kurslar vardı. Rusça kurslarından tutun satranç ve müzik kurslarına kadar... Bir de bir kütüphanesi vardı ki, ne siz sorun ne ben söyleyeyim. Yani bir üniversite öğrencisinin derslerinden arta kalan vaktini değerlendirebileceği ideal bir yer...

Sovyetlere Hediye

Günler geçti bahar geldi. Sovyet Kültür Merkezi'ne uğradığım bir sırada Arapça Kısım Müdürü Atıf Abu Camra beni odasına davet etti. Merkezin tüm personeliyle olduğu gibi, artık onunla da can ciğer arkadaş olmuştuk. Kahvemizi içerken bana bir davetiye uzattı. Bir tarafı Rusça, diğer tarafı Arapça yazılıydı. 9 Mayıs 1945 yılında Sovyetlerin Alman faşizmine karşı kazandığı zafer münasebetiyle Sovyetlerin Şam Elçiliği'nde bir resepsiyon verilecekti. Davetiye için teşekkür ettim. Resepsiyona iki haftadan fazla zaman vardı. Öğrenci yurduna döndüm. Esat'a davetiyeyi göstererek:

-Sence Sovyet Elçiliği'ne bir çelenk göndermem gerekmez mi? - diye sordum. Esat çocuksu aklıma güldü.
-Manyak mısın, sen kimsin ki çelenk göndereceksin? Büyükelçi veya bakan mı?
-Çelenk göndermek için illa büyükelçi veya bakan olmam mı gerekiyor? - diye itiraz ettim.
-Hem çelenk göndermek istersen o kadar parayı nerden bulacaksın? Çelenk için aldığın burs yetmez.
-O zaman başka bir şey düşünmeli...

Ertesi gün Hatay PAN Turizmin Şam yazıhanesine uğradım ve Antakya'ya giden otobüs sürücüsüne babama iletilmek üzere bir mektup verdim. Mektupta bana büyük siyah taşla yontma aletlerini çok acil göndermesini istedim. Dört, beş gün sonra istediğim geldi. Onu getiren

otobüs sürücüsü babamın kuzeniydi. Türkiye sınırında taşın ne olduğunu anlamak için onu parçalamak istemişler, güç bela onları ikna etmiş. Yaklaşık 150 kg ağırlığındaki taşı bir kamyonete yükleyip öğrenci yurdunun bahçesine indirdim ve gece gündüz çekiç sallamaya başladım. Bir sürü öğrenci başıma üşüştü. Böylece benim deli olduğuma dair söylentiler başladı. Aldırmadım. Sonuç itibariyle 9 Mayıs'tan bir veya iki gün önce heykeli bitirdim.

9 Mayıs akşamı saat 18.00 gibi heykeli bir kamyonete bindirip Esat'la birlikte elçilik yolunu tuttuk. Yarım saat sonra elçiliğin önünde heykeli indirip ikimiz zar zor kapıya kadar taşıdık. Kapıdaki askerler heykeli bahane ederek davetiyeye rağmen bizi içeri almadılar. Bu sırada tanıdık bir davetliye rastladım ve durumu Manaf Agayev'e bildirmesini istedim. Çok sürmeden Manaf Agayev kapıya geldi ve kapıyı bekleyen askere neden bizi içeri almadığını sordu. Asker heykelden söz etmiş olacak ki, Manaf caddeye çıkıp yanımıza geldi. Selamlaştık ve hediye olarak getirdiğim heykeli gösterdim. Manaf Agayev epey şaşırdı ama gülmekten kendini alamadı:

-Hay allah, bu nedur? - Diye sordu.
-Heykel - dedim sakin bir sesle. - Onu ben yaptım, Sovyetler'e hediye ediyorum.

Manaf gülmeye devam ederek heykel ile kendisi ilgileneceğini söyleyip bizi içeriye gönderdi. Bir salona girdik. Birkaç dakika sonra Manaf geldi ve bizi bir bekleme odasına sokup bir süre orada beklememiz gerektiğini dile getirdi. Oturduk. Kısa bir süre sonra ikramlar geldi. Beklemeye devam ettik. Bekle, bekle, bekle... Yine ikram geldi. İşin yoksa bekle. Esat bıktı ve gitmek için ayağa kalktı. Onu ikna edip tekrar oturttum. Ama artık ben de bıkmıştım. Esat söylenmeye başladı:

-Bu saygısızlıktan başka bir şey değil! Sovyetler değil, felek bile olsa artık bekleyemem - diye tuttırdu.

Dile kolay ama üç saate yakın bekletildik. Arada bir şampanya, meşru-

bat, çay, kahve, pasta, meyve vs. getirip beklettikleri için özür dileyenler olsa da artık Esat'a hak verdim. Tam da gitmek için ayağa kalkmıştım ki, Manaf Agayev geldi:

> –Bağışlayın – dedi. – Sizin posolstvo (elçilik) mensupları da buradaydı. Sizi burada görmesinler diye beklettik. İmdi tehlike kalmayıp menle gelebilürsünüz.

Sıkıntıdan gebermiş halde Manaf'ı takip ettik. Resepsiyonun verildiği genişçe bir mekana geldik. Artık kapitalist devlet elçileri gitmiş sosyalist devletlerin elçilik mensupları kalmıştı. Bu sırada heykel de salona getirildi. Agayev heykeli benim yaptığımı ve 9 Mayıs Sovyet Zaferi münasebetiyle hediye ettiğimi söyledi. Böylece tebrik faslı başladı. Geç bir saatte Esat'la beni yarı sarhoş bir halde öğrenci yurduna gönderdiler...

Bu arada işlerim iyi gitmeye başladı ve Şam Radyosu'nda çalışmaya başladım. Bursla birlikte radyodan aldığım ücret bir aileyi geçindirecek kadar oldu. Mayıs sonlarında Esat, Macar György Busztin, İsviçreli Martin Aeschbacher ve Pakistanlı Muhammed Najib ile Şam'ın merkezinde, Parlamento binasının 150 metre arkasında çok güzel bir daire tutup oraya yerleşmiş komünal bir hayat yaşıyorduk. Günün birinde Sovyet Kültür Merkezi'nden biri geldi ve hemen merkeze gelmem gerektiğini söyledi. Apar topar gittim. Manaf beni odasında bekliyordu. Odada ondan başka iki kişi vardı, onlarla tanıştırdı. Biri Repin Akademisi'nden bir heykeltıraş, diğeri basın mensubu. Manaf hediye ettiğim heykelin Moskova'ya gönderildiğini, bunun üzerine Repin Akademisi'nin[2] bana burs teklif et-

[2] **İlya Repin ve Repin Akademisi**
1861'de köleliğin kaldırılması sürecinde Rus sanatı da bir sıçrama yaşamıştı. Puşkin, Gogol gibi iki devin açtığı yolda ilerlemeye devam eden Tolstoy (1829), Dostoyevski (1821), Çernişevski (1828) gibi edebiyatçılara, Musorgski (d. 1839), Rimski-Korsakov (1833) gibi isimleri de barındıran Rus Beşleri grubunun öncülük ettiği müzisyenlere, resim alanında "Gezginler Grubu" da eşlik ediyordu. İlya Repin'in (1844) damgasını vurduğu Gezginler Grubu (Peredvijniki, Передвижники), Çarlık Güzel Sanatlar Akademisi'nin resim konularını mitoloji ve dinsel konularla sınırlandırmasına tepki göstererek akademi alanını terk etmeleriyle kurulmuştu. İvan Şişkin, Vladimir Makovskiy, Rafail Levitskiy, İvan Kramskoy'un da aralarında bulunduğu pek çok önemli ressamı bünyesinde barındıran grup, İncil hikayeleri ve mitolojik efsanelerin yerine Rus köylüsünü, içinde yaşadığı coğrafyası, toplumsal kültürü, yoksulluğu,

tiğini söyledi. Heyecandan nefesim kesildi, bir an konuşamadım. Sonra heykel değil de sinema okumak istediğimi geveledim. Manaf uyardı:

–Balaam – dedi. – Kino okumak istiyirem dersen stipendiyayı (bursu) iptal ederler. İmdi beli (evet) de, ora gidende men kino okumalı istiyirem dersen o zaman olar.
–Tamam – diyebildim zar zor.

Biraz sonra Manaf hazırlamam gereken belgeleri yazdırıp acilen kendisine iletmemi söyledi. Oradan ayrıldığımda ayaklarım yere basmıyor-

---

diğer yandan da canlı bir üretkenliği ortaya koyan ilerici Rus aydınlarını ele almayı tercih ettiler. Avrupa merkezli sanat tarihçiliğinin büyük ölçüde göz ardı ettiği önemli bir birikim oluşturdular. Resimde figüratif ve gerçekçi anlatımda muazzam bir sıçrama ortaya koydular. Çarlık Rusya'sını yepyeni bir gözle, bambaşka renkler ve biçimlerle işlemeye başlayan bu grubun öne çıkan üyelerinden İlya Repin, hem sanat tarihi hem de resim tarihi açısından önem taşıyan pek çok esere imza attı. Kazakların Türk Sultanına Mektubu, Kursk Vilayetinde Dini Geçit Töreni, Askere Uğurlama, Volga Kıyısında Burlaklar, Narodniklerden esinlenerek yaptığı Bir Propagandistin Tutuklanması, Devrimcilerin Toplantısı, Beklenmeyen Misafir, 1905 Devrimi gibi önemli eserlerin yanı sıra çok sayıda yoksul Kazak köylüsünün, aralarında Tolstoy, Musorgski, Cui, Borodin gibi önemli Rus aydınlarının portrelerini de çalıştı. Yaptığı portrelerin derinliği ve çarpıcılığı hep vurgulanageldi. Her bir tablosuna son halini vermeden önce, yoğun ve titiz bir çalışmayla yaptığı onlarca taslak, her bir portre için çok çeşitli açılardan çalıştığı ifade, hareket ve renk etütleri, yaratıcılık, çalışkanlık, adanmışlık ilişkisinin özel örnekleri arasındadır.
Sanat alanında kozmopolitizmin karşısında konumlanarak, kendi coğrafyasını, kendi insanını emekçi ve aydın kimliği ekseninde ve bir anlamda sevdalanarak, bağlanarak resmeden, yerellik ve evrensellik ilişkisini zengin bir üretimle sıçratan bu doğrultu, Ekim Devrimi sonrasında kurulmakta olan işçi sınıfı iktidarının en önemli beslenme kaynakları arasında yerini aldı.
İlya Repin, özellikle ömrünün son yirmi yılına yayılan fiziksel rahatsızlıkları nedeniyle yeni kurulan işçi sınıfı iktidarından uzakta devam etti hayatına. 1930 yılında Finlandiya'da bulunan Kuokkala'da yaşama veda etti. Yeni Sovyet iktidarı en başından itibaren Repin'le yakın temas kurmuştu. Sovyet sanatçılarından oluşan bir grubun 1926 yılındaki ziyaretinde Repin'in dört tablosunu bu heyete hediye ettiği biliniyor.
St. Petersburg'da Çariçe Büyük Yekaterina zamanında Neva Nehri kıyısında inşa edilen ve 1789 yılında açılan Sanat Akademisi, Ekim Devrimi'nin ardından çeşitli adlar altında faaliyete devam etti. 1918 yılında Özgür Sanat Eğitim Stüdyoları adıyla faaliyete geçen okul, 1928'de Proleter Güzel Sanatlar Enstitüsü adını aldı. 1947 yılında Moskova'da Sovyetler Birliği Sanat Akademisi kurulduktan sonra ise İlya Repin Leningrad Resim, Heykel ve Mimarlık Akademisi adını aldı. Sovyetler Birliği zamanında verilen eğitimin niteliği dolayısıyla "okumak için dört, beş yıl sıra beklenilen" bir okul olmasıyla da ünlendi. Şu anda St. Petersburg Resim, Heykel ve Mimarlık Akademisi adıyla eğitime devam ediliyor.

du. İstenen belgeleri bir hafta zarfında hazırlayıp Manaf Agayev'e teslim ettim...

Kiev

Moskova toprağına ilk bastığım yer olan Kiev istasyonundan tekrar trene bindirilip yüzlerce öğrenci adayı ile birlikte Sovyet Ukraynası'nın başkenti Kiev'in yolunu tuttum. Tren akşam saat sekizde hareket ettiğinde henüz aydınlıktı ve çok güzel bir ışık vardı. Yaklaşık bir saat kadar vagon koridorunda dikilip pencereden ormanlarla kaplı Moskova banliyösünü seyrettim. Benimle aynı vagonda yolculuk eden bir grup Finlandiyalı öğrenci yanımdan her geçtiklerinde bana "Terve" (merhaba) diyorlardı. Beni Finlandiyalı zannettiklerinden şüphem yoktu...

Sabah uyandığımda Kiev'e epey yaklaşmıştık. Benim kompartımanımdaki yolcular çarşaflarını toplamışlardı bile. Vakit kaybetmeden toparlandım. Tren istasyonda durduğunda rehberler trenden inen öğrenci adaylarını bir yerde toplayıp yoklama yaptıktan sonra bizi bekleyen otobüslere götürdüler. Önce yurtlara yerleştirildik. Her yabancı öğrenci bir Rus öğrenciyle bir odaya yerleştirildi. Yurt müdürü bana bir anahtar, battaniye, nevresim, çarşaf ve yastık kılıfı verip ikinci kata yolladı. Kapıyı çaldım. İçerden "Da!" diye bir ses duydum. İçeri girdim. Oda arkadaşımın adı Vladimir, yani Valodya...

Ertesi gün yeni gelen tüm yabancı öğrencileri polikliniğe götürdüler. Her birimizin eline boş bir dosya tutuşturup sabahtan akşama kadar bir kabinden diğerine girip muayene olduk. Kan, idrar, dışkı analizleri yapıldı. Her öğrenci tartıldı, vücudu fellik fellik arandı. Herkese daha önce ne tür hastalıklar geçirdiği sorulup dosyalara işlendi. Kiminin ameliyat olması gerektiği sonucuna varıldı, ameliyat randevuları verildi. Birkaç gün sonra göbeği patlak öğrencinin göbeği, burnu kırık öğrencinin burnu, ayak parmakları birbirine yapışık öğrencinin ayak parmakları ameliyat edildi. Çoğu öğrencinin dişleri düzeltildi vs. Doğrusu o gün akşama kadar bir uzmandan diğerine dolaşana kadar akla karayı seçtim. Pek sağlıklı olmama rağmen, yine de bir sürü aşıdan paçamı kurtaramamıştım...

Böylece hazırlık fakültesinde eğitim başladı. Tesadüf bu ya, Moskova'dan gelirken aynı vagonda yolculuk ettiğim ve benimle selam-

laşan Finlandiyalı grup ile aynı sınıfa düştüm. Sınıfta sekiz öğrenciydik. Bunların altısı Finlandiyalı biri Yunan... Mariya, Payvi, Sirkku, Yukka, Kosti, Matti ve Yunanistan'dan Evaggeliya Dilaveraki. Mariya'yı çok sevmiştim. Yukka ile şu ana kadar yazışırız...

Bu arada Tünde haklıydı ve bana verdiği konserveler hayatımı kurtarmıştı. Çünkü neredeyse bir hafta kadar Kiev yemeklerine alışamamıştım. Bir hafta sonra artık kendi yemeklerimi kendim pişiriyordum. Tabii diğer taraftan Kiev yemeklerine de alışıyordum. Ne var ki, oda arkadaşım Valodya ile iyi anlaşamıyordum. Başka bir odaya naklimi istedim. Kabul edildi ve hazırlık sınıfı bitene kadar Viktor adında felsefe doktorası yapan bir öğrenciyle birlikte yaşadım. Viktor kardeşiymişim gibi benimle her şeyini paylaştı, hiçbir konuda yardımını esirgemedi...

Hazırlık fakültesinde bombardıman gibi dil eğitimi başladı. Öğretmenlerimizin her biri dil eğitiminde bir uzmandı. Sözlükler ve kendi dilinde konuşma yasaklandı. Rusçayı yeni doğmuş bir bebek gibi öğrenmeliydik. Günde on saat ders vardı. Cumartesileri altı saat, Pazar günü ise tatildi. Hocalarımız derste öğrendiklerimizi yurtta tekrarlamamızı, uyumadan önce dersi düşünüp öyle yatmamızı salık veriyorlardı. Öyle yaptığımız zaman ders rüyamıza giriyor ve uyurken beyin bir sekiz saat daha kendi kendine ders yapıyordu. İlk iki hafta altı saat sentaks (sözdizimi) dört saat ise fonetik derslerine ayrıldı. Fonetik dersine gelen hocamız bir dili öğrenmenin sözcükleri doğru telaffuz etmekle doğru orantılı olduğunu söylüyor ve sesleri doğru telaffuz etmemiz için her sözcüğü onlarca kez tekrar ettiriyor, gırtlağın ve dilin hangi durumlarda olması gerektiğini tahtaya çiziyordu.

Kiev'de Bir Gezi

Eğitime öyle gömülmüştük ki, nefes alamıyorduk. İki hafta eğitimden sonra bizi Kiev gezisine çıkardılar. Rehberler eşliğinde şehrin en önemli mekanları tanıtıldı, yemekler yendi. Sonra çarşıya dağıldık, mağazaları, kitapçıları vs. dolaşmaya başladık. Gezinin sevinciyle diğer arkadaşlarım gibi ben de kendini saldım. Öyle ki, biraz sonra büyük mağazanın bir katında kendimi yalnız buldum. Sağa sola bakındım. Yok! Mağazanın dış kapısına çıktım, gözlerim tanıdık birilerini aradı ama boşuna. Kayboldum.

Nereye ve nasıl gideceğimi bilmiyordum. Geniş kaldırımda yavaşça yürümeye başladım. Fakat cadde kalabalığına karışırsam beni asla bulamayacaklarını düşünüp geri döndüm ve kaybolduğum mağazanın önünde beklemeye başladım. Çok geçmeden genç ve güzel bir kızın bakışlarını üzerimde hissettim. Göz göze geldiğimizde kızcağız gülümsedi, bana yaklaştı ve utangaçlığının son safhasında bana "merhaba" dedi. Karşılık verdim. Kızcağız ne diyeceğini bilemiyormuş gibi sıkılganlıkla diyalogunu sürdürdü:

–Yabancı mısınız? – diye sordu. Bu soruya cevap verebilirdim.
–Evet – dedim.
–Nerelisiniz?
–Türkiye – dedim gülümseyerek.
–Gerçekten?
–Gerçekten.

Kız Türkiye vatandaşlarını esmer bilir ki benim beyazlığıma şaşırdı.

–Finlilere benziyorsunuz – dedi.
–Evet – diye onayladım... Kız biraz ciddileşerek elini uzattı:
–Tanışalım. Benim adım İra, sizin?

Elini sıkarken ben de adımı söyledim. İra güzel Rusça konuştuğumu söyledi. Pek inanmadım, on beş günlük eğitimle güzel Rusça konuşulur mu hiç? İra iltifat ediyordu tabii ki... Ama soruları kesilmedi. Artık zorlanmaya başladım. Ona kaybolduğumu ve nasıl döneceğimi bilmediğimi söyledim. O da beni kaldığım öğrenci yurduna kadar götüreceğini, ama önce istersem biraz beni gezdirebileceğini söyledi. Güzel bir kızın kendisini gezdirmesini kim reddeder ki?

İra'yla yorulana kadar dolaştık. Dnyepr nehrini tepeden gören bir parka gelip kestane ağaçlarının altında banka oturduk. İra devamlı beni konuşturmaya, hatta beni konuşmaya zorluyordu. Sözcükleri yanlış telaffuz ettiğim zaman düzeltiyor, yeni sözcükler öğretiyordu. Böyle pratik yapmak herkese nasip olmazdı. Nihayet İra ayağa kalktı ve artık beni öğrenci yurduna götüreceğini söyledi.

Bir otobüse bindik. Yaklaşık yarım saat, kırk dakika sonra öğrenci

yurdunun önünde indik. Ayrılmadan önce İra bir telefon numarası verdi ve hafta sonu ararsam buluşup yine gezebileceğimizi söyledi... Ondan sonra neredeyse her hafta sonu İra'yla buluştuk. Bana en güzel yerleri gezdirdiği gibi, Rusça pratik yapmak için bulunmaz biriydi. Karlı bir kış günü ormanda insanların et alıp mangalda kendilerinin pişirdiği bir yere gittik. Şahane bir yerdi. Et şiş ve şarap aldık ve mangallara yöneldik. Epey kalabalık vardı. Ama işin en güzel tarafı sanki herkes yıllardan beri birbiriyle tanışıyormuş gibi samimiydi. Aynı samimiyetle o güzelim insanlara karıştık, bizimle meze ve içkilerini paylaştılar. Artık dönmeye yakın karlarla kaplı bir çam ağacının altında İra'yla oturuyorduk. O an masmavi gözlerine baktım ve bu kızla haftalardır tanışıyorum bir kez olsun öpmedim diye düşündüm. İra sanki içimi okumuş gibi hin hin baktı.

–Niye öyle bakıyorsun? – diye sordu.
–Hiç – dedim sıkılgan bir tavırla ve derin bir nefes alıp pufladım.
–Seni anlıyorum – dedi tatlı bir şekilde gülümseyerek. – Ben hazırlık fakültesinde stajyer öğretmenim, yani bir bakıma senin hocan sayılırım. Aramızda bir şeyler geçmemeli, etik yönden doğru değil...
–Anlamadım – dedim.
–İşine gelmiyor da ondan. Kreşçatik'te kaybolduğun gün bütün öğrencileri kasıtlı bir şekilde kaybettirdik. Sonra ortaya çıkıp sözde yardım etmek istedik. O gün size zorunlu pratik yaptırmak içindi. Ne var ki biz seninle hep buluşmaya devam ettik. İşte bu kadar...
–Yani sen öğretmen misin?
–Evet. Ama henüz staj dönemindeyim dedim ya. Seneye hazırlık fakültesinde işe başlayacağım.

Nedense üzülmüştüm. Şarap içtiğim için biraz daha duygusallaşmıştım sanki. Dönüş yolunda neredeyse hiç konuşmadım. İra hep bana bakıp gülümsedi. Belki o da böyle olmasından hoşnut olmamıştı. Benimle öğrenci yurduna kadar geldi. Otobüsten inip yurt kapısının önünde durduk.

–Benim artık dönmem lazım – dedi ve ani bir hamleyle beni öptü.
– Görüşmek üzere...

Bu öpücükle bütün dertlerimin silindiğini hissettim. Kızın arkasından bir süre baktım. Koşarak caddeye çıktı, durdu ve bana el sallayıp ağaçların arkasında kayboldu...

Ded Moroz (Noel Baba) ve Kışlık Giysiler

Sovyetler Birliği'nde okuyan yerli yabancı her öğrenci mutlaka devletten burs alır. Fakat yabancı öğrenciye verilen burs, yerli öğrenciye verilen bursun tam iki katıdır.[3] Bunu da merak edip sordum. Meğer yerli öğrenciler ailelerinden de destek görürlermiş. Ama yabancı öğrenci, aldığı doksan ruble (Hazırlık Fakültesi'nde 80 ruble) ile idare etmek zorunda... Bir de Sovyet öğrenci bir dersten zayıf not alırsa o zayıfı iyi edene kadar bursu kesilir. Yabancı öğrenci ne kadar zayıf alsa da bursunu asla kesmezler.

Aradan bir ay geçmişti ki, yine bir cumartesi günü dersten sonra giysi almak için tüm yabancı öğrencilerin çarşıya götürülecekleri bildirildi. Böylece saat 13.00 sularında hazırlık fakültesinin önünde bekleyen otobüslere binip şehir merkezindeki TSUM (Tsentralnıy Universalnıy Magazin) diye bir mağazaya doluştuk. Alış veriş saatlerce sürmüştü. Her bir öğrencinin 200 Ruble miktarında giysi istihkakı vardı. Sıcak ülkeler-

[3] Örneğin bir yabancı 90 Ruble burs alıyorsa yerli öğrenci 45 Ruble alır. Bunun nedeni yerli öğrencinin ailesinden de destek alabilmesidir. 90 Ruble bir öğrenciyi çok rahat bir ay geçindirir. Zaten öğrencilerin yemek içmek, sigara, gazete, kitap, telefon, otobüs ve metro vs. gibi kalemlerden başka masrafları olmaz. Öğrenci 4 veya 5 Rubleye her türlü ulaşım aracına bedava binebileceği aylık kart alır. Şehir dışı seyahatlerde Moskova şehir sınırına kadar olan ücret (aylık bedava kartı varsa) aldığı biletten düşülür. Mesela ankesörlü telefonla konuşmak 2 kopek, gazete 3 kopek, bir kitap 50 kopek ile 2 ruble arasındadır. Ders kitaplarının tamamı üniversite kütüphanesinden öğrenciye bedava verilir. Öğrenci sene sonu kitapları tekrar kütüphaneye teslim eder ve gelecek sınıfın kitaplarını alır vs. Okul yemekhanesinde tıka basa yemek 70 veya 80 kopek, bir paket sigara 15 veya 20 kopek. Bir kiloluk çavdar ekmeği (Borodinski) 13 kopek. Normal beyaz somun ekmek 10 kopek. 1/2 litre günlük süt veya 1/2 litre kefir 11 kopek. Bir kg Macar salamı 3 Ruble civarındadır. Bir kg sosis 2 Ruble civarındadır. Bir kg eski kaşar kalitesine göre 2 veya 3 rubledir. Kemikli etin kilosu 1.80 kopek. Bir sinema bileti, filmin kategorisine göre 10, 15 veya 20 kopektir. (Sinema öğrencilerine bedava) Moskova – Bakü uçak bileti (2 saat 30 dk.) öğrenciler için 18 ruble civarındadır. Bu arada öğrenci su, elektrik, doğalgaz vs. parası ödemez. Ev telefon hatlarında şehir içi konuşmak bedava şehirlerarası konuşmak ücretlidir. Fakat öğrenciler ankesörlü telefonlardan şehir dışı bedava arama yapmanın yollarını çoktan keşfetmişlerdir. Dolayısıyla ona da para ödenmez vs.

den gelen öğrenciler özellikle kışlık palto, eldiven, kalın yün çorap vs. gibi giysiler aldılar. Ben hazırlıklı gitmiştim. Ayrıca Budapeşte'deyken Peter bana gereken giysileri almıştı. Dolayısıyla Doğu Almanya, Macaristan veya Çekoslovakya üretimi son moda ıvır zıvırla bir takım elbise aldım. Bir de Rus üretimi tavşan kürkünden bir şapkayla yün atkı... Buna rağmen ancak 120 Ruble harcamıştım. İstihkakımdan geri kalan 80 Rubleyi istediğim zaman harcayacağımı söylediler. Alışverişten sonra bizi bekleyen otobüslerle kaldığımız yurtlara döndük. O günün akşamı ve ertesi gün bir sürü yabancı öğrencinin satın aldığı bazı giysileri sattığını veya diğerleriyle takas ettiğini gördüm ve çok şaşırdım. Çok sonraları yabancı öğrencilerde kot pantolon ve teyp ticaretinin önemli bir sektör haline geldiğini görecek ve daha fazla şaşıracak, hatta tiksinecektim.

Hayatım düzene girmişti. Artık zerre kadar yabancılık çekmiyordum. Kocaman bir binada yüzlerce gençten oluşan enternasyonal bir aileydik. Dünyanın her ülkesinden kimi öğrencilerle arkadaş olmuştum. Özellikle Kübalı, Yunan, Filistinli ve Suriyeliler... Ayrıca haftanın her günü bayramdı. Her gün mutlaka bir ülkenin bilmem hangi münasebetle bayramı oluyordu. O ülkenin öğrencileri de genellikle kutlamalara bizi çağırıyorlardı. En azından neredeyse her gün bir doğum günü vardı. Deliydik ve her gün bizim için bayramdı yani...

Rusçayı biraz söktükten sonra uçmayı öğrenip yuvadan dağılan kuşlar misali artık Kiev'de dolaşıyordum. Oda arkadaşım Viktor, Nina adlı Kievli bir kızla nişanlanmıştı, Nina hemen hemen her hafta sonu gelip bize yemekler pişiriyor, bazen çamaşırlarımızı toplayıp evinde yıkıyordu. Bazen geziye, bazen sinemaya gidiyorduk. Viktor her fırsatta bana Rusça öğretmekten öyle bir zevk alıyordu ki... Özellikle öğrettiği küfürleri yerinde kullandığım zaman zevkten dört köşe oluyor, "vay canına, tam bir mujik" diyerek kahkahayla gülüyordu.

Yılbaşı yaklaşmıştı. Her Sovyet vatandaşı gibi öğrenciler de yılbaşı kutlamalarını nerede yapacaklarını, daha doğrusu yeni yılı nerede karşılayacaklarını iki hafta öncesinden konuşmaya, plan yapmaya başlamışlardı. Benim için hava hoştu. Nerede olursam olayım yeni yıl gelip geçecekti, kararı Viktor ile Nina'ya bıraktım. Onlar ölçüp biçtiler ve Kiev'in karşı

kıyısı Darnitsa'da anlaştılar. (Dnyepr nehri Kiev'i iki kısma böler. Bu kısımlardan biri Darnitsa'dır) Darnitsa'da yaşayan genç bir ailenin onları davet etmiş olması karar almalarını kolaylaştırmıştı. Tabii ben de onlarla gidecektim...

31 Aralık günü hazırlıklar yapıldı. Herkes bir çam ağacı alıp onu gelin gibi süslemeye başladı. İnsanların bu telaşını anlamıyordum ve bana oldukça komik geliyordu. Öğleden sonra Darnitsa'ya gittik ve dört elle işe sarıldık. Çam ağacı süslemekten yemek yapmaya, dinleyeceğimiz plakları, içeceğimiz içkileri hazırlamaya kadar her şey... Tabii bu arada değişik içkilerin tadına baka baka neredeyse kafayı bulmuştum. Akşama doğru nereden geldiğini anlayamadığım bir kalabalıkla sofraya oturduk. Nedense herkes benim adımı Semyon diye bellemişti. Bu sırada Rusça 'Ded Moroz'[4] (harfiyen çevrilirse Buz Dede) adı verilen Noel Baba'nın giysilerini giyip çocuklara hediye dağıtacak birini ararken uzun sarı sakalımdan dolayı 'Ded Moroz'a beni uygun gördüler. Beyaz uzun tüylü muflonlu kırmızı bir palto, hantal bir pantolon ve kırmızı külahtan ibaret Ded Moroz giysilerini giyip çuvalımı sırtıma aldım ve bizimkilerle sokağa çıktım. Kapı kapı dolaşıp çocuklara çeşitli hediyeler dağıttım. Tabii her gittiğim yerde Ded Moroz'a bir içki ikram edecekleri hiç aklıma gelmemişti. Buz kesmiş sokaklarda kıyamet kalabalığı vardı. Koro halinde çağıra bağıra şarkı söyleyenler mi dersiniz, dans edenler mi? Ded Moroz olmak başa belaymış. Herkesin saygı göstereyim derken içki ikram etmesi, güzel kızların dansa davet etmeleri feleğimi şaşırttı. Nihayet bizimkileri kaybettim. Vakit gece yarısına yaklaşıyordu ve insanlar daha bir coşmuştu. Artık misafir olduğum eve dönmeyi denedim ama binalar birbirine benzediği için o evi bir türlü bulamadım. Sormaya kalksam bile adres bil-

[4] **Ded Moroz:** SSCB'nde din olgusu insanın vicdanına bırakılmış bir şeydir. İsteyen inanır, istemeyen inanmaz. Yalnızca din propagandası veya misyonerliği yasaktır. İsteyen kiliseye, camiye, havraya gidebilir. Fakat dini kurumlardan hiçbirinin devletten bir desteği yoktur. Dindar insanların sayıları az olmasa da yobaz değildirler. Günlük konuşmalarda en çok "Allaha şükür" "Allah bilir" "Allah seninle olsun" gibi deyimlerde ve bazen yemin ederken dinin etkileri görülebilir. Ded Moroz (Buz Dede) de eski Doğu Slavlarından kalma mitolojik bir figürdür. Genellikle kısa boylu, uzun beyaz sakallı, kırmızı, beyaz veya gümüş renginde kürk giyer ve ren geyiklerinin çektiği kızak şeklinde bir arabaya biner. Yanında da kar kelimesinden türetilmiş 'Snegureçka' (Kar Kız) isimli bir kızla dolaşır.

miyordum. İnsanların Ded Moroz diye bana takılmamaları için o kırmızı giysileri çıkarmayı düşündüm ama sıfırın altında 15 derecede donardım. Misafir olduğumuz evi aramaya devam ettim. Bu sırada yanımdan geçen otomobildeki gençler Ded Moroz bulmuş olmanın sevinciyle ne yapıp edip beni otomobile aldılar. Otomobil karlı yollarda uçtu. Kiev'in tüm kutlamalarının yapıldığı en geniş caddesi Kreşçatik'e gelmiştik. Saat 24.00'e gelmişti ve ucu ucuna hava fişeği gösterisine yetişmiştik. Gökyüzünde rengârenk açan hava fişekleriyle aynı anda binlerce şampanya patlamaya ve on binlerce kişi bir ağızdan "Ura!" diye bağırmaya başladı...

Ertesi gün hatırı sayılır bir baş ağrısıyla bir evde uyandım. Evde hayatımda görmediğim insanlar vardı ve hepsi uyuyordu. Ortalık darmadağınıktı. Görünen o ki geç saatlere kadar içki içilmiş ve insanlar oldukları yerde sızmışlar... Mutfağa girip su içtim. Sofra artıklarından bir şeyler atıştırdım ve çay demledim. O sırada otuz yaşlarında ve çarpıcı güzellikte bir kadın yatak kıyafetiyle mutfak kapısından bakıp gülümsedi. Tanışmıyorduk elbette. Elini uzatıp:

–Benim adım Olga – dedi.
–Ben de Semyon, - diye cevap verdim ve bana uzatılan eli alıp öptüm.
–Çay demlemişsiniz. Ortalığı biraz toparlayayım da beraber içeriz.
–Memnuniyetle... Yardım ister misiniz?
–Yo, zahmet etmeyin, ben hemen toparlarım...

Olga ile çay içip sohbete başladık. Arkadaşlarımla Darnitsa'ya gittiğimi ve dışarıya çıkınca evi bir daha bulamadığımı ayrıca bu eve nasıl geldiğimi hatırlamadığımı söyledim. Güldü. Kendisi de pek bir şey hatırlamıyordu sanki. Mühim olan o evdeydim. Herkes uyandıktan sonra tüm aileyle tanıştık. Esaslı bir kahvaltı yaptıktan sonra beni öğrenci yurduna götürdüler. Viktor henüz dönmemişti...

Viktor Stepanoviç Gres[5]

1980 yılının ilk günlerinde hazırlık fakültesi dekanlığı bütün öğrencileri konferans salonuna topladı. Dekan yaptığı konuşmada artık bir sömestri geri bırakmak üzere olduğumuzu ve ikinci sömestrde öğrencilerin okuyacakları branşa göre dil eğitimi alacaklarını bildirdi. Bu nedenle her öğrencinin ilerde eğitim göreceği branşı belirten bir dilekçe vermesi gerektiğini bildirdi. Dekanın konuşmasının ardından bazı hocalar öğrenci ve eğitimle ilgili kendi görüşlerini dile getirdikten sonra mola niyetine bir kokteyl düzenlendi. Tekrar kocaman salona girdiğimizde bizleri bir sürpriz bekliyordu. On beş Sovyet Cumhuriyetinden gelen folklor ekipleri kendi müziklerini seslendirip milli oyunlarını oynadılar.

Sömestr tatili başlamadan önce danışman hocaların yardım ve önerileriyle ilerde okuyacağımız branşlarımızı seçmeye başladık.[6] Heykel değil de sinema okumak istediğimi söylediğim zaman bana danışmanlık yapan hoca daha önce üç yıl tıp fakültesinde okuduğumu öğrenince, heykel veya sinema okursam Türkiye'de iş bulamayacağımı, hatta aç kalacağımı iddia etti. Ama Sovyetler'den bir uzman doktor olarak dönersem hem aç kalmayacağımı hem de toplumda önemli bir yerim olacağını söyleye-

---

[5] **Viktor Stepanoviç GRESS:** Viktor Stepanoviç Gres (Yönetmen – Senarist) 1939 yılında Lugaysk Bölgesi Krasniy Luç kentinde doğdu. 1967 yılında VGİK Film Yönetmenliği Fakültesi'nden mezun oldu. (Yefim Dzigan Atölyesi) 1956 - 58 yıllarında Dağıstan Kukla Tiyatrosu'nda oyunculuk yaptı. 1964 yılından beri Davjenko Stüdyosu kadrosunda yönetmen ve Kiev Devlet Tiyatro Enstitüsü Sinema Fakültesi'nde Doçent. 1982 yılında Ukrayna SSC Emektar Sanatçısı unvanını almıştır. "Kral Arturas'ın Sarayında Bir Yankee" filmiyle tanınır.

[6] O zamanlar Sovyetler Birliği'nde öğrencilerin üniversiteye kabul edilmeleri için bizim bildiğimizin çok dışında bir uygulama yapılır. En önemlisi şu ki, her öğrenci mutlaka istediği branşı okur. Yani öğrencinin hangi okulu ne kadar istediği çok önemlidir. Liseden sonra bizdeki gibi ÖSS, ÖYS vs. gibi bir sınav yoktur. Öğrenci lise bitirme notuyla okumak istediği fakülte ve branşa müracaat eder. Üniversiteler bazı branşlar için mülakatlar düzenler ve öğrenciler ilan edilen tarihlerde söz konusu mülakat veya özel sınavlara katılırlar. Hatta hatırı sayılır üniversiteler, öğretim üyelerini ülkenin dört bir yanına gönderip kendilerine en uygun öğrencileri ararlar. Örneğin, Moskova Devlet Üniversitesi'nin öğretim elemanları en ücra şehirdeki bir liseye gelir. Müdüre, öğretmenlere "Okulunuzda matematikçi veya fizikçi var mı?" diye sorarlar. Öğretmenler başarılı bildikleri beş on öğrenciyi çağırırlar. Öğretim elemanları onlarla bir mülakat yapar. Beğendikleri öğrencilere "Sizi şu fakülteye, şu branşa alıyoruz" deyip kayıt yaptırmaları için onlara gereken bilgileri verir ve olanakları sağlarlar. Yani özel sınav ve mülakatlarda başarılı olan öğrencilerin lise bitirme notları hiç göz önünde bulundurulmaz.

rek beni tıp okumaya ikna etmeye çalıştı. Bir an tıpa devam etme fikrini benimsemeye başladımsa sonunda çark ettim ve ısrarla sinema dedim. Sinema okumanın çok önemli olduğunu ama giriş sınavlarım asla geçemeyeceğimi söyleyerek bu kez beni Uluslararası İlişkiler ve Devletler Hukuku diye bir bölüme ikna etti. Böylece sosyal bilgiler ve hukuk ağırlıklı müfredatın olduğu bir grupta dil öğrenimine devam eden Finlandiyalı gruptan ayrılmamış oldum. Finli arkadaşlarım onlardan ayrılmadığıma sevinmişlerdi...

Günün birinde Kiev'in en önemli caddesi Kreşçatik'te dolaşıyordum. Yine kısa adıyla TSUM denilen o devasa mağazaya girdim. O yıllarda ülkemizde böyle alışveriş merkezleri olmadığı için, daha önce bu boyutlarda bir mağaza görmemiştim. Mağazada her türlü reyon var. Kafeler, büfeler de var. Mağazada yorulana kadar gezdikten sonra bir kafede oturup bir poğaça ve bir kahve aldım. Henüz kahvemi bitirmemiştim ki, karşı masada oturan kısa kır sakallı 40 veya 45 yaşlarında birinin garip bir gülümseme ve cam gibi parlayan gözlerle beni süzdüğünü fark ettim. Önce pek aldırış etmesem de adamın gözlerini benden ayırmamasından rahatsız olup kafeden çıktım. Eskelatordan (yürüyen merdiven) inerken arkama dönüp baktığımda birkaç basamak arkamda aynı kişiyi gördüm. Gel de huylanma şimdi... Dışarıya çıktım Kreşçatik'te karları temizlenmiş geniş kaldırımda yürümeye başladım. Güneşli bir gün olmasına rağmen hava epey soğuktu. Biraz yürüdükten sonra meraktan olacak ki, kuşkuyla tekrar arkama baktım. Yanılmamışım. Adam peşimden geliyor. Sapık mıdır, nedir? E burası Sovyetler Birliği, adamdan korkacak halim yok ya... Bir kestane ağacının altında durup adamın yaklaşmasını bekledim. Vatandaş geldi, tam önümde, burnumun dibinde durup aynı gülümsemeyle yüzüme baktı. Valla adama saldırmamak için kendimi zor tutuyordum. Kalbim küt küt atıyordu. Bir de heyecandan ağzımın kuruduğunu hissettim. Zar zor yutkunarak:

-Siz hasta mısınız? – diye sordum. Adam kırık Rusçamdan yabancı olduğumu anlamış olacak ki, gülmeye başladı.
-A-a siz yabancısınız demek...
-Evet, yabancıyım. Ne yani?

–Hay Allah! Ben de sizi Baltık Cumhuriyetleri'nden sanmıştım –dedi ve sağ elinin eldivenini çıkarıp tokalaşmak için elini uzattı –O halde tanışalım. Benim adım Viktor. Sizin?

Allah Allah... Bu da İra gibi gizli Rusça öğretmeni mi? Yoksa bir sapık mı? Anlamak mümkün değil. Kılık kıyafetine bakılırsa gayet düzgün, hatta entelektüel bir görünümü var. Ben de eldivenimi çıkarıp elini sıktım ve adımı söyledim. Arap ismi olduğunu işitince biraz şaşırdı:

–Bu bir Arap ismi... Siz Arap mısınız yoksa? – diye sordu merakla.
–Evet, ama Türkiyeli'yim – deyince adamın şaşkınlığı bir kat daha arttı. Elimden yakalayıp peşinden sürüklercesine çekti.
–Bu çok enteresan! Gelin, gelin, gelin... Sizinle konuşmamız lazım, bu çok önemli.

Bu kez şaşırma sırası bendeydi. Viktor beni apar topar bir kafeye soktu. Oturduk. Bana ne içeceğimi sormadan iki kahve ve iki konyak söyledi. Konuşmaya başladı:

–Sizin oyunculuk deneyiminiz var mı? – diye sorunca feleğim şaştı desem yalan olmaz.
–Yani lisedeyken okul tiyatrolarında oynadığım oldu – dedim.
–Bu yeterli – dedi. – O halde benim filmimde bir rol oynamanızı istiyorum. – İtiraz edecek gibi oldum, susturdu. – Öğrencisiniz anladığım kadarıyla. Hangi branşta okuyorsunuz?
–Henüz bilmiyorum, Hazırlık Fakültesi'ndeyim. Ama heykel bursuyla geldim. Fakat hocalarım Uluslararası İlişkiler okumamı öneriyor.
–Benim oğlum da Moskova'da Uluslararası İlişkiler'de okuyor – dedi. – Ama heykel daha iyi bence, yeteneğiniz varsa tabii.

Birden heyecanlandığımı hissettim. Sinemadan söz etmeye korkuyordum neredeyse. Tüm cesaretimi toplayıp biraz önce tanıştığım bu adama sinema tutkumu anlattım. Viktor gülümseyerek:

–Dünyada tesadüf diye bir şey yoktur. Siz işitmiş olamazsınız, benim tam adım Gres Viktor Stepanoviç. Davjenko Film Stüdyosunun[7] kadrolu yönetmeniyim. Gelecek sene Tiyatro Enstitüsü Sinema Bölümü'nde bir atölye yöneteceğim. Seçme sınavları ikinci dönemin başında yapılacak. Siz de katılın – dedi. Yürek atışlarım dışardan işitilecek diye endişelenmeye başladım.
–Aslında müracaat etmeyi düşünmüştüm ama hocalarımız sinema bölümüne kabul edilmemin neredeyse imkânsız olduğunu söylediler. – Viktor Stepanoviç güldü. Elini omzuma attı.
–Siz yine müracaat edin. İmkansız diye bir şey yoktur. Hem öğrencilerimi ben seçeceğim. Hatta sizi şimdiden seçtim bile. Siz müracaat edin, size formalite bir sınav uygularız o kadar.
–Teşekkür ederim Viktor Stepanoviç. Yarın fakülte idaresine bildireceğim.
–İyi. Nerede kalıyorsunuz, Lomonosov Caddesi'nde mi?
–Evet, beşinci binada, 34/2...
–O halde en kısa zamanda size asistanım göndereceğim. Sizi stüdyoya getirecek. Orada size kostüm provası yapılacak. Çok çok iyi bir kralı oynayacaksınız – dedi ve kadehini kaldırdı. – Hadi tanışmamıza içelim!

Kadehlerimizdeki son konyak yudumunu alıp kafeden dışarı çıktık.

---

[6] **Aleksandr Dovjenko Film Stüdyoları** (Ukraynaca: Національна кіностудія художніх фільмів імені О. Довженка), Bugünkü Ukrayna'nın başkenti Kiev'de bulunan büyük film stüdyosu. Yönetmen Aleksandr Dovjenko'nun ölümünden sonra 1957 yılında Aleksandr Dovjenko Film Stüdyoları adı verilmiştir. Dovjenko Film Stüdyoları'nın kuruluşu 1927 yılına kadar uzanır. Kayıt stüdyosu tamamlanmadan film yapımına başlanır. Daha sonra stüdyoda çalışmış birçok yönetmen bu durumdan anılarında bahsedeceklerdir. Dovjenko'nun Şçhors adlı filmini çektiği pavyona Şçorski adı verilmiştir. Filmin çekildiği bu bölüm şu anda müze olarak kullanılmaktadır. Dovjenko'nun isteği üzerine stüdyoya giden yolun iki yanına elma bahçeleri kurulmuştur. Stüdyoda çekilen bazı filmler ise tarihleriyle birlikte şöyledir:
1926 Aşk Meyvesi/ Ягодка любви, Aleksandr Dovjenko (sessiz film)
1928 Arsenal/ Арсенал, Aleksandr Dovjenko (sessiz film)
1928 Zvenigora/ Звенигора, Aleksandr Dovjenko (sessiz film)
1929 Kameralı Adam /Человек с киноаппаратом, Dziga Vertov (Belgesel)
1930 Dünya/ Земля, Aleksandr Dovjenko (sessiz film)
1932 İvan/ Иван, Aleksandr Dovjenko (sessiz film)
1935 Uzay Şehri/ Аэроград, Aleksandr Dovjenko (bilim kurgu)
1939 Şçors/ Щорс, Aleksandr Dovjenko (Belgesel)
1964 Unutulmuş Ataların Gölgesi/ Тіні забутих предків, Sergey Parajanov (Tarihi)

Öğrenci yurduna döndüm. O gün oda arkadaşım Viktor nişanlısında kalmıştı. Böylece gece geç saatlere kadar uyuyamadım. Çeşitli düşüncelerle debelendim durdum...

Ertesi gün fakülte dekanlığına uğrayarak Viktor Stepanoviç Gres ile tanıştığımı ve Kiev Karpenko - Karovo Tiyatro Enstitüsü Sinema Fakültesi giriş sınavlarına katılmak istediğimi bildirdim. Dekan yardımcısı Igor Kupriyanov (daha sonraları evine yemeğe davet ettiği ve "Şairin Kaderi" adlı kitabını hediye ettiği için adını hatırlıyorum) Kiev Tiyatro Enstitüsü ile hemen iletişim kurup mülakatlara katılmamı sağlayacaklarını söyledi.

Bir pazar sabahı öğrenci yurduna bir ziyaretçimin geldiği bildirildi. Hemen aşağıya indim. Bekleme salonuna girdiğimde bir kızın oturduğu koltuktan kalkıp bana yaklaştığım gördüm. Kızın güzelliğinden gözlerim öyle kamaşmıştı ki, salonun ortasındaki kocaman sütunu görmeyip ona tosladım. Kız sanki bu kazaya kendisinin neden olduğunu anlamış ve utancından yüzü kızarmıştı. Kızın güzelliğine burnuma aldığım darbe eklenince daha da sersemlemiştim. Kız samimi bir edayla "geçmiş olsun" dedikten sonra kendini tanıttı:

–Benim adım Galya, Viktor Stepanoviç'in asistanıyım – dedi.
Ben de:
–Memnun oldum – diye kekeledim. Galya'nın pek vakti yoktu anlaşılan.
–Eğer müsaitseniz sizi Stüdyo Dovjenko'ya götüreceğim. Orada size kostüm deneyeceğiz.

Hemen odama çıkıp kürk şapkamla paltomu üzerime geçirip beraberce çıktık. Dışarıda üzerinde "Goskino" (Devlet Sineması) yazılı resmi bir araç bekliyordu. Galya arka kapıyı açıp benim binmemi sağladıktan sonra yanıma oturdu. Dovjenko Stüdyosu'nun yolunu tuttuk. Şehrin neredeyse merkezinde geniş bir araziye kurulu olan stüdyoya her isteyen elini kolunu sallayarak giremiyormuş meğer. Yani davet eden kimse, misafirinin adını kapıya bildirmesi gerekiyordu. Viktor Gres kapıya bildirmesine rağmen adımı bulamadılar. Böylece Galya kendi birimine telefon etti. Birkaç dakika sonra beni stüdyoya aldılar. Meğer kapıdaki görevli

adımı yanlış yazmışmış. Epey yürüdükten sonra bir binaya, oradan da dekorların yapıldığı devasa bir pavyona girdik. Viktor Stepanoviç orada değildi. Pavyondan ayrılıp kafeterya gibi bir mekana geldik. Viktor Stepanoviç film ekibinden birkaç arkadaşıyla oturuyordu. Bizi görünce ayağa kalkıp karşıladı. Beni ekip arkadaşlarına tanıştırıp kahve ısmarladı. Biraz sonra Galya beni tüm stüdyonun kostümlerinin depolandığı bir ambara götürdü. Filmin kostüm sanatçısı ordaydı. Seçmiş oldukları kral kıyafetlerini giydirip Viktor Stepanoviç'i çağırdılar. Viktor Stepanoviç birkaç öneride bulunup birkaç düzeltme istedi. Bunlar da yapıldıktan sonra beni stüdyonun makyaj bölümüne götürdüler. Bir makyaj odasına girip koltuğa oturttular ve kral makyajı yaptılar. Viktor Stepanoviç görüntü yönetmeniyle geldi. Gülümsememi, kızmış gibi bakmamı, üzgün bakmamı söyleyip çeşitli ruh hallerinde fotoğraflarımı çektiler. Akşama doğru hep beraber stüdyo restoranında yemek yedikten sonra bana diyaloglarımın bulunduğu sayfaları verip Galya'yla tekrar öğrenci yurduna gönderdiler...

Tatilde Ver Elini Budapeşte

Sömestr tatilinde Peter ile haberleşip yine Budapeşte'ye gitmiştim. Orada iki hafta kadar kaldım. Trende giderken ilk kez Rusça bir roman okudum: Mihail Yuryeviç Lermontov'un "Çağımızın Kahramanı". Budapeşte bana çok iyi geldi. O zamanlar mağaza vitrinleri, moda, eğlence sektörü, gıda maddelerinin çeşitliliği ve bolluğu bakımından Macaristan Sovyetler Birliği'yle karşılaştırılamayacak kadar farklıydı. Mesela Sovyetler Birliği'nde üretilen çiklet şişirilemezdi. Belki sağlık açısından çok iyiydi ama kalitesizdi. Yahut Sovyetler'in ürettiği kot pantolonlar yıkandıkça beyazlamıyordu ve öyle dikilmişlerdi ki bacaklara yapışmıyordu. O zamanlar Sovyetlerde kürtaja izin verilmediğinden epey talep bulan doğum kontrol hapı da yoktu. Prezervatifler kalın ve kalitesizdi. Oysa Budapeşte'de hiçbir malın sıkıntısı çekilmiyordu. Hatta Batı'dan ithal edilen bir sürü lüks eşya vs. vardı. Bu yüzden Sovyetler'de öğrenim gören yabancı öğrencilerin çoğu bu türden şeylerin ticaretini yapıyorlardı. Bu ıvır zıvır maddeleri Batı'dan bire alıp elli katına satıyorlardı. Budapeşte'ye giderken bana öyle siparişler verildi ki, insanın aklı şaşar. Hatta çoğu

peşin para vermek istemişlerdi. Hiçbirinin siparişini kabul etmedim ve döndüğümde bir tek çiklet veya Sovyetler'de para edecek hiçbir eşya almamıştım. Böyle "boş" döndüğümü gören arkadaşlarım beni enayilikle itham etmişlerdi. Buna karşılık başta oda arkadaşım Viktor olmak üzere az sayıdaki Sovyet arkadaşlarım beni çok takdir etmişlerdi.

Budapeşte'de dolaşırken Svetlana adında Rus bir kızla tanıştım. Bazen onunla buluşup bazı yerleri gezdiğimiz oldu. Onu Macar arkadaşlarımla tanıştırdım. Hep beraber gezer olduk. Günün birinde Budapeşte'de Astorya semtinde bir mağazada dolaşırken Macar kızlardan biri Rusya'yı özlediğini söyleyen Svetlana'ya Macar şiveli bir Rusçayla:

–Sveta, baksana bizde ne güzel şeyler var. Herkes istediği şeyi alır, hiçbir şeyin sıkıntısı yok. Bizde adi sayılan bir şey Moskova'da satışa çıktı mı insanlar kuyruğa giriyorlar. Neden sizin mağazalarınızda bir şey yok? – diye sordu.

Sveta'ya baktım. Yüzünde acı bir gülümseme belirmişti. Bu soru benim de canımı çok sıkmıştı. Sveta bir an durup aynı gülümsemeyle Macar kıza kısa bir süre baktıktan sonra:

–Gerçekten bu sorunun cevabını bilmek istiyor musun? – diye soruya soruyla karşılık verdi.
–Cevap almak için sordum herhalde – dedi Macar kız.
–O halde beni iyi dinle! Sizde her şey olduğu için bizde bir şey yok, anladın mı? - diye cevap verdi Svetlana.

Svetlana çok haklıydı. Akşam eve gidince bu olayı Peter'e anlattım. Çok sinirlendi ve Macar kıza okkalı bir küfür savurdu. Peter geç saatlere kadar Ekonomik Yardımlaşma Sovyeti'nin yanlış politikalarını, Sovyetler'in başta Polonya ve Bulgaristan olmak üzere diğer sosyalist ülkelerin bütçe açıklarını nasıl ve niye kapattığını vs. anlattı.

İki hafta çabucak geçti. Tatilin en güzel anısı arkadaşlarla beraber Budapeşte'nin Buda yakasındaki kayak merkezinde içtiğimiz karanfilli sıcak şaraptı. Dönerken yolda yerim diye bir kilo kadar kırmızı elma al-

mıştım. Sınırda Sovyet gümrükçüler ülkeye dışarıdan meyve sokamayacağımı söylediler ve bir kilo elmaya el koydular. Nedenini sorduğumda biyolojik mikropların ülkeye girişini önlemek için diye cevap verdiler. Macaristan'ın sosyalist bir ülke olduğunu ve Macar elmaların böyle bir mikrop taşımayacaklarını anlattıysam da fayda etmedi. Çok kızmıştım. O zaman gümrük memuruna elmaların hepsini orada yiyeceğimi söyledim. Elmaları geri verdi. Bir köşede oturup bir kilo elmayı yerken Sovyet gümrükçüler bana bakıp keyifle gülüyorlardı. Tabii o elmalardan sonra midemin allak bullak olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek...

Kolhoz Gezisi

Kiev'e döndükten bir iki gün sonra dersler başladı. Bir hafta sonu komsomol örgütünün yabancı öğrencilere bir kolhoz gezisi düzenleyeceği duyuruldu. Cumartesi günü öğleden sonra bizi otobüslere doldurup Kiev'in 10 km. dışında bir kolhoza götürdüler. Kolhoz, kolektif üretim anlamına gelen "Kollektivnoe Hozyaystvo" deyiminin kısaltılmışıdır.

Kolhozda çok iyi karşılandık. Kolhoz binaları çok iyiydi. Kısacası her şey yerli yerindeydi. Şampanyalar patlatıldı, yemek ikram edildi. Akşam diskotek yapılacağı söylendi. Güzel kızlarla dans etmeye başladık. Fakat oldum olası diskotek gürültüsüne katlanamadığım için dans ettiğim kıza dışarı çıkmak istediğimi söyledim. Kız benimle geldi. Soğuğa rağmen dışarıda sohbete başladık. Bana ülkemi soruyor, ben anlatıyordum. Biraz sonra bana gerçek kolhozu görmek istiyorsam, oraya götürebileceğini söyledi. Çok merak ettim. Karlı yolda bir kilometreden fazla yürüdük ve nihayet bize gezdirdikleri kolhoza nazaran epey yoksul bir yere geldik. Erkeklerin çoğu sarhoştu. Çok canım sıkılmıştı, aldatıldığımız hissine kapıldım. Ertesi gün mutlaka bunun hesabını sormaya karar verdim. Gerçek kolhozda yaşayan o samimi, alçakgönüllü ve iyilik dolu insanların bazılarıyla sohbet ettim. Bir yabancı olarak onları ziyaret etmem onları çok sevindirmişti. Herkes bir şeyler ikram etmek için birbirleriyle yarışa girmişlerdi. Bir saat sonra tekrar diskoya döndük. Öğrenciler geç saatlere kadar dans edip eğlendiler. Çoğumuz sarhoş otobüslere binip öğrenci yurdunun yolunu tuttuk.

Ertesi gün dekan yardımcısı İgor Terentyeviç Kupriyanov'a uğradım, kolhoz gezisini anlattım ve gerçek kolhoza gitseydik çok daha memnun olacağımızı söyledim. İgor Terentyeviç bu durumdan üzüntü duyduğunu belirtip özür diledi. Bir hafta sonu evine yemeğe gelirsem çok mutlu olacağını söyleyip bana kartvizitini verdi. Teşekkür ettim ve memnuniyetle geleceğimi bildirdim.

Hafta sonu felsefe doktoru İgor Terentyeviç'i, duvarları kitaptan örülü evinde ziyaret ettim. Eşiyle birlikte beni çok iyi karşıladılar. Yemekten sonra bana "Şairin Kaderi" adlı kitabını imzaladı. Şiirden söz açılmışken Ukrayna'nın ünlü şairi devrimci demokrat Taras Grigoroviç Şevçenko'dan[8] söz ettikten sonra Nâzım Hikmet'in o tarihten tahminen yirmi yıl kadar önce Kiev'i ziyaret ettiğini söyledi ve Nâzım'ın bir taksiciyle yaşadığı fıkra gibi bir hikayeyi aktardı.

Nâzım Hikmet Kiev'de bir taksiye binmiş. Cana yakın ve konuşkan olan Nâzım yolda giderken taksiciyle sohbete başlamış. Taksici bu arada Nâzım'ın nereli olduğunu sormuş. Nâzım Türk olduğunu söyleyince taksici utanarak estağfurullah demiş, ben de Türk'üm. Biz hepimiz Türk'üz. Nâzım birden kahkahayı patlatmış. Taksiciye Sovyetler'de kullanıldığı anlamda değil de, kendisinin gerçekten Türk olduğunu söylemiş.

Rusya'da biri bir şey anlamıyorsa, deyim yerindeyse aptal ise ona Türk müsün nesin, diye sorulurmuş bunun da kökeni eskilere dayanıyormuş. Eskiden Ruslarla Tükler ticaret yaparken Ruslar konuştuğu zaman ha-

---

[8] **Taras Şevçenko:** Kiev vilayeti Marintsi köyünde toprak kölesi (serf) bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Erken yaşta yetim kalınca toprak köleliğinin tüm zalimliği ve adaletsizliğini iyice tanıdı. Küçük Taras, okuma yazmayı köy papazından öğrendi. 1828 yılında ev hizmetçisi olarak derebeyi P. Engelhardt'ın evine alındı. Petersburg'a taşındıktan sonra çocuğun resim yeteneğini fark eden Engelhardt onu evinin ressamı yapmak düşüncesiyle resim eğitimi alması için 1836 yılında Taras Şevçenko'yu ressam Şirayev'e gönderdi. Taras Şevçenko bu eğitimi esnasında Ukraynalı birçok ressamın yanı sıra ünlü Rus ressam K. Brüllov'la tanıştı. Brüllov onun hem hocası hem arkadaşı oldu ve yaptığı bir resme lotarya düzenleyip kazandığı 2500 Rubleyle Taras Şevçenko'yu Engelhardt'tan satın alıp özgürleştirdi. 1840 yılında ilk kez Taras Şevçenko'nun toplu şiirleri Ukrayna dilinde yayınlandı. 1844 yılında Sanat Akademisi'ni bitirip Kiev'e yerleşmek için döndü. Bu sırada devrimci – demokrat faaliyetleri sonucu polis tarafından tutuklanıp yargıya çıkmadan ağır cezalara çarptırıldı, resim yapmak ve yazmaktan men edilip Orenburg kentine sürüldü. Daha sonra devrimci propaganda yapmaktan tekrar tutuklanarak Petersburg'a gönderildi. 1861 yılında karaciğer ve kalp yetmezliğinden Petersburg'da öldü.

liyle Türkler anlamazmış ve o zamandan bu zamana anlamayana Türk derlermiş. Tıpkı bizdeki "ben Fransız'ım" deyimi gibi...

Daha sonra kolhoz gezisindeki izlenimlerimi sordu ve karısına dikkatle dinlemesini rica etti. Dilim döndüğünce anlattım. Ben anlatırken arada bir eşiyle sessiz bakışmalarını fark ettim. İkisi de çok üzülmüşlerdi. Ülkenin birçok sorunu henüz çözemediğini kabul ettiklerini, insan bilincinin üretim araçlarından çok daha yavaş geliştiğini, parti mensuplarının partiye özveride bulunacağı yerde, partiden özveri beklediğini, çoğu insanın parti yararını değil de kendi yararını düşünerek partiye mensup olduğunu anlattı. Bunun da SSCB Komünist Partisi'nin devrimci karakterini çok zayıflattığını, böylece son yıllarda türeyen bürokrasinin ülkeye çok zarar verdiğini söyledi. İgor Terentyeviç ile saatlerce sohbet ettikten sonra artık gitmem gerektiğini söyleyip ayağa kalktım. Tüm itirazlarıma rağmen İgor Terentyeviç kendi aracıyla beni öğrenci yurduna bıraktı...

Kiev'de Sinema Mülakatları

Mart ayının başlarında sinema fakültesi için mülakatların yapılacağı gün geldi çattı. Mülakatlardan bir ay kadar önce başımızdan geçen veya tanık olduğumuz bir öykü ile neden sinema okumak istediğimize dair bir kompozisyon istendi. O zaman aklıma Amik Ovası'nda pamuk çapalamaya gittiğimizde başımızdan geçen bir hikayeyi yazdım.

O zaman işçi kampı çadırlarımızı Asi Nehri'nin bir kolu olan Afrin Çayı kenarında kurmuştuk. Fakat sıçanlardan bize rahat yoktu ve her türlü yiyeceğimizi kemiriyorlardı. Dolayısıyla hemen hemen her çadırda bir fare kapanı vardı. Akşamın birinde çadır komşumuzun kapanına kocaman bir sıçan yakalanmıştı. Akıllı komşumuz, idare lambasından sıçanın üzerine biraz gaz yağı döküp bir kibritle tutuşturdu. Fakat kapanın tahtadan yapılı dibi yanmasın diye hemen kapanı açıp sıçanı bıraktı ve kapan kafesini Afrin Çayı'na fırlattı. Tutuşan sıçan ise can havliyle kaçıp sararmaya yüz tutmuş buğday tarlasına girmişti. Tarla tutuştu. Yüzlerce amele, gece yarılarına kadar tarla söndürmüştük...

Bu hikayeyle neden sinema okumak istediğimi anlattığım kompozisyonu oda arkadaşım Viktor'un yardımıyla Rusçaya çevirdim. Ertesi gün onları Kiev Tiyatro Enstitüsü'ne göndermeleri için Hazırlık Fakültesi Dekanlığı'na bıraktım.

Nihayet Mart ayının başlarında sinema mülakatlarına katılacak öğrencilere çağrı yapıldı. Sinema fakültesine kabul edileceğimden emin olduğum halde yine tedirgindim. Bu nedenle Suriyeli arkadaşlar, Sinema Fakültesi'nde son sınıfta öğrenim gören Suriyeli Fevzi Haydar'la tanıştırdılar. Fevzi Suriye Komünist Partili, zeki, kültürlü ve kendine güveni olan pırlanta gibi bir gençti. Biraz sohbet ettikten sonra Fevzi Haydar beni kabul edeceklerinden kuşkusu olmadığını söyleyince az da olsa rahatladım. Ama sınav yine sınav işte! Bu arada ne sorabilecekleri vs. gibi sınav prosedürü ile ilgili bilgi verdi ve kendine güvenin en önemli faktör olduğunu söyledi...

Mülakat günü erkenden Kiev Karpenko – Karovo Tiyatro Enstitüsü'ne götürdüler. Sinema mülakatlarına katılacak olan yabancı öğrenciler arasında Yunan arkadaşım Adonis Papadopulos, Yemenli Samira Ali ve adını unuttuğum Cezayirli bir genç daha vardı. Nihayet mülakatlar başladı. Her birimiz teker teker jürinin karşısına geçip bize yöneltilen soruları yanıtladık. Her öğrencinin bir skeç hazırlaması gerektiğini söyleyip başka bir güne randevu verdiler. O gün hiçbir Sovyet öğrencinin mülakatlara katılmadığı dikkatimi çekmişti. Bize moral vermek için orada bulunan ağabeyimiz Fevzi Haydar'a nedenini sordum. Güldü. Eğer Sovyet öğrencilerin tabi tutulduğu sınava biz de tabi olsak, hiç birimizin bu okula adımını atamayacağını söyledi. Demek yabancı öğrencilere burs verirken olduğu gibi, mülakatlarda da toleranslı davranıyorlar...

Birkaç gün sonra tekrar gidip skeçlerimizi oynadık. Hatırladığım kadarıyla tüm yabancı öğrencilerden sadece Adonis, Samira, Cezayirli arkadaş ve ben kabul edilmiştik. Mülakatların sonucu bildirildiği zaman çok sevinmiştik. Gelecek sene bizim ustamız olacak olan Viktor Stepanoviç Gres gelip teker teker bizi tebrik etti, yanaklarımızdan öptü. O akşam hepimiz güzel bir restoranda buluşup ustamızın, bazı hocalarımızın ve okulun kimi öğrencilerinin katılımıyla bir kutlama yaptık. Artık yurtlara döneceğimiz vakit yaklaşmıştı ki, Viktor Stepanoviç kolumdan çekti ve beraberce restoranın terasına yöneldik.

–Mülakatlardan sonra düşündüm de... Senin Moskova'da okuman lazım – dedi. Biraz heyecanlanmıştım.

–Neden, Viktor Stepanoviç? Beni çok mu zayıf buldunuz? – diye

sordum, titreyen bir sesle.

–Öyle hemen endişelenme. Aksine çok iyi buldum ve böyle bir öğrencim olacağı için çok memnunum. Ama buradaki sinema fakültesinin olanakları sınırlı... Oysa Moskova'daki Sinema Enstitüsü (VGİK)[9] dünyada eşi olmayan bir sinema okuludur. Üstelik bu yıl Sovyet Sinemasının en önemli yönetmenlerinden Aleksandr Alov[10] ve Vladimir Naumov[11] bir atölye seçecekler. Senin daha

[9] **VGİK (Vsesoyuzniy Gosudarstvenniy İnstitut Kinematografii):** 1919 yılında Devlet Sinema Teknik Okulu adı altında kurulan, daha sonraları SSCB Devlet Sinema Enstitüsü adını alan VGİK dünyanın ilk sinema okulu olarak bilinir. 1928 yılında VGİK'te açılan Rejisörlük Fakültesi'nde Sergey Eisenstein ders vermeye başlamıştır. Daha sonraları dünyanın en tanınmış yönetmen, görüntü yönetmeni, sinema dramaturgları ve sinemanın diğer branşlarından ustaların hocalık yaptığı VGİK'te günümüzde yedi fakülte ve sinemanın yirmi uzmanlık dalında eğitim verilmektedir.

[10] **Aleksandr Aleksandroviç ALOV:** (D. Harkov 1923 Ö. Riga 1983) Sovyet yönetmen, senarist, sinema dramaturgu ve eğitmeni. Büyük Atayurt Savaşı'nda vatan savunmasına katılmıştır (İkinci Dünya Savaşı). 1951 yılında VGİK İgor Andreyeviç Sovçenko Atölyesi'nden mezun oldu. 1951 yılından 1957 yılına kadar Kiev'deki Dovjenko Sinema Stüdyosu kadrosunda yönetmen olarak çalıştı. 1957'de Mosfilm'in kadrosuna geçti. Çeyrek asır boyunca aynı atölyeden sınıf arkadaşı olan Vladimir Naumov'la birlikte filmlerini ortak yönetti. 1983 yılı 12 Haziran'da Riga'da çektikleri "Kıyı" adlı filmin son çekim gününün bitiminde yönetmen koltuğuna oturup uyumuş ve bir daha uyanamamıştır.
Alov, Naumov'la ortak on film yönetmiştir. Pavel Korçagin, Selam Gelene (veya Dünyaya Gelen), Çirkin Bir Şaka, Kaçış (bu filmin birkaç sahnesi İstanbul'da çekildi) Til Efsanesi ve Tahran 1943, en önemli filmleri sayılır.
Kızıl Yıldız Nişanı, RFSSC Emektar Sanatçısı Unvanı (1965) SSCB Halk Sanatçısı Unvanı (1983) ve ölümünden sonra gelen SSCB Devlet Sanatçısı Unvanı (1985).

[11] **Vladimir Naumoviç NAUMOV:** 1927 yılında Leningrad'da doğdu. Sovyet yönetmen, senarist, oyuncu, yapımcı ve sinema eğitmeni. 1952 yılında VGİK İ. A. Sovçenko Atölyesi'nden mezun oldu. 1951 – 1957 yılları arasında Kiev Davjenko Stüdyosu'nda kadrolu yönetmen olarak çalıştı. 1957 yılında Mosfilm kadrosuna geçti. A. A. Alov'un vefatına kadar filmlerini onunla ortak yönetti. Alov'un vefatından sonra on film daha çekti.
RFSSC Sanat Emekçisi nişanı (1965) RFSSC Halk Sanatçısı Unvanı (1974) SSCB Halk Sanatçısı Unvanı (1983) SSCB Devlet Sanatçısı Unvanı (1985) SSCB Halkların Dostluğu Nişanı (1987) sahibidir.

A. A. Alov ve V. N. Naumov Sinema Ödülleri:
1957 Uluslararası Moskova F. F. Gümüş Madalya "Pavel Korçagin"
1961 Uluslararası Venedik F. F. Altın Madalya, Panizetti "Altın Küp" ödülü ve Jüri Özel Ödülü "Selam Gelene"
1976 Brüksel Uluslararası F. F. Jüri Büyük Ödülü "Til Efsanesi"
1978 Norveç Film Yapımcıları Ödülü "Til Efsanesi"
1978 Bütün Sovyetler F. F. Jüri Ödülü "Til Efsanesi"
1981 Bütün Sovyetler F. F. Büyük Ödül "Tahran – 43"
1981 Uluslararası Moskova F. F. Altın Ödül "Tahran – 43"
1984 Bütün Sovyetler F. F. Büyük Ödül ve Diploma "Kıyı"

iyibir eğitim alman için VGİK sınavlarına katılmanı öneriyorum.
–Ben Kiev'i sevdim, size de çok güveniyorum. Benim hem hocam hem arkadaşım olacaksınız. Daha ne isteyebilirim ki? Hem o okula beni kabul etmezler, sinema ile ilgili hiçbir bilgim yok – dedim.
Viktor Stepanoviç bir elini omzuma attı.
–Çok şey isteyebilirsin, istemelisin de. Ayrıca seni okula alıp almayacaklarını düşünme. Elemeler yakında yapılacak. Hemen başvurunu yap. Seni kabul etmezlerse o zaman benim atölyede devam edersin.
–Pekâlâ, deneyeceğim – dedim.

İçeriye girdiğimizde arkadaşlar artık toparlanıyordu...

Moskova'ya Hazırlık

Sinema fakültesine kabul edilmem, gerek Hazırlık Fakültesi, gerekse arkadaşlarım arasında saygınlığımı bir kat daha artırdı. Oda arkadaşım Viktor artık gösterime giren filmleri takip ediyor ve neredeyse her hafta sonu beni bir filme götürüyordu. Eve geldiğimizde ise yemek yaparken veya yerken filmi tartışıyorduk. Böylece hem sinema bilgim artıyor hem de Rusça sinema müfredatına vakıf oluyordum. Bir de hayatımda benim için bir tabu olan A. Tarkovski'nin "Stalker" adlı filmini ilk kez Viktor'la izledim.

Yabancı öğrenciler için Moskova Devlet Sinema Enstitüsü (VGİK) sınavlarının nisan ayında yapılacağı haberi geldi. Fakat sınava katılmayı hak etmek için öğrencilerin önceden bir dosya hazırlamaları gerekiyordu. Dosya öğrenci adayının biyografisi, güzel sanatların herhangi bir dalında şu ana kadar yapmış olduğu çalışmaların listesi ve varsa fotoğrafları, memleketinden ayrıldığı son gün ile Sovyetler Birliği'ne vardığı ilk gün izlenimleri ve mezun olduktan sonra çekeceği ilk filmin öyküsü... Bunlar kısa sürede yapılacak işler değildi ve en geç iki hafta sonra VGİK'e ulaşmaları gerekiyordu. Sovyetler Birliği'nden burs almamı sağlayan heykelin fotoğrafı ile Kiev'de "Politik Afiş" yarışmasında ikincilik aldığım belgenin fotokopisi ve daha önce çektiğim fotoğraflardan vs. bir dosya oluşturdum. Bu arada memleketten ayrıldığım son gün ile Moskova'ya ayak bastığım ilk günün izlenimlerini yazmıştım. Şimdi film hikayesine

sıra gelmişti fakat film öyküsü nasıl yazılır, hiçbir fikrim yoktu. Suriyeli yönetmen adayı Fevzi Haydar'a koştum.

–Fevzi yoldaş ocağına düştüm, benden film öyküsü istediler ama nasıl yazılacağını bilmiyorum – dedim.
–Peki, öyle bir öykün var mı? Yani ilerde film yapmak istediğin bir hikaye...
–Nâzım Hikmet'in destanını yazdığı Şeyh Bedreddin'i hep film yapmayı düşünmüştüm...
–Anlat bakalım – dedi.

Anlattım. Filmimin adını "Ağaca Asılı Ceset" olarak düşünmüştüm. Ve bir küsur yıl önce (26 Aralık 1978) Maraş'ta cereyan eden katliam ile ilişkilendirecektim. Fevzi çok etkilenmişti.

–Bu anlattığın müthiş bir film olur ha! Bir gün mutlaka bu filmi çek – dedi. Ben ne istiyorum o ne diyor!
–Ölme eşeğim ölme, bahar gelsin, çayırda çimen bitsin! Fevzi yoldaş sırası gelince yaparım da, şimdi bu öyküyü nasıl yazacağımı söyle önce – diye bağırdım. Güldü.
–Ulan allahsız, bak nasıl da heyecanlısın... Bu öyküyü bana nasıl anlattıysan işte aynen öyle yaz – dedi.
–Olur mu? – diye sordum umutsuzca.
–Olur tabii. Ayrıca sen iyi bir hikayecisin. Hem senden senaryo istemedikleri gibi, senin profesyonel bir yazar olmadığını da biliyorlar. Onlar hikayenin ne kadar ilginç ve etkileyici olduğuna bakarlar – diye beni yatıştırdı.

Fevzi'den ayrıldığım zaman havada uçuyordum. Yurda gelir gelmez öyküyü yazmaya başladım. Bir iki gün içinde öykü bitmişti. Sıra Rusçaya çevirmeye geldi. Viktor yardımım esirgemedi. Yine bir iki günde çevirip, daktilo etmesi için Nina'ya verdik. Artık dosya hazırdı. Hemen dekanlığa bıraktım...

Bir hafta geçmemişti ki, Hazırlık Fakültesi Dekanlığı Moskova'ya gitmem için uçak bileti alındığını söylediler. Yanlış hatırlamıyorsam ya 31 Mart ya da 1 Nisan'dı. Küçük bir çanta alıp erkenden havaalanının yolu-

nu tuttum. Moskova uçuşu bir saat sürdü. Vnukovo Havaalanı'na indim. Fakat VGİK'e nasıl gidileceğini bilmiyordum. Benimle yolculuk eden bir yolcuya sınava yetişmem gerektiğini söyleyip ondan yardım istedim. Beraber şehre gidip metroya bindik. Tarım Ürünleri Fuarı İstasyonu'nda indirip bir otobüse bindirdi ve yolculardan birine beni VGİK binasının önünde indirmelerini söyledi. VGİK'e vardığımda vakit öğle zamanıydı. Kapıda elimde sınava girmek için bana gönderilen belgeyi gösterdim. Film Yönetimi Fakültesi Dekanlığı'na yönlendirdiler. Sekreter bayan beni mülakatların yapıldığı sınıfın koridoruna götürdü. Mülakatlar sabahtan beri yapılıyordu. Nerden baksan koridorda yüz öğrenci vardı ve hiçbirini tanımıyordum. Dünyanın her yerinden gelmişlerdi...

Sinema Mülakatları 1. Gün

Dekan sekreteri eşliğinde elimde Bond çanta, uzun sarı sakalım ve kostümümle koridora girdiğimde, mülakat sırası bekleyen ve bir tekinin takım elbise giymediği öğrencilerin yarısından fazlası ayağa kalkıp saygı gösterdiler. Beni önemli biri sanmışlardı herhalde. Sekreter birileriyle görüştükten sonra orada beklememi söyleyip gitti. Ben de bir pencere açığına tüneyince koridordakiler kahkahadan kırıldı. Önce ne olduğunu anlayamadım. Sonraları benim can dostum olacak uzun kıvırcık saçlı bir öğrenci yaklaştı.

–Merhaba – dedi. – Sizi ustalardan biri zannetti herkes.
–Ustalar mülakatta değiller mi? – diye sordum.
–Şimdi mülakat değil, bir tür kaba ayıklama yapılıyor – dedi ve ekledi. – Neyse tanışalım. Ben Dahman Triki Yamani, Cezayirli'yim. (Dahman, Cezayir lehçesinde Abdurrahman'ın kısaltılmışı).
–Meğer Alov ve Naumov ilk kez VGİK'te bir atölye alıyorlarmış. Onun için henüz kimse onları tanımıyormuş.

Tanıştık. Türkiye'den geldiğimi söyleyince şaşırdı, Arapça konuştuğumu işitince de kahkahayla gülmeye başladı. Ona Antakyalı ve Arap kökenli olduğumu anlatmak zorunda kaldım. O da soyadındaki 'Triki'nin Türki'den türediğini, yani Türk asıllı olduğunu söyledi.

–Siz de mülakatlara katılıyorsunuz herhalde – dedim.
–Ben beş yıl önce katılmıştım. Yani beşinci sınıftayım – dedi ve yanında duran sarı kıvırcık saçlı başka bir Cezayirli'yi tanıttı.
–Malik katılacak, ben ona moral desteği veriyorum.

Dahman da, Malik de şaşılacak derecede kültürlü insanlardı. Hele Malik'in sinema bilgisini duyunca moralim bozuldu, mülakata katılıp rezil olmamak için ertesi gün Kiev'e dönmeyi düşündüm. Dahman her şeyin sinema bilgisiyle ölçülmediğini anlattı.

–Merak etme, sende iş yoksa bugün seni gönderirler – dedi.
–Bende iş olmadığını bir bakışta mı anlayacaklar – diye sordum.
–Aynen öyle. Ama bence endişelenmene gerek yok. Sen acayip tezatlar barındıran bir insansın ve bu seni çok enteresan kılıyor. Onlar bunu hemen anlayacaklardır.

Biraz sonra sınav jürisi öğle yemeği molası verdi. Dahman VGİK bitişiğindeki Baykal Oteli restoranında Malik'le bana yemek ısmarladı. Sınav sıramızı beklemek için koridora doluştuk. Saat 15.00'e doğru nihayet benim adım okundu. Bütün "heybetimle" sınıfa girdim. Fakat girer girmez ön sırada oturanlardan biri itiraz etti:

–Biz Türkiye'den bir yoldaşı çağırdık – dedi. Herhalde esmer birini bekliyorlardı.
–Türkiyeli yoldaş benim – dedim. Hafif bir gülüşme oldu.
–Sizin yaşınız kaç?
–Bu bir sınav sorusu mu?
–Hayır, sadece merak ettim.
–O halde yirmi üç – diye yanıtladım.

Bunun üzerine iki sıra halinde oturan altı, yedi hocadan oluşan jüri hep birden bir kahkaha attılar. Sonra önlerinde duran bir sandalyeye oturmamı söylediler. Oturdum.

–Peki, sınav sorusu olsaydı ne cevap verirdiniz? – diye sordu başka bir hoca.

–Bilmem. Ama hiç olmazsa daha inandırıcı olmaya çalışırdım.

Tekrar birbirleriyle bakışıp güldüler. Çünkü kel olmaya yüz tutmuş kafam, uzun sakalım ve takım elbisemle en az kırk beş gösteriyordum. Önde oturan hocalardan biri elini yumruk yapıp başparmağım dikleştirerek arkadakilere yanıtımı çok beğendiğini ima etti. Sonra kısa bir sessizlik oldu. Altı yedi çift göz dik dik bana bakıyordu. Ben de onlara aynı şekilde karşılık veriyordum. Tekrar bir gülüşme başladı. Önde oturan sessizliği bozdu:

–Rusçanız iyi. Ne kadardır Rusça öğreniyorsunuz?
–15 Eylülden itibaren – dedim. Dudak büktü, parmaklarıyla ayları hesapladı.
–Yedi ay... Hiç fena değil. Pekâlâ, bize söylemek istediğiniz bir şey var mı? – diye sordu. Bir an sustum. Arka sıradan yaşlıca bir hoca:
–Söyleyin lütfen. Siz komünist misiniz? Durun, durun... Yahut şöyle: Türkiye'de biri size komünist misiniz, diye sorsa ne cevap verirdiniz?
–Tanıdığım biri zaten sormaz. Tanımadığım biri sorsa bir yumrukla çenesini kırardım – diye cevap verdim.

Hep birden kahkaha attılar. Ben de gülmeye başladım. Ön sıradaki hoca:

–Pekâlâ... Teşekkür ederim, çıkabilirsiniz.
–Ben teşekkür ederim – dedim ve dışarı çıktım.

Mülakat altı, yedi dakika sürmüştü. Ama bana çok daha uzun gelmişti. Terlemiştim. Koridora çıktığımda Dahman beni karşıladı. İçerde atılan kahkahalar dışardan duyulmuş.

–Ne sordular? Ne yaptın da böyle güldürdün insanları?
– diye sordu.

Olanları anlattım. Dahman kahkahaların jürinin ilk izlenimlerinin gayet olumlu olduğuna işaret ettiğini ve ilk izlenimlerin önemli olduğunu söyledi. Malik de sınava girdikten sonra tekrar dekanlığa gittik ve yurtta misafir olarak kalmam için bir kâğıt verdiler. Beraber sinema öğrencileri yurduna gittik...

Sinema Mülakatları 2. Gün

O akşam yurtta özellikle Suriye, Filistin, Irak, Ürdün, Mısır, Lübnan ve Cezayir gibi Arap ülkelerinden bir sürü arkadaşla tanıştım. Kimi öğrenci, kimi de benim gibi mülakatlara gelmiş. Geç saatlere kadar sohbet ettik. Nedense çoğu kimse bana şüpheyle yaklaşıyordu. Çünkü o zamana kadar Sovyetler'de Türkiye'den tek bir öğrenci tanımamışlardı.

Ertesi gün sabahtan okula gidip aynı koridora doluştuk. İlk gün elemelere dünyanın çeşitli ülkelerinden 130 kadar öğrenci katılmıştı. Mülakatların yapıldığı sınıfın kapısının önünde bir sürü öğrenci toplanmıştı. Meğer kapıya mülakatlara devam edeceklerin listesi asılıymış. Kalabalık hafifleyince gidip baktık. Otuz kişilik bir liste vardı. Listede hem Malik'in adı hem de benim adım mevcuttu. Mülakatlar saat 10.00'da başlayacak ve listedeki sıraya göre yapılacaktı. Vakit varken Dahman bize okulu gezdirdi. Ama her an çağrılabilirdik. Hemen koridora döndük.

Çok sürmedi adımın okunduğunu işittim. Sınıfa girdim. Artık takım elbiseli değildim. Jüriye selam verdim, hal hatır sordum. Teşekkür ettiler ve oturmamı söylediler. Yerime oturdum, böylece soru yağmuru başladı:

–Neden yönetmen olmak istiyorsunuz?

–Korkarım bu sorunun cevabını veremeyeceğim. Neden insansın veya anan niye seni doğurdu, sormak gibi bir şey – diye cevap verdim. Jüri birbiriyle bakıştı. Ben devam ettim. – Eğer bu soruya cevap istiyorsanız, beni yaşamım boyunca izlemek zorunda kalırsınız. Belki o zaman bile tam bir cevap almamış olursunuz – dedim. Jüri sustu. İlerde benim ustamın asistanlarından biri olacak ve en çok soru soran İgor Georgiyeviç Sklyanski derin bir nefes alarak:

–Dostoyevski gibi konuştunuz – dedi. Bayılacak gibi oldum. Terlediğimi hissettim.

Bu klasik soru okul tarihi boyunca film yönetimi fakültesi mülakatlarında gelenek haline gelmiş. Okulda bu soruyla ilgili fıkra gibi bir hikaye anlatırlar:

İki veya üç yıl önce, zamanın Sovyet Sinemasının ünlü yönetmenlerinden Marlen Hutsiyev[12] (bu ad Marks ve Lenin'in ilk hecelerinden türetilmiştir) bir yönetim atölyesi topluyormuş. Mülakatta Vietnamlı bir öğrenci varmış. Rusçası da kötüymüş. (Nedense Vietnamlılar Rusçayı hep kötü konuşurlardı) Hutsiyev ne sorsa cevap alamıyormuş. Sonunda çocuğa:

-Tamam, gidebilirsiniz – demiş.
-Peki, sınavı kazandım mı, kazanmadım mı? - diye sormuş Vietnamlı.
-Maalesef kazanamadınız – diye cevap vermiş Hutsiyev.
-Ama mutlaka kazanmam lazım. O halde başka soru sorun,– demiş Vietnamlı.

Hutsiyev bir şeyler daha sormuş. Vietnamlıdan cevap yok! Tekrar çıkmasını istemiş ama Vietnamlı çıkmamış, yine soru sorulmasını istemiş. Tekrar sormuşlar. Tık yok! Hadi, bizi meşgul etme demişler. Vietnamlı inatla oturmaya devam etmiş. Jüriden bir iki kişi onu tutup dışarıya çıkarmaya çalışmışlar. Adam ayaklarını kapıya dayayıp çıkmıyormuş. Vietnamlıyı sınıftan çıkarmak için boğuşurlarken Hutsiyev bağırmış:

-Bırakın çocuğu! - sonra Vietnamlıya seslenmiş. – Bak bir soru daha soracağım. Cevap verirsen seni atölyeme alacağım. Cevap veremezsen kendiliğinden çıkıp gideceksin. Tamam mı?
-Tamam – demiş Vietnamlı çaresiz.
-Peki, söyle bana. Neden yönetmen olmak istiyorsun? – diye sormuş Hutsiyev.

[12] **Marlen Martinoviç Hutsiyev (Hutsoşvili):** 1925 yılında Tiflis'te doğdu. Sovyet yönetmen, senarist, oyuncu ve sinema eğitmenidir.1952 yılında VGİK İ. A. Sovçenko Atölyesi'nden mezun oldu. 1953 – 58 yılları arasında Odessa Film Stüdyosu'yla Gorki Film Stüdyosu'nda yönetmenlik yaptı. 1965 yılında Mosfilm kadrosuna geçti. 1978 yılından beri VGİK'te yönetim atölyesi yönetmektedir. 2010 yılına kadar on film yönetmiştir.
RFSSC Halk Sanatçısı Unvanı (1977) SSCB Halk Sanatçısı Unvanı (1986) Rusya Federasyonu Devlet Sanatçısı Unvanı (1993)

Vietnamlı boynunu ileri uzatarak bir süre Hutsiyev'in suratına dik dik bakmış, sonra sinirli bir ses tonuyla:

–Sen söyle o zaman! Neden yönetmen olmak istedin?

Hutsiyev dâhil bütün jüri üyeleri kahkahayla gülmüşler.

–Tamam, seni atölyeme kabul ediyorum – diye Vietnamlıyı kabul etmiş.

Ne var ki, söz konusu Vietnamlı çok başarılı bir öğrenci olmuş ve diploma filmini Aziz Nesin'den uyarladığı bir senaryodan çekmişti. Birkaç yıl sonra diploma filmini savunurken onu izleyecektim. Vietnamlı, Devlet Sınav Komisyonu karşısında filmini savunurken konuşmasına şöyle başlamıştı:

–Bana neden Aziz Nesin diyeceksiniz... Çünkü Aziz Nesin Vietnam'da yasak! Yasak, çünkü bütün öyküleri Vietnam'ı anlatıyor!

Mülakatın bu kısmından sonra gelen sorular havadan sudan sorulardı. "Baban ne iş yapar?" veya "ailenizde sanatçı var mı?" yahut "kaç kardeşsiniz, maddi durumunuz nasıl?" gibi sorular... Bu sorulara cevap vermek bile canımı sıkmıştı...

Öğleyin Dahman yine Baykal Oteli restoranında bize yemek ikram etti. Yemekle birlikte bir şişe Ermeni konyağı da içmiştik. Kafam gayet hoş öğrenci yurduna gittik. Çok yorgundum. Akşama kadar uyudum. Akşam Dahman Triki Yamani bizi Kızıl Meydan'a götürdü. Muhteşemdi. İlk kez Kızıl Meydan'a gidiyordum. O zamanki duygularımı aktarabilmem mümkün değil...

Sinema Mülakatları 3. Gün

Üçüncü gün bizim emniyetin birinci şube polislerinin sorgusu gibi geçti desem yalan olmaz. "Arkadaşlarınla sohbet ettiğin zaman en çok hangi

konuları konuşurdunuz? Geçimsiz biri misin? Kavga eder misin? Biri sana hakaret etse ne yaparsın? En çok kimden veya nelerden nefret edersin? En çok kimi veya neyi seversin? Sevdiklerini korur musun? Sana kötülük yapan birinden intikam almak ister misin? Çok samimi olduğun arkadaşların var mı? İnsanlarla iletişim kurmakta zorlanır mısın?" türünden bir çuval soru. Artık bunun bir sınav değil de bir sorgulama olduğu hissine kapıldım. Sorular çoğaldıkça objektif cevap vermek de o kadar zorlaştı. Bu soruların sinema eğitimiyle ne ilgisi var? Anlamak mümkün değil...

Üçüncü günün mülakatı bitince bir 'oh' çektim. Akşam yine eğlence vardı. Votkalar içildikten sonra şehir gezisine çıkıldı. Hedef Gorki Park!

Sinema Mülakatları 4. Gün

Daha sonraki mülakatlar ciddiye binmeye başladı. "Haber dinler misin? Gazete okur musun? Kitap okur musun? En çok hangi yazarı seversin?" gibi... Ne okumuştum ki... Cezayirli Malik'le sohbetlerimizde yerin dibine batıyordum. Marksist literatür haricinde Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Fakir Baykurt, Ahmet Arif vs. gibi yerli edebiyatçılarımızın bazı yapıtlarını okumuştum. Yabancı edebiyatçılardan Dostoyevski, Anton Çehov, Çingiz Aytmatov, Jack London ve Ernest Hemingway'dan başka yazar okuduğumu hatırlamıyordum. Oysa Malik'in adını söylediği çoğu yazarın adını bile işitmemiştim. Hele de film yönetmenleri... Yılmaz Güney'in yönetmen olduğunu biliyordum da Fellini, Antonioni, Ford, Sergio Leone, Chaplin, Eisenstein, Coppola, Kubrick... Bunların filmlerini izlemiştim belki ama hiç birinin adını bilmiyordum. Ama bir sürü oyuncunun adını biliyordum. Antohny Quin, Marlon Brando, Alain Delon, Charles Bronson, Dean Martin, Sophia Loren, Ursula Andress, Clint Eastwood, Lee Van Cleef, Claus Kinsky ve daha onlarcası... Bizim zamanımızda yönetmene bakılmazdı. Yönetmen ne iş yapar, kimse bilmezdi... Baktım ki iş kötüye gidiyor, kestirmeden attım:

> –Bakınız ben geri kalmış bir ülkenin, geri kalmış bir kentinin, geri kalmış bir köyündenim. Bana edebiyat, sinema, sanat sormayın. Bir şey bilmiyorum – dedim.

–Bilip bilmemeniz önemli değil – dedi Sklyanski. – Burada öğrenirsiniz nasıl olsa... Bizim amacımız sizin ne bilip ne bilmediğinizi tespit etmektir.
–Anladım, özür dilerim – dedim.
–Ama heykel yapıyorsunuz. Heykel bursuyla gelmişsiniz. Politik Afiş yarışmasında ikincilik ödülünüz varmış bir de... Ne zamandır heykelle uğraşıyorsunuz?
–İlkokuldan beri taş heykelcikler yapıp turistlere satıyordum. Geçim için... – diye cevap verdim.
–Ne tür şeyler yontuyordunuz?
–Antakya Müzesi'ndeki heykellerden ilham alıyordum veya tarih kitaplarındaki heykel resimlerinden.
–Peki, herhangi bir heykeltıraş ismi hatırlıyor musunuz?
–Praksiteles, Miron, Leochares, Lisippos, Pheidias ve Rönesans dönemi Michelangelo – diye saydırdım. 'Düşünen Adam'ın yaratıcısı Auguste Rodin'i de biliyordum ama o zaman aklıma gelmemişti.
–Ooo, hiç de fena değil – dedi jüriden biri – Dostum siz bir şey bilmiyorum demekle bizi kandırmaya çalışıyorsunuz. Peki, ressamlardan bildiğiniz var mı?

Lisedeyken İsmail Canlı hocamız resim derslerimize gelirdi. Bu değerli ve ilerici hocamız bize çok ciddi bir eğitim vermişti. Rönesans'tan klasik dönem ve çağımızın ressamlarına kadar birçok önemli ressamın biyografilerini bile ezberletmişti. O zaman onu şükranla andım. Leonardo'dan başlayıp bildiğim önemli ressamların adını saydım. Hatta Rus ressamlardan Repin, Surikov, Petrov, İvanov, Brüllov, Levitan ve Ayvazovski'nin isimlerini de saymıştım. Sklyanski dudak büktü. Sıra filozoflara gelmişti. Yine Antik Yunan'dan başlayıp günümüze kadar bir düzine filozof adı saydım. Tabii Marks, Engels ve Lenin'i ihmal etmedim. Dünya edebiyatından isimler istediler. Yapıtlarını okuduğum okumadığım ne kadar yazar biliyorsam onları da saydım. Jüriden biri sordu:

–Peki, yazar olmak isteseydiniz bu yazarlardan hangisi olmak isterdiniz?
–Mutlaka Dostoyevski – diye cevap verdim büyük bir kararlılıkla.

–Aşağısı kurtarmaz yani?
–Kesinlikle...
–Bravo! Dostoyevski'nin karakterlerinden kendinizi özdeşleştirdiğiniz biri var mı?
–Bunu hiç düşünmedim – dedim. Sklyanski:
–Pekâlâ... Ama bunu düşünün. Size tekrar sorabiliriz.
–Belki Prens Mıyşkin – dedim birdenbire. Gülüştüler. Sklyanski çok anlamlı bakıp:
–Yani budala olduğunuzu kabul ediyor musunuz?
–Belki – dedim. – Ama Prens Mıyşkin'in budala olduğunu hiç sanmıyorum. Bence Dostoyevski de onu budala olarak görmüyor. Mıyşkin maddiyata önem vermediği için başkalarının gözünde budala. Yani dışardan bakan onu budala görür fakat kendisi her şeyin farkında olan sevgi dolu ve duygu yüklü bir insan... Daha doğrusu iyi olduğu için budala. İyilik onun en büyük zaafı...

Bu sözlerim jüriyi epey etkilemişti sanki. Kısa bir süre suskunluk oldu. Artık soru gelmeyecek diye rahatlama moduna girmiştim ki, derin bir iç çeken Sklyanski bir soru daha yetiştirdi:

–Sizce Dostoyevski'yi diğer yazarlardan ayıran en önemli şey nedir? Bunu genel anlamda soruyorum, istediğiniz gibi cevap verebilirsiniz – diye açıkladı Sklyanski.
–Diğer yazarlar bütün bir yaşamı açıklamaya çalıştılar. Dostoyevski yaşamın sadece bir anını açıklamaya çalıştı ki, heyhat buna ömrü yetmedi. – dedim. Jüriden biri bir hayret ıslığı çaldı. Sklyanski "vay be" anlamında dudak büktü. Belli ki benden böyle bir yanıt beklemiyorlardı...
–Dostum, siz aynı zamanda filozofmuşsunuz. Bu yanıtınız hoşuma gitti doğrusu. Pekâlâ, bu günlük bu kadar yeter – deyip beni azat ettiler.

O akşam bazı değerlendirmeler yapmak için mülakatlara üç gün ara verileceği bildirildi. Okula kabul edilmesem bile demek üç gün Moskova'da gezebilirdim. Gelmişken Lenin Mozolesi'ni ziyaret etmek gerekirdi. Arkadaşlara sordum. Eğer hafızam beni yanıltmıyorsa mozoleye cumar-

tesi günleri sabah saat 10.00'da girilebiliyordu. Ama çok büyük kuyruk oluştuğu için erkenden gitmekte yarar vardı. Cuma günü tanıştığım yeni arkadaşlarla şehir merkezindeki Gorki Caddesi'yle Eski Arbat Sokağı'nı gezdik.

V. I. Lenin

Cumartesi günü kahvaltıdan sonra birkaç arkadaşla Kızıl Meydan'a gittik. Mozolenin önünde yüzlerce metrelik bir kuyruk vardı. Canım sıkıldı. Herhalde sıra bize gelmeyecek diye düşündüm. Oysa bir saat sürmedi ki mozoleye girdik. Saat tam 10.00'da kuyruk yavaşça yürüdü. İnsanlar sessizce ve çok yavaş yürüyüp bir kapıdan giriyor, diğer kapıdan çıkıyorlar. Hiç durmak yok, fısıltı halinde bile konuşmak yok. Kapıdan girdiğimizde sanırım iki veya üç merdiven aşağıya indik. Muhteşem bir şeydi. Büyülenmiş gibiydi herkes ve öylece karınca hızıyla ilerliyorduk. Bir müddet sonra Lenin'in içinde yattığı şeffaf sandukanın bulunduğu salona girdik. Çok heyecanlanmıştım. Salona giren sandukanın etrafını dolaşıp diğer kapıdan çıkıyordu. Lenin hafif kalkık duran ve üzeri açık tabut gibi bir şeyin içindeydi. Bir eli yumruk diğeri ise açıktı ve beline kadar örtülmüştü. Durmak kesinlikle yasak olduğu halde birden yürüyenler durdu. O sırada insanların yüzünde hafif bir panik belirdi. Daha sonra Mısırlı bir işçi olduğunu öğrendiğimiz belki altmış yaşlarında bir adam, Lenin'in tam karşısına gelince beş saniye kadar durmuş ve asker selamı vermişti. Bu saniyeler bana bir yıl gibi gelmişti. Ben dâhil herkesin gözlerinden yaşlar geliyordu. Selam veren işçi de öyle. Birden gözüm orada mermer bir heykel gibi duran askere kaydı. Onun da gözlerinden yaşlar akıyordu ve Mısırlı işçiye bakıp gözbebeklerini seri şekilde çıkış yönüne kaydırarak yoluna devam etmesini işaret ediyordu...

Adam nihayet selam duruşunu kesip yolunda devam etti. Ziyaretçi kuyruğu da yavaş yavaş yürüdü. Dışarıya çıktığımızda Lenin'e selam veren adamın etrafında bir grup insanın toplandığını fark edip ben de onlara yaklaştım. Birileri adama bir şeyler soruyor veya bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Adam Rusça bilmiyordu. Yanında onun yaşlarında bayağı şişman bir kadın vardı. Biraz daha sokulduğumda Mısır şivesiyle Arapça konuştuklarını işittim. Onlarla selamlaştım. Arapça konuştuğumu görün-

ce sevindiler. Ayaküstü biraz sohbet ettik. Adam Mısırlı bir işçiymiş ve sendikanın düzenlediği bir turla Moskova'ya gelmiş...

Mülakatların Devamı

Mülakatlarda bir hafta tamamlanmıştı. İkinci haftanın başında artık epey farklı ve o kadar da enteresan bir "sorgulama" başladı.

–Evet... Artık bir haftadır buradasınız – dedi jüriden biri.
–Moskova'da gezdiniz mi bu arada?

Gezdiğim yerleri anlatıyorum. Bana müzeleri, sanat galerilerini soruyorlar. Bu kadar kısa zamanda bu kadar yeri gezemeyeceğimi anlatıyorum. Konuyu değiştiriyorlar.

–Nerede kalıyorsunuz?
–VGİK öğrenci yurdunda.
–İyi... Öğrenci yurdundan buraya yürüyerek mi geliyorsunuz, yoksa herhangi bir araca biniyor musunuz?
–Bazen yürüyerek, bazen bir araca binerek...
–Mesela hangi araçlara biniyorsunuz? – diye sorunca hiç duraksamadan cevap veriyorum:
–48 numaralı troleybüs, 11 numaralı tramvay ve 33 numaralı otobüs.

Hayretle bakışıyorlar. Daha sonra öğrendiğim kadarıyla bir tek öğrenci bile bu soruya cevap verememiş. Oysa ben bu ulaşım araçlarını ezberlemek zorundaydım. Çünkü benim ne rehberim, ne de taksiye binecek param yoktu. Sorular devam ediyor:

–Pekâlâ... Öğrenci yurdundan buraya kaç kez yürüyerek geldiniz mesela?
–Birkaç kez... Gelirken çabuk gelmek için bir araca biniyorum ama dönerken yürümeyi ve etrafı tanımayı tercih ediyorum.

Biraz susuyorlar. Sonra mevzuyla ilgili bir soru bulup hemen yöneltiyorlar:

–Söyleyin lütfen... Okula gelmek için her gün geçtiğiniz caddenin adı nedir?
–Eisenstein caddesi sanırım...
–Peki, Eisenstein kim biliyor musunuz?
–Bildiğim kadarıyla Alman bir bilim adamı...
–Yanılıyorsunuz dostum – dedi Sklyanski. – O Eisenstein değil, Einstein...
–O halde bilmiyorum – dedim. Eisenstein VGİK'in kurucularındandı ve onu bilmemek kötüydü. Yine bakıştılar. Beni kötü yakalamışlardı sanki. Ama önemsememiş gibi göründüler:
–Zarar yok. Öğrenirsiniz nasılsa – dedi biri ve arkasından sorusunu yetiştirdi:
–O halde, her gün okula geldiğiniz bu caddede en çok ne ilginizi çekti?
–Hangi anlamda? – diye sordum.
–Her anlamda... Yani bu bir ağaç olabilir veya bir mağaza... Her neyse...

O cadde üzerinde olağanüstü bir şey görüp görmediğimi hatırlamak için şöyle bir hafızamı yokladım. Olağanüstü bir şey yoktu ama çok ilgimi çeken bir mekan vardı.

–Parlament – dedim gülümseyerek.
–Ooo! Parlament ile tanıştınız demek – diye hepsi birden gülüştüler.

'Parlament' VGİK'ten öğrenci yurduna giderken yaklaşık 100 metre sonra Gorki Film Stüdyosu binasının önünde kaldırım ile bina arasında kalan geniş alanda otomatik bira satan makinaların bulunduğu yerin ismiydi. Bu ismi o alana VGİK öğrencileri takmıştı. Çünkü herkes yurda dönerken otomatik makinelere 10 kopek atıp bir bardak bira doldururdu. Ancak bardakları öğrencilerin temin etmesi gerekiyordu. Dolayısıyla hemen her VGİK öğrencisinin yanında taşıdığı camdan bir konserve kavanozu vardı. Böylece dönüşte o alanda dünyanın her ülkesinden yüzlerce insan birikir ve aralarında politika konuşur, tartışırlardı. Tartışmalar bazen hafif itişip kakışmalara varırdı.

'Parlament'te en çok kavga edenler genellikle kendi aralarında tartışan Araplar olurdu. Arapların da en çok tartıştığı konu Filistin meselesiydi. Örneğin diğer Arap ülkelerinde yaşayan Filistinliler'le İsrail vatandaşı olan Filistinliler nedense iyi geçinmezdi. Yahut komünist Araplar'la, komünist olmayan Araplar...

Sonuç itibariyle 'Parlament'ten haberdar olmam jüriyi epey keyiflendirmişti. O gün şansıma başka soru sorulmadı, böylece o günün mülakatını neşeli bir şekilde bitirmiş oldum.

Mülakatlarda son gün

Daha sonraki günler mülakat soruları gittikçe zorlaştı, hatta can sıkıcı hale geldi. Kılı kırk yaran sorular karşısında kendimi aptal hissetmeye başladım. Ama artık umurumda değildi. Bir akıntıya kapılmış gidiyordum ve dilime ne geldiyse cevap veriyordum. Mola verildiğinde çıkıp verdiğim cevapları doğrulamanın da imkanı yok. Beni en çok etkileyen ve henüz delikanlı yaşlarımdayken okuduğum Dostoyevski'nin "Suç ve Cezası" mülakatta gerçek bir "cezaya" dönüştü. Bazen bana öyle geldi ki, "Suç ve Ceza" ile alakalı olmayan sorular sorup beni şaşırtmaya yahut sinirlendirmeye çalışıyorlardı. Birkaç yerde mülakatı bırakıp gitmeyi düşündüğüm bile oldu.

Bütün mülakatçı arkadaşların durumu öyleydi. Mülakattan koridora çıkanın suratından düşen bin parça oluyordu. Kimi koridordan çıkar çıkmaz kalayı basarken, diğerleri gülmeye başlıyorlardı. Her birimiz yorulmuştuk ve heyecanımızı kaybetmiş durumdaydık. Mülakatlar çoğumuz için tam bir rutine dönüşmüştü.

Böylece mülakatların son günü geldi. Artık ustalarımız da gelmişlerdi. Ustaların gelişi yeni bir heyecan yarattı. Naumov, "hayatta en sevdiğiniz kişi kimdir" veya "en nefret ettiğiniz şey nedir", gibi daha stratejik sorular soruyor. Sonunda Naumov bir resim albümü açarak bana bir resim gösteriyor:

–Bu resmin kime ait olduğunu biliyor musunuz? – diye soruyor.
Elbette biliyordum.
–Remrandt'ın "Günahkâr Oğulun Dönüşü" – dedim kendine gü-

venen bir tonla.
–Peki, bu resmin öyküsü nedir?
–Bilmiyorum – dedim.
–Neyse önemli değil. Bu resim mukaddes kitaptan bir öyküden alınma. Peki, resme iyi bakın ve bize bu çocuk gelmeden birkaç dakika önce resimdekilerin ne yaptığını anlatın.
–Oturmuş sohbet ediyorlardı büyük bir olasılıkla – diye kestirip attım.
–Öyle diyelim. Peki, ne hakkında sohbet ediyorlar sizce?
–Bence kıyamet gününü konuşuyorlar.
–Enteresan – dedi Naumov. – Peki, oğul ne yapıyor?
–Ağlıyor, pişmanlık getiriyor. Adam günahkâr nihayet...
–Anlaşıldı. Baba ne yapıyor bu durumda?
–Oğlunu avutuyor, affettiğini söylüyor...
–Peki, baba da ağlıyor mu sizce?
–Hayır, bence ağlamıyor.
–Hani oğluna kavuştu diye sevincinden ağlayamaz mı yani?
–Hayır, kesinlikle ağlamıyor.
–Neden ama?
–Babanın çok güçlü bir şahsiyeti var belki...

Naumov sadece babanın yüzünün göründüğü bir fragman seçip gösteriyor:

–İyi bakın, neden ağlamıyor acaba?

Bu soru beni terletmişti. Aklıma "Hayali gönlümde yadigâr kalan" türküsü geliyor. Orada "söyletir dilsizi, ağlatır körü" diye bir söz vardı. Burada imkansızı anlatan bir şey olmalıydı. Dilsiz nasıl konuşamazsa, kör de ağlayamaz demek... "Bu adam kör" diyecek gibi oluyorum ama bir türlü ağzımdan çıkmıyor, nutkum tutuldu. Biri dokunsa ağlayacak hale geldim. Naumov bilmeceyi çözemediğime kızmıştı belki ve ateş gibi yanan gözlerini bana dikmiş cevap bekliyordu. Hepten susmuştum. Nihayet kendisi cevabı verdi:

–Adam kör görmüyor musunuz? Körler ağlamaz...

Orada bir saniye daha kalsaydım sarsıla sarsıla ağlayacaktım. Birden ayağa fırlayıp kapıya koştum. Koridora çıktığımda herkes bana tuhaf baktı. Ama kimse bir şey söylemedi...

Öğleden sonra saat dörde doğru herkesin mülakatı bitmişti. Sklyanski mülakatların sona erdiğini ama bizi tekrar çağırabileceklerini söyledi. Cezayirli Dahman ve Malik ile yine Baykal otele gittik. Dahman bize Ermeni konyağı ısmarladı. Artık umudum kalmamıştı. Bir iki tek konyak yuttuktan sonra mayıştım. Tam bu sırada mülakata giren arkadaşlardan biri gelip beni çağırdıklarını söyledi. Hemen gittik. İçeriye girdim. Sarhoştum. Benden Nâzım Hikmet'ten bir şiir okumamı istediler. Rusça şiir ezberimde yok dedim. Türkçe olsun dediler. "Ayın altında kağnılar gidiyordu" şiirini okudum. Şiir bittiğinde epey bir suskunluk oldu. Teşekkür edip beni dışarıya çıkardılar. Koridorda ne kadar bekledik bilmiyorum ama birden kapı açıldı ve Naumov başta olmak üzere herkes çıkıp dekanlığa yöneldiler. Sklyanski elinde bir kâğıtla kapının önünde kaldı ve mülakat sonucunu bildirdi.

Ben ve Vietnamlı Nguen Len adında bir kız okula kabul edilmiştik... Nguen Len (daha sonraları ona 'Lena' diye hitap ettik) otuz altı yaşında olmasına rağmen on sekiz gibi görünüyordu. Vietnam ordusunda subaydı ve Vietnam savaşında işgalci Yankee ordusuna karşı savaşmıştı. Savaş esnasında alt çenesi bir şarapnelle parçalanmış ve Moskova'da ameliyat edilmişti. Bu olaydan sonra yüzbaşı rütbesiyle ordudan ayrılmış ve sinema okumaya gelmişti. Okul yıllarında öğrenci yurdunda bitişik odada kalırdı ve güzel gitar çalardı. Arada bir misafirliğe gelir, Vietnam işi kurutulmuş muz ikram eder ve bir iki Vietnam şarkısı söyleyip giderdi. Nguen Len ince sesiyle "Mın gın hang hım hu han mın tın..." şeklinde hecelerden ibaret şarkılarını söylerken gülmemek için kendimi zor tutardım. Yeri gelmişken şunu da belirtelim. Okulumuzda değişik fakültelerde yirmiden fazla Vietnamlı öğrenci vardı. Bunlar nedense Sovyet öğrenciler gibi bizim yarımız kadar burs alırlardı. Diğer yabancı öğrencilere nazaran kendi içlerine kapanık gibi gelirlerdi bana. Ayrıca birbirinden ayırt edilmeyecek kadar birbirine benzedikleri gibi, sanki hepsi aynı yaştaydılar. Hatta VGİK'te Vietnamlılar hakkında bir sürü fıkra üretilmişti.

Ayrıca Vietnamlılar'la benim de birtakım maceralarım olmuştu...

Ertesi gün Vnukovo havaalanından Kiev'e uçtum...

Yaz Tatili ve Moskova Olimpiyatları

VGİK'e kabul edilişim Hazırlık Fakültesi'nde duyulmuş herkes beni tebrik ediyordu. Bunla en çok Viktor Stepanoviç sevinmişti. Onunla karşılaştığımda bana sarılmış ve "seni kabul edeceklerinden şüphem yoktu, yoksa seni mahcup etmek gibi bir şey olurdu ve ben buna müsaade etmezdim" demişti. Yunan arkadaşlar VGİK'e kabul edildiğim için küçük bir kutlama bile yaptılar. VGİK'e kabul edilmenin ne demek olduğunu insanların tepkisinden anlamaya başladım. Hani neredeyse (o zamanlar öyle bir gelenek olmamasına rağmen) beni gören imza isteyecek gibi oluyordu. Ne yalan söyleyeyim, kuru fasulye gibi kendimi nimetten saymaya başlamıştım...

Günler çabuk geçti. Rusça, VGİK'ten aldığım moralle daha da kolaylaştı. Artık belirli bir program dâhilinde film izlemeye, kitap okumaya başladım. Nihayet Hazırlık Fakültesi bitirme sınavları geldi çattı. Hiçbir sorunla karşılaşmadan tüm sınavları başarıyla verdim. Bu arada dekanlık yaz tatilinde öğrencilerin nereye gidecekleri veya nerede dinlenmek istedikleriyle ilgili listeleri hazırlamaya başlamıştı.[13] Özellikle okullarına Moskova'da devam edecek öğrencilerin tatile veya ülkelerine gönderilmeleri gerekiyordu. Çünkü o yıl Moskova Olimpiyatları başlayacaktı[14] ve

[13] O zamanların Sovyetler Birliği'nde yerli veya yabancı öğrenciler eğer memleketlerine gitmek istemeyip tatil yapmak istiyorlarsa, Sovyetler Birliği sınırları içerisinde belirli yerlerde bir ay tatil yapma imkanı sağlanırdı. Karadeniz sahillerinde Yalta veya Soçi sahillerinde, Kuzey Kafkasya, Baykal gölü, Baltık Sovyet Cumhuriyetleri gibi yerlerde tahsis edilmiş dinlenme evleri veya sanatoryumlardan herhangi bir yeri seçip oraya gönderilirlerdi. Öğrencinin uçak bileti, bir ay boyunca otel veya tatil köyü ve günde üç öğün yemek devlet tarafından karşılanırdı.

[14] 1980 yılı yazında Olimpiyatlar Moskova'da yapıldı. Sovyetlerin Afganistan'a asker göndermesini 'işgal' kabul eden ABD ve yandaşı Türkiye'nin yanı sıra birçok Batılı ülke Moskova Olimpiyatları'nı boykot etmişti. Boykot için o zaman ABD başkanı olan Jimmy Carter siyahi boksör M. Ali Clay ile ülke ülke dolaşıp boykota destek aramıştı. Muhammed Ali dünya boks şampiyonu olduğunda dünyanın tüm ezilenleri sevinmişlerdi. Tıpkı siyahi Obama ABD başkanı olduğunda sevindikleri gibi... Fakat ABD'nin bir planıyla kendi vatandaşları tarafından linç edilen Kaddafi, Obama seçildiği sırada çok anlamlı sözler söylemişti: "Müslüman kökenli siyahi bir kardeşimiz Obama'nın ABD başkanlığına seçilmesine bütün Müslümanlar sevinmiştir.

Moskova'nın kalabalıklaştırılmaması için önlemler almıyordu. Buna rağmen bana sunulan çok iyi bir tatil teklifini reddetmiştim. Budapeşte'ye Peter'in yanına gittim. Peter'in evi benim de evimdi, baba evimdi artık...

O zamanlar mikrodalga fırınlar yeni çıkmıştı ve pek az biliniyordu. Üstelik çok da pahalıydılar. Macaristan henüz onları üretmiyordu. Bu nedenle Peter bir mektubunda benden mikrodalga fırın istemişti. Salvan Gazal adlı Suriyeli bir arkadaştan elli dolar borçlandım, oda arkadaşım Viktor ile şehre indik ve Peter'in istediği mikrodalga fırını aldık. Mikrodalga fırın o zaman 40 kg civarında eşek ölüsü gibi bir şeydi. Yurda getirene, yurttan da tren istasyonuna götürene kadar Viktor'la akla karayı seçtik...

Peter'in evine geldiğim gün Suriye'den tanıdığım birkaç Macar arkadaş toplandı. Sovyetler'den getirdiğim Sovyet şampanyası, Rus votkası ve Macar şarabıyla esaslı bir ziyafet çektik. Memlekette çökelek ve zeytinyağlı mezelerle rakı içtiğim aklıma geldi. Dalmıştım. Herkes susmuş beni izliyordu. Ortalık sessizleşince durumun ancak farkına vardım.

–Hey! Bir sorun yok değil mi? – diye sordu Peter.
–İyiyim, iyiyim. Daldım biraz...
–Seni bu kadar sessiz gördüğümü hatırlamıyorum. Canını sıkan bir şey mi oldu?
–Öyle bir şey yok – dedim. – Memleketten ayrılalı bir sene oldu neredeyse. Babam nasıl acaba? Benden haber alamadığı için kim bilir ne kadar üzülüyordur. Hem şimdi Antakya'da olmak vardı. Zeytinyağlı çökelek ve bir şişe rakı olacaktı...
–Ee yaşam böyle bir şey işte – dedi Peter. – Devrimci olmanın da bir bedeli var. Bir de bu bedeli hayatıyla ödeyenleri, hapishanelerde çürüyenleri düşün...

Bu sözler üzerine arkadaşlar birbirleriyle bakıştılar. Tünde'nin gözyaşları her zamanki gibi sel oldu aktı. Peter kadehini kaldırdı:

Eğer kendi köklerini unutmazve ezilen dünyadan yana tavır alırsa bütün dünyadaki ezilenlere rahat bir nefes aldırabilir. Ama kökenini unutursa beyazlardan daha beyaz, daha zalim olabilir." Muhammed Ali'nin de bir sporcu olarak ezilenlerin yanında saf tutacağına ezenlerin yanında yer alması, o zamanın ilerici güçleri tarafından kınanmıştı.

– Hadi iyi bir gelecek için mücadele edenlere içelim – dedi. Hep birlikte kadeh tokuşturduk...

Mikloş Papa

Bu arada Tünde, Barnabas adını verdikleri ilk çocuğunu doğurmuştu. Günler arkadaş ziyaretleriyle, kitap okuyarak ve Barnabas ile oynayarak geçiyordu. Birkaç gün sonra Peter yazlık tatil programını açıkladı. Tünde'yle bir haftalığına Macaristan'dan ayrılacaklarını bu nedenle beni Balaton'daki kayınpederine götürmeleri gerektiğini söyledi. Pek bir anlam veremedim ama itiraz da etmedim. Aynı gün öğleden sonra Peter'in arabasıyla Balaton Mariya'ya hareket ettik. Akşama doğru Peter'in Mikloş Papa dediği kayınpederinin Balaton Gölü kenarındaki şahane yazlığındaydık. Tünde'nin kız kardeşiyle eniştesi de gelmişlerdi.

İki kız, iki damat iki gün kaldıktan sonra anneyi de alıp beni Mikloş Papa'yla yalnız bıraktılar. Mikloş Timaffy doktordu ve Balaton Mariya'daki hastanenin müdürüydü. Yanında kaldığım sıralarda yıllık iznini kullanıyordu. Mikloş Papa benim bildiğim dilleri bilmiyordu. Ben de onun bildiği dilleri. Ama ne hikmetse çok iyi anlaşıyorduk. Böylece insanların anlaşabilmesi için hiçbir dile gerek olmadığını anladım. Her gün kahvaltıdan sonra yüzme, dinlenirken kitap okuma, öğle yemeği, alışveriş ve tekneye binip oltayla balık yakalama... Bir hafta içinde tek bir balık yakalayamadığımı belirtmeliyim. Mikloş Papa hep benimle dalga geçiyordu. Kayığın kenarına tutturduğu oltaya balık takılıyordu da benim oltama asla! Akşam yemeğini beraber hazırlayıp yiyorduk. Sonra misafirliğe gitme, misafir ağırlama veya satranç oynama... Çok keyifliydim ve kendimi zımba gibi hissediyordum.

Bir hafta geçmişti ki, bir akşam Peter karısı, çocuğu ve kaynanasıyla çıkageldi. Yıllardır görüşmüyormuş gibi kucaklaştık. Tünde annesiyle birlikte hüngür hüngür ağlaştılar. Karşılama töreni bittikten sonra Peter arabasının bagajından kamış örgü bir sepet çıkardı. Sepetin ağzı, kirli bir Amerikan beziyle dikiliydi. Sepeti görür görmez diz bağım çözüldü. Gözyaşlarımı tutmam mümkün olamıyordu. Tünde ise bir yakınını kaybetmişçesine ağlıyordu. Sepet Antakya'dan geliyordu. İçinde bir şişe rakı, bir şişe zeytinyağı, bir şişe nar ekşisi, küçük bir kavanozda birkaç

topak çökelek ve beş altı kalıp el yapımı defne sabunu... Peter baba özlemime dayanamamış Tünde'yle anlaşıp Antakya Harbiye'deki evimize gidip orada 4 gün kalmış ve geriye dönmüştü.

Akşam yemeğinden sonra Peter ile yürüyüşe çıktık. Babamın çok hasta olduğunu ve fazla bir ömrü kalmadığını söyledi. Peter'in ziyaretine o kadar sevinmiş ki, beni görseymiş ancak o kadar sevinirmiş...

Papa Pal

Mikloş Papa'larda iki üç gün daha kaldıktan sonra hep beraber Budapeşte'ye döndük. O yaz ağustosun sonuna kadar Budapeşte'de kaldım. Bir yıl önce uçakla Macaristan'a beraber geldiğim Ester ile Szeget kentini (Ester, Szeget Üniversitesi'nde Türkoloji okuyordu) Estergom Kalesi'ni ve daha birçok yeri gezdim. Judit ise Irak'ta okuyan kocası Laslo'nun yanına gitmişti.

Bir de henüz Şam'dayken, Peter'in de yakın arkadaşı olan Papa Pal adında Macar bir Protestan papazı ile tanışmış çok yakın dost olmuş ve onunla Suriye'yi karış karış gezmiştik. Papa Pal o zaman 27 veya 28 yaşında, çam yarması gibi 1.90 boyunda, sarı saçlı, uzun kızıl sakallı ve oldukça yakışıklı biriydi. Üstelik gerçek bir komünistti. Pal Macarca'dan başka çok iyi Almanca, Arapça ve Latince biliyordu. Dolayısıyla Pal ile Arapça anlaşıyorduk. Bir ara Budapeşte'de çalıştığı kiliseye beraber gitmiştik. İkimiz Arapça konuşuyorduk. Kimse anlamıyor diye küfürlü kelimeler kullanıyordum. Bir ara birilerinin bana bakmasıyla Arapça anladıkları kaygısına kapıldım. Pal'a sordum:

–Pal, bu kilisede Arapça bilen var mı acaba?
–Yo hiç sanmıyorum – dedi Pal. – Niçin sordun?
–Hani bazen küfürlü kelimeler kullanıyorum da... Alışkanlık işte...
–Boşver. Burada Meryem'e bile küfredebilirsin. Benden başka kimse anlamaz...

Bir akşam Papa Pal'ın ziyaretine gitmiştim. İki odalı zemin kat mütevazı bir dairede yaşıyordu. Şarap içip sohbete başladık. İlerde film yapmayı

tasarladığım hikayelerimi büyük bir zevkle dinliyordu. Şarap bitince gözlerini bana dikti:

–Biraz daha şarap ister misin? – diye sordu.
–Sen içersen ben de içerim – dedim.
–Anlaştık. Gel benle...

Sokağa çıktık. Gece olmuştu ve ara sokaklar gayet sakindi. Kaldırımlarda parkeden sosyalist blok üretimi eski bir otomobile yaklaştı, cebinden çıkardığı bir tomar anahtarı denemeye başladı. Kısa sürede kapısını açtı ve daha kısa bir sürede otomobili çalıştırdı.

–Sahibine yakalanmadan atla çabuk – dedi.

Atladım. Sürdü. Biraz sonra şehir dışına çıktık. 20 – 30 km. sonra bir yan yola saptı ve çok geçmeden ahşap yapılı bir yazlık evin önünde durdu. Kimseler yoktu. Önce birkaç anahtar denedi ama kapı açılmadı.

–Burası babamın yazlığıdır. Anahtar olmadığı için seni ikinci kattaki şu pencereye kaldıracağım, içeri girdikten sonra birinci kata inip içerden kapıyı açacaksın – diye bir açıklama yaptı.

Kahkahayla gülesim geliyor ama kendimi tutuyordum. Pal kendisi gibi papaz olan babasının evine hırsız gibi giriyordu. Eğildi. Önce sırtına bindim sonra onun da yardımıyla omuzlarına tırmandım. Yazlık evin duvarına tutunarak ayağa kalktım ve uzanıp açık pencereye tutundum. Pal ayaklarımdan tutup uzanabildiği kadar beni yukarıya itti. Biraz sonra açık küçük pencereden içeri girdim. Karanlıktı. Lamba düğmesinin nerede olduğunu sordum. Tarif etti. Lambayı yaktım. Sonra tahta merdivenlerden birinci kata indim ve iki kanatlı kapının sürgüsünü çekince kapı açıldı. Pal içeri girdi. Sonra mahzene inen merdivenin ışığını yakıp beraberce mahzene indik. Aman Allahım! Bu kadar şarabı ancak filmlerde görmüştüm. Pal birkaç fıçıyı tattıktan sonra:

–Bak bu çok iyi. En eskileri bu herhalde, en az otuz yıllıktır...

Sapı olan yarım veya çeyrek litrelik ölçü gibi bir şeyi fıçıya daldırıp bana uzattı. Tadına baktım. Şaraptan pek anlamadığım halde:

–Haklısın – dedim, çokbilmiş bir edayla. – Bu çok iyi...
–İstersen beyaz şarap alalım, beyaz şarap da var.
–Kırmızı alalım, Mesih'in kanı ne de olsa – diye kırmızıda diret-tim. Güldü.

Pal bir damacana bulup beğendiğimiz fıçıdan doldurduktan sonra mahzeni terk ettik. O çıktı, ben kapıyı tekrar kapatıp sürgüsünü sürdüm. Işıkları söndürüp ikinci katın açık penceresinden kendimi sarkıtıp aşa-ğıya bıraktım. Aceleyle arabaya koştuk. Araç hâlâ çalışıyordu, ne olur ne olmaz... Bindik ve Budapeşte'nin yolunu tuttuk. Şansımız var ki, eve epey yaklaştıktan sonra araç stop etti. Benzini bitmişti. Caddenin kenarı-na iyice ittirip park ettikten sonra aracı bırakıp bir tramvayla eve geldik. Vakit epey ilerlemişti. Damacanayı kadehlerimize boşaltmaya başladık. Pal ailesini anlatmaya başladı. Tam bu sırada sarışın bir kız geldi. Pal ayağa kalktı kızı öptü ve benimle tanıştırdı.

–Kız kardeşim '...' (adını unuttum) – dedi Pal ve Macarca beni kız kardeşine takdim etti.

Oturduk. Kıza hayran hayran bakmaktan kendimi alamıyor "İşte Pal'ın dişi versiyonu" diye düşünüyordum. Cidden abisine çok benziyordu. Diğer taraftan şarap etkisini göstermiş olacak ki, kızı öpmek istedim ve Pal'a bu isteğimi bildirdim:

–Pal, - dedim. – Kız kardeşini öpebilir miyim?
–Niye bana soruyorsun? Kendisine sorsana? – diye gülerek çıkıştı Pal.
–Macarca nasıl denir ki? Sen söyle ona...
–Almancası mükemmeldir. Sen de biraz Almanca biliyordun, Almanca söyle.

Kıza döndüm ve liseden kalma bir Almancayla sordum:

–Darf Ich küssen dich? (Seni öpebilir miyim?) – Kız tatlı bir gülüşle bana yanağını uzattı.

Yanağını öptükten sonra dudaklarından öpmek istediğim işaret ettim. Bana "nah sana" diye bir işaret yaptı. Pal bir kahkaha attı. Yerime oturdum ama tatmin olamamıştım ve kızı dudaklarından öpmeyi kafama koymuştum. Bu sırada telefon çaldı. Pal biriyle birkaç dakika konuştu. Ben hâlâ kızı öpmek için çareler arıyordum. Sonunda yine Pal'a başvurdum:

–Pal kardeşine söyler misin, ne kaybeder bir kez dudağından öpersem?
–Allahın cezası, kız kardeşim rahibe ve şu ana kadar hiç öpüştüğünü sanmıyorum – dedi Pal gülmeye devam ederek.
–Ama siz Protestan'sınız ve evlenebiliyorsunuz – diye kendimi haklı çıkarmaya çalıştım. Pal ayağa kalkarken:
–O bir rahibe, evlenene kadar öpüşemez anlamıyor musun?– dedi ve yarısı boşalan damacanayı bir naylon poşete koyarak – Senin niyetin kötü arkadaş! Hadi misafirliğe gidiyoruz...
–O da gelecek mi?
–Hayır. Gideceğimiz yer onun için pek uygun sayılmaz – dedi, sokağa çıktık.

Vakit gece yarısını geçmişti. Hava çok güzeldi ve yaz olmasına rağmen biraz serindi. Budapeşte sokaklarında on beş dakika kadar yürüdük ve büyük avlulu kocaman bir binaya girdik. Kaç kat çıktıysak bir kapının önünde durduk. Pal zile bastı. Kapının açılmasıyla bir kadının hafif çığlık atarak Pal'ın boynuna sarıldığını gördüm. İçeriye girdik, bayağı bir kalabalık vardı ve yiyip içiyorlardı. Pal beni arkadaşlarına tanıttı. Biz de masaya oturduk ve onlarla içip yemeye başladık. Şaraptan sonra votka içmek çok kötü geldi. Sarhoş olduğumun artık farkındaydım ama kendimi kaybetmemiştim. Ayrıca herkes demlenmiş olduğu için ufak tefek yalpalamalar veya dil gevelemeleri pek dikkat çekmiyordu... Belki bir saat böyle sürdü. Ben uyuklamaya başlamıştım, belki de uyuyup uyanmıştım,

tam bilmiyorum. Beni böyle görünce ev sahibesi beni kolumdan çekip bir odaya götürdü, dolaptan bir pijama altı aldı ve yatağın üzerine bırakıp gitti. Nasıl uyuduğumu hatırlamıyorum...

Gecenin hangi vaktinde bilmiyorum ama göğsümün üzerinde bir ağırlıkla uyandım. Çıplak bir kadın üzerime kapanmıştı. Velhasıl Peter'in evine döndüğüm zaman aradan iki gün geçmişti ve üzerimdeki giysilerin hiçbiri benim değildi. Tünde bana kapıyı açtığı zaman öyle bir çığlık attı ki, konu komşu pencereleri açıp dışarıya baktılar. Bu dairelere avluya bakan iç balkonlardan girildiği için pencereden her kafasını uzatan beni rahatlıkla görebiliyordu. Sonuçta Tünde beni dışarda çırılçıplak soydu ve üzerimden çıkan giysilerin tamamını siyah bir çöp torbasına atıp ağzını iyice kapattı. Dediğine göre leş gibi kokuyormuşum. Yere basmamam için banyoya kadar gazete serip beni içeriye aldı. Banyo yaptıktan sonra temiz bir fırça yedim ve üç günlük ev hapsiyle cezalandırıldım. Ertesi gün Peter'in annesi bizi yemeğe davet edince cezanın üçte ikisi infaz edilemedi...

Vahşi Seks

Budapeşte'de iki aya yakın bir zaman geçirmiş iyi bir tatil yapmış artık Sovyetler'e dönüş zamanım yaklaşmıştı. Bir sabah mutfakta oturmuş Peter'le tembelce kahvaltı yapıyor havadan sudan konuşup şakalaşıyorduk. Böyle keyifli anlarımızı bozmak için yaratılmış olan Tünde hemen giyinmemizi emretti. Giyinip dışarıya sokağa çıktık. Tünde bizi bir markete soktu ve bana iç giysiden çoraba, ayakkabıya kadar bir sürü giyecek aldı. Peter'e baktım:

> -Petros benim her türlü giyeceğim var. Bu masraf niye? - diye sordum.
> -Sus şimdi. İşitirse kendisine hakaret sayıp ağlamaya başlar ve sen gidene kadar onu teskin edemeyiz. Hem boşver, şimdilik para var ve para harcamak içindir...

Sustum. Ama vicdanen rahatsızdım. İhtiyacım olsa kendim isterdim, çünkü Peter babam, abim ve yoldaşımdı. Herhalde getirdiğim fırını telafi

etmek için Tünde böyle yapıyor diye düşündüm bir ara. Ama daha sonra yanıldığımı anladım. Çünkü trene bindiğim zaman cebime fırın parasını da sokuşturacaktı...

Alışverişten sonra eve döndük. Öğle yemeğinden sonra Tünde Barnabas'ı bize bırakıp üniversiteye uğraması gerektiğini söyledi ve gitti. Tünde üniversitede matematik, Peter ise fizik dersleri veriyordu. Kadıncağız gittikten sonra eşyalarımı, kitaplarımı vs. toparlamaya koyuldum. Peter de kasetçalara bir kaset takıp masasına geçti ve çalışmaya başladı. Çalışırken mutlaka müzik dinlerdi. Bana klasik müziği henüz Suriye'de öğrenci yurdunda beraberken o sevdirmişti. Dinlediği kaset Suriye'den getirmiş olduğu bir dini zikir kasetiydi. Böylece önce ney müziği eşliğinde ilahiler duyuldu. Biraz sonra büyük bir kalabalığın "Alla Hay" nidaları başladı. Nidalar gittikçe coştu ve öyle bir an geldi ki, zikir yapanlar hep birden soluk alıp verir gibi sesler çıkarmaya başladılar. Kaset bir saatlikti ve neredeyse bir saat boyunca böyle sürdü...

Akşama doğru Macar polisi evi bastı. Peter polise epey bir şeyler anlattı durdu. Polis bir konuda ısrar ediyordu. Çok merak etmiştim ama bir şey de spramıyordum. Bu sırada Tünde geldi ve polise neler olduğunu sordu. Aldığı cevap üzerine hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gel de çatlama şimdi. Nihayet Peter aklına bir şey gelmiş gibi birden zikir kasetini teybe takıp çalıştırdı. Polisler biraz dinledikten sonra gülmeye başladılar. Meğer komşular Peter'leri şikâyet etmişler. Güya evde vahşi seks yapıp vahşi sesler çıkarıyorlarmış. Polis zikir kasetini o kadar beğenmiş ki, Peter'e kasetten bir nüsha istediğini de söylemiş. Neyse ki polis ikna oldu ama Tünde "vahşi seksin" zikir kaseti olduğuna bir türlü ikna olmadı. "Vahşi seks" kavgası ben Budapeşte'den ayrılana kadar sürdü. Artık Moskova'dayken aldığım bir mektupta Peter, polis dahil bütün komşuların zikir kasetinden birer nüsha edindiklerini yazıyordu...

Moskova'ya Taşınma ve İlk Atölye Dersi

Budapeşte'den döner dönmez iki, üç gün zarfında pılımı pırtımı toplayıp Kievli arkadaşlarımla vedalaştım ve yaşamımın en renkli altı yılını geçireceğim Moskova'daki yeni ikametgâhım VGİK öğrenci yurduna taşındım. İlk aylar Cezayirli arkadaşım Abdurrahman (Dahman) ile aynı odada ya-

şamaya başladım. Dahman Film Yönetimi Fakültesi'nin son sınıfındaydı. Eylül ayı sonuna kadar Sovyet öğrenciler patates topladıkları için biz yabancı öğrencilere okulda filmler gösteriliyordu. Öncelikle atölyemizi altı yıl boyunca yönetecek ustalarımız A. A. Alov ve V. N. Naumov'un filmleriyle tanışmamız gerekiyordu. Okula gittiğim ilk gün sınıfta Vietnamlı Nguen Len'le benden başka kimse olmayacağını sanmıştım. Böyle değilmiş. Sınıfımızda Yüzbaşı Lena'dan (Nguen Len) başka Suriye'den Fahd Miri, Vietnam'dan Huang, Bulgaristan'dan Vallentin Kaçev, Polonya'dan Tomaş Svitonyak, Moğolistan'dan Cumdan ve Mango Hişikdorş vardı. Oysa mülakatlarda bu arkadaşlar yoktu. Meğer bunlar kendi ülkelerinden öğrenci adayı olarak gönderilmişlerdi. Yani diyelim ki Moğolistan kendine göre bir eleme yaptıktan sonra bir grup öğrenciyi Moskova'ya gönderiyor ve bunlardan iki yönetmen adayı seçin diye mektup yazıyor. Böylece Moğolistan'dan gelen üç veya beş kişilik gruptan iki kişi seçiliyor vs. Mülakat jürisi haziran ayında tekrar toplanıp ülkelerinin gönderdiği adaylar arasından o ülkenin istediği sayıda öğrenci adayı seçiyor... Sonuçta altı yabancı öğrenci daha bizim atölyeye alınacaktı. Sene sonunda Yönetim Atölye dersinden kalan Bulgar Vallentin Kaçev ve Vietnamlı Huang okuldan atıldılar.[15] Üçüncü sınıftayken Polonyalı arkadaşımızı da mide kanserinden kaybedince atölyemiz beş yabancı ve on Sovyet öğrenciden ibaret kaldı.

Eylül sonunda Sovyet vatandaşları sınıf arkadaşlarımız patates toplamaktan dönünce derslerimiz tüm ağırlığıyla başladı. Özellikle yabancı öğrenciler ilk ay öyle bir bocaladık ki, ben kendi hesabıma kümesini kaybetmiş şaşkın ördek gibiydim.

İlk atölyemiz pek neşeliydi ve tanışmaya ayrılmıştı sanki. Her atölyenin bir ustası vardı ama bizim atölyenin iki. Alov ve Naumov öğrenci-

[15] Okulumuzda atölye sistemi (usta çırak) olduğu için sınıfta kalmak diye bir şey olamazdı. Çünkü sınıfta kalan, kendisini seçen ustasının atölyesinde devam edemeyeceği gibi, başka usta da onu seçmediği için atölyesine kabul edemezdi. Dolayısıyla özellikle atölye dersinden kalan okuldan atılırdı. Diğer derslerden kalan bir öğrenci için istediği kadar sınav hakkı vardı. Örneğin ben bir dönem Rus Edebiyatı dersinden kalmışve o dönem belki on kez Rus Edebiyatı sınavına girmiştim. (dersin hocası Mihail Fyodoroviç Jurko'ydu) Atölye dersi sınavı ise bir film projesi veya sahneye koyma olduğundan bir kez olurdu, böyle bir sınavın hazırlığı bir dönem veya bir yıl sürdüğünden tekrarı yahut bütünlemesi de olmazdı.

lik yıllarından beri hep aynı filmi yönetmişlerdi, Taviani Kardeşler veya Vasilyev Kardeşler gibi. Ustalarımız kardeş değildi ama kardeşten öteydi. Mülakatlardan sonra ilk kez ustalarımızla beraberdik. O kadar bilgece konuşuyorlardı ki, onları huşu içinde dinliyorduk. Birkaç saat çaylı pasta ve karşılıklı sohbetten sonra Naumov ciddi bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

–Sovyetler Birliği'nden ve dünyanın birçok ülkesinden gelen yüzlerce öğrenci adayı arasından sizi seçtik. Bu asla bir tesadüf değildir. Tabii ki bu kadar öğrenci arasında en yetenekli insanların sizler olduğunu iddia edemeyiz. Fakat hiçbirinizin sıradan bir insan olduğunu sanmıyorum. Kısacası sizi tercih etmemiz konusunda bizi etkileyen birçok faktör vardı. Mülakatlarda sizlerden daha entelektüel veya daha bilgili adaylar vardı mutlaka... Ama dediğim gibi, özellikle sizleri seçmiş olmamız bir bakıma sezgiseldir. Belki büyük ölçüde sezgisel... Umarım sezgilerimiz bizi yanıltmaz... Fakat her ne şekilde olursa olsun bu kadar öğrenci adayı arasından sizi tercih etmemiz karşısında kendinizi üstün görmemeniz, deyim yerindeyse şımarmamanız gerekir. Ayrıca sizi tercih etmekle, size çok ciddi bir sorumluluk yüklediğimizin farkında olduğunuzu umuyorum.

Naumov bunları söyledikten sonra tepkimizi almak istercesine gözlerini üzerimize gezdirdi. O anı hiç unutmam. Gözlerini bana diktiği zaman kızardığımı hissettim. Bu kez pek nadir konuşan Alov sözü aldı:

–Değerli arkadaşlar, Vladimir Naumoviç'in sözlerine tamamen katılıyorum. Bizim mesleğimiz dünyada aklınıza gelebilecek her meslekten daha zordur. Hem icrası, hem de sonuçları bakımından... Bu sözlerimi hiç hafife almayın lütfen. İleride altı milyar muhatabınız olacak, hatta daha fazla! Çünkü yapacağınız her sanat yapıtı bugünün insanına olduğu gibi geleceğin insanlarına da adreslenmiş olacaktır. Bu nedenle tüm dünyada olup bitenlerden haberiniz olsun. Eğer Jungle ormanlarında yaşayan vahşi kabilenin bir ferdini, bir piton yılanı yutuyorsa, onun annesi haberini almadan sizin almanız yahut en azından hissetmeniz gerekir. Bunu nasıl yaparsınız bilmem ama cidden bunu yapabilmelisiniz.

İlerde bunları çok konuşacağız ama yeri gelmişken söyleyeyim: İnsanın beş duyusundan başka duyuları olduğunu düşünüyorum. Sezgi, sevme ve nefret etme gibi... Hatta insanın bu duyuları bilinçli olarak geliştirebileceğini de düşünüyorum... Özellikle bu üç duyunun sanatın en önemli etmeni olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim... Sezgi farkında olmakla ilgili bir şey olsa gerek. Ama sevme veya nefret etme hissi çok farklı ve ikisinden de mükemmel sanat yapılabilir. Fakat siz sevgiden kaynaklanan sanatı tercih ediniz yine de... Çünkü nefretten kaynaklanan sanat daha çok nefret doğuracaktır...

Ustalarımızın bu konuşmasından sonra laf döndü dolaştı ve sanatın ne olduğu sorusuna takıldı. Naumov'un "peki sanat nedir" sorusuyla atölyede akşama kadar süren bir tartışma başladı. Tartışma sonunda sanatın ne olduğu konusunda bir sonuca ulaşılamamıştı. Yahut ben ne olduğunu anlayamamıştım. Belki henüz Rusçayı felsefe tartışacak kadar bilmediğimdendi. O tartışmadan anladığım tek şey sanatın bir zorunluluk olduğuydu...

Atölyemizin İlk Filmleri

Ustalarımız her ne kadar şımarmama konusunda bizi uyardılarsa, arkadaşlarımızın çoğunda büyüklük kompleksi belirtileri mevcuttu. Özellikle sınıf başkanı seçtiğimiz Andrey. Her hareketinde, konuşma tarzında ve yabancı öğrencilere tepeden bakışında bir dahi olduğunu haykırıyordu. Sovyet arkadaşlar arasında gizliden gizliye onun gibi düşünen fakat açığa vurmayan bir iki arkadaşımız daha vardı. Oysa ben tam anlamıyla bir zırdeliydim ve dahilere tahammülüm yoktu. Dolayısıyla neredeyse mezuniyetimize kadar Andrey her atölye dersinde beni ustalara şikayet edecek ama bir şey elde edemeyecekti. Üstelik şikayet edildikçe ustalarımızın gözüne daha çok giriyordum...

Edebiyat, felsefe, sanat tarihi, bilimsel ateizm vs. gibi kuramsal dersler her okulda olduğu gibi işleniyordu. Fakat film yönetimi atölyesi, oyunculuk atölyesi, görüntü atölyesi vs. gibi atölyeler uygulamalı derslerdi. Bundan dolayı derslerimiz her gün sabah saat 09.15'te başlar saat 18.45'te biterdi. Ondan sonra saat 23.45'e kadar uygulama vardı. Bir tek

cumartesileri saat 15.00 sularında teorik dersler bitiyordu. Film yönetimi atölyesi haftada iki gün ve on altı saatti. Ustalarımız her hafta bize bir etüt konusu veriyor biz de onu çalışıyorduk. Bizim sınıfımız küçük bir tiyatro sahnesiydi ve kapıda A. A. Alov ve V. N. Naumov Atölyesi yazardı. Her gün saatlerce provalar yapıyorduk. Provalarda iki saat kadar meşgul olmayan öğrenci kartını bırakır filmotekten istediği filmi alıp boş salonlardan birinde izleyebilirdi.

Okulda birinci ayımızı doldurmuş ve artık 35 mm. kameralarla iyi kötü tanışmıştık. Bir gün ustalarımız her birimize üç yüzer metrelik ikişer kutu negatif film verileceğini ve her birimizin bir kısa film çekmesi gerektiğini bildirdiler. 300 m. 10 dakika, toplam yirmi dakika eder. Filmin süresi veya ne çekeceğimiz konusunda bir şey söylenmedi. Herkes istediğini çekebilir demek... Stüdyodan her öğrenciye Sovyet yapımı 'Konvas' marka 35 mmlik kamera zimmetlendi. Çekime başladık. Ne var ki hiçbirimiz doğru dürüst bir şey çekemedik. Çektiğimiz filmler bir şeye benzemiyordu. Ben filmimi bir türlü kurgulayamamıştım. Aradan bir ay daha geçti ve ustalar çektiğimiz filmleri görmek istediler. İki üç arkadaş filmlerini gösterdi. Diğerleri bir şeyleri bahane ederek çektikleri filmleri göstermediler. Ustalar da unutmuş gibi yapıp üstelemediler. Bu olaydan sonra burnumuz iyice sürtülmüş oldu ve dahi olduklarını sananlar ne mal olduklarını anlamış oldular. Böylece herkes haddini bilerek dört elle işe sarıldık... Tabii bu deneyim bizi hizaya getirmeleri için ustalarımızın bir taktiğiydi...

VGİK (SSCB Devlet Sinema Enstitüsü)

Yeri gelmişken biraz da okulumuzdan bahsetmenin doğru olacağını düşünüyorum. Özgün diliyle tam adı Vsesoyuzniy Gosudarstvenniy İnstitut Kinematografii ve kısaltılmışı (VGİK) diye bilinen okulumuz, şu ana kadar dünyanın en önemli sinema okulu sayılır. Lenin'in "bütün sanatlardan en önemlisi bizim için sinemadır" söylemiyle sinemaya ayrı bir önem verilmesi gerektiğini vurgulamış ve bunun üzerine Ekim Devrimi'nin ikinci yılı SSCB Devlet Sinema Enstitüsü önce Devlet Sinema Teknikumu adıyla 1919 yılında kurulmuş oldu. Okul 1922 yılında önce GİK daha sonra VGİK adını aldı. Yani okulumuz dünyada sinema eğitimi veren ilk okul-

dur. İlk yıllarında deneme yanılma metoduyla, deyim yerindeyse deneysel bir eğitim veren okul, daha sonraları Kuleşov, Pudovkin ve özellikle Eisenstein'ın on yıldan fazla süren çalışmaları sonucu sistemli bir sinema eğitim programına kavuşmuştur.

Öğrenci olduğum 1980'lerde VGİK'in çeşitli fakülte ve bölümlerinde eğitim alan yaklaşık elli ülkeden sekiz yüz civarında öğrencisi vardı. Kendi alanlarında her biri bir ekol olan sanatçılar atölyeler halinde branş derslerini verirlerdi. Yani usta çırak ilişkisi... Bir usta başka bir sınıfın derslerine gitmez, kendi atölyesini mezun edene kadar okulda kalırdı. Atölyesi mezun olduktan sonra isterse tekrar atölye seçebilirdi... Okul sinema alanında ciddi bir donanıma sahipti. Her fakültenin kendi dekanı ve kendi disiplinleri vardı. Bu okulda geçen yedi yılım hayatımın en mutlu yılları olmuştur. Şu an o okulda ve Sovyetler Birliği'nde yedi yıl yaşadığıma kendim inanamaz durumdayım. Bu kitabın adını "Rüya Gibi" koymamın da nedeni budur...

VGİK'te her birinde mutlaka bir piyano olan derslikler haricinde biri 400 kişilik bir konferans salonu olmak üzere, 35 ve 16 mm. çift projeksiyonlu yedi tane sinema salonu, tam teşekküllü film yıkama ve baskı laboratuvarı, üçü yaklaşık bin metrekarelik ve 300 kw aydınlatma kapasiteli, biri ise iki bin metrekarelik 400 kw aydınlatma kapasiteli dört tane çekim platosu, bin metrekareden fazla alana kurulu devasa bir marangozhane, objektifleri, tripotları ve diğer aksamlarıyla yaklaşık yedi yüz tane 35 mm. kamerası, şaryoları, binlerce wattlık bir projektör parkı, kostüm deposu, aksesuar deposu, 35 ve 16 mm. projeksiyonu ve ona uygun ekranı olan iki tane seslendirme salonu, fonotek, filmotek, özel efekt stüdyosu ve çekim araçları olan tam teşekküllü film yapım stüdyosu vardı. Ayrıca bu stüdyoda müdüründen yapımcısına, sanat yönetmeninden marangozuna, montajcısına, ses mühendisine ve her çeşit uzmanına kadar hepsi profesyonel olan ve günde üç vardiya şeklinde çalışan iki yüzden fazla personel mevcuttu. Bunların haricinde stüdyo arabaları, yönetmen adayı öğrenci filmini çekerken bineceği otomobillerden tutun film ekibini taşıyacak (çekimler okul dışında yapılıyorsa) otobüsler, yük araçları, dizel jeneratörler, kamera arabaları ve bu araçların sürücüleri, yakıt istasyonları ve parkları da vardı...

Okul binasının içinde dâhiliye, psikiyatri, göz mütehassısları ve diş hekiminin bulunduğu bir polikliniği, büfesi ve kocaman yemekhanesi, hatırı sayılır bir kütüphanesi ve arşivi vardı. Ayrıca öğrenciler hiçbir bedel ödemeden bütün bu sözünü ettiğimiz nimetlerden faydalanırdı. Ders kitapları bile her yıl kütüphaneden verilir, bir üst sınıfa geçince eski kitaplar iade edilip bir üst sınıfın kitapları alınırdı. Okulumuzun bir de sadece kendi öğrencilerine özel olan 16 katlı ve yine bedava olan büyük bir yurdu vardı...

Okulun birinci yılı bir bakıma eleme yılıydı aynı zamanda. Birinci yıl atölye dersinden geçemeyen okuldan atılacaktı. Bu nedenle her gün teorik dersler bittikten sonra gece yarılarına kadar haftalık etütlerimizin provasını yaptık. Böyle yoğun çalışınca birinci yarıyıl rüzgâr gibi geçti desek yerinde olur. Birinci yarıyılın sonunda atölye sınavı yerine geçecek etütlerimizin gösterimi çok başarılı geçti. Sovyetler'in gözde yönetmenlerinden bazıları da gösterime davet edilmişti. O zaman Sovyetler'in en ünlü oyuncularından Oleg Dal oyunculuk ve oyuncularla çalışma atölyemizi yönetiyordu. Ne var ki ikinci sınıfın birinci sömestr tatilinde henüz kırk yaşındayken kalp krizi geçirecek ve onu kaybedecektik. Oleg Dal'ın ölümü bizim atölyemiz için büyük kayıptı. Anısı hep hafızamda yaşayacak, ondan çok şey öğrendik... Oleg Dal sadece oyunculuk atölyesi ustamız değil, aynı zamanda bir arkadaşımız, bir yoldaşımızdı...

Bu arada okulumuzun diğer fakültelerindeki öğrencilerle artık tanışmaya ve arkadaş olmaya başlıyoruz. Yönetmen adayı olarak tüm fakültelerden bize büyük ilgi duyuluyor. Görüntü yönetmenliği fakültesi öğrencileriyle senaryo fakültesi öğrencileri neredeyse bizi tavlamak için yarışıyorlar. Özellikle bizim fakültenin oyunculuk bölümü öğrencileri... Tabii tanışmalar okulda olsa da asıl arkadaşlıklar 'Parlament'te oluyor. Film Yönetimi fakültesinin birinci sınıfı olarak pek vaktimiz olmasa da 'Parlament'e uğramamazlık etmiyoruz. Okulumuz için ideal bir dinlenme ve şamata yeri. 'Parlament'te her allahın günü tartışmalar, sataşmalar, söz dalaşı ve hatta itişip kakışmalar olur. Tabii kavgalar hiçbir zaman yumruklu sopalı olmaz. Çünkü Sovyetler Birliği'nde bir insanı dövmek, ona eziyet vermek çok ağır bir suçtur.

Rus Kızı Nasıl Tavlanır

'Parlament'te her gün en az yirmi veya otuz ülkeden adam bulunur. Dolayısıyla bütün dünya meseleleri konuşulur. Afrika'daki açlıktan veya dünyanın dört bir tarafındaki devrimci hareketten tutun da moda, sinema, sanat, müzik ve hurafelere kadar her şey mevzubahistir. Ama en ilginci değişik Arap ülkelerinden gelen öğrencilerin birbiriyle tartışmalarıdır hiç kuşkusuz. Özellikle komünist olanlarla olmayanlar... Yahut İsrail vatandaşı olan Filistinliler'le İsrail vatandaşı olmayanlar... Çoğu kez bu tartışmalardan ben de nasibimi aldım. Çoğu beni Arap kabul etmiyordu. Bazı Filistinliler'e göre ben bir İsrail ajanıydım. Kimine göre CIA ajanı. Buna bazı Yunan ve Sovyet Ermenisi arkadaşlar da katılıyorlardı. Bazı Ruslar benim ancak ve ancak bir İsveç Yahudisi olabileceğimi iddia ediyorlardı. Tabii tüm bu yakıştırmalar laf atmaktan öteye gitmiyordu. Ancak daha sonra çok yakın arkadaş olacağım Kıbrıslı Yanakis İoannu ile Ermeni bir arkadaş işi ciddiye almış ve daha sonraları Yanakis'in itirafına göre, bir gün asansörde yalnız karşılaştığımız bir sırada beni boğmayı bile düşünmüşlerdi. Yanakis bana bunu söylediği zaman yerin dibine batmış gibi utanıyordu.

> –Ne yaparsın yoldaş, biz komünistler bile önyargılı olabiliyoruz bazen – demişti...

Günün birinde bir içki sofrasında Filistin asıllı Hişam Hneydi adlı Ürdün vatandaşı bir arkadaşa beni sormuşlar. Hişam da iyi kafayla cevap vermiş:

> –Ne bileyim, şeytan bilir ne olduğunu... Şivesiz Arapça konuşuyor. Azeriler de çok iyi Türkçe konuştuğunu söylüyorlar. Arap desen alakası yok! Türk desen Türklere de benzemiyor! Sarı saçlı, mavi gözlü... Yahudi midir, nedir?

Ama en çok karı kız muhabbeti yapan gerici Araplara uyuz oluyordum. Bir gün yine 'Parlament'teydik. Otomatik bira makinelerinden kimimiz kupalara, kimimiz konserve kavanozlarına biralarımızı doldurup sevimli

bir teyzeden karides tabaklarımızı almış yüksek ve yuvarlak bir masanın etrafında ayakta biralarımızı yudumlamaya başlamıştık. Kendisinden de sohbetinden hoşlanmadığımız biri geldi ve karı kız muhabbetine başladı. Bizim camiada böyle şeyler konuşmak ayıp ötesiyken adam bir çiklet veya bir naylon çorapla en kral Rus kızını nasıl elde ettiğini anlattı durdu. Aramızda Rus kızla evli olanlar da vardı. Suriyeli sınıf arkadaşım dayanamayıp ani bir hareketle Don Juan'ı boğazından yakaladı:

–Aşağılık herif – dedi. – Yani sen bir Rus kızını beş kapiğe satın alıyorsun, öyle mi? Rus kızı istemiyorsa onu hiçbir şeyle elde edemezsin. İstiyorsa o seni elde eder! Tarihi boyunca Rusya'nın anaerkil bir toplum olduğunu herkes bilir. Rus kızı asla kendini satmaz. Senden bir çiklet veya bir çiçek kabul etmişse nezaketinden ve seni kırmamak için kabul etmiştir, iğrenç herif!

Don Juan'ı sınıf arkadaşımın elinden zor kurtardık.

Leonid adında görüntü yönetmenliğinde staj yapan Musevi bir arkadaşımız vardı. Bir gün onunla sohbet ederken o da Rus kızının seçiciliğini teyit eden öğütler vermişti:

–Bak! Eğer bir Rus kızını tavlamak istiyorsan, asla yukardan gelmeyeceksin. Yoksa avcunu yalarsın.
–Nasıl yani? Yukardan gelmek ne demek? – diye sordum.
–Yani büyüklük taslamayacaksın, ona ihtiyacın olduğunu hissettireceksin falan...
–Bu da kıza söylenir mi? İhtiyacım var ki tavlıyorum.
–Öyle değil canım. Gerçekten de Türksün yani... (Aptalsın anlamında söylüyor) Demek istediğim kendini acındıracaksın. Rus kızı sana acıdı mı, onu elde ettin demektir. Dene bak...

Vallahi Leonid haklı. Denedim. Parkta bir bankın üzerine oturup kitap okuyan güzel bir kızı gözüme kestirip bankın bir ucuna oturdum ve takınabileceğim en zavallı simamı takındım. Kız önce şöyle bir bakıp kitabına döndü. Biraz sonra bir daha baktı ve bu kez kitabını kapatıp tamamen bana odaklandı. Kızla bir an göz göze geldik. Dayanamadı sordu:

–Kendinizi kötü mü hissediyorsunuz?
–Evet... Biraz – dedim sonra lafımı değiştirdim. – Önemli değil ama. Siz rahatınıza bakın.
–Belki yardımcı olabilirim, neyiniz var? – diye sordu. Artık bir şey uydurmam lazımdı. Ben de uydurdum:
–Dünden beri bir şey yemedim, açım herhalde – dedim. Kız ağlayacak gibi oldu:
–Ah zavallıcık... Gelin benle, gelin, gelin... Şimdi size bir şeyler hazırlarım, sonra çay içeriz, belki de kahve... Kahve sever misiniz?

Kız oturduğumuz parkın kenarındaki evine götürdü. Salam, yumurta, tereyağı, kefir, peynir, haşlanmış patates... Olga'yla uzun süre arkadaş kaldık... Sonraları kendime göre bir sürü yöntem geliştirdim. Kısacası Rus kızının dikkatini çekmek, onu gülümsetebilmek önemliydi...

Leonid Berdiçevski

Yeri gelmişken Leonid Berdiçevski'den biraz bahsedelim. Bu arkadaşımız öğrencilere her türlü ıvır zıvır temin eden birisiydi. Her kim negatif film[16], kamera, kamera objektifi veya başka bir şey istiyorsa ona başvururdu. Bu aksesuarlar genellikle Mosfilm gibi profesyonel stüdyolardan bir şekilde aşırılıp, kayboldu veya bozuldu diye rapor edilen ve dışarda gerçek fiyatlarının üçte birine satılan aksesuardı. Çalışanlar envanterden düşürebildikleri bazı parçaları Leonid gibi birilerinin aracılığıyla dışarıya satarlardı.

Simsarlığını bir kenara bırakırsak Leonid zeki olduğu kadar gerçekten iyi bir insandı. Kimse onun bir kötülüğünü görmemişti. Leonid ile çok sık karşılaşır onun birbirinden güzel fıkralarını dinlerdim. Ne hikmetse bü-

[16] Okul film çekecek öğrencilere öngörülen miktarda negatif film istihkakı verir. Ancak bazı öğrenciler çeşitli nedenlerden dolayı daha fazla film tüketmek zorunda kalırlar. Böylece karaborsadan bir iki kutu negatif aldıkları olur. Tabii film yine profesyonel stüdyolarda çekilen filmlerden artan kutular. Bunlar da tüketilmiş gösterilip ederlerinin onda birine dışarıda satılırlar. Özellikle görüntü yönetmenliği fakültesi öğrencileri fotoğraf çekmek için bir kutu negatif alır ve bundan yaklaşık 300 makara fotoğraf filmi sararlardı. 300 metrelik negatif film kutusunun beş veya on dolara satıldığını düşünürsek, 36 pozluk bir film makarası üç sente geliyor demektir.

tün fıkraları da Musevilerle ilgiliydi. Örneğin soyadı değiştirmeyle ilgili fıkrası çok zekiceydi:

Günün birinde Musevi bir Sovyet vatandaşı soyadını değiştirmek için nüfus dairesine başvurmuş. Nüfus memuru:

–Neden soyadını değiştirmek istiyorsun? – diye sormuş.
–Soyadım Schwarzberg yoldaş. Anlarsın ya...
–Evet, haklısın. Peki, soyadını ne yazalım?
–İvanov – demiş Musevi.

Nüfus memuru adamın soyadını 'İvanov' diye değiştirmiş. Adam memnun evine gitmiş. Bir yıl sonra tekrar Nüfus dairesine gidip yine soyadını değiştirmek isteyince Nüfus memuru kızmış:

–Geçen sene haklı bir nedenin vardı, değiştirdik... Şimdi neden gerek duyuyorsun?
–Bak yoldaş – demiş Musevi. – Şimdi soyadımı soruyorlar 'İvanov' diyorum. Peki, bir önceki soyadın nedir diye sorduklarında Musevi olduğum anlaşılıyor. Şimdi 'Sidorov' diye değiştirirsem, bir önceki soyadım 'İvanov' olacak...

Leonid'in fıkralarından çok zeki bulduğum birisi de Sovyetlerden göç etmek isteyen Musevi'yle ilgili:

Musevi bir vatandaş günün birinde Sovyetler'den göç etmeye karar vermiş ve yurtdışı pasaport için müracaat etmiş. O zamanlar pasaport alabilmek için vatandaşın hangi ülkeye gideceği sorulur ve vize alma işini de pasaport dairesi hallederdi. Yani yurtdışı pasaport gidilecek ülke vizesiyle verilirdi. Böylece Musevi vatandaşa sormuşlar:

–Vizeni hangi ülkeye yapalım? – Musevi de nereye gideceğini bilmiyormuş.
–Bilmem ki yoldaş. Bunu hiç düşünmemiştim – demiş Musevi.
–O halde sana İsrail'e vize yapalım – demiş memur.
–Aman yoldaş! İsrail Araplar'la savaş halinde. Neme lazım...
–O halde Amerika olsun.
–Allah yazdıysa bozsun. Orada da mafyadan, gangsterlerden ge-

çilmiyor.
–Hm... Almanya olur mu?
–Ne diyorsun yoldaş! Daha dün bizleri fırınlarda diri diri yakmışlardı...
–Japonya, Çin?
–Olur mu? Japonya'da üç günde bir ya deprem olur ya tsunami. Çin desen bir buçuk milyar insan var. Oraya gidilir mi?
–Pekâlâ, Türkiye'ye ne dersin?
–Türkiye'de işsizlik var, açlık diz boyu. Türkler göç ederken ben nereye?
–Ee sıktın ama! – diye gürlemiş polis memuru. Sonra masasındaki yer küreyi Musevi'nin eline tutuşturarak – Al şunu, yan odaya geç, gideceğin ülkeyi seç öyle gel, anlaştık mı?

Musevi yer küreyi almış, yan odaya geçmiş çevirmiş de çevirmiş... Bir saat sonra geri dönüp polise yer küreyi uzatmış:

–Bu kürede bir yer bulamadım yoldaş. Başka bir küreniz yok mu?

Yaşam VGİK'e, VGİK Yaşama Dönüşüyor

Zaman ilerledikçe, yaklaşık elli ülkeden sekiz yüz civarında öğrencisi olan VGİK'in çok sıkı bağlarla birbiriyle kenetlenmiş kocaman bir aile, belki de bir klan olduğunu keşfettim.

Nereden gelmiş olsam, nereye gidersem, ne yapsam VGİK'liydim. Okulumuzun bütün öğrencileri için bu böyleydi. Artık yaşamımız tümüyle VGİK'e yahut VGİK'in kendisi yaşamımıza dönüşmüştü. Yurt binasında her fakülteye belirli katların ayrılmış olması bir şeyi değiştirmiyordu. Çoğumuz odalarımızın kapısını hiç kilitlemezdik. İsteyen gelip herhangi bir kitap, eşya veya tuz, şeker vs. alıp giderdi. İadesi gerekli bir eşya almışsa not bırakırdı.

Boris Galuşkin Caddesi No.7 adresindeki yurt binamızda daire sistemi vardı. Her daire iki odadan, altı dolabı olan küçük bir holden, devamlı sıcak suyu olan bir banyo ve tuvaletten ibaretti. Her katta altışar ocaklı dört tane fırını olan büyük bir mutfak ve bir dinlenme odası vardı. Fakat kat

mutfaklarına rağmen öğrenciler küçük hollerinde ufak tefek yemekler için bir elektrikli ocak bulundururlardı. Yurt binasının onar kişilik dört tane asansörü, sinema salonu (aynı zamanda konferans salonu), kütüphane, kantin, spor salonu, bilardo ve satranç salonu ayrıca her katın geniş asansör sahanlığında iki ankesörlü telefon vardı.

Öğrenci yurdumuzun diğer bütün yurtlardan en büyük farkı, kutlama yapılmayan bir tek günümüzün olmamasıydı. Mutlaka her gün ya birilerinin doğum günü, ya milli bayramları veya birilerinin çocuğunun doğum günü yahut mezuniyet veya ödül töreni vs. vardı. VGİK'in çoğu fakültesi ancak yüksekokul mezunu veya en az üç yıl meslek deneyimi olan öğrencileri kabul ettiği için çoğu öğrenci evliydi ve yüzde yirmisinin çocukları vardı.

VGİK öğrenci yurdunda hepimiz neredeyse bir komün gibi yaşıyorduk. Yurdun genel temizliği, çarşaf, yatak kılıfı yıkama, onarım vs. yurt idaresinin işiydi. Öğrenciler sadece dairelerinin temizliğinden sorumlu olurdu. Zaten çoğumuzun (özellikle çocuklu öğrencilerin) banyolarımızda tam veya yarı otomatik çamaşır makinelerimiz vardı.

Kayak Şampiyonluğu

Zorunlu derslerimizin yanı sıra bir de 'Fizik Kültür' (Beden Eğitimi) diye bir dersimiz vardı. Bu ders kapsamında en çok 'Prospekt Mira'daki (Barış Caddesi) olimpik kapalı yüzme havuzuna gidiyorduk. Ayrıca okuldan kayak takımı alıp okul yakınındaki bir parkta kayak yapıyorduk.

Bir Pazar günü Moskova yakınlarında bulunan bir kayak merkezine gideceğimiz bildirildi. O gün sabah erkenden otobüslere doluşup yola çıktık. Kayak merkezinde verilen kahvaltıdan sonra kayak yarışması yapılacağı bildirildi. Üç, beş ve on km.lik parkurlar varmış. Giyinme odasında herkes spor kıyafetini giyip yarışacağı parkuru seçti. Erkekliğe bok sürmemek için on km.lik parkuru seçtim. Her birimize göğsümüze ve sırtımıza asılacak numaralar verildi. Herkes ayağına göre kayağını seçti ve dışarıya çıktık.

Bütün parkurlar için aynı anda start verildi. Kaymaya başladık. Yüz metre sonra önüme 10 km. diye bir levha çıktı, oraya saptım. Biraz gittikten sonra birinin 'zınk' diye beni geçerken 'allahın cezası, geri zekâlı' diye

söylendiğini işittim ama üzerime almadım. Arkadan da birileri daha geliyordu. Kendi halimde bir süre düşe kalka kaymaya devam ettim. Bir km. gittim gitmedim önüme buzdan bir dağ çıktı. Önümde giden adam profesyonel kayakçı... Yan basarak tırmanmaya başladı. Ben de onu taklit ettim. Arkamdan gelen iki kayakçı da ite kaka dağı tırmanmama yardımcı oldular. Dağda biraz yol aldıktan sonra inişler, çıkışlar, kıvrımlar vs. başladı. İkide bir kayaklar ayağımdan fırlıyor, onları bulup ayağıma geçirmek için akla karayı seçiyordum. Bu arada benimle gelenlerin hakem olduğunu anladım. Hakemler bildikleri bütün küfürleri okuyarak bana yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Yuvarlanmaktan her tarafım buz oldu. Soğuk ciğerlerime işledi. Hakemler de artık dayanamayıp "Kaymasını bilmiyorsan neden kayıyorsun?" "On km. parkuru seçmeni kim söyledi?" gibi sorular sorup beni azarlıyorlardı. Parkurun yarısını kayaklar omzumda yürüyerek geçtim. Bir buçuk saat kadar sonra "yarış" bitti. Diğer parkurlarda yarışanlar çoktan mangalları yakmış şişlerini kızartıyorlardı. Votkalar, Ermeni konyaklar, şampanyalar, karanfilli sıcak şaraplar elden ele dolaşıyordu. Bense perişan durumdaydım. Hemen giyinip bir mangalın başına gittim. Dönmeden önce yarışma sonuçları ilan edildi, ödüller verildi. Birinci olmuştum. Çünkü on km.lik parkurda benden başka kimse yarışmamıştı...

Tatar Camii

Bu arada Suriye'deyken tanıştığım ve devamlı mektuplaştığım Emel, Sovyet – Suriye Dostluk Cemiyeti'nin bursuyla Jeolojide Yüksek Lisans yapmak üzere Sovyetlere gelmiş ve dil öğrenmek için Bakü'ye gönderilmişti. Artık mektuplaşmanın yanı sıra arada bir telefonla görüşebiliyorduk. Bir telefon görüşmemizde Bakü'de dil eğitiminin iyi gitmediğini söyledi. Ertesi gün Yüksek Öğretim Bakanlığı'na gittim ve Moskova'ya nakli için ricada bulundum. Bir iki hafta sonra Yüksek Öğretim Bakanlığı'ndan Avetisyan Andrey Galustoviç aradı ve talebimin kabul edildiğini bildirdi. Çok sevinmiştim. Bu vesileyle ilk kez Bakü'ye gitme fırsatım oldu. Emel Moskova'ya taşındıktan sonra Moskova Devlet Üniversitesi'ne (MGU) devam etmeye başladı. Fakat VGİK yurdunda beraber kalabilmemiz için evli olmamız gerekiyordu. Evlendirme dairesi de nüfus kayıt örneği olma-

dan bizi evlendirmeye yanaşmadı. Moskova konsolosluğumuza müracaat ettim. Orada resmi statüde öğrenci olmadığım için bana nüfus kayıt örneği veremeyeceklerini bildirdiler. Bunu işiten VGİK öğrencileri çözüm üretmeye başladılar. Kimi Moskova nehrinde bir gemiye binip kaptanın bizi evlendirmesini önerdi. Kimi de uçak kaptanlarının da bu işi yapabileceğini iddia etti. Sonunda başka bir arkadaşın önerisiyle Moskova'daki Tatar Camii'nde imam nikâhıyla evlendik. Camiden bize verilen evlilik belgesi kabul edildi ve VGİK yurdunda kalmamızın önündeki engel kalkmış oldu. Fakat MGU şehrin bir ucunda, VGİK diğer bir ucunda. Böylece Emel MGU yurdunda da bir oda aldı ve dersleri yoğunlaştığı dönemlerde MGU'daki odasında kaldı. Böylece iki evimiz olmuştu...

Sovyet Sosyalizmi'nin Altı Maddesi

Artık orada doğmuş ve büyümüş gibi Moskova'ya alışmıştım. O zamanlar Leonid Brejnev SBKP'nin genel sekreteriydi. Çok yaşlıydı ve vatandaşların çoğu artık ona saygı duymuyorlardı. Onun hakkında anlatılan fıkraların haddi hesabı yoktu hatta torununun bile okula gelir gelmez "günün birinde dedem politbüroyu toplantıya çağırmış" diye fıkra anlatmaya başladığı söylenir. Neredeyse her gün Brejnev öldü veya yoğun bakımda diye etrafa bir sürü dedikodular yayılıyordu. Vatandaşların ezici çoğunluğu artık sistemi savunmak istemiyorlardı. Herkes bürokrasiden şikayetçiydi. Parti'de gerçek komünistlerin ekarte edildiği veya pasifleştirildiği, dolandırıcıların ise önemli yerlere getirildiği iddia ediliyordu. Örneğin Brejnev'in kızıyla damadının Batı ülkelerine konserve diye altın vs. sattıkları dedikoduları ayyuka çıkmıştı...

Artık havalar biraz ısınmış karlar erimişti. Bir pazar günü Cezayirli Dahman, Yaroslavl Caddesi'nde çiğbörek yemeye davet etti. Cadde üzerindeki marketin bir tarafında sadece çiğbörek yapan küçük bir büfe, diğer tarafında ise 'Pivnaya' dedikleri bir bira dükkânı. Çiğböreklerimizi alıp marketin önünde dikili yüksek yuvarlak masalara yönelip çiğbörekleri yerken biraz ötede orta yaşlarda işçi kılıklı birkaç adam bira içerek sohbet ediyorlardı. Benim Karl Marks gibi gür bir sakalım vardı ve böyle bir sakal sadece papazlarda olduğu için bazen yadırganırdı. Bira içenler gözlerini benden ayırmıyorlardı. Çiğbörekler bittikten sonra işçilerin ya-

nından geçip yurda dönerken aralarından biri bağırdı:

–Hey sakallı!

Daha önce de sakalımdan dolayı sarhoşlar bir iki kez bana takılmışlardı. Bu durumda aldırmamak en doğrusu... Aldırmadım. Adam bu kez bayağı yüksek bir sesle:

–Sakallı buraya gel! – diye bağırınca sinir oldum, Dahman'ın uyarısına aldırmadan ona döndüm.
–Ne var?
–Gel bira iç sakallı! – adamın yüzüne baktım kötü bakmıyordu, yüzünde alaycı olmaktan ziyade üzgün bir gülümseme vardı, kafası dumanlı belli ki... Kararlı adımlarla masalarına geldim.
–Merhaba yoldaşlar – dedim ciddi bir şekilde. Bir anda tümünün tavırları değişti.
–Merhaba yoldaş – diye ciddi bir sesle selamımı aldılar. Bu sırada Dahman da bize katıldı. Selam verdi, selam aldı...
–Bira? – diye sordu ilk sataşan, elindeki kupayı göstererek.
–Biraya davet etmediniz mi? – diye sordum. Biri hemen koşup iki kupa bira getirdi. Kupaları tokuşturduk.
–Baltık aksanlı konuşuyorsunuz, Estonyalı mısınız?
–Hayır, saygıdeğer yoldaşlar Türkiyeli'yim. Bu yoldaş da Cezayirli – deyince komik bir şekilde suratları değişti, birileri dikleşip kendilerine çekidüzen verdiler.
–Çok memnun olduk yoldaş, size böyle kaba davrandığımız için bağışlayın.
–Dert etmeyin, önünde sonunda biraya davet ettiniz...
–Evet, ama biraz kabaca – dedi biri.
–Türkiye'de böyle sarışın insanlar var mı? Kusura bakmayın, Türkiye komşumuz ama hiç gidip görmediğimiz için merak ediyoruz.
–Nâzım Hikmet de Türk'tü ve sarışındı. Ben onu şahsen gördüm – dedi başka biri.
–Nâzım Hikmet büyük insan – diye ekledi biraya davet eden.

Bu sırada bizi davet eden elini uzatıp:

–Yuri Pavloviç – diye kendini tanıttı. Böylece herkesle el sıkışıp tanıştık. Ardından 'tanışmamıza' diye kupaları tokuşturduk. Yuri Pavloviç soru sormaya başladı:
–Sizde içki içilmez herhalde, Müslümanlık içkiyi yasaklar.
–Ne münasebet isteyen içebilir. Bakın ben içiyorum mesela – dedim. Gülüştüler.

Bu arada Aziz Nesin'i çok sevdiklerini, Reşat Nuri'nin 'Çalı Kuşu' Halide Edip'in de 'Vurun Kahpeye' romanlarını çok beğendiklerini anlattılar. Utandım. Ne 'Çalı Kuşu'nu ne de 'Vurun Kahpeye'yi okumamıştım. Sonra Sovyetler'deki bürokrasiden, yaşamın zorluğundan söz etmeye başladılar. Ben de Türkiye'de durumun daha kötü olduğundan. Kısacası her ülkenin kendine özgü sorunları olduğunda anlaştık. Sosyalizmin insanlar için daha iyi olduğuna inandıklarını fakat Stalin'den sonra sistemin hantallaştığını vs. anlattılar. Bu sırada Yuri Pavloviç derin bir nefes alıp:

–Sovyet Sosyalizmi'nin altı maddesini biliyor musunuz? – diye sordu.
–Bilmiyoruz – dedik Dahman da ben de.
–Dinleyin o halde. Birincisi; bizde işsizlik yok ama kimse çalışmıyor. İkincisi; kimse çalışmıyor ama beş yıllık plan yerine getiriliyor. Üçüncüsü; plan yerine getiriliyor ama mağazalarda hiçbir şey yok. Dördüncüsü; mağazalarda hiçbir şey yok ama herkesin evinde her şey var. Beşincisi; herkesin evinde her şey var ama kimse memnun değil. Altıncı madde de; kimse memnun değil ama seçimlerde herkes 'evet' diyor!

Gülüştük. Bu arada biralarımız da bitmişti. Biraları tazeleme teklifini kabul etmeyip izin istedik. Sovyet Sosyalizminin altı maddesi fıkrasını yıllar sonra Moskova'da çekeceğim 'Vagon' filmimde kullanacaktım...

Nasreddin Hoca

Atölye derslerimiz tüm hızıyla gidiyordu. Ustalarımız Alain Delon, Boris Kastelevski ve Natalya Belohvostikova'nın başrollerini oynadığı "Tahran 1943" filmini çektikleri için atölye derslerini çoğunlukla yardımcıları Leonid Maryagin ve İgor Sklyanski yürütüyordu. Sene sonu vize sına-

vı için her öğrenciden yöresel bir hikayeyi sahnelemesini istemişlerdi. Naumov benle Suriyeli sınıf arkadaşım Fahd'dan özellikle bir Nasreddin Hoca sahnelemesi istemişti. Ama Nasreddin Hoca fıkraları sahnelenecek gibi değildi. Yüksek senaryo kurslarında okuyan Tacikistanlı Yunus, Rus Valodya ve Arkadi Trifonov'dan yardım istedik ama ne mümkün! Yunus ana avrat küfredip duruyordu. Fahd'la ben çıldırmak üzereydik. Herkes harıl harıl prova yaparken biz henüz hikayemizi oluşturamamıştık. Naumov ikide bir haber gönderip ne durumda olduğumuzu soruyordu. Maryagin, ustalarımızın tam tersine beni pek sevmiyordu. Hatta kimseyi sevmiyordu. Ayrıca sene sonu sınavını geçemeyip okuldan atılacağımızı söyleyip her fırsatta benimle dalga geçiyordu.

O günlerde tanıştığım Moskova banliyösünde yaşayan Tatyana adında bir kız, beni ailesinin evine davet etmişti. Bir hafta sonu Tatyanalar'a gittim. Bahçelerinde arı kovanları vardı. Aklıma bir şey geldi. Atölyeden ve Maryagin'den öyle bir intikam alacaktım ki, VGİK tarihinde unutulmayacaktı. Arıları çömlekten bir küpe koyacak ve küpü sahnede Bulgar Vallentin'e parçalatacaktım. Arılar da o zaman işlerini görecekti. Fakat arılar havasız kalırsa ölürmüş. Dolayısıyla oyundan hemen önce küpü hazırlayıp ağzını arıların çıkamayacağı bir filtreyle kapatacaktım. Tatyana'nın ailesi yardımcı olacaklarını söylediler. Tabii ki çılgın planımı onlara anlatmamıştım.

Yurda döndüğümde Fahd'a uğrayıp şahane bir hikaye düşündüğümü söyledim. Sözde çömlek küp balık avlayan iki balıkçının ağına birden takılıyor. Her bir balıkçı küpün kendisine ait olduğunu iddia ediyor. Derken şehrin kadısı olan Nasreddin Hoca'ya geliyorlar. Nasreddin Hoca da küpün içinde ne olduğunu bilene küpü vereceğini söylüyor. Her balıkçı küpün içindeki mücevherleri saymakla bitiremiyordu vs. Nihayet Hoca küpün kırılmasını emrediyor. Küp kırılınca da arılar saldırıyor vs. Bunu Fahd'a anlatırken ikimiz gülme krizine tutulmuş gibi gülüyorduk. Nasıl olsa okuldan atılacaktık. Bari atıldığımıza değecek bir şey olsun. Provalara başladık. Azeri sınıf arkadaşımız Cemil Guliyev Nasreddin Hoca'yı, Vallentin küpü kıracak olan adamı, Moğol Mengo ile Vietnamlı Huang da balıkçıları oynayacaklardı. Provalar çok başarılı geçiyordu.

Mengo ile Huang gerçekte birbirinden nefret ettikleri için tartışmalar çok gerçekçi görünüyordu. Ama provalarda küp yerine yere çalınacak bir karton kutu kullanıyorduk...

Nihayet sınav günü geldi çattı. Her şey hazırdı. Arkadaşlar sırayla oyunlarını sahneliyordu. Tatyana'nın babası arı küpünü getirdi. Son anda Fahd yanıma yaklaştı:

–Bak – dedi – Valera'ya anlattım, "çok tehlikeli" dedi. Bir adamı on arı sokarsa öldürebilir. Okuldan atılmak neyse ama cinayetten yargılanmak başka bir şey...
–Haklısın ama ne yapabiliriz bu saatte? Yarım saat sonra sıramız geliyor.
–Valera çok zeki bir şey önerdi. Çağırayım anlatsın. – Fahd iki dakika sonra Valera ile geldi. Valera beni görür görmez kahkaha attı. Sakinleşince:
–Bak Aslan – dedi. – Hemen arıları boşaltıp çekimde sis yapmak için kullandığımız fişeklerden iki tane tutuşturup küpün içine atacak ve bir tıpayla küpün ağzını sıkıca bağlayacağız. Küpü kırdıkları zaman ortalık sise boğulacak. Sis dağıldığında ise ikiniz sahnede belirip ustaları selamlarsınız.
–İyi fikir, sağol Valera – dedim.

Hemen uygulamaya geçtik. Stüdyodan iki sis fişeği getirildi, arılar avluda boşaltıldı, fişekler tutuşturulup küpe atıldı küp tıkandı derken oyunumuzun sırası geldi. Oyun oynanırken kahkahalar koridordan işitiliyordu. Demek oyun iyi gidiyordu. Fakat küp kırıldığında öyle bir sis çıktı ki... Üstelik bu dış mekanda kullanılan bir sis, iç mekanda insanı kör eder... Biraz sonra bütün bina dumana boğuldu, yangın alarmları çalıştı... Bizim oyundan sonra bir saat kadar mola verildi. Dekan okulu yakmaya çalıştığını söyleyerek küplere bindi. Her şeye rağmen ustalarımız Nasreddin Hoca oyununu çok beğenmişlerdi...

Ertesi atölye dersinde fakülte dekanımız Vitali Sergeyeviç Teterin okuldan atılmam için tuttuğu bir raporu atölye ustamız Naumov'a getirmiş, Naumov kızmış ve dekana fırça atmıştı. Sonra okuldan mezun olana kadar dekanla yıldızımız barışmadı...

Vitali Sergeyeviç Teterin

Okulumuzun en renkli simalarından birisi kuşkusuz Film Yönetimi Fakültesi Dekanı Vitali Sergeyeviç Teterin'dir. Fakültemizin dekanı olduğu halde, okulumuzda bir yönetim atölyesi yöneten, savaş filmlerinin meşhur yönetmeni Yuri Ozerov'un asistanıydı. Anormal görünecek derecede kompleksliydi. Bir şeye sinirlenip köpürmeye başladığında öğrenciler ondan korkacak yerde kahkahalarla gülerlerdi. Bu onu daha da delirtirdi. Ayrıca onunla hiçbir sorunum olmadığı halde okul hayatım boyunca havadan sudan sebeplerle beni okuldan atmak için otuz dokuz kez ihtar yazmıştı. Tabii bu kadar olmasa da herkes hakkında yazmıştı ama ustalar onu pek dikkate almıyorlardı. Bizim okulumuzda ustalar en büyük otoriteydi, rektörümüz bile onların önünde el pençe divan dururdu. Ayrıca bir öğrenci ancak ustası onayladığı zaman ceza alabilir veya okuldan atılabilirdi.

Polis Kepi

Dekan Vitali Sergeyeviç Teterin sis olayından sonra bana taktı. Her fırsatta okuldan atılmam için ihtar yazıp ustalara verir oldu. Naumov ihtarı şöyle bir okuyup "yine ne halt karıştırdın" anlamında bana bakar, ben de masum bir şekilde boynumu bükerdim. Usta neşeli bir şekilde gülerek ihtarı yırtar ve "bir zahmet şunu çöpe atın Vitali Sergeyeviç" diyerek dekana uzatırdı. Dekan "sana gösteririm" dercesine bana sert bir şekilde bakıp ihtarı çöpe atardı. Dekan artık bir açığımı yakalamak için atölyemizin kapısında adeta nöbet tutar oldu.

Yine atölye dersimiz vardı. Geç kalmamak için sabahtan kahvaltımı yapıp koştum. Kocaman çekiç – orak heykelinin karşısındaki caddeyi geçeceğim sırada yayalar için kırmızı ışık yandı. Beklemektense bir fırsat kollayıp caddeye atladım ve anında trafik polisine yakalandım. Bir ruble ceza kesti. Rubleyi ödememek için kırk dereden su getirdim. Kime anlatırsın... Türkiye'den geldiğimi, kuralları bilmediğimi söyledim. Adam Gürcü. Artvin'de akrabaları varmış bu numaralar ona sökmezmiş... Herif bir rublelik makbuzu elime tutuşturdu ve rubleyi almadan yakamı bırakmadı. Çok sinirlenmiştim. Bir ruble iki yemek parası... Adama tekme atıp kaçmayı düşündüm, yemedi. Sovyetler'de birine vurmak en son ya-

gulacak şeydi. En son yanma yaklaştım, yaya ışığı yanar yanmaz ani bir şekilde kepini kaptığım gibi kaçtım. Gürcü polis düdük çalarak peşimden yüz metre kadar koştu. Ama nafile... Görev yerini bırakamazdı.

Kafamda polis kepiyle atölyeye geldiğimde dekan kapıdaydı. Muzaffer bir edayla gözlerini bana dikti:

–İşte geç kaldın – dedi. – Şimdi ihtar yazıp seni okuldan attıracağım.
–Bana bak Vitali Sergeyeviç! – diye sinirli bir şekilde bağırdım.
– Moskova'da on beş milyon insan var. Benden başka uğraşacak adam bulamadınız mı?
–Moskova'daki on beş milyonla benim işim yok! – dedi ve ihtar yazmaya gitti.

Atölyeye girdim. Sınıfın tamamı gülüyordu. Henüz ders başlamamıştı. Polis kepini sordular, olayı olduğu gibi anlattım.

İstirahatte kostüm bölümüne gidip polis kepini bıraktım. Polis kepi kayıtlara girdi. Okulda polis kepi maceramı işitmeyen kalmamıştı. Meğer bizim öğrencilerin çok hoşuna gitmiş ve en az otuz öğrenci birer polis kepi kapıp kostüm envanterine katmış... Bir hafta sonra rektörlüğümüze Sovyet İçişleri Bakanlığı'ndan şikâyet gelmiş. Bunun üzerine VGİK rektörü polislerin başından kep kapılmaması için bir beyanname çıkarmak zorunda kalmıştı...

Sen Okur musun, Yazar mısın?

Benim ilk filmimde (Yara) başrol oynayan Faslı arkadaşım Cemal Dhissi ile gece yarısına kadar bir meyhanede demlendikten sonra öğrenci yurdunun yolunu tuttuk. Saat 01.00 sularındaydı, metro kapanmak üzereydi ve artık tek tük yolcular vardı. Tren Tarım Ürünleri Fuarı istasyonunda durduğu sırada eskalatörlere (hareketli merdiven) koştuk. Çakırkeyif olduğumuz için iniş merdivenlerinden tırmanarak yarışmaya başladık. Fakat bizim istasyon en az altmış, yetmiş metre derinliğinde olduğu için bayağı bir uğraştık. Nihayet metro görevlileri bizi görmüş ve eskalatörü durdurmuştu. Mecburen yürüyerek merdivenleri çıktık. Fakat çıkışta

iki polis bizi bekliyordu. Polislerden biri yaklaşıp asker selamı verdikten sonra:

–Ben şu yaka numaralı milis filan filan – diye kendini tanıttı.
–Kimliklerinizi görebilir miyim yoldaşlar?
–Sen okuyabilen polis misin, yoksa yazabilen mi? – diye sordu Cemal.
–Ben hem okurum, hem yazarım yoldaş. Lütfen kimliklerinizi görebilir miyim?

Rusya'da bir fıkra anlatılır. Polisler neden çifter çifter dolaşırlar? Cevap: Çünkü biri okurmuş, biri yazarmış. Cemal dalgasını geçmeye devam etti.

–Bak yoldaş. Bir polis hem okur hem yazar olamaz. Eğer sen okuyabilen polissen kimlik göstereceğiz – dedi.

Bu sırada polisin şansı yaver gitti ve birkaç Sovyet vatandaş eskalatörden çıkış kapısına yöneldiler. Polis vatandaşlara seslendi:

–Yoldaşlar, bu iki yoldaş holiganlık yaptılar ve kimlik göstermemekte ısrar ediyorlar – diye bizi vatandaşlara şikâyet etti. Vatandaşlar yaklaştılar.
–Hadi kimliklerinizi çıkarın hemen – dedi iri kıyım olan bir vatandaş.

Polis sivil vatandaşların desteğini alırsa artık güç kullanma yetkisine sahip olur. Çaresiz kimliklerimizi çıkarıp polise gösterdik. Polis bir kimliklere, bir de bize baktı.

–Vay anasını, VGİK öğrencileriymiş – dedi ve kimliklerimizi iade etti. – Teşekkür ederim yoldaş. Gidebilirsiniz.

Bu da VGİK öğrencisi olmanın imtiyazlarından biriydi...

Rus Edebiyatı Sınavı

Mayıs ayında artık teorik derslerin sınavları başlamıştı. En çok korktuğum Diyalektik ve Tarihi Materyalizm dersinden tam not almıştım. Ekonomi Politik orta, diğerleri hep iyi ve pekiyi geçti. Fakat Sanat Tarihi dersinden kimse geçer not alamamıştı. Bir de Kırgız sınıf arkadaşım Şamil Cabarov'la birlikte Rus Edebiyatı dersini verememiştik. Asıl branşımız olan Oyunculu Film Yönetimi Atölyesi haricinde diğer bütün dersler için geçer not alana kadar sınav hakkı tanınırdı. Ama atölye sınavının hem tekrarı olmazdı, hem de kalan okuldan atılırdı. Diğer derslerden kalan istediği zaman dekanlığa gidip istediği ders için sınav kâğıdı alıp sınava girerdi. Rus Edebiyatı sınavı için Şamil'le dekanlıktan sınav kâğıdı alıp dersin hocası Mihail Fyodoroviç Jurko'yu aramaya başladık. Jurko VGİK ile stüdyo arasındaki cam geçitte sigara içiyordu. Yanına yaklaştık.

–Mihail Fyodoroviç biz sınava hazırız – dedik.
–Dekanlıktan kâğıt aldınız mı?
–Aldık.
–İyi verin şu kâğıtları, yanıma oturun bakayım – dedi.
–Burası çok kalabalık Mihail Fyodoroviç – diye itiraz etti Şamil.
–Zarar yok, sınavı beş dakikada bitiririz – dedi ve ikimize birden bir soru sordu.

Şamil ile bakışıp kaldık. Jurko vakit geçirmeden sınav kâğıtlarındaki 'başarısız' hanesine x işareti koyup imzaladı ve kâğıtları bize uzattı.

–Çocuklar – dedi. – Öyle hazırlıksız zırt pırt gelmeyin. Ayrıca, bir daha randevusuz sınava kabul etmem ona göre...
–Bu bir şaka mı, Mihail Fyodoroviç? – diye sordu Şamil.
–Şaka değil. Ama şaka olması daha çok işinize geliyorsa şaka da kabul edebilirsiniz – dedi ve sigarasını söndürüp kalktı, arkasına bakmadan gitti. Şamil'le tekrar bakışıp güldük.

Dekanlık sekreterine sınava giriş kâğıtlarını teslim ettik. O akşam Jurko'yu evinden arayıp randevu istedik. Pazar günü evinin yakınındaki parkta sınava kabul edebileceğini söyledi. Ertesi gün Pazar günü tarihli

sınava giriş kâğıdı aldık. Pazara kadar mümkün mertebe hazırlandık ve belirlenen saatte parka gittik. Jurko, bir bankta oturmuş gazete okuyordu. Selamlaşıp oturduk. Önce Şamil'den başladı. O sordu Şamil cevap verdi, ta ki Şamil tekleyene kadar. Sıra bana geldi. İkinci soruda beni susturdu. Yine kâğıtları alıp 'başarısız' kısmını işaretleyip bizi gönderdi. Ayrılmadan randevu istedik. Filanca gün Moskova Devlet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki dersten sonraya randevu verdi...

Kısacası bir gün parkta, bir gün okulda, bir gün başka yerde derken beş veya altı kez sınav yaptık ama yine başaramadık. En sonunda sınavı evinde kabul etmeye başladı. Karısı Moskova Devlet Üniversitesi'nde felsefe profesörü dünya tatlısı bir nine... Her gidişimizde bize pasta hazırlıyor, çay ikram ediyor ve sınavda kocasıyla tartışıp sorulara bizimle cevap bulmaya çalışıyordu. Mayıs ayı geçti, hazirana girdik, sınavı hâlâ veremedik. En son bize bir soru sormuştu. Bu soruya cevap verin size tam not vereyim, demişti. Bu soruyu kime sorduysak cevap veremiyordu. En son Jurko'yu ustalarımıza şikâyet ettik. Ustalar bu durumda müdahale edebiliyorlardı.

–Ne sordu ki kimse cevap veremiyor? – diye sordu Naumov.
–Goethe'nin şeytanıyla Mihail Bulgakov'un şeytanı arasındaki benzerlik – dedim. Naumov güldü.
–Ya gördün mü? Çok ince bir soruymuş gerçekten – dedi. – Goethe'nin şeytanı bazen köpeğe dönüşüyor ya...
–Evet, ama bunun Bulgakov'la ne ilgisi var, Vladimir Naumoviç?
–Olmaz olur mu? Woland'ın (Bulgakov'un şeytanı) bastonunu hatırlıyor musun, nasıl bir şeydi?
–Woland'ın baston taşıdığını bile hatırlamıyorum – dedim.
–Ya işte böylece sınavı veremezsin. Yönetmen olacak kimse hiçbir ayrıntıyı kaçırmamalı. Woland'ın bastonunun başı bir köpek kafasıydı. Bulgakov böylece Goethe'nin şeytanına gönderme yapıyor...

Bir sonraki karşılaşmada sınavı verdik. Şamil pekiyi ben de iyi notla geçtim. Jurko bu cevabı kimden öğrendiğimizi sordu. Söyledim. Gülerek 'tahmin etmiştim' dedi. Sonra Çingiz Aytmatov'un da hocası olduğunu ve sınavda onu nasıl terlettiğini anlattı.

İsayeva

Bütün sınıf Sanat Tarihi dersinden dökülmüştü. Dersin hocası İsayeva soyadlı yaşlı ve huysuz bir nine... Sınavlarımız sözlü yapılıyordu ve öğrenciler teker teker sınıfa alınıyordu. Birkaç kez sınava rağmen hiçbirimiz geçer not alamamıştı. Yine bir sınav günü koridorda sıramızı bekliyorduk. Hepimiz bıkmıştık. Ne yapsak olmuyor. Koridorda Sanat Tarihi kitabını karıştıran arkadaşlara:

–Boşuna uğraşmayın – dedim. – Kitabı yutsanız bir işe yaramayacak.
–Sen bizi boş ver, başının çaresine bak – dedi Azeri arkadaşımız Cemil.
–Var mısın iddiasına, bu sınavdan pekiyi alacağım – dedim.
–Alırsın, alırsın... Birazdan göreceğiz – dedi bir başkası.

Bu sırada Moğol Mengo sınavdan çıktı, küfür etmeye başladı. Her şey anlaşılıyordu. Suriyeli Fahd da aynı akıbete uğradıktan sonra sıra bana geldi. İsayeva bana üzerinde soru yazılı fişleri uzattı. Birini çektim, piyangodan Rönesans ressamı Rafael çıktı...

–Hazırsanız başlayabilirsiniz – dedi İsayeva ve uykuya dalar gibi gözlerini yumdu.
–Bakınız – dedim kendimden emin bir sesle. – Kitapta ne yazıyorsa umurumda değil. Derste bize anlattıklarınız da öyle. Rafael resim yaparken yanında mıydınız? Veya sanat eleştirmenleri? Bana kalsa Rafael eleştirmenlerin kendi hakkında yazdıklarını okusa resim yaptığına pişman olurdu.

İsayeva birden uykusundan uyanıp gözlerini bana dikti:

–Yani siz sanat eleştirmenlerinin saçmaladığını mı düşünüyorsunuz? Pekâlâ, sizin fikriniz ne o halde?
–Aynen öyle! Eleştirmenler görüşlerini sanki o eseri yapan sanatçının görüşüymüş gibi sunuyorlar. Oysa yazdıkları sanatçının aklının ucundan geçmemiştir belki de. Ben de taş yontardım ama niye yonttuğumu ve neyi neye göre yonttuğumu hiçbir zaman dü-

şünmedim. İçimden nasıl geldiyse yonttum işte...
–Heykeltıraş mısınız? Bu çok önemli...
–Dokuz yaşımdan beri taş yontarım ve beni taş yontmaya itenin ne olduğunu dahi bilmiyorum.
–Hım... Ama kendiliğinden sanat var, bir de bilinçli sanat var. Kendiliğinden sanat ilkeldir...
–Bilinçli sanata karşı değilim. Marks'ın, "sanatçı dünyayı yorumlamak yerine artık onu değiştirmeyi hedeflemelidir" deyişine de katılıyorum. Ama saçma eleştiriye katılmıyorum. Sanat eleştirmenleri hiçbir şey yapmadan sanattan fayda sağlayan simsarlardır, bana göre...
–Ama bir eleştirmen yaptığı eleştiriyle sanat yapıtının anlaşılmasına katkıda bulunur ve bizzat sanatçının gelişmesini sağlar. Sağlamaz mı sizce?
–Ama Marks'ın "sanat yapıtı, sanatı anlayabilen ve sanattan haz duyabilen kendi topluluğunu yaratır" tezine ne demeli o halde? Bir sanat yapıtı anlaşılıyorsa anlaşılıyordur. Anlaşılmıyorsa eleştirmenin yapacağı bir şey yok bence... En fazla uydurur ve uydurduğunu yutturmaya çalışır...

İsayeva hep asık suratlı aksi bir ihtiyardı. Birden başını kaldırdı bana bakıp gülümsedi. Bir gülümsemenin çirkin bir insanı bu kadar güzelleştirebileceğini hiç düşünmemiştim. Ona "çok güzel gülümsüyorsunuz" demek istedim, cesaret edemedim...

–Aferin! Sizin mantığınızı beğendim. Derste anlattıklarım benim görüşlerim, bunlar bana ait. Bense sizlerin görüşlerinizi merak ediyorum. Yönetmen olacak insanın kendi görüşü, kendi duruşu olmalı. Düşündüğünü dürüst ve korkusuz bir şekilde ifade edebilmeli – dedi İsayeva. Kulaklarıma inanamadım. – Verin o halde sınav karnenizi.

Sınav karnemi uzattım. Bir not atıp imzaladı ve bana geri verdi. Tam not vermiş... Koridora çıktım, sıra bekleyen sınıf arkadaşlarıma karnemi gösterdiğimde suratları aptallaştı.

Pasaportun Geçerlilik Süresi

Artık tüm sınavlarımız bitmişti. Film Yönetimi Atölyesi sınavı, her öğrencinin bir bölümünü yönettiği görkemli bir sahnelemeyle noktalandı. Bondarçuk, Gerasimov, Hutsiyev gibi Sovyetlerin en tanınmış yönetmenleri bizim ustaların davetlisi olarak sahnelememizi izlediler. Yılsonunda Bulgar Vallentin ile Vietnamlı Huang ne yazık ki atölye dersinden kaldılar ve böylece başka bir fakülteye müracaat etmek zorunda kaldılar...

Henüz Suriye'deyken aynı evde yaşadığımız Martin Aeschbacher artık memleketi İsviçre'ye dönmüştü ve Peter gibi onunla da sık sık mektuplaşıyordum. Martin bir mektubunda kendi ülkesinden başka bir ülkede öğrenim gören öğrencilere İsviçre'de üç ay çalışma hakkı tanındığını, istersem üç aylığına gelebileceğimi, böylece hem biraz para kazanıp hem sık sık görüşebileceğimizi yazmıştı. Bu fikir bana çok cazip geldi.

Vize için hemen İsviçre elçiliğine gittim. Bu arada Martin'in aracılığıyla İsviçre elçiliğinde çalışan yakın arkadaşı Lorenzo Amberg ile tanışmış ailece birbirimizi ziyaret ediyorduk. Lorenzo ile misafir odasında kahve içtikten sonra durumu özetleyip vize almak için ne yapmam gerektiğini sordum. Türkiye vatandaşlarına İsviçre vizesi gerekmediğini söyledi. Fakat benim pasaportumun müddeti de 1980 yılı Temmuz ayında bitiyordu, yani bir buçuk ay kadar geçerliliği kalmıştı. Bunun sorun teşkil edebileceğini ve pasaportumun müddetini uzatmamı salık verdi. Lorenzo'ya elçiliğimizin bana nüfus kayıt örneği bile vermediğini ve pasaportun müddetini asla uzatmayacaklarını söyledim. Pasaporta şöyle bir baktık. Suriye'de öğrenciliğim tanındığı için 'dövizsiz özel öğrenci' ibaresi vardı ve bir kez uzatılmıştı. Yanlış hatırlamıyorsam mavi tükenmez kalemle pasaportun geçerlilik süresi 20 Temmuz 1980 yılına kadardı. Fakat 1980 rakamının sıfırı diğer rakamlara nazaran çok küçük yazılmıştı. Lorenzo'dan mavi tükenmez kalem istedim ve sıfıra bir kuyruk yaptım. 1986 oldu. "Bak bakalım" dedim. "Tamam" dedi. Gülüştük...

Lorenzo'dan ayrılıp Belorus Tren İstasyonuna gittim. Yanılmıyorsam haftada iki veya üç Moskova-Paris seferi yapılıyordu. En yakın tarihe Moskova-Bern bileti aldım. Martin'e de beni karşılaması için telgraf çektim. Sanırım ikinci veya üçüncü gün yola çıktım. Tren yolculuğu iki gün

sürdü. Sabah saat 11.00 gibi Bern tren istasyonundaydım. Martin ortalarda yoktu. Yarım saate yakın bir süre indiğim platformda onu bekledim, yoktu. Caddeye çıktım. Döviz cinsinden iki dolardan başka beş kuruşum yoktu. Valizime yaslanıp kaldırımda oturdum. Bir saat kadar bekledim. Nafile... Sonra tarzanca bir Almancayla genç birinden yardım isteyip Zollikofen'e gitmek istediğimi söyledim. İki dolardan başka param olmadığını da ekledim. Vatandaş beni bir tramvaya bindirip ücretimi ödedi. Yaklaşık olarak nerede ineceğimi tarif etti. Zollikofen, Bern banliyösünde bir köy... Tramvaydan indim, caddeyi buldum ve ev numarasına göre yürümeye başladım. Gelen geçen bana selam veriyordu. Herhalde burada bana çok benzeyen biri var diye düşündüm. Sonradan öğrendim ki, tanımadık bile olsa selamlaşmak adettenmiş.

Nihayet Martin'in evini buldum. Zili çaldım annesi çıktı, hemen tanıdı ve bana sarıldı. Şam'dayken oğlunu ziyaret ettiğinde onu epey gezdirmiştim. Dış kapıdan bir bahçeye girdik sonra eve. Martin evdeydi. Meğer bir gün önce beni saatlerce istasyonda beklemiş. Acaba telgrafta yanlış tarih mi vermiştim, artık anımsamıyorum. O gün Martin'in baba evinde kaldık. Bir gün önce Martin'in babası, Rusların Bern'e gelmeme izin vermeyeceklerini iddia etmiş ve böylece iddiayı kaybetmişti. Ertesi gün Bern'e, Martin'in evine döndük.

Bern'de Tarihi Bir Ahır

Bern'de çalışmam için bir kuruma başvuran Martin, cevabın uzayabileceğini söyleyip kendi kimliğiyle çalışmamı önerdi. Böylece Martin'in kimliğiyle 15 - 20 Troçkist arkadaşla birlikte işe başladım. Bern merkezinde tarihi bir ahır restore edilecek ve 'Gençlik Evi'ne dönüştürülecekti. Duvarlar restorasyondan zarar görmesin diye onları Kraft kâğıtla kaplama işini aldık. Hatırladığım kadarıyla, saat başı 15 İsviçre frankı ödüyorlardı. Normal koşullarda 20 kişinin üç günde yapacağı işi bir ayda bitiremedik. Saat başı sigara molası (veya ot) bira molası vs. gibi 10 – 15 dakikalık istirahatler vardı. Her gün Troçkist arkadaşlar isyan edip ücretlere zam istiyorlardı. Ben işi bırakmadan bir hafta kadar önce saat ücretini 20 franka çekmeyi başardılar. Anladığım kadarıyla tüm İsviçre'de bu anarşist –Troçkist gruptan başka 'solcu' yoktu. Ve İsviçre emniyeti onları sustur-

mak için ufak tefek kaprislerine tahammül ediyordu. SSCB'de okuduğum için bana çok saygı duyuyorlardı. Ne yazık ki, tarzanca Almancayla onlarla ciddi bir sohbetim olamamıştı.

Günün birinde çalıştığımız yeri polis bastı. Çalışan yabancı işçi arıyorlardı. Bizimle çalışan ve yine Martin adlı arkadaş benim hiçbir şekilde konuşmamamı söyledi. Çünkü ancak konuşursam yabancı olduğum anlaşılabiliyordu. Polis aramızda çalışan bir Yunan bir İtalyan arkadaşı yakalayıp götürdüler. Bana kimlik soran bile olmadı. Martin'in eski kıyafetleri ve kızıl uzun sakalımla biri beni ihbar etse bile polis yabancı olduğuma inanmazdı.

Bern'de 20 - 25 gün kadar çalışmış ve yaklaşık bin beş yüz İsviçre frankı kadar param olmuştu. Bu para Sovyetler'de başka gelirim olmasa bile, beni çok rahat iki yıl geçindirebilirdi. Çalıştığım günler işyerine daha yakın olduğu için çoğunlukla Martin'in arkadaşları Marianne Flükiger ve Susanne Stähli'lerde kalıyordum. Üstelik bana bisikletlerini de vermişlerdi. Benden iki üç yaş daha büyük olan bu dünya tatlısı iki kız, bana kardeşleri gibi bakmış ve öyle de şımartmışlardı. Marianne ve Susanne hafta sonları yakın kasaba ve şehirleri gezdirip, bana rehberlik yaptılar. Onlarla o gün bu gündür arkadaşlığımız sürüyor.

Gidişimden bir ay kadar sonra Martin'in eşiyle birlikte (Elizabeth Horem Fransız'dı, yine Şam'da iken arkadaşımızdı ve Arapça'sı çok iyiydi) Fransa'ya gidip sınıra yakın bir kasabada Elizabeth'in anne ve babasıyla buluşup tekrar İsviçre'ye döndük. Cenevre Gölü kenarında iki gün kadar kamp kurduktan sonra tarihi şatoları gezerek Bern'e döndük. O sırada Emel, Martin'i telefonla arayıp onunla konuşmuş ve hamile olduğunu bildirmişti. Birkaç gün sonra Moskova'ya dönmek zorunda kaldım...

VGİK'te İkinci Yıl Başlıyor

İsviçre'den döndüğümde Ağustos başlarıydı ve derslerin başlamasına bir aydan fazla bir süre vardı. Emel okullar açılana kadar bir yerlere gidelim diye tutturdu. Oysa ikinci sınıfta çekeceğimiz filmin senaryosunu yazmam gerekiyordu. Emel tatilde daha rahat çalışabileceğimi söyleyip beni ikna etti. Geç de olsa tatil için fakülte dekanlığına müracaat ettim. Yaz başlarında Kafkaslar, Baykal Gölü, Soçi, Adler, Yalta, Pamir Yaylası gibi

çok cazip tatil seçenekleri vardı. Üstelik bir kuruş ödemeden! Dekanlık o tarihte ellerinde sadece Soçi'ye tatil bileti kaldığını söylediler. Bunun üzerine Soçi'ye gitmeye karar verdik. Dekanlık otel rezervasyonumuzu yaptı, uçak biletlerimizi aldı ve hiç vakit kaybetmeden Soçi'ye uçtuk...

20 günlük Soçi tatili iyi geldi. Bu arada çekeceğim ilk kısa metrajlı filmin senaryosunu kaba hatlarıyla oluşturmuştum. Moskova'ya döner dönmez Yüksek Senaryo Kursları'ndan Arkadi Trifonov ile görüştüm. Senaryo fikrini anlattım. Yazmayı taahhüt etti. Bir iki kez yazılanı okuyup düzelttikten sonra senaryo hazırdı. Artık ekip kurmak gerekiyordu. İşe görüntü yönetmeni aramakla başladım. Bana Armen isimli Ermeni bir arkadaşı tavsiye ettiler. Yanına gidip kendimi tanıttım, durumu izah ettim. Armen belgesel bölümde okuduğunu ve dramatik ışık yapamayacağını söyleyip oda arkadaşı Hayk'ı önerdi. Gitmek için kalkmıştım ki, Armen, Hayk'ın birazdan geleceğini söyleyince tekrar oturdum. Kahve içene kadar Hayk geldi. İçeri girer girmez Armen bizi tanıştırıp kısaca ziyaret sebebini anlattı. Hayk biraz şaşkındı, hayatında ilk kez bir Türkiye vatandaşı ile tanışıyordu. Ermenistan Ermenileri'nin 'Türk' tepkisini bildiğim için Hayk'ın o anki duygularını tahmin etmem zor değildi. Daha sonra Hayk'ın diğer birçok kişi gibi önyargılı olmadığını görecektim. Sovyetler dağıldıktan sonra onunla "Vagon" filmini Moskova'da, "Şellale" filmini ise Antakya'da çekecektik. O zamandan bu yana Hayk İstanbul'a yerleşecek ve yakın dostluğumuz bugünlere kadar sürecekti.

Türk de Olsa Fark Etmez

Hayk senaryoyu beğenmiş benimle çalışmaya karar vermişti. Artık her gün birbirimizi ziyaret ediyorduk. Makine mühendisi olan babası Stepan amca Erivan'dan her gelişinde oğluna getirdiği kolide benim payımı da hesaba katıyordu. Bir ziyaretinde beraber getirdiği yıllanmış Ermeni konyağını yudumlarken dalgın, düşünceli bir şekilde:

-Vay be – dedi – bir gün bir Türk'le Moskova'da Ermeni konyağı içeceğim ve bu Türk'ü tıpkı evladım gibi seveceğim aklımın ucundan geçmezdi.

-Baba, arkadaşımız Türk değil zaten. Arap kökenli bir Türkiye

vatandaşı – dedi Hayk bana göz kırparak. Stepan amca bir oğluna, bir bana baktı. Derin bir iç çekip elini omzuma atıp tıpışladı.
–Fark etmez evlat. Türk de olsa fark etmez. İnsan insandır nihayet. Bu yaşımda bunu daha iyi anladım...

Stepan amca bu cümleyi o kadar içten söylemişti ki, epey duygulanmıştım...

Devlet Sınav Komisyonu

Moskova'da masalsı bir sonbahar vardı. İkinci sınıflar 10 dakikalık ilk filmlerini çekmeye hazırlanırken yazın diploma filmlerini çeken son sınıflar savunma telaşı içindeydiler. Diploma filmi savunması deyip geçmeyin...

Beşinci sınıfı bitiren öğrenci diploma filmini çeker ve yazılı bir tezle birlikte filmini Devlet Sınav Komisyonu önünde savunur. Öğrenci okuldan kendisini savunacak bir danışman hoca bulur, savunmadan epey önce onunla çalışır vs. Devlet Sınav Komisyonu beş üyeden oluşur ve bu üyelerden hiçbiri okul hocalarından seçilmez. Mosfilm'den bir yönetmen, bir oyuncu, bir senarist, bir görüntü yönetmeni, bir film bestecisi veya sanat yönetmeni gibi film sektöründe aktif çalışan profesyonellerden oluşturulur. Ayrıca her adımda öğrencinin filmini yerden yere vuran, hatta savunma yapan öğrencinin başarısız sayılması ve ona yönetmen unvanının verilmemesini sınav komisyonundan talep eden bir savcı okul tarafından tayin edilir. Yani VGİK'te diploma savunmak bir mahkemeden farksızdır. Mahkeme heyeti, savcı ve avukat... Ayrıca savunma herkese açıktır, sokaktan herhangi biri de izleyebilir. Film izleme, istirahat, savunma, jüri toplantısı ve kararın açıklanması derken savunma saatler alabilir. Böylece günde en fazla iki üç öğrencinin savunması yapılabildiğinden diploma filmi savunmaları altıncı yılın tümüne yayılırdı. Buna diğer fakülte öğrencilerinin savunmalarını da hesaba katarsak, diploma savunmalarının ne kadar ciddi bir iş olduğunu tahmin etmemiz zor olmaz. Tabii kutlamalar konusunda bir şey yazmaya gerek yok. Okulumuzda her gün mutlaka herhangi bir kutlamanın yapıldığını ve bayramsız günümüzün geçmediğini daha önce yazmıştım.

Bizim okulda yönetmen adayı öğrenciler (Film Yönetimi Fakültesi) ikinci sınıfta ilk filmlerini çekerler. İlk film 10 dakika olmak zorundadır. 11 dakika olmaz. Çünkü bir film bobini 300 m. Yani 10 dakikadır. Film on dakikayı aşarsa bir dakika için ikinci bir bobin açılacak ki, bu atölyenin film istihkakının çabuk tükenmesine neden olur. Üçüncü sınıfta bir oyun sahnelenir. Dördüncü sınıfta 20 dakikalık (iki bobin) film çekilir. Beşinci sınıfta 20 veya 30 dakikalık film çekilir ve bu filmle diploma savunulur. Birinci sınıfta her öğrenciye 1/4 oranında negatif film verilir. Senaryoda önemli çocuk rolü veya oyuncu hayvan varsa bu oran 1/7 ye kadar yükselir. İkinci film ile diploma filminde bu oran 1/5 tir. Yani her plandan beş tekrar çekme olanağı vardır. Tabii ki öğrencilerin çekeceği film bütçelerinin tamamı, oyuncu ücretleri dahil okuldan karşılanırdı. Bir diploma filminin bütçesi 40 bin ruble (resmi kurdan 60 bin dolar) civarında olurdu ve o tarihlerde Sovyetler Birliği'ndeki ucuz koşulları (pek çok kalemin bedelsiz ya da çok düşük bedellere mal edilebildiği) göz önünde bulundurursak, hiç de azımsanmayacak bir paraydı. Bir de devasa okul stüdyosunun kullanımı, film yıkama, baskı, montaj, ses stüdyosu vs. post prodüksiyon olanaklarını hesaba katarsak olanaklar gayet iyiydi.

Van Dam Huy

Okulumuzun en terbiyeli ve en mütevazı öğrencileri kuşkusuz Vietnamlılar'dı. Hiçbirinin ağzından bir tek küfür sözü çıkmazdı. Bir insana çok kızdıkları zaman en ağır küfürleri "sen kötüsün" şeklindeydi. O yıl Marlen Hutsiyev atölyesinin savunma yılıydı. Atölyenin Vietnamlı öğrencisi Van Dam Huy'la birlikte iki öğrenci filmlerini çekmiş, savunma için dekanlığa başvuru yapmışlardı. Fakültemizin Oyunculu Film Yönetimi Kürsüsü toplanmış üç öğrencinin başvurusunu değerlendiriyordu. Savunma yapacak öğrenciler heyecanla koridorda sonucu bekliyorlardı. Bir yıl önce mezun olup staj yapan Cezayirli arkadaşımız Dahman tam o sırada Van Dam Huy'a yaklaşıp:

> –Senin için üzüldüm – dedi – ama belki de daha iyi olmuştur. Her terslikte bir hayır var derler ya. – Van Dam şaşırmış vaziyette sordu:

–Benim için üzülecek ne var?
–Teterin (fakülte dekanı) savunma başvurunu eksik bulmuş da onu kürsü toplantısına sokmamış bile. Sana bildirmediler mi?
–Bu mümkün değil!
–Sen öyle zannet. Senden başka herkesin haberi var, siz işitmediniz mi arkadaşlar? – diye etraftaki öğrencilere sordu. Herkes onayladı.

Van Dam'ın kanı beynine sıçramıştı bir anda. Bir şey söylemeden hızlı hızlı solumaya başladı. Sonra Yönetim Kürsüsünün toplandığı oda kapısını bir iki kez tıklatıp hafif araladı ve içeriye kafasını sokarak kin dolu bir sesle içeriye bağırdı:

–Teterin! Sen orospu bir köpeksin!

Bizler gülüşmek için oradan uzaklaşırken birden toplantı odasının kapısı açıldı ve Gerasimov, Bondarçuk, Hutsiyev ve Talankin gibi okulumuzda atölyesi olan ve dünyaca tanınan usta yönetmenler iki büklüm koridora çıkmaya başladılar. Gülmekten kırılmışlardı. En son dekan Teterin çıktı. Pancar gibi kızarmıştı. Tabii ne olduğunu, ağzından küfür çıkmayan Vietnamlının neden ona böyle hakaret ettiğini de bilmiyordu. Teterin gözleriyle Van Dam'ı arayıp buldu ve kahkahaların yükseldiği koridorda bağırdı:

–Van Dam Huy! Okuldan atıldın!

Van Dam Huy tabii ki okuldan atılmadı ve bir hafta kadar sonra savunmasını izledik. Aziz Nesin'den bir hikayeyi başarılı bir şekilde Vietnam'a uyarlamıştı. Savunma konuşmasına şöyle başlamış ve salondan epey alkış almıştı:

–Bana neden Aziz Nesin, diye soracaksınız... Çünkü Aziz Nesin'in kitapları Vietnam'da yasak! Çünkü Aziz Nesin hikayelerinde Vietnam'ı anlatıyor...

Demek ki, Aziz Nesin Türkiye'den başka ülkelerin yönetimlerini de rahatsız etmişti...

Parlament'te Özgürlük Tartışması

Bir gün yine Parlament'te toplanmış biralarımızı içiyoruz. Aramıza Saad Wald Seydna Ali adında Moritanyalı bir arkadaş katıldı. Saad'm bir ayağı dizinden bileğe kadar alçılıydı. Gerçi onun ya kolunun ya bacağının ya da belinin alçıda olmadığı bir zamanı kimse hatırlamaz. Her gün içer, buzlu yollarda kayıp bir tarafını kırardı. Bundan dolayı Saad gelir gelmez 'parlamenterler' onunla dalga geçmeye başladı. Saad aynı anda Rusça, Arapça, Fransızca kelimelerle cümleler kurup kendini savunmaya çalışıyor, savundukça da daha bir batıyor ve insanları güldürüyordu. Nihayet çok sinirlenen Saad noktayı koyuyor:

–Memlekette özgürlük var kardeşim! İstediğim zaman içerim, istediğim zaman düşerim. Kırmışsam kendi bacağımı kırmışım, başkasına bir zararım dokundu mu? Hiç kimseye... Bu bacak iyileşsin ötekini de kıracağım. Hastane bedava, doktor bedava, votka da istemediğin kadar... Oh be! Özgürlük bu işte!

Bu sırada Çekoslovakyalı öğrenci Ferro Frantişek Sovyetler Birliği'nde özgürlüğün olduğu tezine dayanamayıp itiraz ediyor:

–Özgürlük mü? Burada mı? Ha ha...
–Siktir lan! Sovyetler'de özgürlük yok diyene bakın – diye ona itiraz etti Ferro'nun sınıf arkadaşı Cezayirli Callul. – Baban Merkez Komite üyesi değil miydi?
–E, ne olmuş yani?
–Oğlum sosyalizmin bütün nimetlerinden yararlanıyorsun, hem de herkesten çok. Yani şimdi sen burada özgür değil misin?
–Sen beni boş ver. Halk özgür mü?
–Özgür tabii! Hem özgürlükten ne anladığına bağlı... Eğer çalmayı, çırpmayı, her türlü cinayeti veya güçlünün zayıfı ezmesini özgürlük diye adlandırıyorsan özgür değil. Bu ülkede okuyamayan veya tedavi olamayan biri var mı? Evi olmayan, iş bulamayan, aç olan kimse gördün mü? Ben görmedim...

–Komünistler senin beynini yıkamış anlaşılan. Bana sorarsan Ahırdaki hayvanların da evi var, aç değiller, hastalandıklarında tedavi oluyorlar... Sen buna özgürlük mü diyorsun?
–Tabii ki özgürlük ulan yavşak! Cezayir'de buradaki hayvanların olanaklarından mahrum binlerce insan var. Ayrıca burada tiyatroya, konsere, sinemaya gitmeyen yok! İnsanların kültür düzeyi hiçbir ülkeyle kıyaslanamaz. En basit vatandaşın evinde mutlaka piyano vardır, raflar kitapla dolu... Ha Amerikan blucin mi yok, çiklet mi yok? O başka mesele...
–Niye Cezayir, Moritanya, Etiyopya gibi geri kalmış ülkeleri örnek veriyorsun? Sen Almanya'dan Fransa'dan örnek ver.
–Ha... Sen Almanya'ya gitmiştin, değil mi?
–Gittim...
–Çok mu beğendin?
–Çok!
–Bak işte, senin Almanya'da görüp beğendiğin ışıklarla, her türlü ıvır zıvırla süslenmiş vitrinlerdir. Evet, Batı'nın vitrinine diyecek yok! Peki, orada yaşadın mı? Yaşayanların dertlerini dinledin mi? Batı'da her şey dışarıdan göründüğü gibi değil, her vatandaş vitrindekileri alamıyor yani. Bankada para çok ama insanların cebinde değil anlayacağın...

Tartışma epey kişinin dikkatini çekmiş olacak ki, diğer masadakiler bira kupalarını alıp bizim durduğumuz masanın etrafında biriktiler. Bu kez Fransa'da yaşayan Askafari isimli bir Kongolu'dan Callul'a destek geldi:

–Dinle Ferro! Sen ya alçak bir provokatörsün ya da aptalın tekisin. ABD'de kaç milyon insanın kanalizasyon tünellerinde yaşadığını hiç işittin mi?
–Komünist propaganda...
–Ben Fransa'da yaşıyorum, bana Batı'yı mı öğreteceksin?
–Sana bir şey öğretmeyeceğim. Batı'da her imkân var, olmak isteyen olur. Aptal olan, tembel olan da sürünür. Burada tembeller ordusu var ve bu ordu çalışan veya akıllı olan insanların sırtından geçiniyor. Burada bir buluş yapan ya sürülür ya da hapse atılır, anladın mı?
–Bence sen hem hainsin hem de aptalsın Ferro – dedi Callul. –

Burada bir sürü ayyaşın veya tembelin diğerlerini sömürdüğü fikrine katılırın belki. Ama Batı ile ilgili görüşlerin sakat...

Bu arada negatif film, objektif vs. ticaretiyle meşhur Leonid Berdiçevski de gelmiş ve tartışmaya dâhil olmuştu:

–Siz boşuna tartışıyorsunuz. Mesele şu veya bu sistemde değil bence. Hangi ülkede özgürlüğün kanunlarla sağlandığı görülmüştür? Öyle bir şey yok! Özgür insan var ama özgür ülke olamaz. Ne demiş Dostoyevski? "Yaşam her yerde yaşamdır, insan da her yerde insandır."

Leonid'in söyledikleri Ferro'ya mantıklı gelmişti sanki. Leonid konuşmaya devam ediyordu ki Ferro araya girdi:

–Bak, özgür insan tezi hoşuma gitti. Belki de haklısın ama hangi ülkede ne kadar özgür insan var, ona bakmak lazım.
–İstediğin kadar bak! Hiçbir şey fark etmeyecek ve oranların hemen hemen bütün ülkelerde üç aşağı beş yukarı aynı olduğunu görüp şaşkınlıktan dilini yutacaksın o kadar.
–Amma yaptın ha! – diye itiraz etti Callul – Tamam Tarkovski de özgürlüğün bir seçenek değil, bir ruh hali olduğunu söyler. Ama o farklı bir kategori. Biz burada özgürlüğü insan psikolojisi bağlamında ele almıyoruz. Şayet böyle ele alırsak firavunların da özgür olmama ihtimali çok yüksek...
–Tabii ki krallar, firavunlar özgür değil! ABD başkanının veya ne bileyim, SBKP politbüro üyelerinin özgür olduğunu mu sanıyorsunuz?
–Kafa ütülemeyi bırak Lyona! – diye lafa girdi Askafari. – Bu durumda herhangi bir memur da belirli bir saatte işe gideceği için özgür değil. Veya herhangi bir işçi... O saatte işe gitmesin bak, nasıl işten kovuluyor. Biz insanlara sunulan yaşam olanaklarından, sosyal eşitlikten söz ediyoruz. Eşitlik en büyük özgürlüktür.
–Aynen katılıyorum – diye onu destekledi Callul. – Genel anlamda yaşam standartlarına bakacaksın. Ülkenin kaçta kaçı yoksul, kaçının evi yok, kaçı hastane kapıları önünde ölüyor veya eğitim olanakları mesela...

–Bunların hepsi hikaye – dedi Leonid – Burada insanların evi var ama çoğu insan evsizden farksız. Mağazalara bir mal gelmeyi görsün anında metrelerce kuyruk oluşur. Neden? İnsanlar yaşamayı bilmiyor da ondan. Bakın mesela, Sovyetler'de en iyi yaşayan kimler? Yahudiler! Batı'da en iyi yaşayan yine Yahudiler... Ben Yahudi'yim iyi biliyorum. Ama neden diyeceksiniz? Yahudiler zeki de ondan. Evet, biz zeki bir milletiz ve nerede olursak olalım iyi yaşamasını biliriz.
–Meseleyi evirdin çevirdin yine Yahudiler'e dayandırdın. Anlaşıldı. Eyvallah, ben gidiyorum – dedi Callul ve masamızdan ayrıldı.
–Dur, nereye kaçıyorsun? Son fıkramı dinle öyle git – diye onu durdurmaya çalıştı Leonid. Callul arkasına bile bakmadı.

Böylece tartışan taraflar dağılmaya başladı. Leonid'le bir iki kişi kaldık.

Mavi Sakal

Leonid gidenlerin arkasından gülüyordu:

–Gördünüz mü? İki cümlede iki tarafı da mat ettim. İnsan tartışmasını bilmeli – dedi Leonid. Ben dayanamayıp sordum:
–Peki, iyi yaşamak için Yahudi olmak mı gerekiyor Lyona?
–Yahudi olmak için Yahudi doğmak gerekiyor azizim.
–O halde?
–O halde zeki olacaksın. Her ülkenin az veya çok, şu veya bu dokunulmazlıkları var. Onları bilip dokunmayacaksın kardeşim. Dokunmasan kimse sana dokunmaz. O zaman sadece işini yapacaksın ve iyi yaşamaya bakacaksın...
–Ama bu düpedüz oportünizmdir. Yani bana dokunmayan yılan bin yaşasın gibi bir şey. Kusura bakma bu tezine hiç katılmıyorum! – diye itiraz ettim.
–Oportünizmin neresi kötü? Ayrıca ben sana açık söyleyeyim. Sovyetler Birliği bir oportünist cennetidir. Bak sen Doğulusun, Binbir Gece Masalları'nı mutlaka okumuşsundur. Oradan aşırma 'Mavi Sakal' diye bir opera var.
–Biliyorum, 'Mavi Sakal'ı da Budapeşte'de izlemiştim – dedim.
–Hah! Neymiş? Mavi Sakal kıza kırk anahtar veriyor, bu odalardan otuz dokuzunu aç, istediğin gibi yararlan diyor. Ama kırkıncı odayı asla açmayacaksın. Kız ne yapıyor? Dayanamayıp kırkıncı

odayı açıyor ve geçmiş olsun! Orası ölüm odası...
–Ee, ne demeye getiriyorsun?
–Bunda anlaşılmayacak bir şey yok! Bak, Sovyetler'de krallar gibi yaşamak istemez misin? – diye sordu Leonid.
–Kim istemez ki? Ama dürüstçe...
–Dürüstçe tabii... İşte Sovyetler Birliği'nin kırkıncı odasını açmayacak ve istediğin gibi yaşayacaksın. Öyle ki, burası akıllı bir insan için iyi yaşanacak ülkelerin en başında gelir. Bu ülkenin oportünistlerin cenneti olduğunu boşuna söylemedim.
–Peki, kırkıncı oda neymiş Sovyetler'de?
–Bak nasıl yola geldin, gördün mü? Sovyetlerde SBKP'ye hiç dokunmayacaksın azizim. O kadar! Onun haricinde ne yaparsan yap. Tabii git adam öldür, hırsızlık yap, şunun bunun ırzına geç filan demiyorum. Onlar her yerde suç...

Bu sırada yanımızda durup sessiz bir gülümsemeyle bizi dinleyen ve sıkı bir sosyalist olan Etiyopyalı Abebe dayanamayıp Leonid'e saldırdı:

–Biliyor musun Lyona? Bence sen düzenbazın önde gidenisin.
–Ben mi düzenbazım? – diye kıkırdayarak sordu Leonid.
–Evet, bizzat sen! Söylediklerin de tam bir düzenbazın söyleyeceği şeyler – dedi Abebe ve bir sigara yakıp devam etti. – Öğrencilere sattığın Kodak negatifleri, araç gereçleri Mosfilm'den çalmıyor musun?
–Ne münasebet? Onlar ıskartaya ayrılan ve artık kullanılmayan şeyler. Negatifler de bazı filmlerden artan birkaç kutuyu öğrencilere dağıtıyorum. Bunun nesi kötü? Sen de benden kaç kutu negatif aldın?
–Ama bunları satıyorsun, parayı da cebe indiriyorsun. Bu parayı cebe indirmeye hakkın var mı? Bunlar herkesin malı değil mi?
–Bana bak dostum. Herkesin olan hiç kimsenindir. Gel sana herkesin malı olan bir gemi dolusu inşaat demirin nasıl çürümeye bırakıldığını göstereyim. Bu demir çürüyeceğine biri onu alıp satsa fena mı olur? Elimden gelse onu da satardım, heba olmamış olur en azından. Ben de ülkeye zarar vermeden para kazanırdım. Ülke mallarını sahiplenen kimse çıkmadığı için ülke batıyor kardeşim. Sen biliyor musun ki, İskandinav ülkelerinin ekonomisi bizim ormancıların denize bıraktıkları tomruklarla ayakta duruyor?

Leonid çürümeye bırakılmış demir konusunda haklıydı. Bir ara Moskova yakınlarında iki gemi dolusu kerestenin bir alanda çürümeye bırakıldığını kendim müşahade etmiştim. Ama denize bırakılan tomrukları anlayamamıştım.

–Denize bırakılan tomruklar da ne oluyor Leonid? - diye sordum.
–Ormancılarımız kestikleri tomrukları nehirlere atıyorlar, nehir onları denize kadar getiriyor. Sonra onları denizden alıp gemilere yüklüyor ve götürecekleri yerlere götürüyorlar.
–İyi de niye nehirlere atıyorlar?
–En kolay ve en ucuz taşıma yolu. Nehir tomrukları denize kadar binlerce kilometre bedava taşıyor da ondan. Ama bizim ayyaş İvan tomrukların ancak üçte birini yakalayabiliyor...
–Bunda haklısın. Ama burada halkın görevi kendi malı olan bu serveti sahiplenmek, ilgililere duyurmak – diyecek gibi oldu Abebe. Leonid sözünü yarıda kesti.
–Yapma Abebe! Biri çıkıp çürüyen demirle ilgili bir şey söylesin, başına gelecekleri Allah bilir.
–Yok artık! – dedim ben dayanamayıp.
–Hadi başına bir şey gelmesin. Ama eline ne geçecek? Ayrıca onu kim dinler?

Leonid bunda da haklıydı. Yüksek bilinçli dediğimiz Sovyet insanı, Yuliy Rayzman'ın "Komünist" filmindeki Vasili Gubanov gibi değildi ne yazık ki... Gerçekten de umursamazlık had safhadaydı ve vicdanı olan herkesi rahatsız ediyordu. Leonid'e söyleyecek laf kalmamıştı. Abebe sinirli bir şekilde sigarasını söndürüp okula yöneldi. Yalnız kalınca Leonid bir fıkra anlatıp beni de uğurladı...

Tatar Reis

Hayk'la beraber çalışmamız Görüntü Yönetmenliği Fakültesi'ndeki öğrencilerle tanışıp kaynaşmamı sağladı. Okulumuzun en ehli keyf fakültesi görüntü yönetmenliği fakültesiydi. Tataristan'dan Enver, Tacikistan'dan Akil, Sivastopollu Lev, onun hemşerisi Belgesel Bölümü'nden Andrey Hanson...Bir de iki üç yıldan beri Görüntü Yönetmenliği Fakültesi sı-

navlarına girip bir türlü kazanamayan Tatar Reis... Reis şahane fotoğraf çekiyordu ve görüntü yönetmenliğine kafayı takmıştı. Bu yüzden hemen hemen her gün yurda gelip zamanının çoğunu görüntü öğrencileriyle geçiriyordu. Bu ziyaretleri sırasında Reis'le tanıştım ve kısa sürede aramızda bir samimiyet doğdu.

Reis'i tanıdım tanıyalı bol keseden harcıyordu. Hatta günün birinde bana iyi bir dürbün, Zenit marka son model bir fotoğraf makinesi, 20 mm. objektif, Lubitel marka başka bir fotoğraf makinesi ve Krokus marka bir agrandisör hediye etmişti. Kabul etmek istemedim. Nerden baksan 400 Ruble harcamış olmalı. Reis nasıl olsa bu parayı harcamak zorunda olduğunu söyledi. Ben de bir şey anlamıyordum. Ailesinden bir kuruş destek almadığını işitmiştim. Üstelik bir yerde çalışmıyordu. Oysa Sovyetler'de öğrenci, emekli veya özürlü değilse her vatandaşı yılda en az sekiz ay çalışmak zorundadır. Çünkü asgari ücret alan bir vatandaş yılda sekiz ay çalışırsa bir yıl iyi kötü geçinebilir. Aksi takdirde başkalarını sömürdüğü gerekçesiyle hakkında soruşturma açılır, hatta cezai müeyyidelere tabii tutulur. Aklıma binbir şey gelmeye başladı.

–Reis bir yerde çalışmıyorsun, ailenden destek almadığını da biliyorum. Bu parayı nereden buluyorsun Allah aşkına? – diye sordum. Reis güldü:

–Çalışmadığımı kim söyledi? Çalışmasam hapse atarlar.

–Nerede çalışıyorsun? Hemen her gün bizimlesin veya sağda solda dolaşıyorsun, bu ne işi böyle?

–Her gün alışveriş yaptığınız şu karşıdaki market var ya? İşte orada çalışıyorum. İnanmıyorsan çalışma karnemi göstereyim – dedi.

–Dalga mı geçiyorsun? Seni orada bir kez gördüğümü hatırlamıyorum. Ayrıca orada çalışan birinin bu kadar parası olmaz – diye itiraz ettim. Reis tekrar güldü ve nihayet durumu izah etmek zorunda kaldı.

–Orada çalışıyor görünüyorum yani – dedi. – Market müdürüyle anlaştım. "Beni orada çalışıyor göster, maaşımı sen al" dedim, kabul etti. Her ay karneme mührü basıyor, ben de serbest çalışıyorum.

–Nasıl serbest? – diye daha bir merakla sordum.

–Fotoğraf çekiyorum ve fotoğraftan Sibirya'daki bir maden işçisinin iki katı kadar para kazanıyorum.

Reis doğru söylüyordu. Moskova'da yüzlerce okul var. Okullara gidip öğrencilerin fotoğraflarını çekip kendisi basıyor ve onlara yarımşar rubleye dağıtıyordu. Günde iki yüz üç yüz fotoğraf bastığı olurdu. İki yüz fotoğraf ellişer kopekten yüz ruble eder. Bunun sermayesi neredeyse sıfır. 300 metrelik sinema filmi alıp fotoğraf makinesi makaralarına sarıyor. Oysa marketten alacağı maaş ayda en fazla 140 Ruble. Yani bir kutu film negatifinden yaklaşık olarak 300 makara sarıyordu. Ayrıca kimyasalları da çarşıdan alıp evde hazırlıyor ve orada tabediyordu.

–İyi de, bu kadar parayı böyle çarçur edeceğine biriktir, bir bankaya yatır. İlerde çok işine yarayabilir – diye nasihat etmek istedim. Benim saflığıma güldü tekrar.
–Azizim, anlaşılan sen bura kanunlarını bilmiyorsun. Ayda iki bin, üç bin ruble kazandığım olur. Ama ayda bankaya en fazla yüz ruble yatırabiliyorum. Çünkü marketten alacağım maaş 140 ruble civarında olacak. 40 rubleye geçinsem, demek yüz ruble biriktirebilirim. Daha fazla yatırsam "nereden geliyor bu değirmenin suyu" diye sorarlar. Anladın mı şimdi niye bu kadar para harcadığımı? Ama bunlar aramızda kalsın, olur mu?
–Merak etme – dedim.

Ülkede Reis gibi kaç kişi var diye oturup düşünmeye başladım. Çoktu, hem de tahmin edebileceğimden daha fazla. Örneğin kot pantolon, Adidas ayakkabı, kasetçalar, Seiko veya Citizen marka saat ticareti Azeriler'in elindeydi. Polonyalılar ise karaborsada dolar bozdurma tekeli kurmuşlardı. Döviz büfesi gibi çalışmayan Polonyalı öğrenciye rastlamak zordu. Üstelik topladıkları dolarları ABD elçiliğine satıyorlardı işittiğim kadarıyla. ABD elçiliği de toplanan banknotların seri numaralarını şifreyle ABD'ye geçip onları imha ediyorlardı. Böylece çaktırmadan dövizi Sovyetlerin dışına kaçırmış oluyorlardı. Bunlar bir yana, doğum kontrol hapı, hatta prezervatif ticaretinden müthiş para kazanılabiliyordu.

Foto Kompozisyon Sınavı

Emel hamileydi ve hafta içi Moskova Devlet Üniversitesi'nde kalıyordu. Hafta sonları bir iki günlüğüne bana geliyor her konuda tartışıp kavga ettikten sonra üniversitesine gidiyordu. Bense çok yoğundum. Her gün provamız vardı. Bir gün biraz erken geldim. Bir şeyler atıştırmak için buzdolabını açıp baktım. Yiyecek adına bir şey yok! Hemen yurdun karşısındaki büyük markete indim. Market'in kapısında Tacikistanlı Akil, Tataristanlı Enver, Sivastopollu Lev, ona misafir olarak gelen Andrey, İranlı Aziz ve daha önce çektiğim iki filmimin görüntü yönetmenliğini yapan Ermenistan'dan Hayk ve onun hemşerisi ve sınıf arkadaşı Arınen ile karşılaştım. Misafir Andrey haricinde hepsi görüntü yönetmenliği fakültesinin öğrencileriydiler. Her biri birkaç poşet taşıyordu. Selamlaştık:

–Bu ne yahu? Bir şeyi kutluyorsunuz anlaşılan! – diye arkadaşlara takıldım. Tacikistanlı Akil'in yüzünden eksik olmayan kurnaz gülümseme biraz daha yayıldı:
–Evet, bir kutlama yapacağız. Sen de katıl, zararlı çıkmazsın.
–İyi de ne? Doğum günü falan mı?
–Üzümü ye bağını sorma – dedi Hayk.
–O zaman ben de bir şeyler alayım bari – diyecek gibi oldum. Hayk:
–Gerek yok, her şeyimiz var. Şu iki poşeti taşımakla katkıda bulun yeter – dedi.

Akil bana bakıp kıs kıs gülüyordu. Valla bu işin içinde bir iş var, diye düşündüm. O çakalın olduğu yerde ille bir şeyler olur. Üsteledim:

–Gerçekten neyi kutluyoruz? – Enver yarı Tatarca, yarı Rusça cevap verdi:
–Aziz bugün sınavdan beşlik aldı. Onu kutluyoruz – dedi. Beş demek tam not demektir. Aziz'i tebrik ettim.
–Tebrik ederim kardeş. Senin adına çok sevindim.
–Sağol, kardaşım – dedi Aziz Azeri lehçesiyle.

Aziz İran'ın Azerbaycanı'ndan bir arkadaşımızdı. Kısa boylu ve sağlam yapılı biriydi. Zeki olmasına rağmen hep aptal gibi görünürdü. Rusçayı

bir türlü iyi öğrenememişti ve çoğu kez söylenen şeyleri anlamazdı veya anlamamış gibi yapardı. Bir soruyu anlamadığı zaman ne olursa olsun "da, da, da" (evet, evet, evet) şeklinde onaylardı. Neyse... Görüntü yönetmenliği fakültesine ayrılan üçüncü kata çıktık. Beş altı arkadaş ziyafet yemeği için kolları sıvadık. Herkes bir şeyleri alıp hazırlamaya başladı. Ben ve Akil de odayı düzenleme, masaları yan yana dizip sofrayı kurma işini üzerimize aldık. Bu arada Akil devamlı gülüyordu. Nedenini sordum. Aziz'in nasıl tam not aldığım anlatmaya başladı:

–Bugün foto kompozisyon sınavımız vardı. Bu dersi Diko veriyor. İşitmişsindir belki, Diko çok esprili ve müstehcen konuşan bir kadın. Velhasıl Rafael sorulara hazırlanırken Aziz hocanın karşısına geçiyor...

Bu arada sınavların sözlü yapıldığını hatırlatalım. Sınav esnasında sınıfa iki öğrenci alınır. Biri sorulara cevap verirken, diğeri başka bir masada kendisine verilen sorulara hazırlanır. Demek ki Aziz cevaplarken, Rafael sorulara hazırlanıyordu. Tabii Rafael de iyileşip Azerbaycan'dan dönmüştü. Akil arada bir kıkırdayarak anlatmaya devam etti:

–Hoca teker teker fotoğraflara bakıyor. Fotoğraflardan biri dikkatini çekiyor ve bakışını Aziz'e çeviriyor. Aziz gevrek gevrek gülüyor. – Bunu söylerken Akil de gülmeye başlıyor. Niye güldüğünü pek anlayamasam da ben de gülüyorum. Akil bu kez bana soruyor
– Sen yıkama laboratuvarında çalışan Marina'yı tanır mısın?
–Onu kim tanımaz ki? – diye cevap verdim – Sam füzeleri gibi göğüsleri olan...
–Hah! İşte o.
–Ee? Aziz onun fotoğrafını çekmiş deme bana...
–Üzerine bastın! Hem de nasıl biliyor musun? Belden yukarısı çıplak!

Marina uzun sarı saçlı, balıketli bir Rus güzeli... Onu meşhur yapan da Samantha Fox gibi göğüslerinin olması. Onunla karşılaşanın gözü mutlaka göğüslerine takılır. Hatta ben bile bir gün koridorda rastlaşmış ve işaret parmağımla memesinin ucuna dokunup "bip" diye bir ses çı-

karmış ve ondan enseme esaslı bir tokat yemiştim. Bu nedenle Marina sırf göğüsleriyle değerlendirildiği için okuldan hiçbir erkeğe yüz vermez. Bunu hocalar da bilir tabii ki. Hele de Diko! Ama nasıl olmuşsa olmuş ve Marina Aziz'e çıplak poz vermiş. İnanılır gibi değil!

–Hadi oradan – dedim – o kız feleğe poz vermez.
–Yemin ederim – dedi Akil ve devam etti. – Abicim Diko bir fotoğrafa, bir Aziz'e bakmış ve "Aziz, sen bu kızı becerdin mi?" diye sormuş. Aziz herhalde "becerdin" kelimesinin Rusçasını anlamamış ve kıs kıs gülerek "da, da, da" demiş.
–Yok artık!
–Yemin ederim, sınavdan sonra sınıfta olanları Rafael anlattı. Biz koridorda sıramızı bekliyorduk.
–Sonra?
–Sonra, Diko "Aferin Aziz, iyi etmişsin. Erkek olsaydım ben de becerirdim" demiş. Aziz de yine kıs kıs gülerek 'spasibo' (teşekkür ederim) diye karşılık vermiş. Tabii bu arada Rafael dayanamamış, oturduğu yerden kıs kıs gülmeye başlamış. Neyse Aziz sınıftan çıkar çıkmaz hemen bana koştu. Rafael'in gülüşünden kuşkulanmış olacak ki, bana Farsça sordu "Kardeş 'becerdin' ne demek?" diye... Bilirsin biz Tacikistan'da Farsça konuşuruz. Ben de ona cevap olarak "becerme" jesti yaptım. Suratı allak bullak oldu ve panik içinde koşarak sınavın yapıldığı atölyenin kapısını çaldı. Kapıyı araladı, kafasını içeri soktu ve başını iki yana sallayarak "Hayır, hayır becermedim" deyip kapıyı kapattı. İki saniye sonra Diko'nun çınlayan kahkahasını işittik. Kendini zor koridora attı. Rafael de kasıklarını tutmuş gülüyor. Tabii biz asıl meseleyi bilmediğimizden şaşkın şaşkın bakıyoruz. Hoca sınava yarım saat ara verdi. Biz ancak Rafael olanları anlattıktan sonra manzarayı çaktık. Diko da onu güldürdü diye Aziz'e beşlik verdi işte...

Bitirdin mi Aziz?

Arkadaşlarımızın hazırladığı yemekler artık sofraya taşınmıştı. Tek kelimeyle kral sofrası... Sekiz arkadaş, dördümüz bir divana, diğer dördümüz başka bir divana oturduk. Enver kaliteli bir Ermeni konyağı şişesini açtı ve herkesin önündeki rom bardaklarını doldurdu. Bardakları kaldırdık. Hayk ayağa kalkıp iki üç dakikalık bir konuşma yapıp neyin şerefine

içeceğimizi anlattı. Sözünü bitirdikten sonra bardağını teker teker bardaklarımızla tokuşturdu, sonra da biz kendi aramızda tokuşturduk ve bir dikişte rom bardaklarını içiverdik. Kimse elini mezeye sürmedi. Çünkü ilk bardaktan sonra meze almak ayıptı, erkekliğe sığmazdı. Bir de baktık ki, Aziz bardağını içmemiş öylece elinde tutup bekliyor.

–Ne oldu Aziz? – diye sordu arkadaşlardan biri.
–Bir şey yok – dedi Aziz – ben şimdi içemem.

İçmiyorsa bir nedeni vardır diye kimse sesini çıkarmadı. Kısa bir sohbetten sonra ikinci bardaklar doldurulduk. Bu kez Akil sazı aldı. Ayağa kalktı ve kısa bir espriden sonra bardaklar tokuşturuldu. Herkes içti ama Aziz'in bardağı yine havada kaldı. Ee bu nezaket sınırlarını aşan bir şey. Akil dayanamadı:

–İçmiyor musun Aziz?
–İçeceğim birader, içeceğim – dedi gülümseyerek.
–Ee içsene, ayıp oluyor ama...
–İçeceğim birader – diye tekrarladı Aziz.

Bu sırada bir şey Akil'in dikkatini çekti. Aziz ikide bir karşısında oturan Akil'in yukarısında bir yere bakıp duruyordu. Akil arkasına baktı. Duvarda Ayetullah Humeyni'nin bir posteri asılıydı. Dipdiri gözlerle objektife bakıyordu resim, yani resme bakanın gözlerine. Akil bir şey demeden kalktı, bir örtü alarak Humeyni posterinin üzerini örttü. Ondan sonra Aziz içmemezlik etmedi. Humeyni artık onu görmüyordu...

Aziz Moskova'ya ilk geldiğinde değil içki içmek, içki bulunan odada bile oturmazdı. Ayrıca o zamanlar bakirdi yani hiçbir kızla ilişkisi olmamıştı. Ancak Moskova'ya geldikten kısa bir süre sonra tören gibi bir etkinlikle Aziz'in bakirliği bozuldu. Okulumuzda Çingene Rus melezi Mariya isimli bir kız vardı ve bakir erkeklere bayılırdı. Günün birinde Aziz'in bir arkadaşından onun bakir olduğunu öğrenmiş, sonra kendisiyle tanıştırması için ricada bulunmuş. (Bu ihbarı kesin Akil yapmıştır.) O arkadaş her kim ise seve seve tanıştıracağını fakat önce Aziz'i psikolojik

olarak hazırlaması gerektiğini söylemiş. Neyse, vatandaş gitmiş Aziz'e durumu anlatmış. Tabii ki Aziz'in salyaları akmış ama ne olur ne olmaz zinadır, günahtır diye önce biraz nazlanmış. Doğu insanı böyle, pazarlık yapmadan yapamaz. Sonunda anlaşmışlar. Mariya ile tanıştırmışlar, Aziz'in odasına gelmişler. Tabii o gün Aziz Mariya ile tanışırken Akil boş durmamış. Kapıdaki gözetleme merceğini ters taktığı gibi odayı her türlü ses kayıt cihazı ile donatmış. Aziz, Mariya ile odaya girmiş. Mariya onu gıdıklamaya başlamış. Kendisi soyunmuş ama Aziz'i soymak için bir hayli uğraşmış. Tabii bu arada koridorda bir grup birbirini ite kaka ters takılan gözetleme merceğinden Aziz'in Mariya ile oynaşmalarını seyretmişler. (Allahtan o zamanlar video kameralar henüz yaygınlaşmamıştı.) Neyse sonunda yatağa uzanmışlar ve birkaç saniye sonra Aziz boşalmış. Mariya biraz hayal kırıklığı ile Aziz'e sormuş "Bitirdin mi yoksa Aziz?" Aziz "bitirdin mi" sorusunu şöyle cevaplamış "Yok henüz birinci sınıftayım". Tabii dışardan herkes dinliyormuş. Hep birden kahkahayı patlatmışlar...

Humeyni'nin Ölümü

Aziz henüz birinci sınıftayken, benim de azizliğime uğramıştı. Günün birinde canım çok sıkılıyordu. O gün ancak öğle üzeri okula gidebilmiştim. Bahar aylarıydı, yürümeye karar verdim. Yarı yolda okuldan dönen Aziz'le karşılaştım. Selamlaştık. Aziz tüm doğulu insanlar gibi, bir anda yirmi soru sordu. Durup selamlaştığıma pişman oldum. Neyse, yarım ağızla cevap verdiğimi görünce:

–Ne oldu kardaş? Suratından düşen bin parça olur...

Gel de şimdi ne olduğunu anlat. Elinin körü! Zaten canım sıkılıyor, nedenini ben bilsem gam yemeyeceğim. Ne cevap vereceğimi bilmiyordum.

–Sorma gitsin – diye kestirip attım. Herif üsteledi.
–Ne oldu, kötü bir şey mi? – diye bu kez tamamen yapıştı. İç çektikten sonra:
–Evet, maalesef çok kötü...

-Ne oldu?
-Üstüme gelme Aziz. Söyleyemem!
-Vallahi söylemeden bırakmam - demesin mi? Ben de aklıma ilk geleni yapıştırdım o zaman:
-Ayetullah Humeyni vefat etti - dedim. Demez olaydım...

Aziz beni bıraktı. Suratı allak bullak oldu ve anında musluğu açılan tazyikli bir çeşme gibi gözleri akmaya başladı. Vallahi korktum. Ama artık şaka yaptım falan diyemezdim. Boğulur gibi bir sesle sordu:

-Ne zaman?
-Sabahleyin radyodan işittim - dedim çok üzgün bir tonla. Allah bilir ya, ben de ağlamamak için kendimi zor tuttum.

Aziz kan çanağına dönmüş gözlerle bana bir baktı, sonra sarılıp sıktı... Ayıkla pirincin taşını derler ya, işte öyle. Sırtını sıvazladım. Olmadı, hâlâ bana sımsıkı sarılmaya devam etti, neredeyse kaburgalarımı kıracaktı. İyi mi? Biraz çırpındıktan sonra nihayet Aziz beni bıraktı, dana böğürmesini andıran bir sesle ağlayarak yoluna devam etti. Ben de okula...

Aziz yurda varır varmaz bir şekilde Humeyni'nin ölmediğini öğrenmiş. Bir bıçak alıp okula gelmiş. Yabancı öğrenci işlerinden sorumlu dekanlığa girmiş ve ağza alınmayacak küfürler savurup beni aradığını ve bulduğu yerde beni lime lime doğrayacağım söylemiş. Dekanlık sekreterleri beni görmediklerini söylemişler, onu sakinleştirmeye çalışmışlar ama nafile. Aziz beni öldürmeye kararlı. O zamanlar böyle bir tehdit çok ciddiye alınırdı. Beni hemen bulup Moskova'dan birkaç günlüğüne gitmemi önerdiler. Oh be! Zaten çoktan beri Kiev'e gitmek istiyordum. Hiç itiraz etmedim. Eve uğramadan; valiz, çanta falan almadan Kiev Tren İstasyonu'na gittim. Dört beş gün Kiev'deki arkadaşlarımla gayet güzel vakit geçirdim. Döndüğümde Aziz sakinleştirilmişti. Benim radyo haberlerini yanlış anladığımı, ayrıca bu türden eşek şakası yapacak insan olmadığını uzun uzun anlatmışlar. Aziz'le karşılaştığımda ben de yanlış anladığımı, aslında çok üzüldüğümü ve üzüntümden Kiev'e bile gittiğimi anlattım. İkna oldu. Aziz'le barışmıştık...

Abraham Salamonoviç

Sudanlı Vecdi Kamil 1.95 boyunda iri kıyım, çikolata renkli ama çikolatadan çok daha tatlı ve çok terbiyeli bir arkadaşımızdı. Sudan lehçesiyle konuştuğu Arapçayı dinlemeye bayılırdım. Okul ile stüdyo arasında geçit vazifesi gören ve okulda tek sigara içme yeri olan cam koridorda Vecdi'yle oturmuş sigara içip havadan sudan dertleşiyoruz. Vecdi'nin sınıf arkadaşı Özbekistanlı Raşit bizi dinleyip ikide bir "şimdi ikiniz de Arapça mı konuşuyorsunuz" şeklinde takılıyordu. Ruslar'dan daha sarı biriyle koyu kahverengi birinin Arapça konuşup birbirini anlamalarını bir türlü kafasına oturtamıyordu. Bu sırada yirmi küsur yaşlarında, tombul ve biraz ebleh suratlı bir Rus bize yaklaşıp çok nazik ve edepli bir şekilde sordu:

–Arkadaşlar, Teterin'in ad ve baba adını söyler misiniz?
–O deliyle ne işiniz var kardeşim? – diye soruya soruyla karşılık verdim.
–Fakülte mülakatları ile ilgili bilgi almam için beni Teterin'e yönlendirdiler de...

Rusya'da birisine sayın, bey, beyefendi denmezdi. Hocalara hocam bile denmezdi. Bir saygı belirtisi olarak insan orada kendi adı ve baba adıyla çağrılırdı. Taraflar samimi ise birbirlerini soyadlarıyla da çağırırlardı. Teterin'i soran çocuğa cevap verdim:

–Anlaşıldı. Vitali Sergeyeviç – dedim.

Genç adam hantal bir yürüyüşle hemen dekan kabininin yolunu tuttu. Bu sırada Vecdi'nin sınıf arkadaşı Özbekistanlı Raşit'in sitemiyle irkildik:

–Tüh! Neden Teterin'in adını doğru söylediniz sanki?
–Ne yapmalıydık yani, söylemek için para mı isteseydik? – diye çıkıştım ben de.

Raşit'le Tacikistanlı Akil okulumuzun belki de en fırlama iki öğrencisiydi. İkisinin de yaptıkları şakaların yedi mahalleye zararı dokunmuştu,

ben bile onların şakalarından nasibimi almıştım. Raşit kaçırdığımız fırsatı açıklamaya başladı:

–Mesela Abraham Salamonoviç diyecektin, adam gidip Teterin'e öyle hitap edince Teterin'in ne yapacağını tasavvur et. Kafan çalışmıyor senin...
–Neyse, oldu bir kere – dedim... Gülüştük. Başka bir şey demeye kalmadan aptal suratlı vatandaş tekrar geldi:
–Özür dilerim arkadaşlar dedi. Teterin beni Koritkovski'ye yönlendirdi. Onun ad ve baba adını söyler misiniz?

Raşit, bir yarışmada sorulan soruya rakibinden önce cevap vermek için butona basıp cevap verir gibi heyecanla bağırarak:

–Abraham Salamonoviç! – dedi.

Oysa Koritkovski'nin adı ve baba adı Oleg Stanislavoviç'ti. Ayrıca Koritkovski rektörden daha çok önemsenen rektör yardımcısıydı. Belki altmış yaşına merdiven dayamıştı. Bazı öğrenciler onun KGB albayı olduğunu iddia ederlerdi. O okulda Koritkovski kadar ciddi bir adam tanımıyorum. Bir kez gülümsediğini bile görmüş değilim. O kadar sakindi ki, buz gibi sükûneti karşısında insan ürpermeden kendini alamazdı. Buna rağmen itici biri değildi ve tanıdığım en nazik insanlardandı. Fakat nedense Yahudiler'den pek hoşlanmadığı söylenirdi. Buna karşılık kimileri onun Yahudi olduğunu iddia ederdi. Çünkü Yahudiler'in soyadları genel olarak 'ski' ile biterdi. Kısacası Raşit onun ad ve baba adını bariz Yahudi isimlerden seçmişti. Tabii ki genç öğrenci adayı Koritkovski'ye yöneldiğinde, peşinden beş altı kişilik bir öğrenci grubunun geldiğini fark etmemişti.

Rektör kabini ile Koritkovski'nin kabini arasında sekreterlerin oturduğu geniş bir hol vardı. Rektörün kapısı devamlı kapalı, Koritkovski'nin kapısı ise devamlı açık kalırdı. Genç adam holün kapısını açtı ve sekreterlere danışmadan Koritkovski'nin odasına daldı. Tabii biz bu arada iki sekreter bayanın oturduğu hole doluşup olacakları izlemeye başladık.

Dünya güzeli iki bayan sekreter de Raşit'i görür görmez pis bir şakanın kokusunu alıp onlar da kıs kıs gülerek beklemeye koyuldular. Öğrenci adayı kabine girdikten sonra Koritkovski'nin başını kaldırıp ona bakması için biraz bekledi. Rektör yardımcısı nihayet incelediği evraktan başını kaldırarak her zamanki donuk bakışıyla genç adama baktı:

-Sizi dinliyorum.
-Merhaba Abraham Salamonoviç... - dedi genç ve Koritkovski'nin bakışının değişiminden veya bu ismi ancak telaffuz ettikten sonra jetonun düşmesinden (çünkü bu iki Yahudi ismi arka arkaya pek zor gelirdi) olacak ki, sustu. Hatta belki de beti benzi attı. Koritkovski, Azrail bakışının ardından buz gibi bir sesle:
-Adımın Abraham Salamonoviç olduğumu nereden öğrendiniz?

Genç adam cevap veremedi. Etrafına bakınırken Koritkovski ayağa kalkıp kapıya kadar geldi. Biz holde kasıklarımızı tutmuş gülüyorduk. Rektör yardımcısı istifini bozmadan bize baktı, sonra da dili tutulan öğrenci adayına döndü:

-Dinleyin genç adam. Şimdi hemen gidin ve bir daha buraya adımınızı atmayın.

Öğrenci adayı allak bullak bir suratla oradan çıktı gitti. Bir daha oraya ayak bastığını sanmıyorum. Koritkovski bize biraz daha baktıktan sonra yüzünde garip bir gülümseme taslağı belirdi. Belki bana öyle geliyordu yahut hayatında ilk kez gülümsüyordu...

Ah Babamın Yemekleri

Hamileliğinin son ayında Emel bana taşındı. Şansıma, hamileliği çok rahattı ve doğum yapana kadar okulunu aksatmadı ve yemek hariç her türlü ev işini yaptı. Yemek yapmasını asla beceremiyordu. Sözgelişi bir yumurta haşlasa ya çatlatıyor ya da yakıyordu. Allahtan tüm Antakyalılar gibi yemek pişirmede ustaydım. Bunun en büyük delili de fıkra gibi bir şey:

Yıllar sonra Yusuf büyüyecek ve doğup büyüdüğü şehir olan Moskova'da aynı okulda ve aynı yurtta kalacaktı. Tabii benden farklı olarak, onun-

la birlikte okuyan bir grup Türk öğrenci vardı. Benim zamanımda tüm Sovyetler'de bir tek Türkiye vatandaşının okuduğunu görmemiş ve işitmemiştim. Günün birinde VGİK yurdunda toplanan Türkiyeli öğrenciler bir şeyler hazırlayıp hep birlikte yemeğe oturmuşlar.

–Ah, şimdi annemin yemekleri olacaktı da arkasından parmaklarınızı yiyecektiniz – diyor öğrencilerden biri.
–Ah annemin zeytinyağlıları, tatlıları – diyor öteki.
–Vah annemin börekleri, çörekleri, köfteleri – diyor başka biri.
–Ah babamın yemekleri, size garanti veririm babamın yemekleri üzerine yemek yoktur – diyor Yusuf...

25 Şubat öğleden sonra Emel'i polikliniğe götürdüm. Doktor hamileliğin iyi gittiğini, kalp atışlarından çocuğun erkek olacağını tahmin ettiğini söyledi. Annemin deneyimlerine dayanarak ben de öyle tahmin ediyordum. 12 çocuk doğurmuş bir de düşük yapmış olan annem, bir kadının hamileliği çok kolay geçiyorsa erkek doğuracağını söylerdi. Poliklinikten ayrılırken doktor, doğum sancılarının her an başlayabileceğini söyledi ve Emel'i bir doğum hastanesine bırakmayı tavsiye etti. Bir taksiyle yurda döndüğümüzde Yedinci Doğum Hastanesi'nin önünden geçerken:

–Bak, doğum hastanesine gelmişken seni hastaneye bırakayım mı? – diye şaka yapmak istedim. Emel ciddiye aldı.
–Vallahi iyi olur. Ben de doğumu hissediyorum sanki...
–Sen ciddi misin? Ben şaka yaptım oysa – dedim.

Emel cevap vermeden taksiyi durdurup indi. Taksiciye parasını verene kadar Emel hastane avlusuna girdi, ben de peşinden. Hastaneye girer girmez hemen bir hemşire geldi, kısa bir muayeneden sonra elbiselerinin tamamını bir poşete doldurup bana teslim ettiler. Dışarıya çıktım ve yurda kadar karlı caddede yalnız yürüdüm...

Rus Usulü Anma

Uzun yürüyüşten sonra eve yorgun gelmiştim. Kafamda çeşitli düşüncelerle debelenip tek başıma oturdum. Kafam karmakarışıktı, O akşam ne

hikmetse kimse kapımı çalmadı. Ben de kimseyi ziyaret etmedim. Biraz dinlenmek için üstüme bir battaniye örtüp çekyatı açmadan uzandım. Uyumuşum... Gecenin bir saatinde uyandım. Mavi çiçek desenli perde yarı açık olduğu için dışarıdan içeriye ay ışığı sızıyordu. Odanın içi mavimsi bir ışıkla kaplıydı. Odada ikinci çekyatın bitişiğinde, kitap raflarının altında oturan birinin bana baktığını hisseder gibi oldum. Korkudan tüylerim diken diken oldu. Çekyatın üzerinde doğrulup iyice baktım. İnanılacak gibi değil! Babam bir sandalyenin üzerine oturmuş sessizce beni seyrediyor.

–Baba! – diye seslendim sessiz çığlık atar gibi.
–Uyandırmaya kıyamadım, uyanmanı bekledim – dedi babam sakin sakin.
–Buraya nasıl geldin baba?
–O hayırsız abilerin var ya, beni evden kovdular. Ben de kalktım sana geldim işte.
–Ama ben öğrenci yurdunda kalıyorum, yanımda kalmana izin vermezler ki...
–Merak etme bir şey demezler. Ama beni yanında istemiyorsan o başka...
–İstemez olur muyum? Başım üstünde yerin var. Ama sen Sovyetler Birliği'ni sevmezdin, hep kötülerdin. Burada nasıl yaşayacaksın?
–Senin yaşadığın her yerde yaşarım ben. Aşağılandığım bir cennette kalmaktansa onurumla yaşayacağım bir cehennemi tercih ederim.[17]
–Eyvallah. Ama tek odada üç kişi nasıl kalırız? Buraya bir yatak daha sığdıramayız.
–Ulan kerata! Bir gün abilerim seni kovarlar, ben sana bakarım demiyor muydun bana? Bak, oturduğum yerde bana küçük bir yatak koyarsın olur biter. Ayrıca hiç merak etme, sana pek yük olmam – diye beni ikna etti.
–İyi o zaman hoşgeldin baba – dedim gülümseyerek – sen de merak etme, sana iki gözüm gibi bakarım...

[17] "Aşağılandığım bir cennete razı değilim. Onurumla cehennem en kutsal mekanımdır" Arap şiirinden bu dizeyi babam çok sık tekrar ederdi.

Ayağa kalkmaya davranıyordum ki, babamın görüntüsü birden kayboldu. Oysa babamı gördüğüme yüzde yüz emindim. Babamla konuşurken kesin uyumuyordum, çekyatın üzerinde doğrulmuştum. Ayağa kalktım, pencereyi aralayıp buz gibi temiz hava soluklandım. Saate baktım, gece yarısını çoktan geçmişti. Öğrenci yurdu derin uykudaydı, etraftan hiç ses işitilmiyordu. Pencereyi kapatıp eşofman türü bir şey giyip çekyatı açtım çarşaf serip tekrar uzandım. Neredeyse sabaha kadar uyku tutmadı...

O sabah biraz geç uyandım. Çabucak bir şeyler atıştırıp okula gittim. Atölye dersimiz vardı ve ben geç kalmıştım. O gün ustalarımız da gelmişlerdi. Kapıya kulağımı dayayıp içeriyi dinledim. Ustalar henüz hal hatır soruyorlardı, demek onlar da yeni gelmişlerdi. Kapıyı tıklatıp içeri girdim, selam verdim.

–Geç otur Aslanyürek – dedi Naumov.

Yerime oturdum. Kısa bir sessizlik olunca başımı kaldırdım ve Naumov'un çakmak gibi parlayan gözlerini bana diktiğini gördüm.

–Ne oldu? Karadeniz'de gemilerin mi battı? – anlamında bir soru sordu usta. Ayağa kalktım ve boğazım düğümlenmiş gibi yutkunup ancak işitilebilen bir sesle:
–Herhalde babam öldü – dedim.
–Ya memleketten mektup mu aldın? – diye sordu. Oysa memleketten mektup almam imkânsızdı.
–Hayır, Vladimir Naumoviç.
–Telefon mu ettin?
–Telefon etmem mümkün değil...
–Peki, o halde babanın öldüğü nereden çıkardın?
–Hastaydı zaten. Rüyamda bana geldi. Bu yüzden okula geç geldim – dedim.

O sırada hiç beklemediğim ve hayatımda asla unutmayacağım bir şey oldu. Naumov birden ayağa kalktı, bana yaklaşıp elimi sıktı:

–Başın sağ olsun – dedi ve cebinden bir banknot çıkarıp Andrey'e seslendi – Andryuşa! Git birkaç şişe votka al, Aslanyürek'in babasını analım.

Naumov yerine oturunca ben de oturdum. O sırada babamın öldüğüne kesin kez inandım. Farkında olmadan gözyaşlarım boşandı. Birazdan Andrey votka şişeleriyle geldi. Hemen atölyedeki dolaptan temiz rom bardakları çıkarıldı. Votka dolduruldu ve bardaklar bir dikişte içildi. O gün atölye iptal edildi. Naumov Rus geleneklerine göre babam için bir anma yaptı[18]. Benden babamı anlatmamı istedi. Uzun uzun babamı anlattım. Mücadelesini, kişiliğini, başından geçen bazı olayları... Babamın çok enteresan bir kişiliği olduğunu söyledi Naumov ve o da ölümle ilgili bazı anılarını anlattı...

Rus Usulü Kutlama

Votka bittiğinde öğle olmuştu. Artık mola verilecekti ki, Naumov nerden aklına geldiyse Emel'in hamileliğini hatırladı.

-Ee, Emel'in hamileliği nasıl gidiyor? – diye sordu birden. Oysa gördüğüm rüyanın etkisiyle onu doğum hastanesine bıraktığımı unutmuştum.
-Dün onu, Yedinci Doğum Hastanesi'ne bıraktım, Vladimir Naumoviç – dedim.
-Peki, durumu nasıl?
-Dün hastaneye bıraktığımda çok iyiydi. Bu sabah uğrayamadım.
-Hay Allah! Ne duruyorsun, git telefon et! Belki doğum yapmıştır – diye bağırdı.

Hemen yabancılardan sorumlu dekan odasına geçip sekreter Ludmila İvanovna'dan hastaneyi aramasını rica ettim. Ludmila telefon rehberine bakarken ben tekrar atölyeye döndüm. Aradan birkaç dakika geçmişti ki, Ludmila İvanovna kapıyı çalıp atölyeye girdi.

-Vladimir Naumoviç, erkek torun münasebetiyle sizi kutlarım – dedi. Sonra bana dönüp – Müjdemi isterim Aslanyürek. Bu sabah saat 03.15'te eşiniz doğum yaptı. Çocuk sağlıklı 53 santimetre boyunda ve 3,5 kg ağırlığında...

[18] Rusya'da ölüler mezarı başında veya herhangi bir yerde votka içilerek anılır. Fakat votka sek ve mezesiz içilir. Ayrıca asla kadeh tokuşturulmaz, "şerefe" veya "sağlığınıza" gibi sözler söylenmez. Rusya'da ölülerin anılması sinemaya konu teşkil edecek kadar enteresandır.

Bu kez tüm atölye ayaklandı. Yas havası dağıldı herkes beni tebrik etmeye başladı. Naumov cebinden bir banknot çıkarıp tekrar Andrey'e seslendi:

–Andryuşa! Hemen votka ve meze getir, Yura sen de git yardım et – dedi.

Böylece mola verildi. Atölye kutlama için hazırlandı. Votka, domates veya havuç suyu, füme salam, füme balık, eski kaşar, Borodinski ekmeği vs. derken atölyede şahane bir sofra kuruldu. Moladan sonra oturup doğumu kutlamaya başladık. Bu kez ayağa kalkıp doğum yapan annenin sağlığına kadeh tokuşturarak ayakta ilk kadehi içtik. Öğleden önce babamı andığımız için Naumov çocuğa babamın adını vermemin uygun olacağını söyledi... Kutlama bir saat kadar sürdü. Sonra bir buket çiçekle beni bir taksiye bindirip hastaneye yolladılar...

Hastaneye gittim. Görevlilerden biri çiçekleri aldı ve salonda beklememi söyledi. Çok geçmeden bir hemşire bebekle geldi ve cam kabinin içinden henüz birkaç saat yaşındaki bebeği bir dakikalığına gösterdi gitti. Birazdan bir sağlık görevlisi geldi, bebeğin ve annesinin çok sağlıklı olduğunu bildirdi. Hastane kurallarına göre bebekle annesi üç gün müşahede altında kalacaklarmış. Ancak taburcu olmadan bir gün önce sağlık görevlilerinin yaşadığım yere gelip çocuk odasını dezenfekte edeceklerini söylediler.

Gerçekten de ertesi gün (yanlış hatırlamıyorsam Cumartesi) iki sağlık görevlisi geldi ve yurt odasını temizleyip dezenfekte ettiler. Pazar akşamı annesiyle birlikte bebek de geldi. Onları getiren sağlık ekibi çocuk odasında sigara içmek yok, belirli bir zamana kadar misafir kabul etmek yok, gibi bir sürü kural koyup gittiler. Artık üç kişiydik...

Her Gün Muayene

Yusuf'un aramıza katılması yaşamımızı epey etkiledi. Öğrencilikten kaynaklanan bütün zorluklara rağmen her şey iyi gidiyordu. Ayrıca bizim öğrenci yurdunda yaşayan öğrencilerin yüzde yirmisi zaten çocukluydu. Bir hafta boyunca her gün çocuk uzmanı bir bayan doktor bize gelip

Yusuf'u muayene ediyor, çok sağlıklı olduğunu söyleyip bize bazı uyarılar yapıyordu. Ben de doktorun her gün gelişinden kuşkulanmaya başladım. Demek iyi gitmeyen bir şeyler var ki, her gün gelip muayene ediyor. En sonunda dayanamayıp doktora sordum:

–Bize söylemek istemediğiniz bir sorun mu var, doktor yoldaş?
–Ne münasebet? Görmüyor musunuz, çocuktan yaşam fışkırıyor...
–O halde niye her allahın günü gelip muayene ediyorsunuz? Sağlıklıysa her gün ne gerek var muayeneye?
–Bu benim vazifem – dedi doktor. – Yeni doğan çocukları bir hafta boyunca müşahade altında tutmak zorundayız. Kimse farkına varmadan çocuk enfeksiyon kapabilir. Daha sonra bir ay süreyle haftada bir geleceğim...

Öyle de oldu. Bir ay boyunca her hafta saptadığımız gün ve saatte doktor geldi, çocuğu muayene edip onunla biraz oynadıktan sonra gitti. Ondan sonra Yusuf yedinci ayına kadar doktor yüzü görmedi...

Sekizinci ayında bir hafta sonu Yusuf'la evde yalnızdım. Yusuf artık emekliyor, odada ha bire dört ayak üzerinde koşturuyor, duvarlara tutunup ayağa kalkıyor ama adım atamıyordu. O gün ikindi vakti birdenbire ateşinin yükseldiğini fark ettim. Hemen bir termometreyle ateşini ölçtüm. Aman Allah! 40,5... Vakit kaybetmeden kat telefonundan 02 yi arayıp durumu izah ettim. En kısa zamanda ambulans göndereceklerini söyleyip adres istediler. Bu arada neden şüphelendiğimi sordular. Neden şüphelenebilirdim ki? Ancak iki üç gün önce hamam böcekleriyle mücadele kapsamında 'neopin' diye kuvvetli bir zehir serpmiştim. Belki de Yusuf emeklerken eline bulaştırmış sonra da ellerini ağzına götürmüştür, diye düşündüm. Konuştuğum doktor çığlık atar gibi "aman tanrım" dedi ve telefonu kapattı.

Odaya dönmüştüm ki, birkaç dakika sonra ambulans sesleri ortalığı gürültüye boğdu. Pencereyi açıp avluya baktım. Biri otobüs yavrusu diğeri minibüs olan iki ambulans durdu. Anında dört, beş beyaz giysili doktor araçlardan indiler. Üçünün olağanüstü hal kapısından yurt binasına girdiklerini gördüm. Meğer gelmeden yurt idaresini arayıp sadece savaş

veya yangın gibi olağanüstü durumlarda açılan kapı ve asansörün devreye sokulmasını istemişler. Doktorları böyle telaşlı görünce ayaklarımın bağı çözüldü. Hemen kapıyı açıp koridora çıktım. İki doktor koridora girdiklerinde ağızları maskeliydi ve eldivenlerini takıyorlardı. Yanıma vardıklarında önde olanı eliyle beni bir kenara savurup odaya daldı. Çantasından çıkardığı bir makasla Yusuf'un giysilerini paçadan başlayıp makasladı. Yusuf çıplak kalınca bir poşetten beyaz bir örtü çıkarıp hafifçe sardı ve koşar adımlarla asansörlere yöneldi. Panik içinde arkalarından koştum. Doktorlardan biri asansörü tutuyordu. Ekstra asansöre beni almadılar. Diğer asansörler meşgul oldukları için beklemeden merdivenlere koştum. Bina önünde bekleyen ambulanslar bir yere gitmemişlerdi. On beş, yirmi dakika meraktan çatlamak üzere büyük ambulansın etrafında dönüp bir şeyler görebilirim diye sıçrayıp pencereden baktım ama bir şey göremedim. Nihayet kapı açıldı ve doktorlar dışarıya çıktılar. Çocuğun bütün analizleri yapılmış ve serum takılmıştı. Zehirlenme veya tehlikeli bir durum yokmuş. Ancak Yusuf'u da alıp gittiler...

Bir iki saat sonra yurt idaresine telefon edip hangi hastaneye yatırıldığını ve hangi gün hangi saatlerde ziyaret edebileceğimizi bildirmişler. Yusuf o hastanede yaklaşık bir hafta kalmıştı. Ziyaret ettiğimizde ancak bir camın arkasından onu gösterdiler. Yusuf beni camın arkasından görünce nasıl da ağlamıştı...

Sovyetler'de bile olsa, hiçbir akrabanın olmadığı bir ülkede bir öğrenci için hem okula gidip hem de çocuk bakmak kolay bir şey değil. Anne baba için olduğu kadar çocuk için de öyle. Ama böyle bir durumda en büyük cefayı anneler çekiyor elbet. Yusuf anne sütüyle beslendiği için Emel çok zorlandı. Allahtan yüksek lisans yapıyordu ki, bazen çocuğu okula götürüyor, çocuk arabasında uyurken kendisi laboratuvarda çalışıyordu. Ayrıca çocuğun mevcudiyeti masrafları da çoğaltıyor. Böylece Peter ve Martin'den bazen ufak tefek yardımlar geliyordu. Hatta altıncı Cumhurbaşkanımız Fahri Korutürk'ün o sıralarda Moskova Konsolosluğu'nda görevli olan oğlu Hüseyin Selah Korutürk, ince bir davranışla Yusuf'a giysi, oyuncak ve bir miktar maddi yardım göndermişti.

Bir Başka Marina

Okulumuzun film arşivinde görevli bir Marina daha vardı ki, güzelliğiyle dillere destandı. Çekeceğim filmin senaryosunda beyazlar giyinmiş bir görünüp bir kaybolan ve film kahramanının, annesinin gençliğiyle özdeşleştirdiği bir kız karakteri vardı. Bu kızı hep Marina'nın oynamasını istemiştim. Bir gün cam koridorda karşılaştığımızda onu filmimde oynatmak istediğimi söyledim. İyi bir oyuncu olmadığını söylese de ısrar ettim, o da kabul etti. Böylece Marina ile sık sık görüşür olduk. O sıralarda çekim mekanlarını saptamaya çalışıyordum. Günün birinde Marina çekeceğim filmin atmosferini tam yansıtacak bir mekandan söz etti ve bana o mekanı gezdirebileceğini söyledi. Mekan Moskova yakınlarında Mıytişçi denen bir kasabadaymış. Pazar gününe anlaştık.

Pazar erkenden banliyö trenine binip Mıytişçi istasyonunda indim. Marina beni istasyonda bekliyordu. İstasyondan ayrılıp karlarla kaplı ormanlık bölgede yarım saat kadar yürüdükten sonra söz konusu mekana geldik. Ormanın içinde küçük bir surla çevrili birkaç yapıdan oluşan tarihi ve oldukça gizemli bir kiliseydi burası. Sur kapısından avluya girdik. Avluda daha çok ortaçağ dilencilerini andıran, aptal suratlı ve insana düşmanca veya şüpheyle bakan birkaç kişiden başka kimse yoktu. O acayip insanlara aldırmadan etrafı dolaştık. Biraz sonra o tuhaf insanlardan biri bize yaklaşıp kilisede ayin yapılacağını söyledi. Marina ile ayin yapılacak salona girdik, birer mum yakıp içi kum dolu mangala benzer bir kabın içine diktik. Ayin başladı, keşişlerden biri elinde salladığı bir buhurdanlıkla dolaşıp her tarafı tütsüye boğdu. Sayıları oradaki din görevlilerinin ancak yarısı kadar olan tuhaf insanlar ağlayıp sızlanarak duaya başladılar. Sonra kilise korosu ilahi okumaya başladı. Bas bariton sesli bu papazlar şarkıcı olsaydı dünya çapında meşhur olurdu diye düşündüm.

Ayin bittikten sonra kilisenin bazı yerlerini dolaşıp oradan ayrıldık. Fakat dönüş yolunda geldiğimiz yoldan dönmediğimizi fark ettim.

–Gelirken bu yoldan gelmedik sanırım – diye Marina'ya seslendim.

–Doğru – dedi Marina. – Birazdan sana çok enteresan bir yer daha göstereceğim. Filmin bir sahnesini mutlaka burada çekmelisin.

-Başka bir kilise mi yoksa?
-Bir zamanlar kilise de vardı ama yıkıldı. Sen bekle gör - diye kısa kesti Marina.

Tek tük insanların karda açtığı patikada ne kadar yürüdüğümüzü artık bilmiyordum. Marina beni lafa tutmuştu ve yol boyunca tuhaf hikayeler saçmalıyordu. Vakit ikindiye gelmişti, ayrıca kuzey kutbuna yakın olduğumuz için kışın saat 16.00 gibi hava kararmaya başlıyordu. Bir de sık bir ormanda olduğumuzu düşünürsek gün ortasında bile pek aydınlık sayılmazdı. Bu sırada acıktığımı hissettim:

-Marina boşver başka zaman gideriz, ben çok acıktım - dedim.
-Geldik sayılır. Yanıma biraz kek almıştım ister misin?

Marina çantasından naylon bir poşet çıkarıp bana uzattı. Bir parça kek alıp ağzıma attım, zar zor yutabildim. Poşeti geri verdim, o da bir parça kek alıp yedi.

Vampir

Birkaç dakika sonra bir tümseği aştığımızda korkunç bir mezarlığa gelmiştik. Bayağı eski mezarlar karlara gömülmüştü. Mezarlığın bir tarafında küçük bir harabe vardı. Marina birden mezarlığa dalıp bazı mezarların üstündeki karları temizlemeye başladı. Bu arada mezar taşlarının üstündeki yazıtları da okuyordu.

-Bak bu filanca tarihte doğmuş, filanca tarihte ölmüş - diye anlatmaya başladı. - Bu önemli birine benziyor. Bu çocuk yaşta ölmüş...

Marina gittikçe heyecanlanmaya, çıldırmış gibi kahkahalar atıp bir mezardan başka birine sıçramaya hatta kesik kesik çığlıklar atmaya başladı. Gözlerime inanamıyordum. Artık onun çıldırdığından şüphem kalmamıştı. Mezarlıklardan korktuğumu hiç hatırlamıyorum ama Marina'nın yüzüne bir baktım. Aman Allah! Yüzü makyajla boyanmış gibi bembeyazdı. Mavi gözleri kararmış dudakları simsiyah olmuştu sanki. "Marina

çıldırdın mı, ne yapıyorsun?" diyecek gibi oldum ama ağzımın kuruduğunu, sesimin çıkmadığını fark ettim. Beni öyle bir korku sarmıştı ki, arkama bakmadan gerisin geri tabana kuvvet koşmaya başladım. Marina arkamdan bağırıp bana yetişmeye çalışıyordu. Eski kiliseye varana kadar durmadım. Kilise surlarının önünde bir an durup geriye baktım, Marina görünürlerde yoktu. Kilise avlusuna girip bana daha bir kuşkuyla bakan birine yaklaştım.

–İyi insan – dedim. – Buradan Mıytişçi istasyonuna nasıl gidebileceğimi tarif eder misiniz? – Adam bana cevap verecek yerde dönüp kapkara giysili insan azmanı sakallı birine seslendi.
–Pavloviç! Mıytişçi'ye gidecek misin?
–Gideceğim, ne var? – diye sordu Pavloviç.
–Bu genç adam yolu bilmiyor da. – Pavloviç şöyle alıcı gözle beni süzerek:
–Bi dakika bekle çuvak[19] birazdan...

Pavloviç kiliseye girdi. Sovyetler Birliği'nde olmasaydım, felek gelse o insan azmanıyla böyle bir saatte ve böyle bir ormanda yola çıkmazdım. Onu beklerken Marina'nın nefes nefese avluya girdiğini gördüm.

–Niye öyle kaçtın anlayamadım – dedi hiçbir şey olmamış gibi.
–Marina delirdin mi, o mezarlıktaki halin neydi öyle? – diye sitem ettim.
–Sana mezarlığı gezdireyim dedim, çok mistik bir yer... Mezarlıktan korktun mu yoksa?
–Ne münasebet? Ama o kahkahalar, çığlıklar neydi öyle?
–Vallahi sen korktun... Neyse, hava kararırdı. Yavaş yavaş dönelim – dedi Marina.
–Pavloviç gelsin de beraber gidelim, ormanda kaybolmayalım...
–Pavloviç de kim? – diye sordu merakla.
–Ne bileyim kim olduğunu? Buradan biri işte... Birazdan Mıytişçi'ye gidecek.

[19] Çuvak, Rusça hadım edilmiş koç demektir. Argoda 'ahbap' veya 'dostum' anlamında bir hitap şekli olarak kullanılır.

Marina itiraz etmedi. Konuşmadan beş dakika kadar bekledikten sonra Pavloviç denen insan azmanı bir sırt çantasıyla çıkageldi. Marina'yı görür görmez selamlaştı, öptü.

–Marinaçka sen burada mıydın?
–Merhaba Mişa amca. VGİK'ten arkadaşım film çekecek, mekan bakmaya geldik – diye durumu izah etti Marina. Pavloviç benimle el sıkıştı.
–Memnun oldum. Hazırsanız gidelim – dedi Mihail Pavloviç.

Yola koyulduk. Marina yol boyunca Mişa amcasıyla sohbet etti. İstasyona vardığımız zaman Mihail Pavloviç izin isteyip ayrıldı. Marina onlarda kalmamı teklif etse de, olanlardan sonra kabul etmedim. Tren gelince Marina bana sımsıkı sarılıp dudaklarımdan öptü. Trene zor bindim. Tren hareket etti, rahat bir nefes aldım.

Sen Kötüsün (1)

Ertesi gün ders arası cam koridora girer girmez Tacikistanlı Akil'in dünkü maceramı bire bin katarak öğrencilere anlattığını hayretle gördüm. Akil ne zaman Marina'yı gördü de Marina olanları anlattı? Bu adam bir basın muhabiri olsaydı dünyanın en başarılı gazetecisi olurdu. Tabii dinleyenler beni görür görmez:

–Sen anlat, birinci ağızdan dinleyelim yahu!
–Marina vampire mi dönüştü?
–Mezarları eşeleyip ceset yediğini falan işittim – gibi saçma sapan sorular sorup dalga geçmeye başladılar.

Akil'in diline düşmek dipsiz bir kuyuya düşmekten beter. Ben ne desem insanlar işitmek istedikleri şeylere inanacaklarından susma hakkımı kullandım. Şansım varmış ki tam da o sırada Sanat Yönetmenliği Fakültesi'nde okuyan Çerkez kökenli Suriyeli arkadaşımız Muvaffak Kat geldi de beni kurtardı. Akil onu görür görmez hemen sordu:

–Nooldu yahu? Vietnamlılar dün seni linç etmeye girişmişler.

–Sorma gitsin, ucuz yırttık valla – diye cevap verdi Muvaffak gülerek.
–Şu olayı bir anlatsana kardeşim. Ortalıkta yalan yanlış dedikodular dolaşıyor.

Muvaffak anlatmaya başladı:

–Dün öğleden sonra odamda çizim yapıyordum. Birden kapı çalınmaya başladı. Zil değil, birileri kapıyı resmen yumrukluyordu. Kalktım, kapının merceğinden baktım. Allah Allah... Okulumuzda kız veya erkek ne kadar Vietnamlı varsa hepsi koridorda. Kapıyı hemen açmayınca da birkaç kişi birden kapıyı yumruklayıp "Aç! Burada olduğunu biliyoruz!" diye bağırıyorlar. Kapının arkasından ne istediklerini sordum, sadece kapıyı aç diyorlar başka bir şey demiyorlar. Valla korkmadım desem yalan olur. Telefonu olan bir iki arkadaşı aradım, vaziyeti anlatıp yardım istedim. Mümkün mertebe kalabalık gelin filan diye tembih ettim, onlar gelene kadar da kapıyı açmadım. Neyse arkadaşlar geldi, Vietnam heyeti ile kısa bir süre tartışıp bana seslendiler. Kapıyı açtım. "Şimdi ne istiyorsunuz? bakalım", diye sordum. – Muvaffak burada katıla katıla gülmeye başladı.
–Ee devam et, en heyecanlı yerinde kesilir mi? – diye müdahale etti Akil. Muvaffak devam etti.
–Arkadaş hepsi bir anlığına susup birbiriyle bakıştılar. Sonra bir ağızdan "Sen kötüsün!" diye bağırıp gittiler. Biz de afallamış halde arkalarından bakakalmıştık. Olay bu işte...

Akil tatmin olmamıştı, devamını istiyordu.

–Ben de bir şey sanmıştım; linç bu mu yani? İyi de onlara ne yaptın ki?
–Hiçbir şey! – dedi Muvaffak kesin bir dille.
–Sen onu neneme anlat. Ateş olmayan yerden duman tütmez – dedi Akil.

Muvaffak, Akil'e bir şey anlatılamayacağını bildiğinden cevap vermekten kaçındı.

Aradan epey zaman geçtikten sonra Fahd ile Muvaffak'a uğramıştık. Çay içip sohbet ederken "sen kötüsün" olayını anlatmasını rica ettim, beni kırmadı.

–Arkadaş – diye anlatmaya başladı Muvaffak. – Sınıf arkadaşım doğum gününü kutluyordu. Senaryo Fakültesinde okuyan Vietnamlı bir hatun var. Belki de dikkatinizi çekmiştir, gördüğüm Vietnamlıların en güzeli.
–Evet, onu tanıyorum – dedim. – gerçekten çok güzel, bebek gibi...
–Sınıf arkadaşım da onu nerden tanıyorsa doğum gününe davet etmiş. Bir şeyler yedik, içtik derken ışıklar karartıldı, müzik başladı. Bilirsiniz, ne disko müziğini severim, ne de dans etmeyi. Ayıp olmasın diye biraz oturduktan sonra tüymeyi düşündüğüm sırada arkadaşım kolumdan çekip beni dansa kaldırdı. Formalite icabı tepinirken bu kız önüme çıktı. Bana öyle bir gülümsedi ki, o an çarpıldım arkadaş. Böylece geç saatlere kadar onunla dans etmeye devam ettim. Sonra onu odama davet ettim. Velhasıl o geceyi birlikte geçirdik. Sabahleyin uyanır uyanmaz kız eyvallah demeden çıkıp gitti. Birkaç dakika sonra kapı açıldı ve valiziyle birlikte içeri girdi. Bir şey anlayamadım. Ne oluyor, bu valiz de neyin nesi, diye sordum. Seninle yattım, artık senin karınım, demesin mi?
–Oh, ne güzel işte – dedi Fahd. – Hiç yoktan karın oluyormuş, daha ne istersin?

Hep birlikte güldük. Muvaffak anlatmaya devam etti.

–Neyse... Kızım deli misin, dedim. Evlilik başka, arkadaşlık başka, biz seninle arkadaş olduk sadece. Yattığım her kızla evlenseydim kaç tane karın olurdu, diye sordum.
–Belki Vietnam'da adet böyle – dedim ben de.
–Belki de... Azizim, böyle der demez kızcağız nasıl ağladı. Sonra valizini aldığı gibi gitti, bir daha yüzünü görmedim. Aradan bir iki gün mü ne geçmişti, yurttaki bütün Vietnamlılar hep birlikte gelip kapıma dayandılar. Hep bir ağızdan "Sen kötüsün!" diye bağırıp gittiler. Meğer Vietnam'da insana en ağır hakaret "sen kötüsün" demekmiş...

Serum Poşetleri

Günler böylece geçti. Haziran ayında "Yara" adlı ilk kısa metrajlı filmimin çekimine başladım. VGİK kurallarına göre ilk filmin süresi on dakika olmalıydı. Ayrıca filmin sürrealist tarzda olması dolayısıyla, Hayk'la filmin siyah beyaz çekilmesini kararlaştırmıştık. Filmin bir sahnesi Moskova'nın eski sokaklarında, bir sahnesi barda, bir sahnesi hapishane hücresinde, bir sahnesi de çöl gibi bir yerde geçiyordu. Bar ve hapishane hücresini okul stüdyosundaki dördüncü platoda yaptığımız dekorda, çölü ise Moskova yakınlarında ve gerçekten çöle benzeyen bir kumsalda çekecektik.

Çekime başlamadan önce üst sınıflardaki arkadaşlar, ışıkçı ve setçilerin çekim mekanına varana kadar yol boyunca votka içip sarhoş olduklarını söylediler. Önlem olarak yola çıkarken sıkı bir 'votka' kontrolü yapmamızı tembih ettiler. Çöl sahnesinin çekimine gideceğimiz sabah erkenden ekibin her elemanını teker teker kontrol ettim. Sonra binecekleri aracın içini, koltukların altlarını, rafları didik didik inceledim. Votkanın damlası yoktu. Böylece gönül rahatlığıyla araçlarımıza binip yola çıktık. Yaklaşık bir buçuk saat sonra çekim mekanına geldik.

Çekim ekipmanı indirilirken ışıkçı ve setçilerin araçtan inmediklerini fark ettik. Asistanlardan birini onlara yolladık. Bir de baktım ki hepsi dört ayak üzerinde emekleyerek araçtan inmeye başladılar. Tamamı zil zurna sarhoş, hiçbirinin ayakta duracak hali yok! Votkayı nereden bulduklarını anlayamamıştım. Acaba çekim mekanına giderken şehirden geçtiğimiz sırada çaktırmadan almış olabilirler mi, diye düşündüm. Ama mümkün değil. Yola çıktığımız zaman marketler henüz açık değildi. Üstelik konvoy halinde gittik ki, hiçbir araç yolda durmamıştı. Hayk'a sordum. Hayk şöyle bir baktı, ışıkçılardan birinin göğsünden serum hortumu gibi bir şeyin sarktığını gördü. Hortumu çekti ve serum poşeti ortaya çıktı. Meğer boş serum poşetlerine doldurmuş koltuk altlarına tutturmuşlarmış votkayı. Canları çektikçe hortumlarla emmişler. Güler misin, ağlar mısın? Yapacak bir şey yok! Işık ve set ekibi ayılana kadar bir şekilde kendimiz başımızın çaresine baktık.

Sanırım ilk filmin çekimi için bize beş veya altı çekim günü tahsis edil-

mişti. Bir gün daha Moskova'nın eski sokaklarında çekim yaptıktan sonra dört çekim gününü okulun dördüncü platosunda yapılan dekorlarda çektik. Filmin kurgusu, fon seslerin, senkron seslerin (o zaman sessiz çekim yapıyorduk) ve müziğin seçimi, kopyalanması, velhasıl filmin post prodüksiyonu takriben bir ayda bitti. Negatif montaj zamanında yetişmediği için kopya basılamadı ve filmi ustalara iki şerit üzerinde göstermek zorunda kaldım. Yani ses filmi ile görüntü filmi aynı anda projeksiyon makinesine sarıldı ve öyle gösterildi. Film başarılı bulundu. Ne var ki, yazın sonunda negatifler kazara çöpe atıldığı için bir daha o filmden kopya basmam mümkün olmadı.

"Gerileme de Bir Gelişmedir"

Film çekimi vs. derken yazın bir yere gitme olasılığımız olmadı. Bu sırada Memduh Cabir adında Suriyeli bir arkadaşımdan mektup aldım. Memduh eşiyle birlikte Budapeşte'ye geliyor ve bana bir kasetçalar getiriyordu. Böylece bir iki haftalığına Budapeşte'ye gitmeye karar verdim. Ağustos başlarında trenle Budapeşte yolunu tuttum. Artık kimsenin beni karşılaması gerekmiyordu. İstasyondan Peter'in evine on dakikada yürüdüm ve kapıyı kendi anahtarımla açıp "Sürpriz! Ben geldim" diye bağırdım. Peterler çok sevindiler. Kahvaltı yapıyorlardı, hemen elimi yüzümü yıkayıp iki saat süren kahvaltıya katıldım.

Budapeşte'de bu iki hafta biraz buruk geçmişti. Peter bir parti toplantısında "Neden bütün Avrupa ülkeleri yüzyılın başında kapitalist oldu da, Macaristan ancak yüzyılın sonunda kapitalist oluyor? Neden yüz yıl geri kalıyoruz?" diye ironik bir soru sorduğu için birtakım işlerden el çektirilmiş ve bir sürü ek ödemeden mahrum edildiği için maaşı neredeyse daha öncekinin yarısına inmişti. Bu durumda oldukça mütevazı bir yaşam süren Peter sosyalizme olan güvenini asla yitirmemişti. Yalnız partiyi yalakaların, çıkarcıların ve bürokratların ele geçirdiğini söylüyordu. Ben de aynı şeylerin Sovyetler'de de yaşandığını ve gerçek komünistlerin epey zorluk çektiklerini anlattım. Peter, Lenin'in bir sözüyle bana karşılık verdi.

–"Regres eto yest progres" (Gerileme de bir gelişmedir)

–Kısacası, "Ateşi ve ihaneti gördük. Dayandık, dayanmaktayız" – dedim. Peter üzgün bir edayla güldü.
–Evet, biz dayanacağız – dedi ve iç çekerek ekledi. – Ama sistem ne kadar dayanır, onu bilemem. Asıl mesele bu işte...
–Sence karşı-devrim olma ihtimali var mı? – diye sordum.
–Bence sistemdeki pislikler bir karşı-devrim süreci başlatmıştır – dedi.

Memduh ile gittiğim gün buluştuk. Ester onlara kalacak bir ev ayarlamıştı. Böylece arkadaş ziyaretleri ve birbirinden güzel anılarla geçen iki haftadan sonra yola çıkma zamanı gelmişti. Maddi durumlarının kötüleşmesine aldırmadan ve şiddetle karşı koymama rağmen Tünde Yusuf için giysi, eşya, krem, pudra ve her türlü ıvır zıvır dolu bir valiz hazırladı. Ertesi gün kalabalık bir arkadaş grubu tren istasyonuna gelip beni yolcu ettiler...

Ermenistan Gezisi

Eylül ayında Sovyet öğrenciler patates toplamaya gitmişlerdi. Bundan dolayı onlar dönene ve dersler başlayana kadar, yabancı öğrencilerden sorumlu dekanlık Ermenistan'a bir gezi düzenleneceğini ilan etti. Emel Yusuf ile geziye gidilemeyeceğini ama benim gitmeme de itirazı olmadığını söyledi. Hemen sınıf arkadaşım Fahd ile geziye katılmak istediğimizi dekanlığa bildirdik. Ne var ki, bir iki gün sonra yabancı öğrencilerden sorumlu dekan Viktor Grigoryeviç, Ermenistan gezisini konuşmak üzere beni dekanlığa çağırdı. Dekan Türkiye vatandaşı olmamdan kaynaklanan bir sorun çıkabileceğini nazik bir dille anlatmaya çalıştı.

–Bakın dostum, kesinlikle gitmenizde bir sakınca yok. İnsan hayatı açısından ülkemiz dünyanın en güvenli ülkesidir. Ama orada kazara bir serseri çıkar, sana sataşır da basına yansırsa uluslararası skandal olur ve burada hepimizin canına okurlar. Samimi söylüyorum, buna da aldırdığım yok ama sizin zarar görmemeniz daha önemli. Beni anlıyor musunuz?
–Viktor Grigoryeviç, bence boşuna endişeleniyorsunuz – dedim. – Burada sürüyle Ermeni öğrenci var ve onlardan gördüğüm yakınlığı kimseden görmedim.

–Elbette öyle, Sovyetler Birliği'nde çocuklar enternasyonalist terbiye görürler ve çocukluktan beri insanlar arasında hiçbir ayrım yapmamayı öğrenirler. Ama...
–Ben yine de geziye katılmak istiyorum – diye dekanın lafını kestim.
–Tabii katılın, katılmalısınız da... Ben sadece dikkatli olmanız için uyarıyorum. Hani Arapçanız var, Suriyeli olduğunuzu söyleyin hiç olmazsa... Gerçi biz gereken önlemleri aldık ama yine de ihtiyatlı olmak iyidir.
–Endişelenmeyin Viktor Grigoryeviç, orada beni havaalanında sürüyle Ermeni arkadaşım karşılayacak. Ayrıca Suriyeli olduğumu da söylerim gerekirse...

Dekan büyük bir olasılıkla gitmememi tercih ederdi ama böyle bir konuşmadan sonra gitmemek ayıp olur bence. Hafta sonu iki otobüs dolusu yabancı öğrenci Domodyedevo havaalanına yola çıktık...

Erivan'da Karşılama

Eğer Sovyet istihbaratı bir Türkiye vatandaşının Erivan'a geldiği duyulmasın diye önlem aldıysa boşuna almıştır. Çünkü Hayk ve diğer Ermeni arkadaşlarımız benim Fahd'la Ermenistan'a geleceğimizi haber vermişler ve gereği gibi bir karşılama yapılmasını tembih etmişlerdi. Bu nedenle oraya varmadan Erivan'ın yarısı işitmişti herhalde. Erivan havaalanına indiğimizde bagaj filan beklemeden grup halinde çıkışa yöneldik. Bizi otobüslere bindirip şehre götürmek için bekleyen iki rehberle bir görevli gelmişti. Fakat otobüslere binmeden kalabalık bir genç grubu etrafımızı sarıp Fahd'la beni, kendi araçlarına almak istediler. Bunlardan iki veya üç kişi haricinde kimseyi tanımıyordum. Görevli onlarla gitmemize razı olmasa da gençler ısrar ettiler. Görevli havaalanından Moskova'yı aradıktan sonra, kalacağımız misafirhanenin adresini verip bizi gençlere teslim etti.

Böylece on, on beş otomobilden oluşan bir konvoyla yola çıktık. Yirmi dakika kadar sonra şehir merkezinde devasa bir çay bahçesine geldik. Orada epey büyük bir kalabalık bizi bekliyordu. Sanki dünyaca ünlü bir sanat adamı veya bir barış elçisi gelmiş gibi insanlar tezahürat yaptılar,

sevgi gösterilerinde bulundular. Birkaç dakika sonra karmaşa bitti, yakın arkadaşlarla masaları birleştirip oturduk. Çaylar geldi, sohbet başladı. Belki yarım saat geçmişti ki, bizi havaalanında karşılayan görevli, rehberlerle çay bahçesine geldiler. Vaziyeti görünce, onlar da oturup birer çay içtikten sonra artık misafirhaneye gitmemiz gerektiğini söylediler. Yine birkaç araçlık bir konvoy bizi misafirhaneye bıraktı. Valizlerimiz de gelmişti. Her iki kişi bir odada kalmak üzere bize anahtarlar verildi. Valizlerimizi odalara bıraktıktan sonra toplantı yapıldı, gezi programı açıklandı.

Böylece her gün sabah saat dokuzdan akşam altıya kadar çeşitli yerleri gezecektik. Saat 18.00 – 20.00 arası akşam yemeği, sonrası ise isteyen istediği yere gidebilirdi. Ermeni arkadaşlarımız programı öğrendikten sonra dinlenmemiz için bizi terk ettiler.

Ertesi gün kahvaltıdan sonra Erivan gezisi yapıldı. Her nereye gittiysek bir veya iki kişi kayboldu, her bir köşede birilerinin bulunmasını bekleye bekleye canımız çıktı. Fahd ankesörlü bir telefondan Erivanlı arkadaşlarımızı arayıp bizi gezdirmelerini istedi. Böylece o gün gruptan ayrılıp şehri bir güzelce gezdik. Dünyaca ünlü İstanbullu Ermeni besteci Komitas'ın müziğinin kesintisiz olarak çalındığı ve 1915 Ermeni tehciri anısına yapılan anıtı ziyaret ederken epey duygulanmıştım.

Ahtamar Adası

Sonraki günler Ermenistan'ın Gagra ve Garni kentlerini, Sevan Gölü'nü ve gölün ortasındaki Ahtamar adasını, adadaki muhteşem tarihi manastırı gezdik. Rehberimiz, Sevan Gölü'nün Van Gölü'yle aralarında isim benzerliğinden başka, her iki gölde de üzerinde manastır kurulu ve adları Ahtamar olan birer ada bulunduğunu anlattı.

Rivayete göre adadaki manastırda Tamar adında genç ve güzel bir rahibe varmış. Bu kız her gün adanın bir tarafında ateş yakar ve geceleyin adaya yüzen sevgilisinin yanına gelmesini sağlarmış. Seviştikten sonra da sevgili yine yüzerek adadan ayrılırmış. Günün birinde manastırdaki rahipler kızın ada sahilinde ateş yakıp beklediğini fark etmişler. Biraz sonra sevgilisinin de yanına yüzdüğünü ve uzun uzun seviştikten sonra adamın ayrıldığını görüp onları cezalandırmak için bir plan yapmışlar.

Tamar bir hücreye kapatılmış. Gece olunca rahipler sahilde ateş yakmışlar. Bir süre sonra ateşi söndürüp bu kez adanın başka bir tarafında yakmışlar. Böylece söndürüp başka yerde yakarak adaya yüzen Tamar'ın sevgilisini öyle yormuşlar ki adam takatsiz kalıp boğulmuş. Boğulurken de sevgilisinin kendisine oyun yaptığını sanarak "Ah Tamar!" diye haykırmış. O zamandan beri adanın adı 'Ahtamar' adası diye anılırmış.

Rehber her ne kadar Sevan gölündeki ada için anlatılsa da özgün öykünün Van gölündeki Ahtamar adasına ait olduğunu söyledi. Tabii şimdi Van Gölü'ndeki adanın adı diğer birçok mekan adı gibi Türkleştirilmiş ve adanın adı 'Akdamar' olarak değiştirilmiştir. Ne daman ise...

Ahtamar gölünün sahilinde bir de 'Asetrina' balığından yapılma şiş kebap yedik ki, hayatımda bu kadar lezzetli balık yediğimi hatırlamam. Meşhur Rus havyarı genellikle Hazar Denizi'nde yaşayan Asetrina balığının yumurtalarından üretildiği için bu balığın avlanması yasaklanmıştı aslında. Rusların bu balığı yumurtlama döneminde yakalayıp yumurtalarını ameliyatla aldıktan sonra tekrar suya bıraktıklarını işitmiştim.

Hıdırbey'li Bir Ermeni

Bir akşam o günkü gezi programımız bittikten sonra Erivanlı arkadaşlarla yine bir çayhaneye gittik. Çay içip sohbet ederken biraz ötede tavla oynayan yetmiş yaşlarında bir amca dikkatimi çekti. İstediği zar gelmediği zaman Arapça Türkçe karışımı, hem de temiz bir Antakya şivesiyle ana avrat küfür ediyordu. Tavla oynayan bu amcayla büyük bir olasılıkla hemşeri olduğumuzu arkadaşlarımıza söyleyip adamın yanına gittim. Bir sandalye çekip oturdum ve sesimi çıkarmadan oyunu izlemeye başladım. İhtiyar zarı okurken Antakya'da olduğu gibi Farsça sayılara küfürlü sözler uyduruyor, ben de istem dışı bir şekilde kahkaha atıyordum. Aradan birkaç dakika geçti ki, adam küfürlerine güldüğümü anladı. Bir an bana bakıp aksanlı bozuk bir Rusça'yla sordu:

–Ne dediğimi anlıyorsun?
–Anlıyorum – diye Türkçe cevap verdim.
–Hem Arapça biliyorsun?
–Evet, Arapça da biliyorum – diye bu kez Arapça cevap verdim.

İhtiyar oyunu hepten bırakıp bana döndü dikkatli bakmaya başladı. Bir başka dünyaya gitmiş gibi kısa bir süre daldı. Sonra titrek bir sesle:

–Antakyalısın? Yoksa Halepli?
–Antakyalıyım.
–Süveydiye[20] biliyorsun?
–Evet, hem de çok iyi biliyorum.
–Hıdırbeg? – bu soruyu sorarken amcanın gözlerinden yaş geldiğini fark ettim. Başımı olumlu anlamda salladım.
–Ne var orda? – diye sordu boğazı tıkanarak.
–Orada devasa bir çınar ağacı var. Bir gün Hıdır ile Musa oradan geçerken, Hıdır'm o çınarı diktiği rivayet edilir.

Adam resmen ağlıyordu. Farkında olmadan benim de gözlerimden yaşlar gelmeye başladı. Adam ayağa kalktı, ben de... Bana sımsıkı sarıldı. Bir iki dakika sarsılarak ağladı. Tekrar yüzüme bakıp sordu.

–Manolya ağacı orda?
–Evet, orada derenin kenarında, hem de kocaman...

Sandalyelerimize oturduk. Bizi izleyenler arasında gözyaşlarını tutamayanlar vardı. Oturanlar gülümseyerek bir süre sessizce bakıştılar. Sonra Hıdırbey'li amca (ne yazık ki adını unuttum) 1938 yılında Antakya'nın Türkiye'ye katılmasıyla önce Suriye'ye, oradan da Erivan'a göç etmiş. Amca o gün Fahd ve birkaç arkadaşla bizi davet etti. Çok güzel bir sofra hazırlayıp birbirinden nefis şaraplar ve Ermeni konyağı ikram etti.

Bir iki gün sonra gezimiz bitmişti. Erivan'dan bol miktarda Ermeni konyağı ve unutulmaz anılarla Moskova'ya döndük...

Sen Kötüsün! (2)

Ders yılı yoğun bir çalışma temposuyla başladı. Bu yıl hem Yönetim hem

[20] Süveydiye, Antakya'nın Samandağ ilçesinin eski adı. Süveydiye adı, Antakya'yı kuran Seleucus Nicator'un Antakya'dan önce kurup kendi adını verdiği Selevkia adından türetildiği bir gerçektir. Samandağ ise St. Simon Manastın'nın bulunduğu Simon Dağ adından geliyor. Ve Antakya 1938 yılında Türkiye'ye katıldıktan sonra Simon Dağ 'Samandağ' şeklinde değiştirilmiştir.

de Oyuncu Atölyeleri yılsonu sınavı için bir sahneleme öngörülüyordu. Ustalarımız bizden Mihail Bulgakov'un "Usta ve Margarita" romanını sahnelememizi istediler. Roman alındı, okundu ve epizodları öğrenciler arasında paylaşıldı. Böylece hummalı bir çalışma başladı. Gece gündüz provalar yapıyorduk. Her öğrenci bir epizodu yönettiği gibi diğer epizodlarda oyuncu olarak yer almak zorundaydı. Ayrıca "Usta ve Margarita" romanının karakterleri o kadar çoktu ki, her birimiz iki veya üç karakteri oynamak zorundaydık. Bir de Dramaturji Atölyesi, Bilimsel Komünizm, Ekonomi Politik gibi derslerin yanı sıra diğer dersleri hesaba katarsak bu ders yılının ne kadar çetin olduğunu tahmin etmek zor olmaz. Velhasıl boş bir saatimiz yoktu. Atölyemizin her ferdi sinir küpü olmuştu. Çoğumuz psikolojik sorunlar yaşamaya başladık. Perşembe günü sabahtan Oyunculuk Atölyesi dersimiz vardı. Atölye kapısında provası yapılacak epizodlarla saatleri ve rol alan öğrencilerin listesi asılıydı.

O gün öğleye kadar provalardan canım çıkmıştı. Çok da acıkmıştım. Öğle aralarında bile prova yapıldığı için Fahd kendi epizodunun dekor hazırlığını yapıyordu. Birkaç arkadaş kısa bir molayı fırsat bilip okulun yemekhanesine indiler. Aç olmama rağmen birkaç arkadaşla birlikte Fahd'a yardım etmeye devam ettim.

–İstersen sen de git bir şeyler atıştır – dedi Fahd.
–Şunu bitirelim beraber gideriz – diye cevap verdim.
–Ben pek aç değilim, sen git atıştır. Gelirken bana bir parça kek, bir de çay getir – dedi ve güldüğümü görünce – Niye gülüyorsun? – diye sordu.
–Bir oturuşta iki somun ekmekle üç kilo kızartılmış patates yiyen bir devi bir parça kek doyurur mu? – diye dalgamı geçtim. O da güldü.
–Çok hainsin. O halde iki somun ve üç kilo patates al gelirken – dedi. Koşarak yemekhaneye indim.

Bu arada yemekhanemizin nefis bir yer olduğunu belirtmem lazım. Bir tarafında sulu ve etli yemek çeşitleri, salatalar vs. bulunurken, diğer tarafında büfe kısmı var. Fakat sadece çarşamba günleri bütün fakülte yemekhanelerinde balık günüdür. Yani balık çorbası, balık kızartması,

balık salatası, balık salamura gibi sadece balık türevi yemekler servis edilir. Buna rağmen büfe kısmı balık gününden etkilenmez ve her zamanki zengin menüsüyle öğrencilerin hizmetine hazırdır. Sosisli, salamlı, füme etli sandviç çeşitleri, tost çeşitleri, haşlanmış sosis, jambon et, füme balık, krem peynir, kaşar peyniri, rokfor peyniri, haşlanmış yumurta ve her çeşit konserveler büfe kısmından eksik olmazdı. Ayrıca her gün olmasa da havyar sürülmüş tereyağlı ekmek dilimleri, yaş pasta, kuru pasta, elmalı turta, çay, kahve, süt, kefir! Aman Allahım, Kefir! Havuç suyu, domates suyu, elma suyu, üzüm suyu, portakal suyu, vişne suyu, komposto, kvas[21] vs. gibi içeceklerin yanı sıra elma ve muz gibi meyveler de devamlı bulunurdu. Tabii saydıklarımın ne kadar ucuz olduğunu söylemeye gerek yok!

Ancak yemekhaneye geldiğimde her iki tarafta da kuyruk vardı. Uzun kuyrukları görünce de iştahım kesildi. Önce kuyrukta duran arkadaşlardan birine bana da şunu şunu al diyecek gibi oldum, sonra kendime yediremeyip vazgeçtim. Öğle arası yeni başlamıştı ve en fazla on veya on beş dakika sonra kalabalık hafiflerdi. Fakat çay ve sigara kuyruğa girmeden alınabilecek yegâne şeylerdi. Zaten öğrenciler çayı devasa semaverden kendileri dolduruyor ve büfecinin önüne üç kopek atıp gidiyorlardı. Kuyruğa girmemek için bir tepsiden temiz bir bardak alıp çayımı doldurdum ve üç kopek çıkarıp büfeci bayanın önüne atarken kuyrukta bekleyen bir Vietnamlı öğrenci beni dürtüp bağırdı:

–Niye sıraya girmedin? Sen kötüsün!

Sen misin, bunu diyen? Demek sabahtan beri yaptığımız provalar beni iyice germişti. Bunun üzerine açlık da eklenince Vietnamlının sitemi kafamın tasını attırdı. Çay bardağını elimden bıraktım ve panter hızıyla, bir buçuk metre boyundaki Vietnamlının kafasını iki elimle tutup şakağının biraz üstünden dişledim. Adam bir çığlık attı. Öyle ısırmışım ki adamın kafasından kan akmaya başladı. Ben de sinir krizi geçiriyormuşum gibi

[21] **Kvas:** Rusya'da eşsiz siyah ekmeğin suda bekletilip damıtılmasından elde edilen ve lezzetine doyum olmayan bir tür şıra.

kükreyip adamı bir daha ısırmak için çırpınırken yemekhanedeki öğrenciler bir anda üstüme çullandılar. Birkaç saniye boğuştuktan sonra sağ bacağıma bir şeyin battığını hissettim. Yine birkaç saniye sonra dünya sarardı, yeşile büründü ve elim ayağım kesildi. Meğer okulda hafiye gibi dolaşan iki hastabakıcı Hızır gibi yetişip bacağıma bir iğne şırınga etmişler. Kendimden geçmiştim...

Psikiyatri Enstitüsünde Muayene

Kendime geldiğimde bir sedyede olduğumu fark ettim. Doğrulup etrafıma bakındım. Hafif baş dönmesi ile birlikte mide bulantısı hissediyordum. Ağzım ekşimişti, tiksintiyle yutkundum. Bu sırada doğrulduğumu fark eden hemşire yanıma gelip en az kendisi kadar güzel bir gülümsemeyle sordu:

–İyi misiniz?
–Bilmiyorum – diye cevap verdim kısık bir sesle.
–Nasıl? – diye üsteledi hemşire. Ben gırtlağımı temizleyip işitilir bir şekilde:
–Nasıl olduğumu bilmiyorum – dedim. Hemşire tansiyonumu ölçerken konuşmaya devam etti:
–Neden? O kadar kötü mü hissediyorsunuz?
–Hiçbir şey hissetmiyorum.
–O halde şimdi öğreneceğiz. Aslında bir şey hissetmemek kötüye yorulur – dedi ve şişirdiği tansiyon ölçme aletinin hava supabını yavaşça açtı. – Tansiyon düşük...
–Burası neresi ve ben niye buradayım?
–Burası bir klinik – dedi hemşire. – Ve sizi buraya getirdiklerine göre bir nedeni vardır elbet.
–Ama benim bir şeyim yok!
–Olabilir... Ama buna doktorun karar vermesi lazım.

Ve birden hatırlamaya başladım. Az önce okulun yemekhanesindeydim. Vietnamlı bana hakaret etti ve ben onu kafasından ısırdım. Evet, evet... Bacağıma sapladıkları iğneyle beni uyuşturdular... Hemşireye ne diyeceğimi düşünürken tekrar bana gülümsedi:

–Şimdi siz uzanın, ben doktor çağırmaya gidiyorum. Birkaç dakika sonra gelip sizi muayene edecek. Uzanın kendinizi yormayın...

Hemşire odadan çıktı. Başım zonkladığı için uzandım. Sol kolumun dirsek yüzeyinde hafif bir ağrı vardı. Kaşımaya davrandığımda damardan kan aldıklarını fark ettim. Demek epey uyumuşum. Bunları düşünürken deminki hemşireyle birlikte iki erkek doktor odaya girdiler. Doktorlardan biraz yaşlı olanı samimi bir tonla:

–Selam! Dostumuz kendilerini nasıl hissediyorlar?
–Teşekkür ederim. Ama açlıktan ölmek üzereyim ve midem bulanıyor – diye cevap verdim. Doktor hemşireye sordu:
–Tansiyonunu ölçtünüz mü?
–Evet ölçtüm. Tansiyon düşük bayağı...
–Tuzlu kefir içirseydiniz.
–Söyledim. Birazdan getirecekler. – Doktor bana döndü:
–Adım Yevgeni, Jenya da diyebilirsiniz. Bu da Yura...
–Memnun oldum yoldaş. Ama buraya neden getirildiğimi öğrensem kendimi daha iyi hissedeceğim – diye ekledim. Dr. Jenya samimi bir arkadaşım gibi konuşuyor:
–Bir insan durduk yerde birini yaralasa belki karakola götürülürdü ama kafasını ısırıyorsa, kliniğe getirilmesinde şaşırtıcı bir taraf olmaz, değil mi?
–Yanlış bilgi edinmişsiniz yoldaş! Ben durduk yerde kimseyi ısırmadım, vatandaş bana hakaret etti – diye kendimi savundum. Doktor gülüşünü hapsederek:
–Her ne ise... Sizce birini kafasından ısırmak normal bir hareket midir?

Doktoru mat edecek bir cevap düşünürken başka bir hemşire, tepside bir bardak kefirle çıkageldi. Tepsiyi uzattı. Bardağı aldım ve bir dikişte içtim. Bu arada doktorla tartışmamak için sorusuna cevap vermedim.

–Kefir için teşekkür ederim. Bir sakıncası yoksa okula gidebilir miyim yoldaş?
–Afiyet olsun – dedi doktor ve kollarını göğsünde bağlayarak du-

rumu özetledi. – Enfeksiyona dayalı herhangi bir hastalığınız yok. Okulunuza gideceksiniz elbet. Ama önce sizi psikiyatri enstitüsü kliniğine göndereceğiz.
–Anladım yoldaş. Birini ısırdım, kuduz değilsem demek ki deliyim.
–Ben öyle bir şey demedim – dedi doktor – sadece sizi muayene edecekler. Birini kafasından ısırmak bizde pek normal karşılanmaz tabii ki...

Başa gelen çekilir. Sonuç itibariyle öyle ucuz kurtulamayacağımı anladım. Kliniğin büfesinden bir şeyler atıştırdıktan sonra bir ambulansa bindirip psikiyatri kliniğine götürdüler. Koridorda epey bir zaman bekledikten sonra beni bir odaya aldılar. Doktor belki otuz beş yaşlarında oldukça güzel bir sarışın. Ne hikmetse Sovyetler Birliği'nde kadın doktorların sayıca erkeklerden daha fazla olduğunu gözlemlemiş ve bu durumu kadının erkeğe nazaran daha şefkatli olmasına yormuştum.

Odaya girdiğimde doktor başını kaldırıp bana şöyle bir baktıktan sonra dosyamı bir süre daha incelemeye devam etti. Çok sıkılmamla birlikte doktorumun cazibesi tahammül derecemi artırmıştı. Bir de ne diyeceğini merak etmiştim. Nihayet dosya inceleme bitti ve doktor okyanus mavisi gözlerini bana dikti:

–Evveeet, tanışabilir miyiz?
–Memnuniyetle...
–Benim adım Tatyana Nikolayevna, ya sizin?

Nedendir bilmem ama kendimi bildim bileli pasaportuma veya kimliğime bakıp orada yazılı olduğu halde adımı soranlardan hep rahatsız olmuşumdur. Hatta memleketteyken henüz liseli yıllarımda, bir gün kimliğime bakıp adımı soran polise "kimlikte yazılı" dediğim için bir araba dolusu sopa yediğimi hatırlarım.

–Bakın o dosyada adım yazılı – diye rahatsızlığımı belirtip devam ettim. – Sizce adımı bilemeyecek kadar hasta mıyım?
–Ne münasebet. Benim de adım kabinin kapısında yazılıydı.

Nezaket icabı adımı söyledim – diye cevap verdi. Doğrusu beni mahcup etmişti.
–Affedersiniz – dedim. – Buraya getirildiğim için biraz kızgınım herhalde.
–Sizi anlıyorum. Ama yine de kızmamanız gerekir. Bizler sağlığınızı düşünüyoruz. Şimdi sizi muayene edip okulunuza göndereceğiz. Hepsi bu.

Tatyana Nikolayevna yerinden kalktı beni bir sandalyeye oturttu. Muayene etmeye başladı. Işıklı bir cihazı gözlerime tuttu, gözlerime baktı. Gözlerimle işaret parmağını takip etmemi söyledi. Parmağını sağa sola hareket ettirdi, burnumun ucuna yaklaştırıp uzaklaştırdı. Sonra ayaküstüne ayak attırarak ufak bir tokmakla diz bağlarıma vurmaya başladı... Nihayet koltuğa geçmemi söyleyip tekrar yerine oturdu, bir not defteri ve bir kalem aldı ve bu kez birinci şube aynasızları gibi beni sorgulamaya başladı:

–Affedersiniz ama çocukken herhangi bir tacize uğradınız mı?
–Sanmıyorum, öyle bir şey hatırlamıyorum.
–Aile içi şiddet, baskı? Size veya aile efradına karşı falan...
–Ufak tefek sorunlarımız vardı ama şiddet biraz ağır gelir bence. Bazen kulağımızı çektikleri olurdu tabii...
–Aileniz kalabalık mıydı?
–Bir Rus aileye nazaran tabii ki... Annem 13 çocuk doğurdu ama yarısı çocuk yaşta hastalanıp öldüler. Üstelik basit hastalıklardan, doktor yokluğundan...
–Hım... Yazık... Anneniz babanızı sever miydi?
–Bilmem ki... Herhalde severdi... Halasının kızı önünde sonunda...

Doktor bu cevaba biraz şaşırdı fakat çabuk toparlandı. Ruslarda amcakızı, dayıkızı, teyzekızı, halakızı gibi kuzenlere ikinci kardeş derler ve onlarla evlenmeleri yasaktı. Tatyana Nikolayevna başını sallayarak:

–Evet... Siz Müslümanların ikinci kardeşlerinizle evlendiğinizi işitmiştim. Peki, babanız annenizi döver miydi?

–Eskiden dövdüğü olurmuş. Ama ben dövdüğünü hiç görmedim.
–Kardeşlerinizle aranız nasıldı? Sık kavga eder miydiniz?
–Ederdik ama öyle sık veya ciddi değil. Birbirimizi severdik yani...
–Ailenizin geliri yeterli miydi? İyi beslenir miydiniz?
–Pek sayılmaz. Ben doğmadan önce babamın varlıklı olduğu söylerindi. Sonra iflas etti. Yani çok ağır olmasa da yoksulluk çektik.
–Şiddete maruz kaldığınız oldu mu? Mahallenizde veya başka yerde...
–Pek sayılmaz ama okulda öğretmenlerimizden epey dayak yedik.
–Çocukluğunuzda çok ateşli hastalık geçirdiniz mi? Tifo falan...
–Birkaç kez. Tifo olmayan çocuk yok bizde... Beş yaşındayken kuduz bir köpek ısırdı. Karnıma bir sürü iğne yedim...
–Ciddi misiniz? Bakın bu önemli! Peki, daha önce birini böyle ısırdığınız oldu mu?
–Neden bunu sorun yapıyorsunuz doktor yoldaş? Bilmiyorum, belki de ısırmışım. Bizim yörede sinirlenince çocuğunu kafasından ısırmayan kadın yok neredeyse...
–İnanamıyorum – dedi ve kendini tutamayıp güldü. – Bu bir gelenek mi?
–Isırmak gelenek olur mu? İnsan sinirlenince ısırır tabii ki... Çoğu kez sinirlenince kafamı bir yere vuruyorum mesela. – Tatyana Nikolayevna önemli bir ipucu bulmuş gibi bunu not defterine kaydedip sordu:
–Gerçekten? Neden yapıyorsunuz bunu?
–Ne bileyim? Belki de sakinleşmek için veya karşıdakine saldırmamak için.
–Neden bir eşya, bir bardak kırıp sakinleşmeyi denemiyorsunuz?
–Bazen kırıyorum da. Ama kıracak bir şey bulamayınca yahut bir şey kırmak yeterli gelmeyince kafayı kırıyorum o kadar...
–Bu çok enteresan – dedi ve biraz düşündükten sonra mevzuyu değiştirdi. – Peki, tutuklandığınız veya işkence gördüğünüz oldu mu?
–Oldu tabii ki. Karakollarda çok dayak yedim. Ama bu normal bir şey...
–Normal mi? Birini kafasından ısırmak da normal o halde...

–Hiç kuşkunuz olmasın – dedim alaycı bir tonla. – Bakın, Türkiye'nin sosyolojisi hakkında bir tez savunmayacaksınız değil mi? – diye sordum.
–Öyle bir şey yok! Merak etmeyin, burada konuşulanlar sır olarak kalır.
–Buna sevindim.

Tatyana bir an sustu. Sonra gözlerimin içine baktı, derin bir nefes aldı ve sanki beni sarhoş etmek, daha doğrusu büyülemek için gülümsedi:

–Pekâlâ... Hemen cevap vermeyin isterseniz, canınızı sıkan ciddi bir şey var mı? – diye sordu. Bu kez ben gözlerimi onun gözlerine diktim:
–Sizin yok mu?
–Elbette var. Herkesin var... Ama o anlamda sormuyorum. Yani sizi mutsuz edecek, yaşamdan bezdirecek bir şey...
–Yok! Yani herkes kadar benim de sorunlarım var elbet. Ama intihar edecek kadar değil. Hatta yaşamayı sevdiğimi söyleyebilirim...
–Peki, kendinizi diğer insanlardan farklı veya anormal görüyor musunuz? Yani psikolojik sorunlarınızın olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

Bu kez ben güldüm, artık canım sıkılmaya başlamıştı. Anlaşılan doktor birinci şube aynasızları gibi beni mutlaka "suçlu" çıkarmaya çalışıyor. Ses tonumu biraz yükselterek:

–Böyle bir şey yok, doktor yoldaş! Ben en az sizin kadar normal bir insanım, ruh hastası falan da değilim. Hatta ben ruhlara da inanmam. Ruh diye bir şey de yok!
–Tamam, sinirlenmeyin azizim. Sizi anladım... Pekâlâ, kendinizi çok zeki veya diyelim ki, bir dahi gibi gördüğünüz oldu mu?
–Yapmayın doktor yoldaş – diye sitem ettim bu kez. – Dahi olsaydım o zavallı Vietnamlı'yı kafasından ısırır mıydım?
–Yani dahi filan değilsiniz...
–Değilim Tatyana Nikolayevna. Birini ısırdım diye mutlaka bir şey olmam mı gerekiyor? Valla böyle olacağını bilseydim ısırmazdım...

Çattık belaya derler ya, işte öyle. Acaba beni sinirlendirmeye mi çalışıyor, yoksa tahammül derecemi mi ölçüyor, anlamak mümkün değil. Tatyana Nikolayevna tekrar derin bir nefes aldı ve çocuk kandırır gibi bir edayla:

–Aslında ben de sizin normal olduğunuzu düşünüyorum. Hatta normalden daha iyi... Biliyor musunuz? Bence çok ilginç bir insansınız – demesin mi? Kadıncağız resmen tuzak kuruyor. Ne yalan söyleyeyim. Valla bu sorgulama bana eğlenceli gelmeye başlamıştı.
–Teşekkür ederim, iltifat ediyorsunuz – diye cevap verdim memnun bir edayla.
–Bu bir iltifat değil – diye itiraz etti ve cilveli bir edayla devam etti.
– Yalnız lütfen alınmayın, size son kez bir şey daha soracağım.
–Sorun değil, sizi dinliyorum.
–Sizin başınızdan geçmiş, başkasının başından geçmeyen garip bir olay oldu mu hiç hayatınızda? Yani sizi farklı kılacak bir şey... Sizce...

Evet yanılmıyorum. Tatyana Nikolayevna ne pahasına olursa olsun bir şey yakalamak istiyor. Bunun için her türlü tuzağa başvuracağa benziyor. Hatta benimle çıkmayı teklif etse hiç şaşırmayacağım. Sanki bende bir anormallik bulamazsa mesleğine gölge düşecekmiş gibi çırpınıyor. Ona acımamak elde değil. Şöyle bir düşündüm. Başkasının yaşamadığı ne yaşamış olabilirim acaba? Ayrıca altı milyar insanın ne yaşadıklarını nereden bilebilirim ki, farklı bir şey yaşadığımı bileyim... Hah, buldum! Tabii ya! Dünyada kaç kişiye öz ablası sütanneliği yapmış? Birini kafasından ısırmayı haklı kılmasa da anlatmalıydım:

–Belki de haklısınız – dedim. – Evet, eşine nadir rastlanan bir şey yaşadığımı anlatırlar ama ben onu hatırlamam. Çok küçüktüm – dedim. Doktor heyecanlandı.
–Ha şöyle. Ben de mutlaka bir şeyler olmalı diye düşünmüştüm, önsezim beni yanıltmadı yine. Anlatın lütfen.
–Doğduğum gün annem yediği bir şeyden zehirlenmiş ve beni emziremez olmuş. O zamanlar biberonlar, mamalar falan yoktu.

Dolayısıyla beldemizde doğum yapmış, emziren ne kadar kadın varsa hepsini gezmişler. Fakat hiçbirinin memesini kabul etmemişim. Çok sağlıklı doğduğum halde, beslenmeden aradan iki üç gün geçince bir deri bir kemik kalmışım. Sadece bir pamukla ağzıma su damlatıyorlarmış. Benden umudu kestikleri bir sırada ablam doğum yapmış. Hemen ablama götürmüşler. Ablamın sütünü öyle içmişim ki, yeğenime bir şey bırakmamışım. Böylece annem iyileşene kadar ablam bana sütanneliği yapmıştı...

Anlattıklarım çok ilginç gelse de anlaşılan doktorumu pek tatmin etmemişti. Büyük bir olasılıkla daha esaslı bir şey bekliyordu.

–Gerçekten çok ilginç! Öz ablanız mı? Yani bu kadar yaş farkı...
–Öz ablam. Anlattım ya, annem 13 çocuk doğurdu diye. Annemin ilk kızı işte...
–İlginç... Ama bu... – dedi ve sözünü bitiremedi. Hemen imdadına yetiştim.
–Haklısınız, bu olay bir insanı kafasından ısırmam için gerekçe olamaz. Beni dişi bir kurt emzirmeliymiş.
–Siz de az değilmişsiniz... Ben daha farklı bir şey bekliyordum doğrusu...
–Yani anladığım kadarıyla bu sizin işinize yaramadı. Durun bakayım, galiba işinize yarayacak bir şey buldum. – Bu kez bir şeyler elde edecek umuduyla sordu:
–Neymiş bu işime yarayacak olan?
–Ama bunu anlatırsam bu kez beni deli diye burada alıkoyarsınız. Tatyana Nikolayevna doğru izde olmanın heyecanıyla beni ürkütmemeye çalışarak:
–Ne münasebet! Sizin gerçekten farklı bir kişiliğiniz var. Dikkat ederseniz artık bir doktor – hasta gibi değil, samimi iki arkadaş gibi sohbet ediyoruz. Hadi anlatın lütfen, çok merak ediyorum.
–Reenkarnasyon... – dedim. Demez olaydım. Bir insan ancak böyle tuzağa düşebilir. Tatyana Nikolayevna afalladı, hiç böyle bir şey beklemiyordu.
–Reenkarnasyon mu? Şaka mı yapıyorsunuz?
–Hiç de değil! Tabii siz böyle şeylere pek aldırmazsınız – diye kestirip attım.
–Yanılıyorsunuz – dedi. – Ülkemizde bu türden mantığa aykırı

olayları inceleyen üç yüz civarında enstitümüz var. Anlatın lütfen, nasıl bir şeymiş bu reenkarnasyon...

Başa gelen çekilir. Anlatmaya başladım.

–Küçükken başka bir şehirde doğduğumu ve bir trafik kazasında öldüğümü anlatırdım. Ayrıca hep 'beni evime götürün, bu benim evim değil, annemi istiyorum' diye ağlarmışım. Altı yedi yaşıma kadar beni doğuran annemi annem olarak kabul etmiyordum falan, filan...

Tatyana Nikolayevna susuyordu. Benim gözlerimin içine öyle bir dikkatle bakıyordu ki, büyük bir olasılıkla anlattıklarımı uydurup uydurmadığımı anlamaya çalışıyordu. Ben de meydan okur gibi gözlerimi bir kez bile kırpmadan onun gözlerine dikmiştim. Yorulmuştu, gözlerini kaçırıp derin bir nefes aldı. Ne diyeceğini bilemiyordu.

–Biliyor musunuz? Size inanmayı çok istiyorum. Daha doğrusu inanıyorum ama yaşadıklarınıza değil de söylediklerinize. Bence bu durumunuz psikiyatrik bir bozukluktan başka bir şey değil – diye yorum yaptı.
–Kesinlikle size katılıyorum – dedim, epey şaşırmıştı.
–Yani bunun psikiyatrik bozukluk olduğunu kabul ediyor musunuz? – diye sordu büyük bir umutla.
–Elbette. Ama şöyle: Eğer ben bunları uydurmuşsam, yani yalan söylemişsem o zaman pek bir sorun yok. Çünkü insanların istisnasız tamamı şu veya bu derece yalan söylüyor. Ama eğer böyle bir durum varsa, yani reenkarnasyon bir gerçekse, böyle bir travma yaşamış bir çocuğun psikolojik bozuklukları olması gerekmez mi? – Tatyana Nikolayevna beni onaylar gibi başını sallayıp derin iç çekti:
–Haklısınız – dedi ve bir an sustuktan sonra not defterine bir şeyler daha karaladı – Şimdilik size bir müsekkin yazacağım. Günde bir hap alacaksınız. Bir hafta sonra sizinle bir konsültasyon daha yapacağız.
–Yani artık gidebilir miyim?
–Elbette – deyip ayağa kalkıp elimi sıktı ve yazdığı reçeteyi bana verdi.

Teşekkür ettim ve klinikten çıkıp okulun yolunu tuttum. Provaları aksattığım için atölye arkadaşlarımdan bir ton fırça yedim...

Bolşoy Biletleri

Pazartesi atölye dersimiz vardı. Ustaların gelip hazırladığımız oyunları izleyecekleri söylentileri dolaşıyordu. Bundan dolayı o hafta hepimiz canımızı dişimize takmış ha bire prova yapıyorduk. Herkes her anlamda yorulmuştu. Cumartesi günü binbir bahane bularak provamı biraz erkene aldım ve saat altıya doğru provamı bitirdim. Amacım provalarla dolu yorucu bir haftadan sonra kafayı çekip stres atmaktı. Provalarını erken bitiren birkaç arkadaşla okuldan çıkıp öğrenci yurduna yürüdük. Yurtta eşyalarımı bırakıp alışverişe çıkacaktım. Tam da odama girerken sınıf arkadaşım Yelena beni durdurdu:

–Aslanyürek, Bolşoy'a gitmek ister misin? – diye sordu.
–Ne zaman?
–Bu akşam, sekizde... "Altın Çağ" Şostakoviç – dedi Lena. Tereddüt içinde kaldım.
–Sekize yetişemeyiz ki – diye sıyrılmaya çalıştım. Aslında gitmek istiyordum.
–Bana bak, evet veya hayır de! Bir buçuk saatimiz var. Taksiyle gidersek yarım saate kalmaz oradayız.
–Doğru. Ama benim duş alıp giyinmem lazım. Bekler misin? – diye sordum.
–Sana yarım saat mühlet, ben Şamil'de kahve içeceğim. Hadi marş!

Aradan yirmi dakika geçmemişti ki, Şamil'in kapısını çalıyordum. Lena, Şamil'in bir kahvesini içmeme bile izin vermedi. Hemen caddeye indik. Akşam saati olduğu için taksiler hep dolu geliyordu. Buna rağmen Bolşoy'a vardığımızda baleye yarım saatten fazla vardı. Büfeden birer kahve ve kurabiye alıp ayakta yedikten sonra Bolşoy'a girdik. Bize ayrılan yerlere oturduk.

İnanması zor belki ama bildiğim kadarıyla Moskova'da on bin kütüphane ve bin kadar sinema, konser ve tiyatro salonu vardı. Biz yönetmen

adayları için tiyatrolar, konserler vs. genellikle bedavaydı. Bolşoy, Tagan Tiyatrosu, Çaykovski Konser Salonu veya Moskova Akademik Sanat Tiyatrosu gibi yerlere birkaç ay önce bilet almak gerektiğinden buralara bilet bulmak neredeyse mümkün değildi. Hele Bolşoy... Bolşoy'a iki sene önceden rezervasyon yaptıranlar oluyordu. Ama her tiyatronun misafir kontenjanları vardı ve Film Yönetmenliği Fakültesi'ne çoğunlukla öyle davetiyeler gelirdi. İşte bu şekilde Lena dekanlıktan iki bilet almış fakat herkes provalarla meşgul olduğu için sınıfımızdan kimse onunla Bolşoy'a gitmek istememişti. Piyango bana düşmüştü yani...

Daha önce Bolşoy'a bir kez gidebilmiş ve "Kuğu Gölü"nü izlemiştim. "Altın Çağ"ı ise izlememiştim. Bir de Şöstakoviç'i Bolşoy'da izlemek bambaşkaydı. Saat 23.00 sularında mest olmuş halde Bolşoy'dan çıktık. Akşam yemeğe fırsatım olmadığı için çok açtım. Lena'ya aç olduğumu söyleyip metroya yöneldim.

-Bak, evim şuracıkta – dedi. – Hemen bir şeyler hazırlar beraber atıştırırız, seni aç gönderirsem dilinden kurtulamam.
-Geç oldu, bu saatte seni yemekle uğraştırmayayım – diyecek gibi oldum.
-Gel gel, nazlanma – diye ısrar etti. Konuşa konuşa Lena'nın evine geldik...

Sovyetler'in Şerefine

Eve girer girmez Rus geleneklerine göre "hoş geldin" niyetine hemen birer rom bardağı votka doldurup birini bana uzattı. Bardakları tokuşturup bir dikişte ve arkasından meze almadan, sadece "oh" çekerek içtikten sonra, Lena meze türünde bir şeyler hazırlamaya başladı. Ona yardım etmek istediysem de kabul etmedi.

-Otur rahatına bak – dedi. – İlk kez evime geliyorsun...

Mutfak masasında oturduk. Bu kez bardakları ben doldurdum ve Lena'nın sağlığına kadeh kaldırdım. İçtik. Sonra benim sağlığıma, ustalarımıza, atölyemize, annemize babamıza, gelecek güzel günlere... Derken Sovyetler Birliği'ne kadeh kaldırınca Lena'nın suratını ekşittiğini fark et-

tim. Bir litre votka bitmek üzereydi ve kafalarımız iyi olmuştu.

–Artık içmesek mi? – diye sordum.
–Olur mu? Şişe bitmezse öbür dünyada bunun hesabını nasıl veririz?
–Haklısın, veremeyiz. Ama son bardağı tiksinerek içtin sanki. Yoksa bana mı öyle geldi? – Lena bana tuhaf bir gülümsemeyle dik dik baktı.
–Yo, sana öyle gelmedi. Sovyetler Birliği'ne kadeh kaldırmanı yadırgadım biraz.

Böylece Lena ile tartışmaya başladık. Sovyetler Birliği'nin artık çürüdüğünü, devrimci karakterinin kalmadığını, partiyi yalakaların, çıkarcıların ele geçirdiğini, dürüst insanların partili olmaktan utandıklarını anlattı durdu. Ben de o zaman açtım ağzımı yumdum gözümü.

–Dürüst dediğin insanlar gerçekten dürüst olsalardı, partiye girer ve onu sahiplenip çıkarcılardan temizlerlerdi.
–Bu sandığın kadar kolay değil aziz dostum – dedi Lena.
–Hiçbir şey kolay değil. Partideki çürükleri temizlemek İkinci Dünya Savaşı'nda Faşist Almanya'ya karşı zafer kazanmaktan daha mı zor?
–Evet, belki daha zor! Çoğu şey dışarıdan göründüğü gibi değil, anlıyor musun? Brejnev neredeyse 18 yıldır partinin genel sekreteri. Hiç görmedin mi, ayakta bir saniye duramıyor, Amerika'nın sesi radyosu yayını kesip "Brejnev öldü" diye her gün haber yapıyor ve Sovyetler'le dalga geçiyor – diye dert yandı Lena. Birçok konuda ona içimden hak veriyordum ama artık karşı karşıya gelmiştik bir kere. Ayrıca enteresan bir tesadüfle SBKB Genel Sekreteri Leonid Brejnev bu tarihten iki veya üç gün sonra ölmüştü.
–Bunları niye bana anlatıyorsun? Herkesin dilinde bunlar... Sovyet insanı bir şey yapacağı yerde yakınmayı öğrendi. Ayrıca Brejnev'in Sovyetler'i idare ettiğini mi sanıyorsun? Politbüro diye bir şey var...
–Bunların hepsi mumya... En ufak bir eleştiriye tahammülleri yok! Yolsuzluk diz boyu, bürokrasi, kırtasiyecilik... Beş yıllık plan

kâğıt üstünde uygulanıyor. Git marketlere bak...
–Biliyor musun? Geçenlerde bir arkadaşım bana "bir kadın kocasından çok şikâyet ediyorsa onu aldatmanın argümanlarını oluşturuyor demektir" demişti. Üstelik bunu söyleyen, senin de çok iyi tanıdığın bir kadın yönetmen...
–Bu da ne demek şimdi?
–Bir vatandaşın Sovyetler'den bu kadar yakınması, kendi çözülüşünü haklı çıkarma çabasından başka bir şey değil demek istiyorum... Bu durum Sovyet vatandaşının tam anlamıyla bir sorumsuzluğu, kendini kayırması veya kendine acımasıdır.
–Sen de bir budalasın ve bir şeyden haberin yok. Bazen sana neden Prens Mıyşkin dediklerini şimdi daha iyi anlıyorum – dedi Lena. O kadar sinirlenmiştim ki onu tokatlamamak için kendimi zor tuttum.
–Sen de Batı özentisiyle kavrulan bir şıllıksın – deyip ayağa kalktım. – Burada biraz daha kalırsam cinayet işlerim. – Lena da kalkıp kolumu tuttu.
–Bir yere gidemezsin gece yarısını geçti, sarhoş sarhoş bir yerde oturur uyuklarsın hava sıfırın altında on, on beş derece. Hadi sakinleş, bu konuyu da kapatalım...

Artık orada kalmamaya kararlıydım. Deri kabanımı giyip koridora çıktım. Lena arkamdan bağırsa da dinlemedim.

Hayatında Türk Görmeyen Kadın

Caddeye çıktığımda bana pek soğuk gelmemişti. Saat 02'ye geliyordu ve metro çoktan kapanmıştı. Taksiye binersem gece tarifesiyle en az yedi sekiz ruble yazacaktı. Belki de o kadar param yoktu. Bomboş caddede bir süre yürüdüm, bir taksici kaldırıma yanaşıp sordu:

–Nereye genç adam? – diye sordu. Cevap vermedim, üsteledi.
–İçkilisin, bir yerde sızar donarsın, hadi bin...
–Param yok! – diye kestirip attım.
–Olsun vardığımız yerde ödersin.
–Orada da param yok – diye inat ettim.
–O halde parayı boş ver, bin.
–Rahat bırak yoldaş! Zorla mı bindireceksin? – diye öfkeyle bağır-

dım. Adam kızdı.
–Donarsan yarın bu semtin tüm taksicilerinin sülalesine okurlar...

Cevap vermedim, ondan kurtulmak için bir ara sokağa saptım. Taksici arkamdan küfür edip gaza bastı. Oysa içimden bir ses "bin ulan, bu inat niye" diyordu ama... Böylece gelen giden taksiciler takılmasın diye ana caddeye paralel küçük bir sokakta yürümeye devam ettim. Nerden baksam 10 km. yürümem lazımdı. Yollar karla kaplı olduğu için hızlı gidemiyordum. Bu da en iyi ihtimalle iki saat yol demek. Yirmi dakika kadar yürümüştüm ki, sinirlerim biraz yatışmış biraz kendime gelmiştim. Ara sokakta yolu şaşırmamak için tekrar ana caddeye çıktım. Bir dakika geçmedi ki, arkamdan bir troleybüsün geldiğini fark ettim. Elimi kaldırdım, durdu, kapıyı açıp:

–Nereye? – diye sordu.
–VDNH (Tarım Ürünleri Fuarı) – dedim.
–Bin. Ama ben garaja gidiyorum, sizi Riga Tren İstasyonu'nun yakınında indiririm.
–Tamam, sürücü yoldaş – dedim ve beş kopek atıp bilet almak istedim. Bilet makinesi boştu, sürücüye sordum. – Bilet yok mu?
–Gecenin bu saatinde bilete gerek yok. Zaten mesaide değilim...

Troleybüs garaja sapacağı yerde durdu, bana yolu tarif etti:

–Şimdi şu yöne gideceksiniz. Hızlı yürürseniz 20 dakika veya yarım saatte varırsınız. Ama yolda oturup dinleneyim demeyin sakın...
–Sağolun yoldaş, merak etmeyin.

Adamın işaret ettiği yönde yürüdüm. On dakika kadar yürümüştüm ki, karşıdan gelen bir adam beni durdurdu. Dikkatli bakınca şaşırdım. Troleybüs sürücüsüydü:

–Genç adam ters yöne gidiyorsunuz, ben size orayı işaret etmiştim.

–Ben de gösterdiğiniz yönde yürüyorum – dedim.
–Hayır, size tam tersini işaret etmiştim.

Dikkatli bakınca ters yönde gittiğimi ben de anladım. Yoksa adamla karşılaşmazdım. Teşekkür edip yola devam edecektim ki, adam şiveli konuştuğumu fark edince:

–Nerelisiniz? – diye sordu.
–Türkiye'den...
–Aman Allah! Bir Türk hem de sarışın. Bakınız yoldaş, evim buraya çok yakın, beş dakika yürüme mesafesinde. Bugün misafirim olun. Karım hayatında Türk görmedi. Sizinle tanışırsa nasıl sevinir, tasavvur edemezsiniz. Haydi, kırmayın beni lütfen.

Adam öyle rica etti ki, reddedersem ayıp olur diye düşünerek davetini kabul ettim. Eve vardığımızda tahminen saat 04'e yaklaşıyordu. Kapıyı açtı, karısını uyandırdı.

–Sveta! Misafir getirdim bak. Tahmin et bu yoldaş nereli? – Kadıncağız uykulu bir şekilde esneyerek:
–Estonyalı – dedi.
–Bilemedin. Ama uğraşma tahmin edemezsin. Bu yoldaş Türk!

Kadıncağız birden kendine geldi ve çığlık atar gibi bağırdı:

–Ay inanamıyorum! – Sonra bana döndü – Çok memnun oldum. Kusura bakmayın sizi gerektiği gibi karşılayamadık. Ah Saşa! Haber verseydin bari...
–Ben de biraz önce tanıştım – dedi Aleksandr. – Sveta hemen bir şeyler hazırla misafirimiz aç olabilir. Çabuk çabuk çabuk...

Evde bir koşuşturma başladı. On dakika sonra sofra hazır oldu. Bir votka şişesi açıldı, bardaklar tokuşturuldu. 'Hoş geldiniz' niyetine içtik meze almadan. Bu arada kısa bir tanışma merasimi oldu. Yönetmen adayı olduğumu öğrenince saygıları bir kat daha arttı.

Nihayet sofraya kurulduk. Sofrada Rus salatası, jambon, peynir, füme

salam, havyar ve birkaç çeşit turşu... Kadın yemiyor, tereyağı sürdüğü ekmek dilimlerine kalın bir havyar tabakası sürüp bana uzatıyordu. Sanki yıllardır görmediği kardeşi evine gelmiş gibi...

Beş Mermi

Bir iki kadeh yuvarladıktan sonra Aleksandr'la Sveta'nın arkasındaki cam büfede yan yana dizilen beş adet tüfek mermisi dikkatimi çekmişti. Gözlerimi onlardan alamıyordum, merakımı yenemeyip sordum:

–Lütfen beni bağışlayın ama bu büfedeki mermiler neyin nesi?
–Bunların çok ilginç bir öyküsü var, tam bir film sahnesi gibi – dedi Sveta ve Aleksandr'a döndü. – Saşa anlatsana belki dostumuz ondan film yapar.
–Dur Sveta, anlatırım anlatmasına ama film ciddi bir iş... Biz buna karar veremeyiz.
–Sen anlat, film olup olmayacağına dostumuz karar verir.

Aleksandr bardakları doldurdu "güzel anılara" diye kadeh tokuşturup içtikten sonra beş merminin hikayesini anlatmaya başladı.

–Troleybüsten önce iki – üç yıl kadar TIR kullandım. Sibirya'nın en ücra yerlerine gittim. TIR sürücülüğü çok zor olduğu için maaşı çok iyidir, şimdikinin üç katı kadar neredeyse. Aslında maaştan çok işin seyahat yönü beni cezbetmişti. Neyse... Günün birinde Kuzey Sibirya'dan geliyordum. Kışın yollar karla kapalı olduğu için donmuş nehirlerin üzerinde yol alırız.
–İyi de buz kırılmaz mı, yani bir TIR'ı taşıyacak kadar sağlam mı? – diye sordum.
–Tabii ki kırılmaz dedi, kendinden emin bir tonla cevap verdi Aleksandr. – Eksi elli derecede nehir yüzeyi beton gibi oluyor. Buzun kalınlığı bir - iki metreyi buluyor. Küçük bir yolcu uçağı rahatlıkla nehir yüzeyine iniş yapabilir. Nehrin genişliğinin yüz metreden fazla olduğunu düşünün. İstediğin kadar hız yapabiliyorsun. O sırada tek başıma Moskova'ya dönüyordum. Saatlerce yol aldım, yol boyunca bir canlıya rastlamadım. Çok yorulmuş, uykum gelmişti. Durdum, kamyonu bir kenara çekip sürücü koltuğunun arkasındaki yatağa uzandım. Kaç şaat uyuduğumu bil-

miyorum. Uyandığımda güneş açmıştı ve her taraf bembeyazdı. Doğrulduğumda etrafımda inanılmayacak güzellikte bir manzara vardı. Kamyonun etrafını Ren geyiği sürüsü sarmıştı. Bir düşünün yüzlerce Ren geyiği...

–Fotoğraf makinen olacaktı da çekecektin – diye müdahale ettim.

–Ne gezer! Ama "bu geyiklerden payımı almadan gidersem enayilik ederim" diye düşünüp demir levyeyi koltuğun altından aldım. Gürültü yapmamaya çalışarak kapıyı açtım ve geniş basamakta sessizce kocaman boynuzlu bir geyiğe yaklaştım. Demir levyeyi yavaşça kaldırıp gücüm elverdiğince tam alnına indirdim. Geyik bir metreden fazla sıçrayıp boğuk bir sesle böğürdü kaçtı. Şaşırdım. Bana göre o levyeyle bir file vursaydım onu devirirdim. Herhalde ıskaladım diye aklımdan geçirip geviş getiren başka birine yaklaştım ve aynı şekilde tüm gücümle levyeyi alnına indirdim. İkinci geyik de öteki gibi böğürerek kaçmasın mı? Demek ki bunların kafaları çok kalın, levye tesir etmiyor, diye düşündüm ve bu kez yavru bir geyiği gözüme kestirdim. Geyikleri ürkütmemeye çalışarak yaklaştım, levyeyi kaldırdım ve yavru geyiğin kafasına indireceğim sırada, uzaktan bir Çukçe'nin[22] çağıra bağıra bana doğru koştuğunu gördüm. Levye elimde öylece kalakaldım. Çukçe'nin ses tonundan bana ana avrat küfrettiğini anlamak zor değildi. Kovboy filmlerinden tanıdığımız Winchester tüfeği bana doğrultarak yaklaştı. Tek kelimesini bile anlamadığım kendi dilinde saydırdıktan sonra bana bir şey vermek için elini uzattı. İstem dışı bir hareketle aldım, baktım. Beş tane mermi... Adam gitmemi işaret ederek yanımdan uzaklaştı. Hiçbir şey anlamamıştım. Kahvaltı etmeden yola koyuldum. Eve vardığımda yaşadığım enteresan olayı anlattım ve Çukçe'nin mermilerini Sveta'ya verdim. – Aleksandr Svetlana'ya dönüp – Sveta bundan sonrasını sen anlat dedi. Svetlana gülerek devamını anlattı.

–Sence bu mermileri niye bana verdi? diye sordu. Ben de mermilere şöyle bir baktım, her birinin kenarında mermi vurulmuş gibi bir iz fark ettim. Ah Saşa sen koca bir aptalsın dedim. Bu adam sana beş kez ateş etmiş fakat mermiler ateş almamış. O Çukçe

[22] Çukçe: Sibirya'nın Kuzey Buz Denizine yakın bölgelerde, Kamçatka ve Çukçe yarımadalarında yaşayan bir halk. Türkiye'de "Eskimo" olarak bilinirler. Amerikalı yönetmen Robert J. Flaherty'nin "Kuzeyli Nanuk" adlı belgeselinde anlattığı halk...

sana "Bak ömrün varmış, al bu mermileri git" demiş, Baksana, her bir merminin arkasında vurulmuş gibi bir iz var, dedim. Sonra gördüğün gibi onları hatıra diye büfeye koyduk...

Gerçekten de bu hikaye çok hoşuma gitmişti. Konuşa konuşa votka şişesi bitmiş gün ağarmıştı. İzin alıp öğrenci yurduna dönmek istedim. İzin vermediler. Sveta'nın temiz bir çarşaf serdiği divana uzandım, hemen uyudum. Uyandığımda öğle olmuştu. Sveta kahvaltıyı hazırlamıştı bile. Fakat votkadan midem kabarmış başım ağrıyordu. Aleksandr bana bir rom bardağı votka doldurup aç karna içmemi söyledi. İçer içmez tiksinti de baş ağrısı da bıçakla kesilir gibi kesildi. Kahvaltı yaptıktan sonra Svetlana birbirinden lezzetli el yapımı konserve kavanozunu bir çantaya doldurdu ve Aleksandr ile beni yurda kadar getirdiler. Onlara çay ikram ettikten sonra gittiler. Uzun süre arada bir beni ziyaret edip Sveta'nın hazırladığı reçel, turşu vs. dolu kavanozlar getirdiler...

Beş Günlük Kreş

Yusuf on aylık olmuş, artık ayakta durabiliyor ve bir yerlere tutunarak adım atmayı öğreniyordu. Emel yüksek lisans teziyle uğraştığından Yusuf'u beş günlük bir kreşe bırakmıştık. Yani Pazartesi sabah kreşe götürüyor, Cuma akşamı alıyorduk. Emel de pazartesi okuluna gidiyor, Cuma gününe kadar orada kalıyordu. Cuma akşamı okulundan kim erken gelirse kreşten Yusuf'u almaya o gidiyordu.

Cumalardan birinde Emel erken gelmiş ve Yusuf'u almaya kreşe gitmişti. Ben de o gün biraz erken gelmiş ve Emel'den habersiz kreşin yolunu tutmuştum. Sıcaklık eksi on, on beş derece civarındaydı ve tipi vardı. Bizim yurdun önünden geçtikten hemen hemen yüz metre sonra karla kaplı caddede Emel'in yaklaştığını gördüm. Arkasında boş bir kızak çekiyordu.

Kışın karlı yolda tekerlekli araba zor yürüdüğünden Yusuf'u kızağa bindirerek öyle getiriyorduk. Kızağın boş olduğuna anlam verememiştim:

–Yusuf nerede? – diye sordum. Emel "benle dalga mı geçiyorsun" der gibi bana ters ters baktı.

–Gerçekten Yusuf nerede, yoksa henüz kreşe gitmedin mi? – diye üsteleyince arkasına bakmakla çığlık atması bir oldu. Hiçbir şey demeden çığlık çığlığa gerisin geri koşmaya başladı, arkasında boş kızağı sürükleyerek.

Ne olduğunu anlayamamıştım ama çok da korkmuştum. Peşinden koştum. Ne sorsam cevap alamıyordum veya ağlayarak cevap verdiği için bir şey anlayamıyordum. Ihlamur ağaçlarıyla dolu parktan kestirme geçtiğimiz zaman, kreş bizim yurda bir kilometre kadar uzaklıktaydı. Kızak izlerini takip ederek koşmaya başladı. Kreşe iki yüz metre kala kaldırımın dibinde karlara gömülmüş sırtüstü yatan Yusuf'u gördük. Hiç sesini çıkarmıyordu. Sarıldığı kalın çocuk paltosuyla kıpırdayamıyordu da. Biraz geç kalsak karlarla örtülecek ve onu belki bulamayacaktık. Allahtan o sırada kar temizleme makineleri de geçmemişti. Korkuyla Yusuf'a eğildim. Hayatımda gördüğüm en tatlı gülümsemeyle bana gülümsedi. Hiçbir şey umurunda değildi ve keyfi yerindeydi. Emel'in ağlaması daha bir coşmuştu. Onu zar zor yatıştırabildim. Doğduğu gün gördüğüm rüyayı hatırladım. Babam bana gelmiş ve yanımda kalmak istemişti. "Merak etme, sana asla zorluk çıkarmam" diyen sesini işitir gibi olmuştum.

Psikiyatri Heyeti

Aradan bir hafta yerine birkaç hafta geçmişti ama ben Psikiyatri Enstitüsü'ne gitmeyi unutmuştum. Günün birinde bir ambulans gönderip konsültasyon için okuldan beni aldılar. Ne kadar itiraz etsem de yaramadı. "Bizimle gelmezsen polisle gelmek zorunda kalırsın" dediler, çaresiz gittim. Varır varmaz daha önce beni muayene eden Tatyana Nikolayevna'ya götürdüler. Tatyana beni çok iyi karşıladı, samimi bir hava içinde hal hatır sordu.

–İzninizle, bir dakika sizi yalnız bırakacağım – dedi gitti.

Küçük masa üzerinde duran bir dergiyi karıştırmaya başlamıştım ki Tatyana geri geldi.

–Enstitümüzün değerli iki hocası sizinle tanışmak istiyorlar, benimle gelin lütfen – dedi. Kalktım onu takip ettim.
–Reenkarnasyon meselesi anladığım kadarıyla değil mi, doktor? – diye sordum.
–Merak etmeyin, anlattıklarınız onlara çok ilginç geldi. Size birkaç soru soracaklar sadece...

Koridordan geçip toplantı odası gibi bir odaya geldik. Biri elli yaşlarında, diğeri epey daha genç iki psikiyatrist vardı. İçeri girince ikisi de ayağa kalkıp benimle el sıkıştılar sonra masanın etrafında duran sandalyelerden birini işaret ederek:

–Şöyle oturun lütfen – dedi yaşlı olanı. Oturdum. Onlar da oturdular.
–Dostumuz Türkiye vatandaşı, VGİK öğrencisi. Çok ilginç bir insan – diye beni hocalara tanıttı Tatyana.
–Memnun oldum. Benim adım İgor Mihayloviç bu da meslektaşım Gennadi Borisoviç[23] – diye kendini tanıttı, biraz yaşlıca olanı.
–Memnun oldum – dedim ben de. İgor Mihayloviç neşeli bir şekilde gülerek:
–Bir öğrenci arkadaşınızın kafasını ısırmışsınız.
–Evet. Bunun psikolojide karşılığı nedir, bilmiyorum ama maalesef öyle...
–Merak etmeyin, insani bir davranış sonunda ve bizim bunu pek önemsediğimiz söylenemez. Sizinle başka bir konuda sohbet etmek istiyoruz.
–Reenkarnasyon – diye mırıldandım ben de.
–Aynen öyle – dedi İgor Mihayloviç. – Şimdi olayı bütün ayrıntılarıyla anlatmanızı rica ediyoruz.

Olayı hatırladığım kadarıyla ve çok sade bir şekilde anlatmaya çalıştım. Üç doktor da beni büyük bir dikkatle dinlediler. Anlatırken bazı notlar aldıkları da oluyordu. Sözlerimi bitirdiğimde kısa bir suskunluk oldu. İgor Mihayloviç derin bir nefes alıp ilk tepkisini verdi.

[23] Ne yazık ki, hocaların ikisinin de adlarını artık hatırlamıyorum. Olayı rahat anlatabilmek için, hayali olarak birine İgor Mihayloviç, diğerine ise Gennadi Borisoviç adını veriyorum.

–Çok enteresan – dedi ve arkadaşlarıyla bakıştıktan sonra gözlerimin içine bakarak sordu. – Pekâlâ, küçükken böyle bir kazayı başka bir yerden işitip kendinize mal etmiş olabilir misiniz?
–Bunu nasıl bilebilirim ki, İgor Mihayloviç. Başka birinden işitip kendime mal ettiğimi bilseydim, yalan söylediğimi de bilirdim. Mutlaka birilerine veya en azından kendi kendime bunun böyle olmadığını itiraf ederdim. İnsan kendi kendine yalan söyleyebilir mi?
–İnsan kendi kendine yalan söylemez elbette. Ayrıca, yalan söylediğinize dair bir iddiamız yok kesinlikle. Fakat bu olay bilinçaltınıza öyle işlemiş olabilir ki bundan kuşku bile duymayabilirsiniz.
–Öyleyse bu hikayeyi bilinçaltına işleyecek başka birine ihtiyaç var...
–Herhalde... Diyelim ki, küçük yaştayken bir büyüğünüz... Babanız, amcanız vs. herhangi bir amaçla böyle bir olay yaşadığınıza inandırıp sizin aracılığınızla yaymak istemiş olamaz mı?

Bir an ne cevap vereceğimi bilemedim. Çünkü çocukluğumun geçtiği yörede bu türden spekülasyonların yapıldığını ben de biliyorum. Çok nadir olsa da belirli bir çıkar için reenkarnasyon iddialarında bulunanlar vardı. Bazen hiçbir maddi çıkar gözetmeden bu türden iddialar ortaya atanlar da vardı.

Mesela amcamın oğlu futbol oynarken dizine bir darbe alıyor. Uzun süre doktora götürmüyorlar. Dizi şişiyor, kangren oluyor ve bir ay sonra on altı yaşında ölüyor. Bu sıralarda komşu mahallede doğum yapmak üzere olan bir kadın vardı. Amcamın hanımı hamile kadını yakından tanıyordu. Ve kadın kuzenimin ölümünün ikinci veya üçüncü gününde doğurdu. Gencecik oğlunu kaybeden amcamın hanımının ne kadar perişan olduğunu tahmin etmek zor değil. Henüz insanlar başsağlığına gelmeye devam ederken amcamın hanımı "çok şükür, oğlum tekrar dünyaya geldi" demeye başladı. Meğer hamile kadının erkek doğurduğunu işitince kaybettiği gencecik oğlu o gün rüyasına girmiş ve "hiç üzülme anne, ben tekrar dünyaya geldim, filanca kadın beni doğurdu" demiş. Böylece yeni doğan çocuğa ardı arkası kesilmeyen ziyaretler başladı, ona hediyeler götürüldü. Aylar, hatta yıllar boyunca, onun futbol oynarken dizinden yaralanan ve kangren olup ölen genç olduğu konuşuldu. Ve çocuk konuş-

maya başlayınca, bebekken başucunda ne söylendiyse onları anlatmaya, çocukluk arkadaşlarını ve akrabalarını tanımaya başladı.

Ölen kuzenimden iki yaş büyüktüm. Neredeyse her günümüz beraber geçmişti. Fakat reenkarne olan çocuk büyürken ben Suriye'ye gitmiştim ve kimse ona benden söz etmemişti. Tatile geldiğimde olayı işittim ve çocuğu ziyaret ettim. Beni tanımadı ve benim hakkımda tek kelime bilmiyordu. Bütün akraba ve arkadaşlarını, hatta avlularındaki benekli ineği tanıyan ve hatırlayan çocuk, en yakını olan beni tanıyamamıştı. Çünkü kimse benden bahsetmemişti. Kimse onun bilincine beni işlememişti. Artık kuşkum yoktu, bu bir reenkarnasyon değildi, bir dolduruştu. Bilinçaltına işlemekti. Amcamın hanımı da suçsuzdu. Acısını hafifletmek için böyle bir rüya görmüş ve "çocuğum tekrar dünyaya geldi" diyerek kendini avutmuştu...

Bu olayı anlattıktan sonra üç doktor gülümsemelerle birbiriyle bakıştılar. İgor Mihayloviç sanki son anlattıklarımdan memnun olmuştu:

–İtiraf ederim ki, sizin yöreniz çok enteresan bir yer, insanları da çok renkli... Marquez'in kahramanları gibi insanlar. Lütfen alınmayın, bunu olumlu anlamda söylüyorum – dedi İgor Mihayloviç.
–Olumlu anlamda söylediğinizin farkındayım İgor Mihayloviç. Güzel benzetmeniz için memleketimin insanları adına teşekkür ederim. Peki, size bir şey sormama izin verir misiniz?
–Elbette, buyurun.
–Reenkarnasyon ile ilgili daha önce hiçbir şey işitmediniz mi? Sizce bu psikolojik bir durum mu? Yani daha açık ifade edersek bir hastalık mı?
–Reenkarnasyon hakkında tabii ki, bir sürü şey işittim. Bu bir hastalık olabilir de olmayabilir de... Biraz önce kuzeninizle ilgili anlattığınız çok enteresan, aynı zamanda olayı bilimsel bir yaklaşımla yorumladığınızı söyleyebilirim – dedi İgor Mihayloviç ve gözlerini bana dikti. – Biliyor musunuz? Reenkarnasyon olgusunu reddetmek onu kabul etmek kadar zor bir durum... Bu konuda bilim adamları bölünmüş durumdalar. Tabii ki bilim henüz her şeyi aydınlatmış değil...

Adam Öldürmeyi Düşündünüz mü?

İgor Mihayloviç'in sözlerinden sonra kısa bir sessizlik oldu. Bu arada

Gennadi Borisoviç izin almak ister gibi İgor Mihayloviç'e baktıktan sonra:

–Tatyana Nikolayevna, sinirlenince kafanızı bir yerlere çarptığınızı söyledi. Bundan bize bahseder misiniz?
–Evet, bu konuda kendimden şikâyetçiyim.
–Çok şiddetli mi vuruyorsunuz?
–Bazen kendimi bayıltacak kadar.
–Bakın, bu çok tehlikeli – dedi birden İgor Mihayloviç. – Beyin kanamasından ölebilir, daha kötüsü felç kalabilir veya...
–Kendinizi kontrol edemiyor musunuz sinirlenince? – diye sordu Gennadi.
–Demek kontrol edemiyorum. Daha doğrusu şöyle: Beni sinir eden neyse onu yok etmek istiyorum ve bir an durup onu yok etmemek, eğer bu bir insansa onu öldürmemek için kafamı duvara çarpıyorum veya herhangi bir cisimle vuruyorum. Kendimden geçmezsem sersemliyorum ve beş dakika sonra çok rahatlıyorum. Tabii başım biraz ağrıyor ama gelen ferahlığın yanında baş ağrısı bir şey değil...

Bunları söylemem ağır gelmişti. Önce bakıştılar sonra Gennadi, İgor Mihayloviç'in kulağına bir şeyler fısıldadı.

–Yani kafanıza vurmasanız birini öldürebilir misiniz? Yahut şöyle soralım: Hiç adam öldürmeyi düşündünüz mü? – diye sordu İgor Mihayloviç.
–Asla – dedim kendimden emin bir şekilde. – İnsan değil, herhangi bir canlının öldürülmesine bile karşıyım.
–Eminim. Hepimiz karşıyız... Karşı olmak ve öldürmeyi düşünmek farklı şeyler. Neyse, sizi anladım. Peki, rüyanızda öldürdüğünüz oldu mu?
–Çok – diye cevap verdim ve gülümsedim.
–Bu iyi... Bu çok çok iyi – dedi İgor Mihayloviç.
–Söyler misiniz – diye söze başladı Gennadi. – Kafanıza vurduğunuz zaman rastgele mi vuruyorsunuz, yoksa belirli bir yere mi?
–Bilmiyorum. Hiç dikkat etmedim.
–Düşünün, hatırlamaya çalışın – dedi Gennadi. Biraz düşündüm.
– Evet, herhalde şuraya ve şuraya vuruyorum daha çok – dedim elimle sağ şakağımın üstünü ve kafamın arkasını işaret ederek.

Gennadi, İgor Mihayloviç'e dönerek kısık bir sesle:
–Kaza esnasında öldürücü darbeleri oradan alınış olabilir mi? – diye sordu.
–Hangi kaza? Ha, reenkarnasyon öncesi demek istiyorsunuz... Ben öyle olduğunu düşünmüyorum – dedi ve bana döndü. – Bakın kafanızı vurmamaya çalışın veya sert bir cisim kullanmayın en azından. Hatta bu gibi durumlarda kendinize hâkim olun ve birkaç kez derin nefes alın bu sizi rahatlatacaktır. Sinirlendiğinizde sözlerimi hatırlayın ve derin nefes alın, anlaştık mı?
–Anlaştık. Söylediğinizi yapmaya gayret edeceğim.
–Mükemmel. O halde bu kadar. Size ilaç yazmayı düşünmüyoruz. İyi beslenin bol vitaminli şeyler alın, çay ve kahveyi azaltın, daha çok ıhlamur için. Spor yapın, temiz hava alın. Bir de... Canınız sıkıldığı zaman elli gram konyak alabilirsiniz...

İgor Mihayloviç ayağa kalkıp elini uzattı.

–Görüşmek üzere, diyelim. Kendinizi kötü hissederseniz bize gelin, çekinmeyin.
–Teşekkür ederim İgor Mihayloviç. Görüşmek üzere – dedim ve oradan ayrıldım.

Ertesi gün okula gelir gelmez beni hemen Yabancı Öğrencilerden Sorumlu Dekanlık'a çağırdılar. Memnun olmadığım, canımı sıkan bir şey varsa veya olursa, hemen onlara bildirmemi istediler. Ayrıca öğrenci yurdunda rahatsız olduğum komşum varsa onu başka bir kata taşıyabileceklerini söylediler.

Daha sonra öğrendiğim kadarıyla doktorlar okula bir rapor göndermişler. Raporda beni rahatsız edecek her şeyin bertaraf edilmesi ve bana mümkün mertebe nazik davranılması tavsiye ediliyordu...

Bahit

On üçüncü katta Yüksek Senaryo Kursları'nda öğrenim gören bir arkadaşa uğramıştım. Gafil avlanmamak için seneye çekeceğim kısa film için senaryo hazırlamaya çalışıyordum. Öyle ki geç saatlere kadar çalışıp kafa patlattık. İkimiz de çok yorulmuştuk. Saat 02'ye doğru odama inmek için

arkadaştan izin isteyip iyi geceler diledim. Koridora çıktım, merdivenlere doğru birkaç adım atmıştım ki, fakültemizde benden bir üst sınıfta okuyan Bahit[24] isimli Kazakistanlı öğrencinin karşıdan geldiğini gördüm. O kadar içmişti ki, yirmi metreden votka kokuyordu. Bir de Orta Asyalı kardeşlerimizin sarhoş olduklarında çok saldırgan olduklarını bildiğimden, ona bulaşmamak için koridorda neredeyse duvara sürtünerek yürüdüm.

İçime doğmuştu sanki. Bahit yanıma varınca ani bir hareketle o sıralar epey uzun olan sakalımdan yakalayıverdi. Sakin olmaya çalışarak:

–Bırak sakalımı Bahit – dedim.
–Sen orospu Türk, benim kız arkadaşımı beceriyorsun. Bir daha ona yaklaşırsan seni öldürürüm – diye bağırdı.
–Saçmalama Bahit, kız arkadaşını tanımıyorum bile. Lütfen bırak da dost kalalım.

Bahit sakalımı bırakmıyor. Üstelik parmaklarını öyle bir geçirmiş ki, sakalı kurtarmak mümkün değil. Yerinde durup çekmese sorun değil. İster istemez böğrüne yumruk attım, hem de olanca gücümle. Herif gıdıklanmış gibi gülmeye başladı.

–Yumruk mu atıyorsun? At hadi, bir daha at! – diye benimle alay etti.

Bir daha, bir daha yumrukladım, ne çare. O sırada hatırlar gibi oldum. Bahit ağır sıklet boksörüydü. Herif sakalımı kavradığı elini indirerek yürümeye başladı. Arkasından iki büklüm sürüklendim. Sakalımı kurtarmak için bir iki kez kafamı silkelediysem de işe yaramadı.

–Bahit, bırak diyorum. Kız arkadaşını cidden tanımıyorum – diye ikna etmeye çalıştım ama duvara konuşsam daha iyi. – Bak benden güçlüsün ama er veya geç sakalımı bırakacaksın ve o zaman öleceksin. Hiç kurtuluşun yok! İstersen hiç bırakma – deyip kadere boyun eğdim.

[24] Bahit, Arapça 'baht' kelimesinin Rusça söyleniş biçimidir.

Bahit hiç tınmamaya başladı. Arkasından kuzu sürükler gibi beni sürüklemeye devam etti. Merdiven sahanlığına geldik bir kat yukarı çıktık, birkaç kat aşağı indik sonra bir koridora girip yürüdük. Bense hâlâ iki büklüm, takıla tökezleye Bahit'in arkasından sürükleniyor ve sesimi çıkarmıyordum. Neden mi? Çünkü Bahit'i öldürmeye karar vermiştim. Oysa iki hafta önce Psikiyatri Enstitüsü'nde İgor Mihayloviç'e "asla adam öldürmeyi düşünmedim" demiştim. Ama o zamana kadar kimse sakalımdan kavrayıp beni yüzlerce metre sürüklememişti.

Koridorda yürürken birilerinin yanımızdan geçtiğini ve her şey olağanmış gibi hiç ses çıkarmadıklarını fark etmiştim. Bir de baktım ki, bizim kata gelmişiz ve tam odamın önünden geçiyoruz. Nasıl oldu bilmiyorum ama elimi uzatıp odamın kapısını açabildim. Aralanan kapıdan girişin duvarına dayalı küçük buzdolabının üzerindeki bıçak gözüme ilişti. Can havliyle bıçağı kaptım. Her şey bir iki saniyede oluverdi. Şu ana kadar istifini bozmadan beni sürükleyen Bahit bıçağı görür görmez beni bırakıp merdivenlere doğru koşmaya başladı. Deyyusun sarhoşluğu bir anda gidivermişti sanki. Tazı gibi koşuyordu ama nafile. O boksör ise ben de yılların koşucusuydum. Şimşek hızıyla peşine düştüm.

Nihayet on birinci katın merdiven sahanlığında Bahit tökezleyip düştü. Doğrulmaya çalıştıysa da artık ona yetişmiştim. Dolayısıyla yüzü bana dönük kıç üstü oturarak teslim olur gibi ellerini havaya kaldırdı. Ben de pala yavrusu bıçağın sapını iki elimle kavrayıp başımın üstüne kaldırdım ve "Ya Hıdır Ebul-Abbas" diye bağırıp olanca gücümle Bahit'in kafasına indirdim. Bıçak kafatasına saplandı kaldı. O anda başımdan bir kova soğuk su dökülmüş gibi yerimde dondum. Birden, bir zamanlar babamın anlattıklarını hatırladım.

Kan görmeye alışmamış insan birini vurduğu zaman korkudan kilitlenip kalırmış. Bu durumda parmağını vurduğu adamın kanına banıp yalarsa bütün heyecanı gidermiş. Aynen uyguladım. Küçük parmağımı alnının üzerine akan kana hafifçe banıp yaladım. Gerçekten de üzerimden bir yük inmiş gibi rahatladım. Deyyusun öldüğünden kuşkum kalmamıştı. Artık bıçağı alıp yok etmeliydim. Herifin omzuna basarak bıçağı ancak alabildim. Bir de yalınayak olduğumu fark ettim. O hızla koşarken terlik-

lerim ayağımdan fırlamıştı. Bir tekini dokuzuncu katın merdivenlerinde, diğerini bizim katın koridorunda buldum.

Kanlı bıçakla gelip kapıyı açar açmaz Emel'i karşımda buldum. Beni kanlı bıçakla görünce bir çığlık attı. Susması için kafasının üzerinde bıçağı sallayınca sesini kesti. Hemen banyoya girip bıçakla birlikte ellerimi yıkadım. Bıçağı ne yapsam boşuna diye düşünerek yerine koydum. Bu sırada fırlamış gözleriyle beni izleyen Emel nihayet konuşmayı başardı:

-Ne oldu? – diye sordu ağlamaklı, boğuk bir sesle.
-Birini öldürdüm – dedim soğukkanlılıkla. – Git yat, hadi...

Ben de çek yatımı açıp çarşafımı sermiştim ki, yurt kapısının önünden bağırtılar işittim ve pencereyi açıp aşağıya göz attım. Kazakistanlı öğrenciler ağız dolusu bana küfrediyorlar. Bir iki bina öteden ambulans sesleri geliyordu.

-Türk! Aşağıya in! Türk seni öldüreceğiz!

Bense tam sakinleşmişken tekrar kan tepeme sıçradı. Çalışma masamın altında birer litrelik iki üç şişe Sovyet şampanyası vardı. Birini alıp sekizinci kattan kazak öğrencilerinin üzerine fırlattım. Kaçıştılar. Şişe bir bomba gibi patladı. Yurttaki öğrencilerin tamamı uyanmış pencerelerden dışarıya kafalarını uzatıp ne olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Bu sırada iki tane ambulans bizim binanın önünde durdu. Ben de ikinci şampanyayı Kazakistanlı öğrencilere fırlatmış yine tutturamamıştım. Ee artık geç olmuştu. Pencereyi kapattım yattım.

Galiba Birini Öldürdüm

Geç yattığım halde o sabah çok erken uyandım. Kahvaltı yapıp okulun yolunu tuttum. Okula vardığımda henüz çok az öğrenci gelmişti. Kimseye takılmadan dekan yardımcıları odasının kapısını çaldım. Ustalarımızın asistanı ve dekan yardımcısı olan Georgi İgeroviç Sklyanski içerden seslendi:

–Girin – kapıyı açtım girdim. Beni görür görmez Sklyanski'nin yüz ifadesi değişti, dikkatlice yüzüme bakıp – ne oldu? – diye sordu.
–Galiba birini öldürdüm Georgi İgeroviç – dedim sakin ve üzgün bir tonla.
–Nasıl? – diye çığlık atar gibi yerinden fırladı Sklyanski.
–Bilmiyorum – dedim. Sklyanski bana bir sigara uzattı kendisi de bir sigara yaktı.
–Sakin ol, sakin ol... Otur anlat – dedi.

Oturdum. Olayı bütün ayrıntılarıyla olduğu gibi anlattım. Sklyanski derin iç çekti.

–Öldü mü peki?
–Bilmiyorum, galiba öldü – dedim.
–Galiba mı, öldü mü?

Cevap veremedim. Sklyanski telefona sarıldı, ustamız Naumov'u aradı.

–Vladimir Naumoviç, kusura bakmayın sizi erken saatte rahatsız ediyorum – dedi. Gürültü olmadığı için telefon ahizesinden gelen sesi rahatlıkla işitebiliyordum.
–Rica ederim, rahatsız etmediniz, buyurun – dedi Naumov.
–Nasıl anlatsam... Aslanyürek birini bıçakladı.
–Ne? Biri Aslanyürek'i mi bıçakladı?
–Hayır, Aslanyürek Talankin'in atölyesinden Kazakistanlı bir öğrenciyi bıçaklamış.
–Ha, o zaman zararı yok! Peki, durumu nasıl? Ağır mı? Öldü mü yoksa?
–İş bu ki bilemiyoruz, Vladimir Naumoviç.
–O halde hemen öğrenin ve polis veya savcı kim olursa olsun, ben gelmeden hiçbir şekilde Aslanyürek'le görüştürmeyin – dedi ve telefonu kapattı.

Sklyanski tekrar telefona sarıldı ve birkaç telefon sonra Bahit'in izini buldu. Bahit yoğun bakımdaymış ama paçayı yırtmış. Kafasına on yedi dikiş atılmış. Sklyanski kahve istedi. Kahvelerimizi içerken yabancı-

lardan sorumlu dekan Viktor Grigoryeviç Gluşçenko geldi. Sklyanski Naumov'un direktiflerini bildirdi. O da oturup kahve içti.

Çok geçmeden Naumov da geldi ve dekanlıkta bekleyen savcıyla görüştükten sonra olayı ikisine anlattım. Sözlerimi bitirdiğimde Naumov savcıyla garip bir şekilde bakışıp bir kahkaha patlattılar. ben de gülmemek için kendimi zor tuttum. Artık rahatlamıştım. Savcı gitti. Biz hiçbir şey olmamış gibi atölye dersine başladık. Bundan bir iki hafta sonra Bahit'in hastaneden çıkıp Kazakistan'a gittiğini öğrendim. Okul idaresi onu da sorgulamış ve sakalımdan sürükleyerek bana yaptığı işkence karşısında (ve de Psikiyatri Enstitüsü'nden gelen raporun da etkisiyle) beni suçsuz bulmuş ve Bahit'e bir yıl okuldan uzaklaştırma cezası vermişlerdi. Bahit'i iki yıl sonra diplomasını savunurken görmüş ve çektiği filmi alkışlamıştım.

Tamamlamaya mı Geldin?

Bu olaydan takriben on beş yıl kadar sonra Sovyetler Birliği'nin artık dağılmış olduğu sıralarda, kamera satın almak için Ezel Akay'la Moskova'ya gitmiştik. Bir ara Ezel'e yıllarca yaşadığım öğrenci yurdunu ve odamı ziyaret etmek istediğimi söyledim. Çok iyi, gidelim dedi. Gittik. Yaşadığım odamın kapısını çaldım. Bir kız açtı ve kimi aradığımızı sordu.

–Ben yıllar önce bu odada yaşadım. Yıllarca kaldığım odamı ziyaret etmeme izin verir misiniz? – diye sordum.
–Tabii, buyurun lütfen – dedi kız nazik bir tonla.

Öğrenciliğimin son yıllarında pencere kenarındaki saksıda bir asma bitmişti. O asmaya gözüm gibi bakmış ve Moskova'dan ayrıldığımda asma odanın üçte birini kaplamıştı. İçeriye girer girmez asma ağacını sordum. Kız çığlık atar gibi bağırdı.

–Aman Allah! Sizi tanıdım. Siz okulu yakan Türk öğrencisiniz – dedi.
–Okul yaktığımı nerden biliyorsunuz?
–Okulda sizin maceralarınızı bilmeyen yok. İnanın sizi efsane gibi anlatırlar.

–Estağfurullah, okul yakma Teterin'in uydurması – diye kendimi savundum.
–Oturun lütfen size bir kahve hazırlayayım. Gerçi Türk kahvesi gibi olmaz ama... Ne de olsa ben Ermeni'yim. Babaannem çok iyi Türk kahvesi yapardı, ben ondan öğrendim. Oturun lütfen. Benim adım Anita – diye kendini tanıttı. Ben hem kendimi hem de Ezel'i tanıttıktan sonra tekrar asma ağacını sordum.
–Ah sormayın. İlk sene asma buradaydı ve odanın yarısını kaplamıştı. Sonra binada genel onarım yapılacağı söylendi. O yaz bina boşaltıldı, onarım yapıldı. Tekrar geldiğimde asma yoktu. İnanın bir yakınımı kaybetmiş gibi üzülmüştüm.
–Sağlık olsun – dedim.

Kahvelerimizi içip teşekkür ettik ve işimize dönmek üzere oradan ayrıldık. Asansör inerken altıncı katta durdu ve şişman bir adamla bir kadın asansöre binip selam verdiler. O sırada şişman adamla bir an göz göze geldim. İkimiz birden irkildik. Adam bana seslendi:

–Hayırdır, tamamlamaya mı geldin? – diye sordu.
–Ben canavara ikinci kez kılıç sallamam[25] ama sakalıma dokunursan hiç tereddüt etmeyeceğimi de bil – dedim.

Bahit yanındaki kadına dönüp kılıçla birisinin kafasını keser gibi jest yaparak:

–Nataşa, o adam bu işte – dedi.
–Ayyy! Çok memnun oldum – dedi Nataşa ve bana sarılıp yanaklarımdan öptü. – Bahit onu nasıl kestiğinizi ne zaman anlatsa, gülmekten kırılıyorum.

Nihayet Bahit'le sarıldık, öpüştük. Ezel'e daha önce olayı anlatmış olduğum için o da vaziyeti anlamış ve çok keyiflenmişti. Sokağa çıktığımız zaman Bahit kolumdan tutup:

[25] Masallarda canavara kılıçla bir kez vurulur, canavar yaralansa da yine ölürmüş. Canavara ikinci bir darbe onu diriltirmiş. Bu yüzden ilk darbeden sonra canavar "beni yaralı bırakma, tamamla" diye yalvarırmış.

–Bak ihtiyar, mırın kırın yok bu akşam yemeğe davetlimsiniz – dedi.
–Arkadaşa sormam gerek – dedim.
–Sor ama sorarken olumsuz cevapları sevmediğimi de söyle.

Ezel'e yemek davetini ve olumsuz cevap meselesini açıkladım.

–Mücevher topluyor olsam bırakır böyle bir daveti kaçırmam – dedi Ezel.

Akşam 716 metre yüksekliğinde olan Ostankino Kulesi'nde dönen restoranda buluştuk. Unutulmaz bir akşamdı. Votka içip öğrencilik yıllarını anarak, kahkahalar atarak yemek yedik. Bahit mezun olduktan epey sonra Nataşa ile evlenip Moskova'ya yerleşmiş. Şimdi epey aranan bir reklam yönetmeniymiş vs. Dört yüz metre yükseklikte saatte bir tur dönen restoran üç tur döndükten sonra vedalaşıp ayrıldık...

Özbek Öğrencinin Doğum Günü

Bu sene başımın en çok belaya girdiği bir seneydi. Üstelik bela çoğunlukla Orta Asya'dan gelmişti.

Meşhur Sovyet Oyuncu Aleksey Batalov[26] tamamı Özbekistanlı öğrencilerden oluşan bir oyuncu atölyesi yönetiyordu. Özbek öğrenciler çok terbiyeli, yardımsever ve çalışkan insanlardı. Özellikle Batalov'un öğrencisi olmaları onları daha saygın yapıyordu. O sıralarda Özbek öğrencilerden birinin doğum günü vardı ve arkadaşları ona büyük bir kutlama yapmışlardı. Henüz akşamın ilk saatlerinde Özbekler'in yarısı kafayı bulmuştu. O akşam Hayk, Lev, Enver, Akil ve Andrey Pavloviç birlikte yemek hazırlamış, beni davet etmişlerdi. Yusuf'u kucağıma alıp üçüncü

[26] Aleksey Vladimiroviç Batalov: 1928 yılında Vladimir kentinde doğdu. En ünlü Sovyet oyuncularındandır. Sovyet Yönetmen Mihail Kalatozov'un 1957 yılında yönettiği ve 1958 yılında Cannes Film Festivalinde 'Altın Palmiye' alan "Turnalar Uçarken" filminde başrol oynamıştır. (Borodin) Batalov 1975 yılından beri VGİK'te oyuncu atölyesi yönetmekte ve 1979 yılında profesör unvanını almış olup uzun yıllar SSCB Sinemacılar Birliği sekreterliğini yapmıştır. 2007 yılında Rusya Sinema Sanatları Akademisi'nin Başkanı seçilmiştir. Kırka yakın filmde başrol oynamış olup bunun haricinde üç filmin yönetmenliğini, dört filmin de senaryosunu yazmıştır.

kata inmek için asansöre bindim. Asansörde bizim fakültenin beşinci sınıf öğrencisi Bulgar İvaylo ile karşılaşıp selamlaştık. İvaylo olağanüstü kibar bir şahsiyetti. Henüz bir kat inmiştik ki, asansör durdu ve her birinin elinde bir şişe şampanyayla kör kütük sarhoş iki Özbek öğrenci asansöre girdiler. Girer girmez de şampanya şişelerini tokuşturup nara atarak kafaya diktiler. Yusuf Özbek öğrencilerin darmadağınklığından ve atılan naralardan korkup ağlamaya başladı. Ben Yusuf'u sakinleştirirken Bulgar İvaylo Özbek öğrencileri uyarma ihtiyacını hissetti.

–Arkadaşlar çocuğu korkuttunuz, kendinize çeki düzen verin biraz – demesiyle Özbek öğrencilerden biri İvaylo'ya saldırdı.

Ne olduğunu anlayamadan bir saniye içerisinde Özbek öğrencilerden biri kocaman asansörde sırtüstü düştü. İvaylo onu kaldırmak için eğildiği sırada öteki öğrenci İvaylo'nun gözüne tekme attı. İvaylo'nun gözlüğü kırılıp camları gözüne battı. Yusuf daha bir korkmuş feryadı basmıştı. Asansörü durdurmak için düğmelere ulaşmaya çalışırken göğsüme bir yumruk yiyince kafamın tası attı. O sırada asansör katlardan birinde durdu. Yusuf'u asansör dışına fırlatıp yerde yuvarlanan şampanya şişelerinden birini kaptım. Asansör duvarındaki tutamakta kırdım ve anında Özbek öğrencilerden birini hacamat ettim. Diğer Özbek öğrenci bu sırada gözü kanlar içinde kalan İvaylo'yu asansörün dışına atmaya çalışıyordu. Arkadaşını kanlar içinde görünce bu kez bana saldırdı. Onu da seri bir iki hareketle doğradım.

Bu sırada bir sürü insanın bağırarak asansör sahanlığına koştuğunu gördüm. Hemen asansörün stop düğmesine basıp aşağıya inmesini engelledim ve on altıncı katın düğmesine bastım. Ben asansörle çıkarken Özbek atölye öğrencileri diğer iki asansörle veya merdivenlerde koşup beni yakalamaya çalışıyorlardı. Bağırtılar, koşuşturmalar derken bindiğim asansör durduğu yerde stop düğmesine basıp kapının açılmasını önlüyor ve hareket düğmesine basıyordum. Nihayet bir katta asansör durdu. Stop düğmesine geç basmıştım. Üç dört Özbek asansöre dalarken ben can havliyle dışarıya fırlayıp merdivenlere koştum. Merdiven sahanlığında rastladığım bir Özbek öğrenciyi çizmeyi ihmal etmeden

üçer beşer basamak atlayarak dördüncü kata kadar inmiştim ki karşıma sopalı bıçaklı bir grup Özbek öğrenci çıktı. Hemen geriye dönerek bir iki kat yukarıya koştum. Merdiven sahanlığındayken asansörün kapısının açıldığını işittim, oraya yöneldim ve asansörün kapısı kapanmadan son anda yakalayabildim. Ama asansörün içinde de iki Özbek vardı. Otomatik bir şekilde onlar da hacamat oldu. Asansör zemin katta durdu. Dışarıya fırladım ve yurt binasının giriş salonuna daldım. Yardımıma kimse gelmeden sopalı bıçaklı Özbek grup yetişti. Kırık şampanya şişesiyle caddeye fırladım ve Yaroslavl Caddesi'nde metro istasyonu yönünde koştum. Dışarısı en az eksi on beş dereceydi, yollar buzluydu. Bense merdivende koşarken terlikler ayağımdan fırladığı için yalın ayak ve eşofmanlıydım.

Ben önde sopalı bıçaklı Özbek grup arkada üç yüz metre kadar sonra Yaroslavl Caddesi'nden sapıp Kosmos Oteli'nin yanındaki alt geçitten Tarım Ürünleri Fuarı Metro İstasyonu'na daldım. Genellikle her metro istasyonunun girişinde bir güvenlik odası olur. Ben de direk güvenlik odasına girdim. Odada oturan iki üç polis kırık şampanya şişesiyle, yalınayak ve eşofmanlı birinin içeri dalmasıyla panik içinde ayağa fırladılar. Soluğum kesildiği için konuşamıyor elimle arkadan gelen grubu işaret ediyordum. Otuz saniye geçmeden Özbek grup da güvenlik odasına dalınca durumu anlayan polisler beni arkalarına alıp Özbeklerden korudular. Birkaç dakika sonra Özbek grup sopa ve bıçaklarıyla olduğu gibi suçüstü yakalanmış oldu. Benim elimdeki kırık şişe nedense silahtan sayılmadı.

Buzlu yolda koştuğum için ayaklarımı hissetmiyordum. Polis hemen bir ambulans çağırdı; beni önce kliniğe, sonra yurda götürdüler.

Ertesi gün fakülte dekanımız benim hakkımda yine ihtar yazmıştı. Ustalarım bana ceza verilmesini reddettiler ve ihtar boşa gitti. Ama Özbek atölye, şişeyle doğradıklarım dâhil bir hafta ceza almıştı.

Ustamızın Son Uykusu

1983 yılında ustalarımız Yuri Bondirev'in aynı isimli romanından 'Kıyı' adlı filmi çekiyorlardı. Çekimler Almanya ve Riga'da yapıldığı için atölye derslerini yardımcıları Sklyanski ve Maryagin yürütüyorlardı. Biz yılsonu sınavı için büyük bir gayretle "Usta ve Margarita"nın provalarını yapıyor-

duk. Sahneleme artık yerine oturmuş ve çalışmak zevkli bir hal almıştı. Diğer derslerin sınavlarını bitirmiş atölye sınavını bekliyorduk. Hafızam beni yanıltmıyorsa haziranın ilk haftasında ustalar gelecek ve biz oyunu sergileyecektik.

Nihayet haziran geldi. Arka arkaya birkaç genel prova yapıldı. Artık her şey hazırdı. Sınav günü ustalarımız geldi. Gelirken Sovyet sinemasından bir sürü ünlü isim de davet etmişlerdi. Misafirler oturdu oyun başladı. Biz de mümkün mertebe hata yapmadan oyunu bitirmek için azami dikkatle çalışıyorduk. Sahnelememiz iki saat kadar sürmüştü.

Ustalarımız çıkardığımız oyunu çok beğenmişlerdi. Bizleri tebrik ettiler, hep birlikte bir hatıra fotoğrafı çektirdik. Ustalarımız o akşam Moskova'nın lüks bir restoranında atölyeyi yemeğe davet ettiler. Şampanyalar patladı, birbirinden lezzetli yemekler yendi, votkalar içildi. Ustalarımız yemek sonrası bir konuşma yaptılar. Geç bir saatte dağıldık, koro halinde Moskova caddelerinde şarkılar söyleyerek evlerimize döndük.

Ustalar ertesi gün Riga'ya filmin son sahnelerini çekmeye gittiler. Yaklaşık bir hafta sonra ustalarımızdan Aleksandr Aleksandroviç Alov'un vefat ettiği haberi geldi. Herkes şoke olmuştu. Henüz elli dokuz yaşındaydı, huzur içinde yatsın, çok erken ölmüştü.

Ertesi gün görkemli bir merasimle cenazesi kaldırıldı. Mezarlıkta kıyamet kalabalığı vardı. Öğrencileri olarak son yolculuğuna uğurlamak için gereken her şeyi yaptık. Akşam cenaze yemeği verildi. Yemeğe yüzlerce insan davet edilmişti. Çeyrek asırdan beri ortak film yönettiği sınıf arkadaşı ve yoldaşı Vladimir Naumov çok etkili bir konuşma yaptı.

Aleksandr Aleksandroviç, filmin son çekim günü olan 12 Haziran'da son planı birkaç tekrar çektikten sonra paydos deyip yönetmen koltuğuna oturmuş. Asistanı "Bir tekrar daha almak ister misiniz?" diye sormuş. O da "Gerek yok, bu kadar yeter" demiş ve koltuğuna oturmuş. Ekip toparlanmış, çekim ekipmanı araçlara yüklenmiş. Fakat Alov'un uyuduğunu zannedip biraz daha uyusun, dinlensin diye hareket etmemişler. Bir müddet bekledikten sonra uyandırmaya karar vermişler ama...

Yıllar Sonra Suriye

Artık sınavlarımız bitmiş atölye sınavından da iyi not almıştım. Aynı şekilde Emel de Jeoloji Mühendisliğinde Yüksek Lisans tezini savunmuştu. Bir ara doktoraya devam etmeyi düşünmüştü. Bu konuyu etraflıca tartıştık, sonunda Suriye'ye gidip bir işte çalışmasının daha doğru olacağına kanaat getirip o yaz hep beraber Suriye'ye gitmeye karar verdik. Bu sırada Martin bana İsviçre elçiliğinde çalışan bir arkadaşıyla bana 500 İsviçre Frank'ı göndermişti. Onları karaborsada 950 rubleye değiştirip Memduh Caber'in Budapeşte'ye geldiği sırada bana hediye ettiği kasetçaları da 550 rubleye sattım. Yolculuk hazırlıkları yapıldı ve ustamın cenazesinden yaklaşık iki hafta sonra, 27 Haziran 1983 tarihinde saat 17.00 uçağıyla Moskova'dan Şam'a uçtuk. Uçak İstanbul'a indi ve oradan yolcu aldı. Yıllar sonra İstanbul'a gelmiştim. Fakat uçaktan inmemize katiyen izin verilmedi. Oysa merdivenleri inip hiç olmazsa yere basmayı o kadar istiyordum ki...

Şam'a gece yarısı vardık. Şam'da öğrenciyken komün hayatı yaşadığımız daireye geldik. Saat 01.00 gibi kapıyı çaldık. Pijamalı atletli Abdülkadir (Esat'la aynı köyden) kapıyı açtı. İçeriye girdik. Daire benim terk ettiğim zamankinden çok farklıydı. Esat dışında eski ev arkadaşlarımızın tamamı gitmişti. Esat evlendiği ve karısıyla birlikte yaşadığı halde, dairenin her bir odasını birilerine kiralamıştı. İki Tunuslu garson bir odada, Muhammed Zahir adında Rusya mezunu bir TV yönetmeni karısıyla birlikte başka bir odada... Abdülkadir Esat'ın köyünden gelmiş günlerdir orada... Daire yolgeçen hanına dönüşmüş her şey darmadağınık... Bütün bunlar yetmiyormuş gibi biz de gelmiş olduk. Şimdi dairede dört aile kalacaktık. Bize öğrencilik yıllarımızda Esat'la paylaştığımız odayı tahsis ettiler. Neyse ki çok sürmeyecekti...

Suriye'de yaklaşık iki ay kalmıştım. Bu iki ay içerisinde büyük ağabeyim beni ziyaret etmek için Şam'a gelirken aynı zamanda Emel de ailemi ziyaret için Antakya'ya gitti. Bir hafta sonra ağabeyim Antakya'ya, Emel de Şam'a döndü. Emel artık Şam'da kalacak ve iş bulmaya çalışacaktı. Alevi kökenli biriyle evlendiği için ailesi onu kabul etmeyince, Esat'la kaldığımız daire yeteri kadar kalabalık olduğu için Emel'e bir oda kirala-

maktan başka çare yoktu. İki ihtiyarın kaldığı dairenin bir odasını kiraladık. Yusuf çok küçük olduğu için onu da yanında bırakıp iki hafta kadar sonra Moskova'ya döndüm. Döndükten bir iki gün sonra Emel kiraladığı odaya yerleşti. Artık onlarla sadece mektup aracılığıyla iletişim kurabilecektim...

Sovyetler Birliği'ne dönerken, çocukları Moskova'da okuyan ve yıllar önce VGİK'ten mezun Suriyeli bir yönetmenden bir miktar borç para aldım. Bu borcu Moskova'ya döndükten sonra yönetmenin çocuklarına ödeyecektim.

Moskova'ya döndüğümde artık bir iş bulup çalışmaktan başka çarem yoktu. Bu sırada Leonid Berdiçevski ile karşılaştım, vaziyeti anlattım. Leonid beni bir yere götüreceğini ve orada bana yardımcı olacaklarını söyledi. Leonid'le bir tarihe randevulaştık. O tarih gelince söylediği yere gittik. Aman Allah! Uluslararası Kızılhaç Örgütü'ymüş. Leonid birileriyle konuştu. Beni çağırdılar, benden mülteci kartımı istediler. Meğer Leonid benim politik mülteci olduğumu söylemiş. Tabii mülteci olmadığımı, öğrenci olduğumu anlatınca bizi serseri bir dilenciyi kovar gibi kovdular. *Leonid'e çok kızmıştım. Leonid bunu telafi etmek için bu kez* Vahit Halil adında Kıbrıslı bir arkadaşa götürüp onunla tanıştırdı. APN adlı bir Sovyet yayınevinde çalışıyordu. Vahit Halil arada bir bana çeviri işi vermeye başladı. İş geldikçe borçlarımı yavaş yavaş ödedim...

Sarımsak

Kim bilir, belki de soğuk savaşın son rauntlarından biriydi. O sıralarda ABD başkanı Ronald Reagan İsrail'e gitmiş ve etrafını saran gazetecilerle sözde şakalaşırken "Moskova'yı yeryüzünden silmek için henüz emir vermedim" tarzında şu an tam hatırlayamadığım bir cümle sarf etmişti. Bu eşek şakası Sovyetler'de büyük bir tepkiyle karşılanmıştı. Tam tarihini bilmemekle birlikte Moskova'da sivil bir tatbikat yapıldı. Nükleer savaş olursa vatandaşlar nasıl davranacaklar veya nasıl korunacaklar tarzında, gün boyu süren bir tatbikattı.

Bir de Sovyet Cumhuriyetleri ile merkez arasında birtakım sorunlar yaşanıyordu. Mesela o yıl Azerbaycan, Gürcistan gibi, Sovyetler Birliği'nin tropikal bölgeleri, her nedense başkente sebze ve meyve göndermeyi dur-

durmuştu. Muz Somali'den, portakal da Tunus'tan ithal edildiği için başkentin marketlerini doldurmuştu. Fakat Rusya Sovyet Federasyonu'nun kendi topraklarında yetişen ve tadına doyum olmayan Antonov cinsi elma, lahana, havuç, patates, pancar, turp ve soğan o kadar çoktu ki, her köşede satılıyordu. Gel gelelim, sarımsak kolhoz pazarından başka hiç bir yerde bulunmuyordu.

Kolhoz pazarı deyip geçmeyin. Herkes Sovyetler Birliği'nin en zengin insanlarının sanatçılar, sporcular ve Sibirya'da çalışan maden işçileri olduğunu sanır. Bu saydığımız kesimler gerçekten en müreffeh yaşayanlardır fakat Sovyetler Birliği'nin bir de gizli zenginleri vardı. Bunlar hiç kuşkusuz kolhoz pazarındaki Azeri ve Gürcülerdi. Tabii kolhoz pazarında diğer milletlerden insanlar da var ama Azeri ve Gürcülerle kıyaslanamazlardı. Genellikle bütün Rusya'da, kolhoz pazarlarını Azerilerle Gürcüler ele geçirmişti. Kolhoz pazarında bile az olan sarımsağı, yine Azerilerle Gürcüler satıyordu. Azerilere büyük yakınlık duymama rağmen, kolhoz pazarındakileri hiç sevmiyordum. Allah için çok insafsızdılar. Hele sarımsak enflasyonu yaşadığımız o yıl foyaları meydana çıkınca...

Ta Somali'den ithal edilen "çikita" muzun kilosu bir buçuk rubleden satılıyorsa, bir baş sarımsak, ama sadece bir baş, tamamı tamamına bir rubleye satılıyordu. Koskocaman bir ruble... Bir rubleye sinemaya beş veya yedi bilet alınabilir, metroya yirmi kez binilebilir, yemekhanede tıka basa iki öğün yemek yenebilirdi... Allah pazarlığı bütün Doğulu halklar gibi, Azeriler için yaratmış olsa da, alışverişte sarımsak söz konusu olduğu zaman Azeriler, Bedevi Araplar kadar inatçı, Yahudi kuyumcular kadar cimri, hassas ve tavizsizdi...

Sarımsaksız hayat çekilir mi? Sarımsak gibi önemli bir baharatı bırakın, hiç yemesem de umurumda değil, dediğim turpu bile yokluğunda özlediğimi anımsarım... Ayrıca çok sevdiğim üzüm, incir, erik, şeftali, karpuz, nar ve daha bir sürü meyveyi nadiren yediğim halde, pek şikayetçi olduğumu söyleyemezdim. Hatta bazı meyve türlerini hiç bilmiyor veya tamamen unutmuştum. Mesela o yaşıma kadar, kivi diye bir meyveden haberim bile yoktu ve onsuz yaşayabilmiştim. Ama sarımsak yok mu? Yılın her mevsiminde, her ayında hemen hemen her gün mutlaka

salataya, balığa, ete veya tavuğa kattığımız doğal antibiyotik deposu olan sarımsak... Veya çiğ çiğ yedikten sonra ağzımızın kokusundan yanımızdan geçenlerin yüzlerini ekşittikleri... Kokusunu sevmediğimiz halde baharat sınıfına soktuğumuz, bütün günahları ve sevaplarıyla mutfağımızın olmazsa olmazı sarımsak!

Eğri oturup doğru konuşmak lazım... Koskoca Sovyetler Birliği'nde sarımsağın yokluğu büyük bir eksiklikti. Öğrenci bütçeme rağmen bir gün kolhoz pazarına gitmiş ve tam bir rubleye bir baş sarımsak almıştım. Hani aşkından sırılsıklam olduğunuz bir kız vardır da, Moskova'nın -20 dereceli ayazında Puşkin heykeli önündeki randevunuza giderken, ona en çok sevdiği bir kırmızı gülü almak için, cebinizde kalan son rubleyi bir Rus çingenesine vermekten nasıl çekinmezseniz, işte öyle...

Kolhoz pazarında hareketli bir gün yaşanıyordu. İnsanlar marketlerde bulamadığını alabilmek için sıkı pazarlıklara girişmişlerdi. Üzerinde füme domuz, füme balık, füme ördek, jambon et, ev imalatı salam, petekli bal, süzme bal, pekmez çeşitleri, reçel çeşitleri, marmelatlar, sayısız peynir ve turşu çeşitleri gibi her türlü yiyeceğin sergilendiği beton tezgahların arasından geçerek maydanoz, dereotu, kişniş, yeşil soğan, reyhan vs. gibi yeşilliğin satıldığı arka kısımlara geldim. Kocaman naylon fıçılarda turşu yapılmış sarımsağı hesaba katmazsak, kolhoz pazarında bile sarımsağa nadir rastlanıyordu.

Neyse ki, Sovyet Cumhuriyetleri'nin neresinde olursanız olun, bulunması mucize olan bir şey arıyorsanız ve ne pahasına olursa olsun bulmak istiyorsanız, bir Azeri yoldaşla işiniz var demektir. Sonunda üzerinde birkaç baş sarımsak duran bir tezgâhın önünde durdum. Başları teker teker elimle tartıp hangisinin gramajı daha fazla gelir diye elimi uzattım. Ama satıcı tavizsiz bir ses tonuyla "dokunmak yok" diye, elimi havada durdurdu. Azeri satıcıyı etkilemenin en kısa yolu düzgün bir şiveyle Türkçe konuşmak. Buna rağmen sarımsakları elimle tartamadım. Sadece göz kararıyla, başların en irisi olduğunu tahmin ettiğim birini parmağımla işaret ettim. Azeri yoldaş en irisini seçtiğimi belli etmek için "işini biliyorsun" anlamında başını salladı. Ama yine de, Türkçe konuşmamın hatırına olacak ki, tezgâhta bozuk para gibi duran iki diş sarımsağı, o baş sarımsakla

birlikte verdi. O an Türklük damarlarım kabarmadı desem yalan olur. Hatta memnuniyetimin bir ifadesi olarak, iki diş sarımsaktan birini hemen oracıkta yedim...

Otobüste giderken, ağzımın sarımsak kokusundan insanların bana gıptayla baktıklarını hissettim desem abartmış olmam. Ayrıca o gün odamda oturup saklanacağım yerde, insanların burnunun dibine kadar sokularak onlarla konuşmakla belaya davetiye çıkarmıştım. Her beş dakikada kapım çalınıyor ve ilaç niyetine benden bir diş sarımsak isteniyordu. Kimisini arı sokmuş, kimisi nezle olmuş, kimisinin ise bademcikleri şişmişti.

Artık kapıyı kimseye açmamaya karar verdiğim bir sırada, cazibesine dayanamadığım Oyunculuk Bölümü öğrencisi bir kız kapımı çaldı. Açtım, içeriye girdi. Yüzünde öyle bir gülümseme vardı ki, hafiften başım döndü. Kızcağız sanki bir şeyler söylemişti fakat ne dediğini anlayamamıştım. Belki de hiç konuşmamıştı. Ama yine de sarımsak isteyeceğini varsayarak ceketimin cebine koştum. Kan beynime sıçradı. Sarımsak cebimde yok. Biraz sakinleşip olanları anımsamaya çalıştım. Nafile. Sarımsağı cebimden çıkarmamıştım. Demek ki biri cebimden yürütmüş olacak, hem de beni yakından tanıyan biri. O gün kahrımdan geç saatlere kadar uyku tutmadı. Buna rağmen ertesi sabah erken uyanmıştım...

Ertesi gün erkenden okula giderken, istem dışı bir şekilde kendimi yol üzerindeki bir eczanede buldum. Beyaz önlüklü genç bir bayan tatlı bir gülümsemeyle seslendi:

–Siz ne istemiştiniz?
–Sarımsak – dedim sakin bir tonla. Kız pek anlayamadı, tekrar ettim:
–Sarımsak var mı? – diye sordum.

Eczacı kız tuhaf, tuhaf baktı, büyük bir olasılıkla, aklımdan zorum olup olmadığını anlamaya çalışıyordu.

–Yok – dedi. Sarımsak yok.

Sesinin titremesinden gülmemek için o kızın kendini zor tuttuğu belli

oluyordu. Ve olan oldu... Artık her allahın günü, sabahleyin okula giderken o eczaneye uğrayıp "sarımsak var mı" diye sormaya başladım. Bir iki gün, sakince "sarımsak yok" diye cevap aldıysam, zamanla oradaki eczane görevlileri benden bıktılar ve beni rencide edecek bir şekilde cevap vermeye başladılar. Ama ben asla vazgeçmedim. Bir hafta kadar bıkmadan usanmadan her gün o eczaneden sarımsak sordum. Hatta olayı öğrenen okulumuzun bazı öğrencileri de, benimle dayanışmaya girmiş, her fırsatta o eczaneden sarımsak sormaya başlamışlardı.

Günün birinde yine o eczanenin önünden geçiyordum ki, vitrin camına içerden yapıştırılmış büyük bir karton dikkatimi çekti. Kartonun üzerinde kocaman kırmızı harflerle "SARIMSAK YOK" yazılıydı. Sarımsak yoksa o zaman sormaya da gerek yoktu. Ama herkes benim gibi algılamamıştı. Kim olursa olsun o yazıyı her okuyan, eczaneye girip "Aaa... Sizde sarımsak var mıydı? Ne zaman gelecek?" diye sormaya başlamıştı. Sanırım Moskova'da marketlerde sarımsak satışı başlayana kadar o eczanenin başı sarımsak derdinden kurtulmamıştı...

Yıllar sonra okul bitti, memlekete döndüm. Aradan belki on yıl geçmişti, 'Vagon' adlı filmin çekimi için tekrar Moskova'ya gittim. Midem ağrıyordu, doktora gittim. Bana mideye iyi gelen 'U vitamini' diye bir ilaç yazmıştı. Tesadüf değil, ayağım o eczaneye alışmış. İçeriye girer girmez, otuz beş yaşlarında, karnı burnunda hamile bir bayan eczacı bana bakıp gülümsüyordu. Ona yaklaştım. Bir şey dememe fırsat vermeden:

-Hâlâ sarımsak yok - dedi. Çok şaşırmış, farkında olmadan gözlerim yaşarmıştı..
-Sizin yerinizde olsaydım bulundurdum - dedim.

Eczacı bayan tezgâhın arkasından çıktı, yıllardan beri görüşemeyen iki kardeş gibi selamlaştık. O zaman başlarına nasıl bir bela açtığımı anlattı. Bir kahve ikram ettikten sonra U vitaminimi alıp oradan ayrıldım...

Körler Karlı Yollarda Nasıl Yürür

Moskova'da kalabalık içerisinde yalnızlık hissi tuhaf davranışlarda bulunmama neden oluyordu. Belki Yusuf'u düşünüyordum. Neredeyse

iki yaşını dolduracaktı ve şimdi annesiyle Suriye'de iki ihtiyarın kaldığı dairenin bir odasında aç ve muhtaç olabilirdi. Suriye'de her ne kadar sağlık, eğitim bedava sağlanıyorsa, yiyecek ve barınak için yine de para gerekiyordu. Oysa ben kimsenin aç kalmayacağı, üşümeyeceği, baş açık yalın ayak dolaşmayacağı, yani insanın barınak, eğitim, sağlık ve bireysel özgürlüğünün sağlandığı Sovyetler Birliği'ndeydim.

İnsan kendisi zor durumdayken o kadar acı hissetmez. Ama bir yakını zor koşullardaysa, hele de bu henüz iki yaşını doldurmamış bir bebekse o zaman duyduğu acıdan felç olur. Öyle ki, Nâzım'ın 'Memed'e Mektup' şiirini okurken ağlamayı öğrendim. Ama gözyaşı dökmeden, kimseye belli etmeden...

Böyle dalgın yürüyordum buzlarla kaplı Barış Caddesi'nde. Caddeye çıkmadan önce bir parktan geçmiştim. Zaten Moskova'nın her köşesinde küçümsenmeyecek büyüklükte bir park vardır. Yerde düzgün bir değnek gördüm, eğilip aldım. Değnekle oynaya oynaya çıktım Barış Caddesine. Birden aklıma bir fikir geldi. Acaba körler karla kaplı yollarda nasıl yürür, diye... Sadece gözlerimin akı görünecek şekilde göz bebeklerimi göz kapaklarımın arkasına sakladım ve değneği sağa sola takırdatarak epey bir süre yürüdüm. Ağaca, direğe çarptığım oldu ama insana çarpmadım. Çünkü insanlar beni gördüklerinde yol veriyorlardı. Hatta bir yere çarpacağımı gören olursa hemen beni çekip çarpmamı önlüyordu. Hoşuma gitti böyle görmeden ama hissetmeye çalışarak yürümek...

Işıklara gelmiştim ve caddenin karşı tarafına geçecektim. Araçların sesinden yayalar için yeşil ışığın yanmadığını anlıyordum. Az sonra araçlar durdu. Karşı tarafa geçecek yayalardan biri koluma girdi. Beraber yürüdük. Moskova'da caddeler çok geniş, yürü yürü bitmez. Neyse caddeyi geçtik, araçlar aktı. Ne var ki, koluma girip beni karşıya geçiren adamı merak ettim. Polis miydi acaba? Dayanamayıp gözlerimi açtım, adamın suratına baktım. Polis değildi ama şeytan görmüş te suratı çarpılmış bir hali vardı. Bana yardım eden adamın gözünün içine öyle baka baka gidemezdim tabii ki...

–Teşekkür ederim yoldaş – dedim yoluma devam ettim.

Arkamdan bir tükürük sesi ve okkalı bir küfür işittim. Barış Caddesi'nde bir iki kahkaha yankılandı. Biri "Vay canına, ihtiyara bak" diye bağırdı. Zıplaya zıplaya "Detskiy Mir" (Çocuk Dünyası) mağazasının önünden geçip yoluma devam ettim, biraz ferahlamıştım...

Şam Havaalanı'nda Bir Amerikalı

Öyle sanıyorum ki, Sovyetler Birliği için olduğu kadar, benim için de zor bir dönem başlamıştı. Emel'den ayda bir gelen mektuplar pek iç açıcı değildi. İş bulamadığı gibi küçücük bir çocukla parasız kalmıştı. Yardım elini uzatacak pek kimse yoktu. Ona staj veya doktora yapması için burs aramaktan başka çare yoktu. Daha doğrusu çoktan aramaya başlamıştım. Yüksek Öğrenim Bakanlığı'na dilekçe vermiş ve sonucu takip etmeye başlamıştım. Yüksek Öğretim Bakanlığı'nda görevli Andrey Galustoviç Avetisyan çok yardımcı oldu ve bir yıllık staj ayarladı. Bu durumda vize için Suriye elçiliğine yazı gitmesi gerekiyordu. Ama aradan günler haftalar geçiyor ve yazı bir türlü Şam'a ulaşamıyordu. Son bir ziyaretimde, Andrey yazının Şam'a gittiğini söyledi ve gidiş tarihi ile sayısını verdi.

Ani bir kararla Suriye'ye gitmeye karar verdim. Bir iki arkadaşımdan iki yüz dolar borç alarak 16 Aralık'ta Moskova'dan Şam'a uçtum. Uçak Kıbrıs Rum kesiminde mola verdi. Yarım saat kadar Lefkoşa havaalanı binasında bekledik. İlginç bir tesadüfle Kıbrıslı okul arkadaşım Yanakis İoannu ile karşılaştım. Bir şeyler içip sohbet ettik. Yanakis diploma filminin çekimi için memleketine gelmişti.

Saat iki sularında Şam Havaalanı'na indim. Yaz aylarında Şam'a geldiğimizde ne bir kimliği ne de pasaportu olmayan bir Amerikalı ile karşılaşmıştım. Görevliler onu pasaportsuz Suriye'ye sokmuyorlardı. Büyük bir hayretle Amerikalı'nın hâlâ havaalanı binasında olduğunu gördüm. Beni tanıdı, gelip selamlaştı. Adam Arapçayı bile öğrenmiş. Hâlâ Suriye'ye giriş yapamamıştı. Meğer adam buraya gelirken yanında kimlik namına ne varsa hepsini yırtıp uçağın tuvaletine atmış. Suriyeliler pasaportsuz ülkeye girmesine müsaade etmemişler, sorgulayıp geldiği uçakla onu geri göndermişler. Gittiği yerde aynı şekilde onu ülkeye sokmayıp aynı uçakla tekrar Suriye'ye yollamışlar. Suriyeliler yine sorgulamış adam bu kez Kanadalı olduğunu söylemiş. Bir Kanada uçağına bindirip yollamış-

lar, geri gelmiş. Bu kez Güney Afrika, Brezilya, İngiltere derken uçakla gönderildiği yerden ertesi gün Suriye'ye iade edilmiş. Adamı hiçbir ülke kabul etmediği gibi Suriye de ona giriş izni vermemiş. İltica talep etmiş ama boşuna. Velhasıl yaklaşık bir yıldır ana karargâhı Şam Havaalanı olmak üzere dünyayı dolaşıyormuş. Suriyeliler bir de ona günde üç öğün yemek tahsis etmişler...

Havaalanı otobüsüyle Şam'a geldiğimde başım ağrıyordu ve nereye gideceğimi bir türlü kestiremiyordum. Emel'in kiraladığı odanın nerede olduğunu da bilmiyordum, telefon filan da yoktu. Pek istemesem de Esat'a gittim. Kapıyı çaldım. Emel açtığında çok şaşırmıştım. Emel Yusuf'la birlikte Esatlar'ı ziyarete gelmişti. Yusuf beni görünce hayatımda unutamayacağım bir gülümsemeyle elini bana uzattı. Kucağıma aldım öptüm, kokladım...

Sözde Emel ve Yusuf'la Moskova'ya dönecektim. Ama elimdeki yazı tarih ve sayısına rağmen vize işi olmadı. Oysa Yüksek Öğretim Bakanlığı Emel'e verilmesi için Sovyet Havayolları Aeroflot'a yazı yazmış, bir kopyasını bana da vermişti. Bu da kâr etmeyince Şam'dan yalnız ayrılmak zorunda kaldım. Dönerken borç aldığım parayla bir stereo kasetçalar, Azerbaycanlı Refik için otomatik Seiko saat ve üç tane kot pantolon aldım. Moskova'da bu eşyaları iki katına satıp borcumu ödeyecektim.

Andropov'un İcraatı

Leonid Brejnev'in ölümünden sonra her türlü dedikodu yayılmaya başlamıştı. Örneğin Brejnev'in kızı ile damadının ülkeden kaçtığı söylentileri dolaştı. Yahut Brejnev öldükten bir gün sonra SBKP Politbüro üyelerinden biri daha ölmüştü de, kimileri onun intihar ettiğini iddia ediyorlardı. Hatta bununla ilgili şöyle bir fıkra uyduruldu:

Brejnev öldüğü zaman direk cehenneme gitmiş. Gider gitmez kendisine rapor vermesi için Stalin onu yanına çağırtmış. O sırada Stalin bir koltukta oturup piposunu tüttürüyormuş. Karşısına geçen Brejnev'in göğsünün madalya ve nişanlarla kaplı olduğunu görünce:

–Ben dünya savaşı kazandım, şunu yaptım bunu yaptım ama üç madalyam var. Sen ne yaptın da bu kadar madalyayı hak ettin?

Kim verdi sana bunca madalyayı?

Brejnev korkudan tir tir titreyerek:

–Valla bir şey yapmadım Stalin yoldaş, bunları bana filanca yoldaş verdi – demiş.

Stalin bayağı sinirlenmiş ve yanında duran Berya'ya seslenmiş:

–O yoldaşı derhal buraya çağırın! – diye emir vermiş.

Ertesi gün Brejnev'in adını verdiği politbüro üyesi ölmüş...

Yuri Andropov parti genel sekreterliğine seçilir seçilmez Moskova belediye binasının yüzeyini kaplayacak büyüklükte bir posteri asıldı. Bu kadar büyük bir Andropov posterinin iki üç günde hazırlanması mucize gibiydi. Gerçi o poster ertesi gün Andropov'un talimatıyla indirilmişti. Hatta Andropov'un o posteri asanları mahkemeye verdiği dedikoduları yayılmıştı. On beş yıl kadar KGB şefliği yapan Andropov, Sovyetleri yiyip bitiren bürokrasiyi ve türlü spekülasyonları herkesten çok biliyordu. Genel sekreterliğinin ilk günlerinde 'Stalin tekrar dirildi' söylentileri başlamıştı ve kimilerinin bundan ödleri kopuyordu. Daha önceleri televizyon kanallarında pek tartışılamayan konular tartışılmaya başlandı. Yolsuzluklardan söz edilir oldu. Bu durum çoğu Sovyet vatandaşını umutlandırdı. Yıllar süren bir uyuşukluktan silkinme zamanı gelmişti ve herkes Andropov'un icraatlarını merakla bekliyordu.

Bu icraat çerçevesinde gelişen birkaç olaya bizzat kendim tanık oldum.

Andropov'un genel sekreterliği henüz ikinci ayına girmişti. O gün bir dersimizin hocası hastalanmıştı. Suriyeli sınıf arkadaşım Fahd ile bu iki saati yeni vizyona giren bir filmi izlemekle değerlendirmek istedik ve sinemaya gittik. Film başlamadan önce, izleyiciler salona doluşurken bir iki tanıtım filmi gösterildi. Herkes yerine oturup film başladığı sırada birden salonun ışıkları yandı film durduruldu ve salonda bir ses yankılandı:

–Sayın vatandaşlar, verdiğimiz rahatsızlıktan dolayı özür dileriz. Film birkaç dakika sonra baştan başlatılacaktır. Şimdi bir istatistik araştırması gereğince, herkesten kimliğini çıkarıp 'A' ve 'B' kapılarından fuayeye çıkmasını rica ediyoruz.

Herkes gibi biz de öğrenci kimliklerimizi çıkarıp fuayeye yürüdük. Yakınımızdaki bazı vatandaşların "bir kanun kaçağını arıyorlardır" yahut "bence bu bir istatistik değil" gibi yorumlar yapılıyordu. Fuayeye çıkarken kapıda bekleyen iki görevli kimliklerimize bakıp:

–Öğrenci misiniz? – diye sordu.
–Evet öğrenciyiz.
–Peki, neden derste değilsiniz?
–Boş dersimiz var, sinemaya geldik.

Görevliler her vatandaşa ne iş yaptığını ve neden işyerinde olmadığını soruyorlardı. O akşam TV haberlerinde anket sonuçları açıklandı. Buna göre vatandaşların yüzde otuzundan fazlasının işyerinde olmadıkları saptanmıştı. Böylece anket sonuçları bir hafta kadar TV kanallarında çeşitli yönlerden ele alınıp tartışıldı.

Neredeyse her akşam TV'de bu tür tartışmalar yapılıyordu. Dikkatimi çeken bir olay da ekmekle ilgili istatistik çalışmasıydı. O zamanki kanaatime göre dünyanın hiçbir ülkesinde ekmek Sovyetler Birliği'nde olduğu kadar bol çeşitli, lezzetli ve ucuz değildi. Somun ekmek, ekmeğin çeşidine göre, bir veya yarım kiloluktu. Tabii sandviç ekmeği, ince ve uzun somun türleri de vardı. Beyaz ekmek, tahıl ekmeği, çavdar ekmeği, hele hele Borodinski ekmeği... Borodinski ekmeğini ilk gördüğüm zaman çikolatalı kek sanmıştım. Kiloluk kalıplar içinde pişirilen, çikolata renginde ve özel baharatlı kokusuyla dünyanın en lezzetli ekmeği kuşkusuz Borodinski ekmeğidir. Şu günümüze kadar Rusya'dan bir tanıdığım geldiği zaman bana bir Borodinski ekmeği getirmesini tembih ederim...

Öve öve bitiremeyeceğim Borodinski ekmeğinin kilosu on bir kopekti. Buna rağmen o zamanlar insan yerde on kopek görse eğilip almaya tenezzül etmezdi. Yani bizim şimdiki on kuruşumuz gibi... Çok net ha-

tırlıyorum. Okul dönüşü çoğunlukla Fahd'la yol üzerinde fırına uğrardık. Fahd yarım kiloluk üç somun beyaz ekmek alırdı. Ben de bir kiloluk Borodinski. Yurda yetişene kadar yani on dakikada Fahd üç somundan birini ısıra ısıra yerdi. Bu arada Fahd'ın yamyam olduğunu değil, ekmeğin ne kadar lezzetli olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Akşam ne yapsa bir öğrenci ancak bir iki dilim yiyebilir. Ertesi sabah da öyle... Demek ki, kiloluk somunun üçte ikisi çöpe gidecek. Çünkü ertesi gün bayatladı diye kimse onu yemeyip fırından buharı tüten yenisini alacak.

Sadece Moskova'da sakinlerle birlikte geçici ziyaretçiler de hesaba katılırsa on beş ile on yedi milyon arasında insanın yaşadığı varsayılıyordu. Bir Sovyet ailesinin ortalama dört ferdi olduğunu hesaplarsak Moskova'da yaklaşık dört, bilemedik üç milyon aile olduğu sonucuna varırız. Her aile her gün yarım kilo ekmeği çöpe atsa, bir buçuk milyon kilo ekmek demektir. Bir kilo ekmeğin üç yüz gram tahıldan yapıldığını hesaplayalım. Bu da beş yüz ton tahıl eder. Hadi rakamları çok abarttık diyelim ve beşte birini alalım. Günde yüz ton tahılın çöpe gidebileceğini tahmin edebilir misiniz? Hem de sadece Moskova'da... Akıllara ziyan bir rakam! Üç yüz milyon nüfuslu Sovyetler Birliği'nde, yılda kaç ton tahılın heba olduğunu hesaplamaya kalkarsak ve Moskova'da çıkan rakamların sadece onda birini gerçek kabul etsek bile vahametin boyutları iyice ortaya çıkar.

Andropov döneminde şahsen bir de şöyle bir olaya tanık olmuştum. Çalışanların artık dağılıp alışverişlerini yapmak üzere mağazalara doluştuğu akşam saatleriydi. Yurt binamızın tam karşısındaki markete girmiştim. Alışverişimi yapıp kasaya yöneldim. Yanılmıyorsam on kadar kasa vardı. Fakat kasalardan ikisi veya üçü çalışıyordu. Ayrıca her kasanın önünde, abartısız yetmiş veya seksen kişi vardı. İnsanlar mecburen bekliyor, beklerken neredeyse tamamı gazete veya kitap okuyorlardı. Marketin bir iki çalışanı, daha kalabalık olmaması için kapıyı tutmuş ancak arada bir, marketten çıkan kişi oranında müşteriyi içeriye alıyorlardı. Böylece marketin önünde de bir kalabalık oluşmuştu.

Tam bu sırada dört beş kişilik bir grup hışımla içeriye daldılar. Biri yine yüksek sesle müşterilere seslenerek özür diledikten sonra market

müdürünü çağırdılar. Müdür yoktu, onun yerine müdür yardımcısı olan, kırk yaşlarında şişmanca bir kadın geldi. Önce hesap sorar gibi kendisini kimin çağırdığını sordu. Gelenlerden başmüfettiş olduğu anlaşılan biri kimliğini gösterdikten sonra kadın kızarıp bozardı ve gelenleri müdür odasına buyur etti.

–Teşekkürler, çay içmeye gelmedik – gibi bir şey söyledi müfettiş.
–Buyurun sizi dinliyorum yoldaşlar – dedi kadın ağlamaklı bir sesle.
–Burada on kasa var fakat sadece ikisi çalışıyor. Diğer kasiyerlerin nerede olduğunu izah edebilir misiniz yoldaş? Ayrıca müdür de ortalıkta görünmüyor...

Kadın kem küm edip müdürün bir iş için birkaç dakika önce ayrıldığını, kasiyerlerin bir gün çalışıp bir gün dinlendiklerini[27], bugün burada olması gereken üç kasiyerin de geçerli nedenlerden dolayı izinli olduklarını anlatmaya çalıştı. Müfettiş market çalışanlarının kadro kayıtlarını istedi. Marketin bir çalışanı hemen hesap defteri gibi ciltli bir defter getirdi. Kısa bir incelemeden sonra müfettiş:

–Bakınız yoldaş! Kadro kayıtlarında 20 kasiyeriniz görünüyor. Yani on kişi bir gün diğer on kişi de bir gün çalışacak şekilde çalışanınız var. Buna ne diyeceksiniz?
–Benim hiçbir şeyden haberim yok yoldaş – diye hüngür hüngür ağlamaya başladı müdür yardımcısı.

Benim gibi böyle olaylara meraklı bir sürü müşteri de artık marketi terk etmeyip acıklı tiyatroyu izlemeye koyuldular. Sonuç itibariyle müdür, müdür yardımcıları, satış elemanları, hamallar, temizlikçiler vs. gibi

[27] Sovyetlerde birçok kurumun çalışanları günde sekiz saat yerine 12 saat çalışıp ertesi gün işe gelmez. Yani bir gün 12 saat ertesi gün boş şeklinde çalışırlar. Ağır işlerde çalışanlar işin ağırlığına göre günde dört saat, altı saat veya sekiz saat çalışırlar. İnsanı çabuk yıpratan ağır işlerde çalışan işçiler çok yüksek maaş aldıkları gibi günde dört saat çalışır ve altı yıl, sekiz yıl gibi kısa sürelerde emekliliği hak ederler.

marketin toplam olarak seksen veya doksan çalışanı kayıtlıydı. Ne var ki, bunların en az yarısının her gün markette olmaları gerekirken ancak on, on iki kişi vardı. Velhasıl, daha önce Tataristanlı Reis'in hikayesinde anlattığımız gibi, bu insanların çoğu ceza yememek için karnede çalışıyor görünüyorlar. Fakat kendilerine katbekat daha çok para kazandıran karaborsa işler yapıyorlardı. Tabii çalışıyor gösterilenlerin maaşlarını da müdür ve birkaç kişi aralarında kırışıyorlar. Eğer çalışanların yüzde otuzu işe gelmiyorsa demek ki, market müdürü ve şürekâsı nerden bakılırsa yirmi veya otuz maaşı konumlarına göre kırışacaklar...

Bana kalsa bu araştırmalar Sovyetler Birliği'nin dağılmadan önceki son çırpınışlarıydı. Fakat ne yazık ki, hastalık çok ilerlemişti. Belki Andropov ülkeyi hizaya sokacaktı ama ömrü vefa etmedi veya ettirilmedi. Birçok Sovyet diplomatı Batı'yla işbirliği yapmaya başlamıştı. Puşkin heykelinin önünde gamalı haç bayraklarıyla Hitler'in doğum günü kutlanır hale gelmişti ve bu kutlamaları yapan gençler SBKP Merkez Komite üyelerinin ve yurtdışında, özellikle Batı ülkelerinde görev yapan Sovyet diplomatlarının çocuklarıydı. Belki sayıları elli altmış kişiyi geçmezdi ama Sovyetler Birliği başkentinin merkezinde birilerinin kendini gizlemeye bile ihtiyaç görmeden Sovyetler'in 25 milyon insan kaybetmesine ve büyük ölçüde ülkenin yıkımına neden olan faşist bir liderin doğum gününün kutlanması paradoksal bir durumdu.

Hitler'in doğum gününü kutlayan dazlaklar yakalandıktan hemen sonra, bir tekinin kılına bile zarar gelmeden serbest bırakılmışlardı. Ayrıca bu olay haber bile olmadı. Sessiz sedasız geçiştirildi, sadece 'fısıltı gazetesinde' birkaç gün konuşuldu, bitti.

Yuri Vladimiroviç Andropov 9 Şubat 1984 tarihinde, saat 16.50'de ölmüştü. 'Fısıltı gazetesinden' işittiğimiz ve Sovyetler'in dağılışından sonrasına kadar konuşulan başka bir haber de, Andropov'un gizli bir suikasta uğradığıydı. Kendisiyle görüşmek isteyen bir kadının ona üç el ateş ettiği ve isabet eden iki kurşundan birinin böbreğini parçaladığı ayrıca hastanede tedavi edilecek yerde ölüme terk edildiği haberiydi. Bu haberin gerçekliği elbette tartışılır ama hastanede ihmal edildiği büyük bir olasılıkla doğruydu. Andropov'un ölümü Sovyet bürokrasisine ve yolsuzluklara karşı olan mücadele girişiminin sonunu getirmişti.

Döv Beni Karındaşım!

Hafta sonu kendime bir iyilik yapıp güzel bir yemek hazırlamak istedim. Akşama doğru markete inip alışveriş yaptım. Kat mutfağına gidip ısınması için fırını yakmak istedim ama dört fırının hepsi de boşu boşuna yanıyordu. Üçünü söndürdüm ve iyice temizleyip terbiye ettikten sonra folyoya sardığım tavuğu almak için mutfaktan çıkıyordum ki, Matveyev atölyesinden bir Kırgız öğrenci yolumu kesti. Herif önünü göremeyecek kadar sarhoştu. Karısı Frunze'de (şimdiki Bişkek) doğum yapmış Kırgız oyuncu atölyesi de bu olayı kutluyorlardı.

–Salamalaykum – dedi Kırgızca. Karşılık verdim uzattığı elini sıktım. – Karım dün bir oğlan doğurdu.
–Tebrik ederim, kardeş. Çok yaşasın – dedim ve mutfaktan çıkmak için kapıya hamle yaptım. Elimi bırakmadı.
–Çok mutluyum karındaşım! Düşünebiliyor musun bir oğlum oldu – dedi ve sımsıkı bana sarıldı.
–Allah fazlasıyla mutlu etsin – dedim ama adam bir türlü beni bırakmıyor.

Kırgız öğrencinin adını bilmiyordum. Aynı katta olduğumuz için koridorda çok sık karşılaşıp selamlaştığım gayet sakin biriydi. Ne var ki Orta Asyalılar içkiyi fazla kaçırınca vahşileşiyorlardı. Üstelik bu öğrenci 1.90 boyunda ve iri cüsseliydi. Beni öyle sıkmıştı ki nefesim kesildi. Ayrıca ayakta duramadığı için tüm ağırlığını üzerime yıkmıştı. Mutfağın tam karşısında Fahd'ın odası vardı. Bir iki kez "Fahd" diye bağırdım Fahd işitmedi ama Kırgız bağırmamdan dolayı beni bıraktı. Kapıya yöneldiğimi görünce tekrar koluma yapıştı.

–Karındaşım çocuğum oldu ama gidip onu göremiyorum – dedi ağlamaklı bir sesle.
–Zarar yok, karın senin yanına gelir – gibi bir şey geveledim.
–Mutluyum karındaşım, çok mutluyum! Döv beni karındaşım! – diye beni silkeledi.
–Olur mu? Biz arkadaşız niye seni döveceğim?
–Biz arkadaşız hem de Müslümanız, değil mi? – diye sordu Kırgızca.

–Tabii ki – dedim ve koridordan biri geçsin diye içimden dua ettim.
–Hem de Türk'üz. Çok mutluyum karındaşım döv beni!

Döveyim de nasıl döveceğim? Herif çam yarması gibi, üstelik kör kütük sarhoş... Ona elimi kaldırırsam anında pestilimi çıkaracağını biliyordum. Ben sıvışmaya çalışıyorum o da "Döv beni karındaşım, vur bana, vur!" diye bağırıp beni duvara sıkıştırıyor, hatta hafiften beni hırpalıyordu. Ee artık sabrımın sonuna geldim.

Mutfakta dağılmış ahşap bir sandalye vardı. Genellikle sandalyesi veya masası dağılan öğrenciler onu mutfağa duvar dibine atarlar depodan yenisini alırlardı. Sandalyeyi gözüme kestirdim ve canhıraş bir hamleyle eğilip sandalyenin uzun ayaklarından birini kaptım ve tüm gücümle ayağının kaval kemiğine vurdum. Iskalasaydım hiç şansım olmayacaktı. Herif kıç üstü düşünce kolumu bıraktı. Bu kez kalkmasına fırsat vermemek için sandalye ayağını iki elimle kavrayıp rastgele vurmaya başladım. Ayağa kalkarsa beni öldürecek korkusuyla Allah yarattı demeden aralıksız vuruyordum. Adam kanlar içerisinde kaldı. Bu sırada Fahd'ın mutfağa girdiğini fark ettim.

–Çıldırdın mı? Öldürdün adamı! – diye bağırıp sandalye ayağını elimden aldı.
–Beni öldürecek – dedim soluğum kesilmiş bir halde.
–Niye seni öldürecekmiş, ne yaptı sana? Çabuk kaybol buradan! Çabuk! Ben onunla ilgilenirim – dedi ve Kırgız öğrenciyi yerden kaldırmaya çalıştı.

Odama gittim. Ne tavuk kızartacak mecalim, ne de bir şey yiyecek iştahım kalmamıştı. Sakinleşmek için bir yudum konyak içtim. Çok geçmeden binanın önünde bir ambulans durdu. Pencereden baktım. Kırgız öğrenciyi bindiriyorlardı. Ambulans gittikten birkaç dakika sonra Fahd içeri girdi, allak bullak suratımı görünce gülmeye başladı.

–Adamı fena benzetmişsin. Ne oldu Allah aşkına? – diye sordu.
Olayı anlattım.

Fahd adamı Kırgızların kutlama yapıp içmeye devam ettikleri bir alt kata götürmüş ve onlara "Merdiven sahanlığında bu halde buldum" demiş. Kırgızlar kutlamayı bırakıp adama ne olduğunu sormuşlar. Kırgız hiçbir şey hatırlamıyormuş, aptal aptal etrafa bakınıyormuş. Fahd'a teşekkür edip ambulans çağırmışlar.

Birkaç gün sonra Kırgız öğrenciyle okulda karşılaştım. Hafif topallıyordu. Doğrusu söylemek gerekirse korkmuştum. Fakat bana gülümseyip selamlaşınca rahatladım.

–Hayırdır karındaşım, kaza mı geçirdin? – diye sordum.
–Kaza sayılır – dedi utanarak. – Çok içmiştim ne olduğunu hatırlamıyorum...

Ya hatırlasaydı...

Sıkıntılı Bir Gün Gorki Caddesi

Moskova'da havanın tarif edilemeyecek kadar kötü olduğu bir pazar günü, öğrenci yurdunun sekizinci katındaki odamdan dışarıyı seyrediyor ve kara kara düşünüyordum. Can sıkıntısından olacak ki, bir ara pencereyi açıp dondurucu havaya rağmen başımı dışarıya uzattım ve bir iki kez olanca sesimle bağırdım. Ama kalabalık şehrin gürültüsünden sesimi ancak ben işitmiştim. Pazar günü olmasa, insan okulda vakit geçirir, kötü havaya kafasını takmazdı. En iyisi, on altıncı kata çıkıp bilardo oynamak, diye geçirdim içimden...

Ev kıyafetiyle yurt binasının on altıncı katındaki dinlenme salonuna çıktım. İki bilardo masası vardı, ama en az on çift sıraya girmişti. O an canım çekmese de, satranç masalarına yöneldim. Boş yok. Demek ki Moskova'nın kasvetli havası benim gibi birçok öğrencinin canını sıkmıştı...

Odama dönmek için asansör beklerken, Suriyeli sınıf arkadaşım Fahd çıkageldi. Adam henüz merhaba demeye fırsat bulmadan:

–Sırada en az elli kişi var – diye abartarak, bilardo masalarının durumunu izah ettim. Gülümsedi.

–Boşver – dedi ve yüzünde hınzırca bir gülümseme belirdi. – Yürü, Gorki Caddesi'ne gidelim. Orada mutlaka bir meşgale buluruz.

Haklıydı. Gorki Caddesi, bir yabancının efkâr dağıtacağı en iyi yerlerden biri. Hemen odama inip giyindim. Biraz sonra metroya binmiştik...

Fahd benden beş yaş küçüktü, ama uzun boyu, iri kıyım cüssesi ve siyah uzun sakalı, onu yaşıtım gibi gösteriyordu. Onunla aramızda tuhaf bir etkileşimimiz vardı. Örneğin, benim moralimin bozulması veya sinirlenmem, onun için bir neşe kaynağıydı. Tabii benim için de, onun sinirlenmesi öyle. Böyle durumlarda karşılaştığımız zaman, hiç akla gelmeyecek türlü türlü numaralar yapardık. Örneğin birbirimize tutunur, epilepsi nöbeti geçiriyormuş gibi sarsılarak caddede yürürdük. Veya sokakta geçen güzel bir kızı durdurur ve ikimiz aynı anda kekeleyerek ona uzun, uzun herhangi bir adresi sorardık. Yahut sokakta yürürken bir polis ile karşı karşıya geldiğimiz an, polisin yüzüne dehşetle bakar ve olanca hızımızla gerisin geri kaçardık. Tabii bu arada polis düdük çalarak peşimizden koşardı. Şöyle yüz, iki yüz metre koştuktan sonra tekrar yavaşlar ve hiçbir şey olmamış gibi, tekrar normal bir şekilde yürümeyi sürdürürdük. Bu sırada bizi kovalayan polis önümüzü kesip kimlik isterdi. Tabii kimliklerimizi nereye koyduğumuzu bulup ona göstermek için polisin bayağı sabırlı olması gerekirdi...

Kızıl Meydan yakınındaki Marks Caddesi metro istasyonunda inip Gorki Caddesi'ne çıktık ve Puşkin heykelinin olduğu meydana doğru yokuş yukarı yürümeye başladık. Nedense birbirimizle konuşmuyorduk. Kalabalık içinde ama kimsenin ilgilenmediği birer çocuktan farkımız yoktu. İnsanların ilgisini çekmek için bir şeyler yapmamız gerekiyordu. Ama ne?

Karlı kaldırımlarda her birimizin bir ayağı bir karış kadar kısaymış gibi kol kola girip paralel topallamamız, pahalı kürkleriyle Gorki Caddesi'nde gezinen güzel Rus kızlarını tatlı tatlı gülümsetmekten öteye gidemedi. Artık Puşkin Meydanı'na gelmiştik.

Puşkin Meydanı hep kalabalık olur. Sevgililer buluşmak için bu meydanda randevulaşırlar. Özellikle son yıllarda ortaya çıkan Batı özentili gençler tuhaf kılıklarıyla orada toplanır ve bu toplantılar bazen Sovyet

karşıtı gösterilere dönüşürdü.

Fakat o anda sevgilisi olmadan sevgili bekleyen güzel kızlar bizi daha çok ilgilendiriyordu. Meydanda başıboş bir iki tur attık ama sevgilisi olmayan güzel kızlar o gün meydana gelmemişlerdi sanki. Yahut can sıkıntısı bir şey görmemizi engelliyordu.

–Boşver ya – dedi Fahd sıkıntılı bir tonlamayla. – Bu soğukta hangi kız, olmayan sevgilisini bekler? Gel bir restorana girip bir şeyler yiyelim, bir iki damla konyak içelim.

İtiraz etmedim. Bir şişe Ermeni konyağı o anda ilaç gibi gelirdi. Hele de hastalık can sıkıntısı ise. Yakındaki en meşhur Bakü restoranına geldik. Restorana girmek için kapıda otuz kişiden fazla bekliyorlardı. Üstelik bizim gibi zibidi tipler de değillerdi. Minsk restoranına yürüdük. Daha varmadan kapı önünde bekleyenleri gördük. Restoran Pekin'e yaklaşmayı düşünmedik, çünkü Pekin kadar kalabalıktır, bir ay önce rezervasyon yaptırmayan oraya ayak basamaz. Şu restoran bu restoran derken bütün restoranlar doluydu. Daha doğrusu boş yer vardı ama kimseyi kapıdan içeriye almıyor, "Rezervasyonunuz var mıydı?" diye soruyorlardı. Kış olduğundan hava erkenden kararmış, canımın sıkıntısı bir kat daha artmıştı.

–Kardeş, sana bir şey söyleyeyim mi? – diye Fahd'a sordum.
–Ne diyeceğini biliyorum, ama bugün burada bir restoranda yemek yemeden bir yere gitmiyorum – dedi kararlılıkla.
–Yahu Gorki Caddesi'nde olması şart mı? Kosmos'a veya Kozmonotlar Caddesi'ne gidelim. Orada şahane iki restoran var, hem yurda yürüme mesafesinde.
–Valla felek gelse bir yere gitmiyorum. Gel, aklıma bir fikir geldi...

Hızlı adımlarla o an en yakınımızda olan Sofya restorana doğru yürüdük. Kapıda sıra bekleyen kalabalığı yararak kapıda bekleyen görevliye yarı Arapça yarı Rusça:

–Biz Suriye elçiliğinden geliyoruz – dedi. Kapıcı pek oralı olmadı.

–Rezervasyonunuz var mı? – diye sordu.
–Biz elçilik görevlisine rezervasyon için talimat verdik.
–Durun bir dakika içeriye bir sorayım – dedi kapıcı ve içeriye daldı.

Görevliyi beklerken kapıda sıra bekleyen epey pahalı kürkler içinde, genç ve insanın başını döndürecek güzellikte iki kızdan biri yaklaştı ve fısıltılı bir sesle:

–Elçilikten geldiyseniz sizi dışarıda bırakmazlar. Lütfen sizinle beraber olduğumuzu söyleyin. İçeriye girdikten sonra sizi yalnız bırakır, rahatsız etmeyiz.
–Ne münasebet, rahatsız olmayız – dedi Fahd ağzının suyu akarak.

Az sonra görevli geldi:

–Suriye elçiliğinden herhangi bir rezervasyon yapılmamış ama size bir masa verebiliriz. Kaç kişiydiniz?
–Dört kişiyiz yoldaş.
–Buyurun yoldaş – dedi görevli. Mağrur bir edayla restorana girdik...

Gardırop Fişi

Gardıroba gidip paltolarımızı verdik. Kalabalık olduğu için gardıropçu her paltoya bir fiş vereceğine her çifte bir fiş verdi. Yani benim kabanımla bir kızın kürkünü bir askıya, Fahd'ın paltosuyla diğer kızın kürkünü bir askıya astı. Tabii kızlar kürklerini çıkarıp giydiklerinde nezaket icabı erkekler kürkü tuttuğundan askı numaraları erkeklere yani bize verildi. Restoran salonuna girer girmez bir garson bizi karşılayıp masamızı gösterdi. Velhasıl kızlarla aynı masaya oturmak zorunda kaldık. Daha doğrusu kızlar bizimle oturmak zorunda kaldılar...

Garson siparişini aldı. Ona bizler ayrıyız diyemedik. Önemli değildi zaten. Hiçbir çaba harcamadan her şey bizim istediğimiz gibi oluyordu. Yemekler geldi. Kızlar bir şişe şampanya, bizse bir şişe Ermeni konya-

ğı istedik. Önce şampanya içildi. Bittikten sonra konyak servisi başladı. Konyak bitti yeni şişe geldi. Müzik başladı kızları dansa davet ettik. Pek istekli değillerdi ama nezaket icabı bizi kırmadılar. Masaya oturup tekrar içmeye devam ettik. Kızların kendi aralarında konuşmaları ve bizimle ilgilenmemeleri yemeğin tadını kaçırmıştı. Böyle durumlarda insan daha fazla içme ihtiyacı hissederdi. Aradan bir saatten fazla bir zaman geçmişti ki, Fahd üçüncü konyağı sipariş etti. Ben dayanamadım, kızlar anlamasın diye Arapça konuştum.

–Bana bak, hesap çok kabardı. Bende dört – beş ruble var veya yok ona göre.

Fahd bir şey diyecek yerde kıkır kıkır gülmeye başladı.

–Ne gülüyorsun? Beşer rubleden üç konyak bir şişe şampanya nerden baksan yirmi ruble. Yemek meze vs. beş ruble olsa 25 ruble eder. Ciddi söylüyorum, en fazla dört veya beş rublem var...

Fahd daha bir gülmeye başladı. Asabım bozulduğundan ben de gülmeye başladım. Fahd nihayet baklayı ağzından çıkardı.

–En güvendiğimiz dağlara kar yağdı. Beni burada kesseler bende üç ruble çıkmaz.
–Şakanın sırası değil – dedim sakin olmaya çalışarak.
–Vallahi şaka değil.
–O zaman hangi cehenneme restoranda yemeğe ısrar ettin?
–Bağırma, şimdi herkes anlayacak... Bak! Kızlara söyleyelim onlar ödesin.
–Ben hayatta söylemem, fikir senden çıktığına göre sen söyle.
–Fikir benden söylemesi senden – dedi Fahd.

Ben söylemem sen söyle derken Fahd bir fikir daha ileri sürdü.

– O halde kaçmaktan başka çaremiz yok. Bak şimdi ben tuvalete gidiyormuş gibi yapacağım. İki dakika sonra sen de kalkarsın. Şüphe çekmemek için aynı anda kalkmayalım. Gardırobun orda

buluşuruz. Gardırobçuya fiş numaralarını gösterir "kapıdan misafirlerimizi alacağız" deyip sadece kendi paltolarımızı alır tüyeriz. Adam bir şey diyemez çünkü kürkler orada kaldığına göre mecburen döneceğiz demektir. Hadi ben kalkıyorum iki dakika sonra sen de kalk. – dedi ve kalktı.

Çaresiz iki dakika bekleyip kızlardan müsaade istedim ve ben de kalktım. Aynen Fahd'ın söylediği gibi gardırobçuya restoran kapısından arkadaşlarımızı alacağız deyip numaraları gösterdik. Ben kabanımı o da paltosunu aldı. Giyinip numaraları cebimize koyduk gittik. Gidiş o gidiş. Zavallı kızlar! Hesabı ödemeleri belki bir şey değil. Ama gardırop fişi olmadan o pahalı kürklerini asla alamazlardı. İşin içine polis girecek tutanaklar tutulacak... Ertesi gün o fişlerle biri gelip paltomu verin dese, gardıropçu ne yapar?

Suçlu olmak ayrı bir psikoloji... Sanki kızlar kürklerini orada bırakıp dekolteleriyle peşimizden gelecekler gibi karlı buzlu yolda en az iki kilometre koştuk. Soluk soluğa birinci çevre yoluna varmıştık. Suç kanıtım yok etme psikolojisiyle gardırop fişlerini cebimizden çıkarıp bir taşla kaldırımın üzerinde ezdik ve ilk gelen troleybüse bindik...

Davetsiz Misafir

Yeni yıl gelmişti. Yeni yıl kutlama hazırlıkları birkaç gün önceden başlamıştı. Yakın arkadaş olan öğrenciler gruplar halinde örgütlenip yeni yıl kutlama planları yapıyordu. Oysa kutlamalar umurumda değildi. Kimseye katılmadım. Yılbaşı gecesi odamda yalnız oturup o yıl olup bitenleri yazmaya karar verdim. Öyle de yaptım...

31 Aralık gecesi insanlar gün boyu hazırladıkları yemekleri yerken, su gibi içki içip çılgınca eğlenirken ve her taraftan envai çeşit müzik sesleri gelirken odamda oturmuş o sene başımdan geçenleri yazmaya başlamıştım. Saat 22.00 sularında kapım çalındı. Gerçi evde olmasak da çoğunlukla kapılarımızı kilitlemezdik. Çünkü biz yokken herhangi bir arkadaşımız kitap, tencere, bir baş sarımsak gibi şeylere ihtiyaç duyabilir ve gelip ihtiyacını alabilirdi. Bazen küçük bir not bırakarak... Bu kez rahatsız edilmemek için kapımı kilitlemiştim. Gittim açtım. Kimseyi göremeyince

kafamı uzatıp koridora baktım. Hayk asansör sahanlığına dönmek üzereyken arkasından bağırdım:

–Hayk can! – Hayk geri döndü.
–Yarım saattir kapını çalıyorum. Birini odaya kapatmışsın diye düşünüp gittim – dedi gülümseyerek.
–Nerede Hayk can... Gürültüden işitmedim kusura bakma.

Hayk içeri girdi, şöyle etrafa bir baktı. Kutlama izi yok, hiçbir şey yok...

–Gerçekten de yalnızmışsın – diye mırıldandı Hayk şaşkınlıkla.
– Bir sorun mu var, niye bizimle eğlenmiyorsun? Gel aşağıya inelim, misafirliğe çok güzel hatunlar geldi, gel tanış bari...
–İstemiyorum Hayk can. Hiçbir şey istemiyorum.
–Bence sen kendinde değilsin kardeş... Aaa... Yemek de yememişsin. Dur sana aşağıdan bir şeyler getireyim de ye. Aşağıda Afrika'nın tüm açlarını doyuracak yemek var.

Hayk itiraz etmeme fırsat vermeden gitti. Biraz sonra ellerinde tencereler, tepsiler, tabaklar, şişelerle Akil ve Andrey Pavloviç ile odaya daldılar.

–Aşağısı çok gürültülü – dedi Akil. – Biz de buraya geldik, sakıncası yok değil mi?
–Olur mu öyle şey? Hoşgeldiniz arkadaşlar – dedim ve dolaptan bir şampanya alıp açtım.

Oturduk. Çok güzel bir sohbet başladı. Akil oda arkadaşı Aziz'i anlatıp bizi kahkahalara boğdu. Artık neşem yerine gelmişti. Değişik kültürlerden dört arkadaş dünyayı, geleceği konuşmaya başladık. Akil bazen araya bir fıkra sokuşturup bizi güldürüyordu. Hal böyleyken birden kapı açıldı ve hayatımda daha önce görmediğim otuz yaşlarında bir vatandaş içeriye girip tek laf etmeden çek yatı açtı ve ayakkabısını bile çıkarmadan uzanıp bir dakika sonra horlamaya başladı.

–Vay canına! Kim bu? – diye kısık bir sesle sordu Akil.
–Şeytan bilir. Hayatımda ilk kez görüyorum.
–Adamın bizi görmediğine bahse girerim – dedi Hayk. – Kim bilir, belki şu an İsa Mesih'le Tur dağında koyun otlatıyordur.

Gülüştük ve davetsiz misafire aldırmadan sohbetimize devam ettik. Aradan on beş – yirmi dakika geçti geçmedi, adam kâbus görmüş gibi fırlayıp tuvalete koştu. Hep birden kahkaha attık. Fakat tuvaletten gelen böğürme sesleri kahkahalarımızı böldü.

–Mujik tuvaleti sıçtı batırdı – dedi Akil. – Yarın temizlik işin olacak...
–Tuvalet neyse, inşallah küvetin içine kusmamıştır – dedim.
–Bence adama söyle pisliğini temizlesin – dedi Andrey Pavloviç.
–Boşver, temizleyim derken daha fazla batırır şimdi – dedi Hayk.

Beş dakika geçmişti ki, adam geri döndü. Şöyle tuhaf tuhaf bize baktı tanımaya çalışır gibi. Sonra oturduğumuz masaya yaklaşıp birimizin kadehini alıp kaldırdı:

–Yeni yılınız kutlu olsun yoldaşlar! – dedi ve bir dikişte bardağı içip yerine koydu.

Davetsiz misafirimiz meze almak yerine, genellikle Rusların yaptığı gibi bir elini büküp dirsek boğumunu burnuna bastırdı, burnundan derin bir nefes çekerek "Huh!" diye hohladı ve davetsiz geldiği gibi öylece çekti gitti. Ardından epey gülmüştük. Başımızdan geçen buna benzer garip olayları birbirimize anlatıp bir süre eğlenmeye devam ettik.

Ölümsüz Dostluğumuza!

Vakit ilerledi. Artık saat 23.00'ü geçiyordu. Dışarıdan müzik ve eğlenen insanların çığlık sesleri geliyordu. Kadehlerimizi tekrar doldurduk. Hayk ayağa kalkıp kadehini kaldırdı.

–Değerli dostlarım, size küçük bir hikaye anlattıktan sonra içme-

yi öneriyorum.
–Memnuniyetle – dedik hep birlikte. Hayk anlatmaya başladı:
–Karlı dağların tepesinde yaşlı mı yaşlı, aksakallı bir dede tek başına yaşarmış. Günün birinde üç misafir gelmiş. Dede çoktandır kimseyi görmediği için pek sevinmiş, onları ağırlamış, yedirmiş, içirmiş. Bol bol sohbet etmişler. Ertesi gün misafirler yola çıkacaklarmış. Aksakallı yine yalnız kalacak diye çok üzülmüş ve misafirlerinin yanında kalması için ısrar etmiş. Misafirler adamı kırmamak istemişler ama yine gitmeleri lazımmış. Nihayet biri aksakallı dedeye "bak dede, gitmemiz lazım. Ama madem ısrar ediyorsun. Hiç olmazsa birimiz burada kalabilir. Ama kimin kalacağına sen karar vereceksin" demiş. Dede kabul etmiş. Misafir devam etmiş. "Bak birimizin adı dostluk, birimizin adı sağlık, birimizin adı da mutluluktur. Şimdi seç bakalım hangisinin yanında kalmasını istersin?" Dede çok düşünmeden "dostluk kalsın" demiş. Dostluk kulübede kalmış. Dede ise diğer ikisini yolcu etmek için bir miktar onlarla yürümüş. Bir yerde "hadi uğurlar olsun" deyip vedalaşmışlar ve dede kulübesine dönmüş. İçeriye girdiği zaman bir de ne görsün? Misafirlerin üçü de kulübedeymiş. Çünkü dostluğun olduğu yerde hem sağlık, hem de mutluluk olurmuş... Şimdi hem sağlığı, hem de mutluluğu barındıran ölümsüz dostluğumuza içmeyi öneriyorum. Dostluğumuza!

Hepimiz ayağa kalkıp kadeh tokuşturduk ve bir dikişte votkalarımızı içtik.

–Şahane bir hikaye, tam filmlik – dedi Akil.
–Bu bir Kafkas hikayesidir. Kafkas insanı hep bu hikayeyi anlatıp kadeh kaldırır – diye açıkladı Hayk.
–Ee arkadaşlar, burada böyle miskin miskin oturmaya devam edecek miyiz? – diye sordu Akil. – Yarım saat sonra Kızıl Meydan'da hava fişekleri patlayacak. Yeni yılı Kızıl Meydan'da karşılamamak suçtur. Ne dersiniz?
–Hem de ağır bir suç! Hemen fırlayalım – dedi Andrey Pavloviç. Yalnız bu saatte boş taksi bulamayabiliriz. Ben bir taksi ayarlamaya gidiyorum, peşimden gelin gecikmeden...

Hemen paltolarımızı giyip fırladık. Caddeye indiğimizde Andrey çok-

tan bir taksi yakalamıştı bile. Yolda giderken taksiciden iki katı fiyatına bir şampanya satın aldık. Akil çıkmadan önce dört temiz bardak atmayı ihmal etmemişti. "Katyuşa" şarkısını söyleye söyleye Kızıl Meydan'a geldik. Akordeon veya gitar çalanlar, koro halinde şarkı söyleyenler, içmekten yalpalayan genç, yetişkin, kadın, erkek, çocuk vs. Moskova'nın yarısı oradaydı. Birkaç dakika sonra Kremlin saatinin büyüleyici melodisi yayıldı, arkasından Kremlin Saati 24.00'ü çaldı. "Ura" sesleri yeri göğü inletirken şampanyalarla birlikte hava fişekleri art arda patlamaya başladı. Gökyüzü birden rengârenk oldu. Kızıl Meydan'daki bu görsel şölen ebediyen hafızama kazınmıştı...

Palto

Kızıl Meydan'dan yurda dönmek için epey taksi bekledik. Yurda vardığımızda vakit çok geçti ve ortalık sakinleşmişti. Odama girip tuvaleti kullanmak istedim. Her taraf kusmuk doluydu. Davetsiz misafir klozeti tutturamamış ortalığı batırmıştı. Gecenin o saatinde temizlik yapmak istemedim, duş alıp kafayı vurdum yattım.

Ertesi gün uyanır uyanmaz kısmen kurumuş kusmuğu kazıyıp ortalığı temizlemeye başladım. Herif amma çok yemek zıkkımlanmış diye yakınırken kapım çalındı. Lastik eldivenlerle elimde temizlik fırçası kapıyı açınca dünkü davetsiz misafirle burun buruna geldim. Şaşırmıştım. Adam özür dilemeye gelmiş herhalde, diye aklımdan geçirdim.

–Buyurun yoldaş – dedim gülümseyerek.
–Affedersiniz – dedi. – Dün yanlışlıkla buraya uğramıştım da...
–Dün özel bir gündü, özür dilemeye gerek yok, olur böyle şeyler – diye adamı avutmak istedim.
–Özür dilemeye dilerim de... Dün burada paltomu unutmuştum.
–Bak azizim. İçeriye girdiğinde üzerinde aynen bu takım elbise vardı. Ama odaya girmeden holde bir yere bıraktıysan, dolaplara bakabilirsin...

Adam küçük holdeki dolapları teker teker açıp baktı. Bir şey bulamadı.

–Bir de odalara bakabilir miyim?

–Tabii ki... Buyurun – dedim ve onu izlemeye başladım.

Adam sağa baktı, sola baktı, yan odaya baktı. Palto yok! Çekyatı açıp içine bakmak isteyince artık tepem attı:

–Bana bak yoldaş! – diye bağırdım. – Burada unuttuğun paltoyu çekyatın içine saklayacak değilim herhalde. Bu davranışın beni töhmet altında bırakıyor resmen.
–Ama buraya paltoyla geldiğimden eminim.
–Ne yani, paltonu saklamış mı oluyorum ben şimdi? Şuraya bak! Hâlâ senin kusmuğunu temizliyorum. Ayıp oluyor ama... İnsan biraz utanır!
–Sizi asla itham etmek gibi bir düşüncem yok yoldaş. Paltomu buraya bıraktığımı hatırlıyorum o kadar.
–Bu kadar sarhoşken burayı nasıl hatırladığını merak ediyorum doğrusu. Hafızanın seni yanılttığını düşünsen iyi olur.
–Yoldaş kızmayın. Hafızam beni yanıltabilir. Ama ben yandaki binanın 804 numaralı odasında kalıyorum. İçkili geldiğimde binayı şaşırmış olacağım ki, buraya gelmişim.

Her şeye rağmen artık gülmeye başlamıştım. Tartışmamızı duyan bir iki komşu da gelmiş onlar da gülüyorlardı. Komşulardan biri davetsiz misafire seslendi:

–Bakınız yoldaş, kocaman binayı ıskaladıysanız sekizinci katı veya oda numarasını da ıskalayabilirsiniz değil mi? Bir alt kata bakın isterseniz veya üst kata neyse...

Adam ikna olmuş gibi oldu, özür dileyerek gitti. Ben de temizliğe döndüm. Yarım saat sonra temizlik bitmiş, kahvaltı hazırlıyordum ki, adam tekrar geldi.

–Her yere baktım yoldaş, yok işte – dedi çaresizce.
–Ee, yoksa yok! Ben ne yapabilirim? Bu arada buyur kahvaltı yap.

–Sağ olun yoldaş. Ama elli gram votkanı içerim, alkol sersemliği[28] için...

Ağlar mısın, güler misin? Dünden kalma bir şişeden bir su bardağını yarısına kadar votkayla doldurup verdim. Aynen dünkü gibi bir dikişte içti ve dirseğini koklayıp hohladı. Ona bir parça peynir uzattım, kabul etmedi.

–İlk kadehten sonra meze alınmaz[29] – dedi gururlu bir şekilde.
–Sen bilirsin – deyip peyniri yedim. – Nasıl kendine gelebildin mi, bari?
–İyiyim, iyiyim...
–Kahvaltı yapmak istemiyorsan git diğer binalara bak. Bu binanın aynısı olan dört bina var, her birine bak – diye akıl verdim.
–Hepsine baktım yoldaş – dedi ve votka şişesini kaptığı gibi bir yarım bardak daha doldurup kafaya dikti. Dirseğini kokladı, hohladı ve neşesi tamamen yerine gelmiş gibi gür bir sesle bağırdı.
– En iyisi ben gidip odama bakayım.

Adam çıktı gitti. Döneceğini sandım ama dönmedi. Paltoyu kesinlikle kendi odasında bulmuştur. Aksi takdirde o gün ondan bu kadar kolay kurtulamazdım...

Borya

Kaldığım odanın karşısındaki odada Azim isimli Azeri bir genç arkadaşımız kalıyor. Azim yine Film Yönetmenliği fakültesinde ama benden bir veya iki sınıf gerideydi. Tüm Azerilerle olduğu gibi onunla da aramız çok iyiydi. Siyah havyarın menşei Hazar Denizi olduğu için memlekete gidip döndüğünde bana bir kavanoz havyar getirmeyi ihmal etmezdi. Günün birinde Azim yine Bakü'den gelmişti ve bu kez bana bir kavanoz havyarla birlikte Kafkas usulü kılıç yavrusu bir bıçak hediye etmişti. Azim'e bu ne-

[28] Ruslar çok içtikleri zaman ertesi gün alkol sersemliğini gidermek için aç karna bir kadeh sert içkiyi bir dikişte içerler ve gerçekten sersemlikleri gider. Ben de birçok kez denedim, gerçekten insan kendine geliyor.

[29] Ruslarda ilk kadehten sonra meze almak erkekliğe gölge düşürmek sayılır. İlk kadehten sonra ancak dirseğini veya bir ekmek dilimini koklayıp hohlayabilirler.

zaketinden dolayı teşekkür etmiş, havyar kavanozunu buzdolabına bıçağı da raflardan birine koymuştum.

O zamanlar tek başıma olduğum halde yurtta bir bloğu işgal etmiştim. Blokta iki oda, banyo, tuvalet ve mutfak gibi kullandığım küçük bir hol vardı. Aslında tek başıma bir blok işgal etmeye hakkım yoktu. En fazla bana bir oda düşerdi. Fakat bloğun ikinci odasında Suriyeli sınıf arkadaşım kayıtlıydı ve Rus karısının evinde kaldığından ikinci oda da bana kalmıştı. Aslında arada sırada ikinci odaya birkaç kez öğrenci göndermişlerdi ama ben gelenlere çocuğum olduğunu ve o odaya ihtiyaç duyduğumu söyleyerek onları ikna etmiştim. Bu durumda öğrenciler anlayış göstermişler ve kendilerine başka bir oda bulup oraya gitmişlerdi.

Günün birinde Boris adında kısa boylu bir öğrenci battaniye çarşaf ve küçük bir valizle çıkageldi. Destur demeden yan odaya girdi. Ben hemen yanında bittim:

–Ne oluyor Borya? – diye sordum. Cevap bile vermedi, eşyalarını yerleştirmeye devam etti. Biraz bekledikten sonra sesimi yükseltim:
–Borya! Hemen eşyalarını topla ve siktir ol git! – Boris ters ters baktı:
–Neden gidecekmişim? Bu oda boş ve beni buraya gönderdiler.
–Bak Borya, külahları değişmeyelim. Bu odanın boş olmadığını sen de biliyorsun. Ayrıca benim çocuğum var ve...
–Kafa ütüleme – dedi Boris umursamayan bir tonla. – Sözde burada kalan karısının yanında kalıyor. Senin oğlun da kreşte...
–Bana bak, kaç kişi buraya gönderildi ve onlara durumu izah ettikten sonra anlayış göstererek burada kalmaktan vazgeçtiler.
–Başkası beni ilgilendirmez. Bana bu oda verildi, burada kalacağım – dedi.

Gel de adamı oracıkta boğma şimdi... Aslında Ruslar kadar kaliteli bir insan cinsine zor rastlanır. Rusların en kötüsü bile iyi yaklaşılırsa iyiydi. Ama Boris Nuh dedi peygamber demedi. Akşam vakti kavga etmeyelim, bu gece burada kalsın; yarın dekanla konuşur onu başka bir odaya tayin ettiririm, diye düşündüm. Odama girdim. Canım sıkılmıştı. Ermeni

görüntü yönetmeni arkadaşımın odasına gittim. Cümbür cemaat oradaydılar. Yine yemek faslı, gırgır şamata... Keyfimin kaçmış olduğunu fark eden Hayk sordu:

–Neyin var böyle suratını asmışsın?
–Sorma – dedim. Talankin'in atölyesinden o dallama Boris var ya?
–Bir terbiyesizlik mi yaptı?
–Benim bloktaki yan odaya taşındı biraz önce. Ne dediysem laf anlatamadım. Herif Nuh diyor, peygamber demiyor.
–O halde ona bir iyilik düşünelim – dedi Akil.
–Bu adam dayağı hak etti yani – dedi Enver.
–Gidip onu pencereden aşağı atalım mı? – diye ortaya bir soru attı Lev.
–Durun ya – dedim. – Akşam akşam keyfimizi bozmayalım. Bugün kalacak başka yeri yoktur. Yarın okulda onunla konuşuruz. Olmazsa dekana söyleriz – dedim.

Arkadaşlar sakinleştiler. Geç saatlere kadar muhabbet ettikten sonra dağıldık. Odama geldim. Boris yatmaya hazırlanıyordu. Ama can sıkıntısı beni bırakmamıştı. Yatmayı denedim, na mümkün! Kitap okumayı denedim, gözlerim harflerin üzerinde dolaşıyor ama kafam almıyor. Birden Azim'in hediye ettiği kılıç yavrusu bıçak gözüme takıldı. Raftan aldım, şöyle bir inceledim. Öyle işlemeli filan değildi ve çeliği bilenmemişti. Oysa ben keskin olmayan bıçaklardan nefret ederdim. Kalktım holdeki dolaplardan birinden biley taşını aldım ve holde kılıç yavrusu bıçağı bilemeye başladım. Vakit gece yarısını geçiyordu ve ortalık pek sakindi. Bu nedenle bıçağın biley taşına sürtünmesi epey rahatsız edici bir ses çıkarıyordu. Bıçak daha önce hiç bilenmediğinden biley taşı etkisizdi. Büyük bir olasılıkla önce çarkla bilenmeliydi. Fakat can sıkıntısından artık bir şeyi umursadığım yoktu ve elimdeki bıçağı bilemekten başka bir şey düşünemiyordum. Bilemeye devam ettim. Epey sonra Boris'in oda kapısını çok hafif araladığını ve karanlık odadan tek gözle bana baktığını fark ettim. Bir ara gürültü yaptığımı söyleyip itiraz edeceğini sandım. Ama öyle olmadı. Ben bir taraftan bıçağı biley taşına sürterken arada sırada

keskinleşip keskinleşmediğini tırnağımın üzerinde deniyordum. Boris kapıyı kapatıp ses kesti. Bir saat kadar sonra tekrar kapıyı aralayıp baktı. Ben hâlâ bıçağı bileyip tırnağımda deniyordum. Neredeyse sabaha kadar böyle sürdü. Nihayet bıktım ve bıçağı yerine koyup yatmaya gittim. Bıçak bilemek beni rahatlatmış olacak ki, hemen uyudum.

Sabah kalktığımda Boris yan odada yoktu. Kapıyı açıp baktım. Eşyaları da yoktu. Umursamadım. Yıkandım, bir kaşık havyarı bir dilim ekmeğe yayıp atıştırdım. Sonra giyinip okula gittim. Ders çoktan başlamıştı. Boris meselesini konuşmak için yabancılardan sorumlu dekanlığa uğradım. Kapıdan içeri girer girmez oradaki sekreterler kahkahayı bastılar. Ben bir şey anlayamadım. Ludmila İvanovna bana Boris'in kan çanağına dönmüş gözlerle geldiğini, onu kesmek için bütün gece başında bıçak bilediğimi ve bu yüzden gece boyunca gözünü kırpmadığını anlatmış.

Birinci ders bittikten sonra ikinci derse girdim. Ders henüz başlamamıştı ki, Yönetim Fakültesi dekanı Teterin sınıfa girip bir öğrenciyi "öldürmeye teşebbüs" etmem dolayısıyla bana bir ihtar daha verdi. Ama Boris'in yüzünü bir daha da görmedim...

Babil'de Yalnızlık

1983 – 84 ders yılı bütün kişisel sorunlarıma rağmen geçen yıllara nazaran daha kolaydı. Bu yıl ikinci kısa filmimi çekmek için senaryo arayışına başladım. Gönlümde hep yerel bir şey çekme isteği vardı. Önce Senaryo Fakültesi son sınıf öğrencisi Vladimir'le özgün birkaç çalışma yaptık. Beğenmeyip Aziz Nesin'in "Medeniyetin Yedek Parçaları" adlı hikayesini ekrana uyarlamak için paçayı sıvadık. Çok başarılı bir senaryo oldu. Ustamız okur okumaz onu onaylayıp imzaladı. Ne var ki, Moskova'da bu hikayeyi çekmek akıl kârı değildi. Ustam beni Azerbaycan'a gönderebileceğini söyleyince çok sevindim. Böylece uygun bir zamanda (Ekim veya Kasım 1983) Görüntü Yönetmenliği Fakültesi üçüncü sınıf öğrencisi Refik Aliyev ile Bakü'ye bir keşif gezisi yaptık. Okuldan resmi bir görevlendirmeyle gitmediğimiz için bir hafta kadar Refik'in evinde kaldık. Ne var ki, bu gezi bende pek olumlu bir izlenim bırakmamıştı. Yani Azerbaycan'da bu senaryoyu çekmek mümkündü ama bizi çok zorlayacaktı.

Moskova'ya döner dönmez ustama durumu rapor ettim ve başka bir se-

naryo için kolları sıvadım. Bu kez Senaryo Fakültesi'nden İvan Juk ile çalışmaya başladım. Kıbrıslı arkadaşım Yanakis İoannu bana Josef Reding adında Alman bir yazardan söz etti. Okulun kütüphanesinden onun bir hikaye kitabını alıp okudum. Sinemaya aktarılacak güzel hikayeleri vardı. Birkaç günlük bir değerlendirmeden sonra yazarın "Babil'de Yalnızlık" adlı hikayesinde karar kıldık. Birçok anlamda Babil'e benzettiğim Moskova'da yoğun bir şekilde hissetmeye başladığım yalnızlık beni bu hikayeyi çekmeye itmişti büyük bir olasılıkla. Senaryo yazıldı, onaylanıp stüdyoya üretim birimine gitti. Yine görüntüsünü Hayk yapacaktı. Büyük bir bölümü Almanya'da "Babil" adlı bir barda geçen hikaye için okul stüdyosunun dördüncü pavyonunda bar dekoru yapmayı kararlaştırdık. Sanat yönetmenliğimizi de Sanat Yönetmenliği Fakültesi'nden Armen Karapetyan üzerine aldı. Gereken çizim ve eskizler hazırlandı, ustaya imzalatıldı ve rektörün de imzasıyla stüdyonun uygulama birimine gönderildi. Ancak bütün terslikler peş peşe geldi ve bütün çabama rağmen bu filmi 1983 yılında çekememiştik. Bahara, yani 1984 yılına kalmıştı.

Bilimsel Komünizm Dersi

Andropov'un ölümünden sonra birçok vatandaş gibi birçok öğrenci de hayal kırıklığı yaşadı. Çoğu insanın kendi gerçekleriyle hesaplaşma isteği vardı. Bu durum bizim en ağır derslerimizden olan Bilimsel Komünizm dersinin işleyişine de yansımıştı. Felsefe Bilimleri Doktoru Doçent Sergey Yuryeviç Ukolov hocamız ders işlerken ABD'de bir işçinin ilk iki saatte sermayeyi kurtardığını, ikinci iki saatte kendi ücretini, geriye kalan dört saati de patrona çalıştığını fakat bir Sovyet işçisinin yedi saatte sermayeyi kurtarmadığını söyledi. Bunun üzerine sınıfta bir tartışma başladı. Kimi sendikaları suçladı, kimi işçilerin votka içmekten üretim yapamadıklarını iddia etti. Elektrik mühendisliğinde doktora yapmış olan Moskovalı sınıf arkadaşımız Mihail Avetikov, ABD'nin sanayide ileri teknoloji kullandığını, bu nedenle işçiden randıman alabildiğini iddia etti.

Laf döndü dolaştı ve teknolojiye takıldı. Doçent Ukolov Sovyetler Birliği'nde kasıtlı olarak teknolojinin önemli ölçüde kullanılmadığını söyledi ve eğer mevcut teknoloji tam kapasiteyle kullanılsa çalışanların yarısından fazlasının işsiz kalacağını iddia etti.

–O halde teknoloji tam kapasite kullanılmalı – diye haykırdı Avetikov. – İnsanlara maaşları ödeniyor nasıl olsa, şöyle veya böyle...
–Sorun maaşta filan değil dostlarım, insanlar çalışmazlarsa ülkede kaos olur – dedi hoca gülerek. – Düşünün insanların işi yok, ne yapacaklar? Gün boyu satranç mı oynayacaklar? İnsanın en önemli yaşam dürtülerinden biri çalışmaktır. Çalışmayan toplum her anlamda yok olur. Çünkü insan çalışırken meta üretiminin yanı sıra hem kendini hem de kendi bilincini üretir. Bu çok önemli...
–Bence insanlar sanatla uğraşırsa yok olma gibi bir sorunları kalmaz, gelecekte insanları sanat kurtaracak – diye görüş bildirdim. Ukolov dahil bütün sınıf güldü.
–İnsanları yine kurtardın Aslanyürek – dedi Avetikov gülerek.
–Ben değil, sanat kurtaracak – diye itiraz ettim. – Estetik hocamız Pondopulo, Antik Yunan'da felsefenin, sanatın ve sporun köleler sayesinde zirve yaptığını söylemedi mi? Karl Marks'ın Antik Yunan'ın "insanlığın çocukluğu" olduğunu söylemesi bu anlama gelmiyor mu? Teknoloji kölelerin vazifesini görürse bu iş hallolur. O zaman dünya bir film setine dönüşür. Veya çocuk bahçesine...
–Tabii eğer insanlar teknolojinin kölesi haline gelmezse – dedi sınıftan biri.

Tartışma bu sözlerle yeni bir boyut kazandı ve çok enteresan fikirler ortaya atıldı. Ukolov bir ülkenin ne zaman gerçek anlamda sosyalist olabileceği sorusunu ortaya attı. Her kafadan bir cevap geldi. Sonunda Ukolov kendi görüşünü şöyle açıkladı:

–Çoğunuz kuramsal anlamda sosyalizmi tanımlamaya çalıştınız. İşin bir de insani boyutunu düşünelim. Şöyle ki, bir ülkede ne zaman altı yaşındaki çocuklar uyandıklarında yataklarını kendileri toplayıp işi annelerine bırakmazlarsa. Veya vatandaşlar yerde elli ruble görüp de onu almaya tenezzül etmezlerse yahut ne zaman her vatandaş kendi işinin denetçisi olursa vs. vs. bilmem anlatabildim mi? Yani doğru olmak için sadece doğruyu bilmek yetmez, doğruyu uygulamak gerekir aynı zamanda...

Ukolov'un söyledikleri bana çok mantıklı geldi. Bir tıp doktorunun

doktor olabilmesi için sadece bilgi yetmez, tedavi etmesi de şart.

O günden sonra "Modern Köleci Toplumda Sanat" diye bir doktora tezi hazırlamayı düşündüm. Okul bitince Türkiye'ye dönüp dönemeyeceğimi bile bilmiyorum. O halde mezun olduktan sonra doktora için başvurmaktan başka çare yok. Ama şimdi bunu düşünmek için henüz çok erkendi. Önce filmimi çekmem lazım...

Odessa

1984 yılına daha bir umutla başlamıştım ve filmin çekimi için Hayk'la birlikte canhıraş bir şekilde çalışmaya başlamıştık. Filmde başrolünü Armen Borisoviç Cigarhanyan[30] canlandıracaktı. Onunla ustalarımın setinde tanışmıştım. Hatta o filmin bir sahnesinde trompet çalan bir sokak serserisini canlandırmıştım, üstelik Alain Delon ve İgor Kostolevski ile birlikte. Fakat ne yazık ki montaj esnasında benim sahnemin neredeyse tamamı kesilmişti. Armen Borisoviç ile konuşmadan önce ustam Vladimir Naumoviç'e başvurdum. Usta "neden bana söylüyorsun? Sende telefonu var ara konuş" dedi. Armen Borisoviç'e telefon edip onu öğrenci yurduna çay içmeye davet ettim. Randevulaştığımız akşam yurda geldi. O zamanlar Sovyetler Birliği'nin en popüler birkaç oyuncusundan biri olduğu için, yurda gelmesiyle epey sempati toplamıştı. Getirdiği konyak şişesini içtikten sonra çay ve pasta seansı sırasında ona "Babil'de Yalnızlık" senaryosunu uzattım. Aldı, çay içerken okudu.

–Eğer sezgilerim beni yanıltmıyorsa bana bir rol önereceksiniz – dedi.

–Haddime olmayarak – diye cevapladım.

–Rica ederim aziz dostum. Yönetmen olan sizsiniz. Ayrıca beni filminize uygun görüyorsanız benim size teşekkür etmem lazım. Bana önereceğiniz rol senaryodaki Marchner olsa gerek, yanılı-

[30] Armen Borisoviç Cigarhanyan: 1935 yılında Erivan'da doğdu. 1954 – 1958 yılları arasında Erivan Tiyatro Sanatı Enstitüsü'nde öğrenim gördü. 250'den fazla Sovyet ve Rus filminde genellikle başrol oynadı. Uzun bir süre Moskova Lenin Komsomolu Tiyatrosu ile Moskova Mayakovski Tiyatrosu'nda oyunculuk ve tiyatro yönetmenliği yaptı. 1991 – 98 yılları arasında VGİK'te profesör unvanıyla oyunculuk atölyesi yönetti. 1973 yılında RFSSC Halk Sanatçısı, 1985 yılında ise SSCB Halk Sanatçısı unvanlarını aldı.

yor muyum?
–Yanılmıyorsunuz Arınen Borisoviç.
–Ben de öyle sanıyorum. Hayatımda hep gangsterleri, güçlü insanları oynadım. Ernest Hemingway'in kahramanları gibi insanları yani. Oysa karısını öldürürse mutlu olacağını sanan zavallı bir muhasebeciyi canlandırmam benim için çok enteresan bir deneyim olacak. Bu rolü memnuniyetle kabul ediyorum!
–Onur duydum Arınen Borisoviç...

Çok sevinmiştim. Bir öğrenci olarak ikinci kısa metrajlı filmimde SSCB devlet sanatçısı unvanı olan bir oyuncuyla çalışacaktım. Arınen Borisoviç partnerini sordu.

–Partnerim kim olacak, düşündüğünüz herhangi biri var mı?
–İgor Yasuloviç – dedim.
–Çok iyi... Onunla çalışmak ayrı bir zevk olacak...

İgor Yasuloviç, birinci sınıfın sonunda 40 yaşında vefat eden oyunculuk atölyesi hocamız muhteşem oyuncu Oleg Dal'ın yerine gelmişti. Fakat daha sonraları Yasuloviç, bir hocanın öğrencisinin filminde oynamasının etik açıdan uygun olmayacağını düşünerek vazgeçmişti. Yerine başka bir oyuncu seçmek zorunda kalmıştık.

1984 Mart ayında dekorlar, oyuncular, ekip vs. tüm hazırlıklar tamamlandı ve nihayet nisanda filmin çekimine başladık. Bu sırada Emel'in 6 Nisan'da bir gemiyle Odessa'ya geleceğini haber aldım. O gün saat 23.30'a kadar çekim yaptıktan sonra stüdyodan ayrıldım, çabucak eve gelip elbiselerimi değiştirdim ve oradan havaalanına gittim. O gece için bilet bulamamıştım. Ancak ertesi gün saat 13.00 uçağıyla Moskova'dan Odessa'ya uçabildim.

Odessa'ya iner inmez direk limana gittim. Geminin henüz gelmediğini ve altı saat kadar rötar yapacağını öğrendim. Böylece Odessa'da elektrik mühendisliğinde okuyan ve Suriye'den beri tanıyıp yakın arkadaş olduğum Adnan Abbas'ın evine gidip ona sürpriz yaptım. Akşam saat 22.00 gibi Adnan ve Rus eşiyle birlikte limana gittik. Gemi ancak gece yarısı ulaşmıştı. Emel ve Yusuf'la yaklaşık dokuz aylık bir ayrılıktan sonra tek-

rar bir araya gelmiştik. İki gün Adnan'ın yanında misafir kaldıktan sonra hep beraber Moskova'ya uçtuk...

Her şeye rağmen nisan ortalarında filmin çekimlerini tamamlamıştım. Yapım sonrası aşaması mayıs ayında tamamlandı. Film sınava yetişmişti...

Burada Çok Kahpe Var

Epey zorlu bir dönemden sonra stres atmak için bütün sıkıntılarıma rağmen yazın yine Peter'in yanına Budapeşte'ye gittim. Temmuz ayının sonlarıydı. Peter bir yıldan fazladır Cezayir'de Oran Üniversitesi'nde çalışıyordu ve durumu eskisine nazaran daya iyi olmuştu. Budapeşte'de bir hafta kaldıktan sonra iki üç günlüğüne Balaton'a gittik. Mikloş papa çok sevinmişti. Gittiğimiz günün gecesi Mikloş papanın (Tünde babasına hep böyle hitap ettiği için ben de öyle hitap ediyordum) Almanya'dan misafirleri vardı. Peter, Tünde, kız kardeşi ve damadıyla epey kalabalık olmuştuk. Genellikle yazlığın ikinci katında bana tahsis edilen oda misafirlere verilince o gece oturma salonunda bir divanın üzerinde yatmak zorunda kalmıştım. Berbat bir geceydi çünkü salonda bir duvar saati vardı ve her saat başı çalıyor, çaldığı zaman da bir kutucuğun kapağı açılıp oradan bir kuş çıkıyor ve "Ku kuk, ku kuk" diye ötüyordu. Böylece gözüme uyku girmedi. Ertesi gün misafirler gittikten sonra ancak biraz kestirebildim.

Akşama Tünde, annesi ve kız kardeşiyle yemek hazırlarken Mikloş papayla terasta satranç oynamaya başladık. Peter'in oğlu ikide bir yanımıza gelip bize tutunuyor yahut taşları oynatıyordu. Burnumuza keskin bir dışkı kokusu gelmeye başlamıştı. Oyuna o kadar dalmıştık ki, çocuğun ishal olduğunu ve terası olduğu gibi bizi de sıvadığını geç fark etmiştik. Mikloş papa başını kaldırıp gözlüğünün üzerinden torununa şöyle bir baktı, sonra da bana bakıp adımdaki 'e'leri uzatarak:

–Seemir, Seemir! İt şok kurva van! (Burada çok kahpe var) – dedi.

Çok gülmüştüm...

Moskova'ya döneceğim gün Budapeşte'ye sadece çantamı almak için uğradım. Aile Peter'in aracıyla, bense Mikloş papanın aracıyla Budapeşte

yolunu tuttuk. Bir süre arka arkaya yol aldıktan sonra Mikloş papa ana yoldan saptı. Biraz yol aldıktan sonra bir restorana geçip kafayı çektik. Mikloş papa içkiyi fazla kaçırmıştı. Budapeşte'ye kadar otomobilini bir yarış pistindeymiş gibi kullandı. Önümüzden giden bütün arabaları sollad, insanlar araçlardan bize yumruk sallayıp küfrettikçe Mikloş papanın neşesi bir kat daha artıyor, kahkahaları kulaklarımı çınlatıyordu. Nihayet kazasız belasız Budapeşte'ye varmıştık. Mikloş papa tren istasyonuna kadar benimle geldi. Baba oğul gibi birbirimize sarıldık. Vedalaşırken çocuk gibi ağladığını görünce çok duygulanmıştım. Bu onu son görüşüm olmuştu. Mikloş papa bir yıl kadar sonra vefat etmişti...

Bakü'ye İkinci Keşif

Yaz sonu yoğun bir çalışmayla diploma filminin senaryosu da hazır hale gelmişti. Bu kez "Şellale" adında olayları Antakya'da geçen bir senaryo yazmıştım. Bu da daha önce üzerinde çalıştığım Aziz Nesin uyarlaması "Medeniyetin Yedek Parçaları" gibi ancak ve ancak Azerbaycan'da çekilebilirdi. O sırada okul tatilde olduğu için ustamız Vladimir Naumoviç'i Mosfilm'deki ofisinde ziyaret edip senaryoyu gösterdim. Okudu, çok beğendi. Böylece tekrar Bakü'ye bir keşif gezisi yapmak için izin koparmış oldum.

Ağustos sonlarına doğru Refik Aliyev'le ikinci kez Bakü'ye gittik. Her şey iyi de Refik'in dağınıklığı, programsızlığı beni korkutuyordu. Birçok Azeri vatandaş gibi Refik'in de hiçbir yere oturtamadığım tuhaf kompleksleri vardı. Hep kendini varlıklıymış gibi göstermesi, bazen şuna buna dalkavukluk yapması, düzeysiz insanlarla arkadaşlığı, ucuz zamparalığı beni çileden çıkarıyordu.

Mesela 23 Eylül 1981 tarihinde Türkiye Futbol Milli Takımı Moskova'ya gelmişti. Refik hemen onlarla tanışmakla kalmayıp beni de tanıştırdı. Bu futbolcu arkadaşlarımız bana çok tuhaf gelmişlerdi. Hele de ufacık boyuyla kendini Napolyon sanan takım kaptanı Şenol Güneş... Bir de Refik'e "bize kadın bul" demeleri yok mu? Tabii ki Refik büyük bir memnuniyetle onlara birkaç otel fahişesi bulmuştu. Refik bana bunu anlattığı zaman hem ondan, hem de futbolculardan tiksinmiş bir daha onlarla görüşmeye gitmemiştim. Maçı izlediğimizde ise Sovyetler Türkiye'yi yanlış hatırla-

mıyorsam 4 – 0 yenmişti. Türkiye davetlilerinin arasında olduğum halde Sovyetler her gol attığında çığlık atıp alkışlıyordum. Buna bir elçilik görevlimiz dayanamayıp tepki göstermişti. Ben de, biraz ötede oturup maçı izleyen Refik'i gösterip futbolcularımıza yaptığı değerli hizmeti anlattım. Elçilik görevlisi sus pus oldu...

Bir de biz Bakü'deyken Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu Bakü'yü ziyaret etmişti. O sırada hocayla tanışmış çok sınırlı bir sohbetimiz olmuştu. Fakat Çavuşoğlu Hoca, Refik'in sergilediği sınırsız yılışıklıktan bıkmış ve bir sohbet esnasında bu yöndeki rahatsızlığını dile getirmişti.

Velhasıl yaraya tuz basıp dayanmaktan başka çarem yoktu. İyi bir diploma filmiyle dönmeliydim. Çünkü dönünce diplomama değil, yaptığım işe bakacaklardı. Fakat bir gün Refik bendeki son elli rubleyi borç alarak ortadan kayboluverdi. İki üç gün boyunca hiç haberini alamadım. Çok kızmıştım. Okulumuzun Sanat Yönetmenliği Fakültesi öğrencisi ressam Arif Muharremov o sıralarda Bakü'deydi. Ondan elli ruble borç alıp Moskova'ya uçak bileti aldım. Havaalanına hareket etmeden bir saat kadar önce Refik otele geldi. Özür diledi ama artık onu hiç umursamıyordum. Benden bir ay sonra ancak Moskova'ya dönebildi.

Atölyemizin İlk Meyveleri

Atölyemizin üç öğrencisi altı yıl süren bu koşumuzda ilk ipi göğüsleyenlerdi. Bu arkadaşlar beşinci yılımızın baharında savunmaya hazırdılar. Aralarında Kırgız yazar Çingiz Aytmatov'un akrabası olan ve filmiyle birçok uluslararası ödül alan Şamil Cabarov da vardı. Filmler izlendi, mola verildi, moladan sonra insanlar tekrar salona doluştu ve savunma süreci başladı. Daha önce de bahsettiğim gibi öğrencilerin diploma savunmasında okuldan hocalar ancak izleyici olarak katılabilirler. Sınavı Devlet Sınav Komisyonu Jürisi yapar. Öğrenci en çok okul hocalarından kendisini savunacak bir danışman hoca seçebilir. Ancak aptalca bir kazaya kurban gittiği için burada sadece Şamil'in savunmasından söz edeceğim.

Jüri Başkanı Sovyetler Birliği'nin önde gelen yönetmenlerinden Tatar

kökenli Vadim Yusupoviç Abdraşitov'du[31]. Şamil'in filmine diyecek yoktu. Savunma da çok başarılı olmuştu. Yalnız izlediğim bütün jürilerde, yönetmenlere geleneksel bir soru soruluyordu: "Size bir çekim günü için imkân tanısak, hangi sahneyi yeniden çekmek isterdiniz?" diye. Bunun cevabı yıllar önce bize ezberletilmişti. "Filmi sil baştan çekmeye başlarım ve ne kadarını yetiştirirsem"... Bununla bize mütevazı olmayı öğretirlerdi. Yani yönetmen işini beğenmemeliydi. Ne var ki Şamil bu soruya jüriyi hayal kırıklığına uğratan bir cevap vermişti.

–Hiçbir sahnesini çekmem. Film bitmiştir. – dedi Şamil, kendinden emin bir halde.
–Yani filminiz mükemmel mi, hiçbir eksiği yok mu? – diye tekrar sordu Abdraşitov.
–Evet. Öyle olmasaydı bu kadar uluslararası ödül almazdı.
–Budala herif! Bu ödüllerin senin filmine verildiğini mi sanıyorsun? Bu ödüller VGİK'e verildi! – diye öfkeyle bağırdı Abdraşitov.

Nihayetinde ödüllü sınıf arkadaşımız Şamil Cabarov başarısız bulunmuştu ve asla diploma alamadı. Diploma almasa da hiç olmazsa Sovyetler Birliği'nin dağılışından sonra film çeker diye düşünmüş ve bir gün Türkiye'de rastladığım Çingiz Aytmatov'a onu sormuştum. Şamil diploma filminden sonra bir daha film çekmemişti...

Bakü'de Bir Devriâlem

Artık VGİK'in son sınıfındaydım. Atölye arkadaşlarımın neredeyse hepsi diploma projelerini çekmiş, felsefi tezlerini ve sözlü savunmalarını hazırlamakla meşgul idiler. Hatta atölyemizden iki üç arkadaşımız erken

[31] **Vadim Yusupoviç Abdraşitov:** 1945 yılında Harkov'da asker bir ailede doğdu. 1967 yılında Moskova Mendeleyev Kimya Teknik Üniversitesi'nden mezun oldu. 1970 yılına kadar Moskova Elektro - Vakum Fabrikası'nda çalıştı. 1970 yılında VGİK Mihail Romm atölyesine kabul edildi. On bir uzun metrajlı film yönetti.
1977 Lenin Komsomol Ödülü, 1991 SSCB Devlet Sanatçısı unvanı.
1977 "Savunma İçin Söz" Bütün Sovyetler F.F. En iyi yönetmen ödülü. 1984 "Tren Durdu" RFSSC Vasilyev Kardeşler Devlet Ödülü, 1984 "Gezegen Tutulması" Avellino F.F. Büyük ödül ve San Romeo F.F. özel ödül. 1987 "Plumbum veya Tehlikeli Oyun" Venedik F.F. Altın Madalya. 1988 "Uşak" Berlin F.F. Ekümenik jüri ödülü.

savunma yapıp mesleğe adım atmışlardı.

Bu arada Emel Jeolojik Araştırmalar Enstitüsü'nde altı aylık stajını bitirmiş ve bursu kesilmişti. Bir altı ay daha uzatmak için çabaladıysam sonuç alamamıştım. Bürokrasi, bugün git/yarın gel muhabbeti beni bıktırmıştı. Yusuf'u da hesaba katarsak üçümüze tek burs yetmez oldu. Film senaryosu, çekim hazırlıkları derken çeviri işi de yapamıyordum. Martin'den bize bir miktar daha maddi yardım geldi ve bir nebze bizi rahatlattı.

Bu arada bütün sıkıntılara rağmen "Şellale"nin senaryosunu epey geliştirmiştim. Çok şirin bir film çıkacağına dair umutlarım güçlüydü. Tek korkum Refik'in ciddiyetsizliğiydi. Daha önce iki filmimi çeken Hayk ile çalışmak en doğrusuydu ama birileri Azerbaycan'da Azeri öğrenciler varken, Ermeni biriyle çalışmanın abes olduğunu söylediler. Oysa o zamanlar Azerbaycan'la Ermenistan iki kardeş Sovyet cumhuriyetiydi ve aralarında hiçbir sorun yoktu. Bu durumda eşeği sağlam kazığa bağlamam gerekiyordu. Hayk'la çalışabilmek için film çekimini Ermenistan veya Gürcistan'a taşımayı bile düşündüm. Fakat bunun da bir bedeli olacaktı.

Sonuç itibariyle Refik'i bir kenara çektim ve endişelerimi bir bir sıraladım. Hatalı olduğunu kabul edip özür diledi. Bu filmi çekmenin kendisi için de çok önemli olduğunu söyledi ve disiplinli olacağına dair söz verdi. İnandım inanmasına ama "kamburu mezar bile düzeltemez" diye bir Rus sözü var. Bizdeki karşılığı "can çıkar huy çıkmaz" olan...

Gitmeden önce Görüntü Yönetmenliği Fakültesi'nin Azeri öğrencisi Refik Guliyev ile görüştüm. Refik'in diğer Refik'le isimleri benziyordu ama Guliyev hem çok yetenekli hem de çok disiplinli biriydi. Refik Aliyev'in savsaklaması durumunda hemen öteki Refik'i devreye sokacaktım.

Bu arada senaryo onaylanmış ve bütçesi çıkarılmıştı. Senaryo çok beğenildiğinden, okulumuzun üretim biriminin şefi, bütçeyi yaparken cimri davranmadı. Bire dört olan film hakkı, bire beşe ve film kahramanlarının çocuk olması nedeniyle bu oran, bire yediye yükseltilmişti. Bir de şöyle bir gerçek vardı ki, büyük şairimiz Nâzım Hikmet'in okulumuzun senaryo fakültesinde yüksek lisans yaptığını işitmiştim. Bana söylendiği kadarıyla, işte o zamandan benim öğrenciliğime kadar, VGİK'e Türkiye'den bir öğrenci alınmamıştı. Ayrıca ustamın beni her zaman kollaması ve

daha bir sürü neden, filmin bütçesini sağlamlaştırmıştı. Kısacası bütçe onaylandı, paralar Azerbaycan Film hesabına bir bankaya yatırıldı. Artık her şey hazırdı. Bakü'ye gidip çekim mekanlarını ve oyuncuları seçmek gerekiyordu.

Hiç vakit kaybetmeden yapım şefimizi de alarak bir uçağa atladığımız gibi Bakü'ye gelmiştik. İlk işimiz, beş yıldızlı 'İnturist Oteline' yerleşmek oldu. Burada anmaya değer çok önemli bir ayrıntı daha var. Ustam V. Naumov, Azerbaycan Devlet Sinema Bakanı Azad Kerimoviç Şerifov'un yakın arkadaşıydı. Bakü yolculuğundan önce gidip ustanın icazetini alırken işime yarar diye, kendi el yazısıyla bakana bir de mektup yazıp bana vermişti.

İlk iki üç günümüzü Azerbaycan Film Stüdyoları'nı gezmeye ve Azeri sinemacılarla tanışmaya ayırmıştık. Refik "Azerbaycan Film" stüdyosunun kontenjanından okula girdiği için hemen hemen herkesi tanıyordu. Randevular alındı, tanışma ziyaretleri başladı. O zaman Azerbaycan Film Stüdyoları'nın müdürü Azeri şair Eyvaz Borçalı idi. Bizi büyük bir ilgiyle karşıladı. Okulun film için hazırladığı bütçeye bir sıfır daha ekleyeceklerini ve stüdyonun bütün gücünü, benim filmimin çekimi için seferber edeceğini söyledi. Eyvaz Borçalı çok ciddiydi ve Türk kardeşine misafirperverliğini göstermek istiyordu. Bana döndü:

> –Balaaam, imdi zenk eyliyirem, sizi köhne İnturistten teze İnturiste aparacaklar. (Balım, şimdi telefon ediyorum, sizi eski İnturist otelinden yeni İnturist oteline taşıyacaklar)

Eyvaz Borçalı'nın ilk işi, bizi beş yıldızlı Azerbaycan otelinden, gerçekten de daha lüks olan İnturist oteline taşımak ve bana, hayatımda ancak filmlerde görebileceğim lüks bir oda ayırmak oldu. Başım dönmüştü. Bakü'de her nereye gittiysem aynı ilgiyle karşılandım. Önünde sonunda öğrenci de olsa, Türkiye'den bir yönetmen film çekmeye gelmişti...

Hafıza Kaybı

Böylece tanışmalara vs. ayırdığımız iki üç gün uzadıkça uzadı. Ama ne kadar uzadı, hiç bilemiyordum. Çünkü zaman mefhumunu kaybetmiş-

tim... Nasıl mı? Aman Allahım! Nereden başlayayım anlatmaya. Bunları anlatmak değil, ölmeden önce bir daha yaşamak isterdim... Kısacası her tanıştığımız insan (bunların arasında kimler yoktu ki) bizi ayrı bir günde yemeğe davet etmeye başladı. Bakü'de Bahçesaray diye meşhur bir restoran vardı. Kaç defa benim için kapatıldı... Daçalarda,[32] evlerde, büyük restoranlarda ziyafetler birbirini izledi. Sanki bütün Azerbaycan beni ağırlamak için yarışıyordu. Hatta bazılarının birbirleriyle kavga ettiğini bile anımsıyorum. Bu arada Lena adında bir Rus kızı benim özel asistanım olmuş ve benim randevularımı ayarlamaya ve her türlü özel işime bakmaya başlamıştı. Artık nerede ve niçin orada olduğumu tamamen unutmuş, her gün beraber olduğumuz halde Refik ve yapım şefiyle de görüşemez olmuştum. Daha doğrusu kim olduklarını dahi unutmuştum. O kadar insanla tanışmıştım ki, onları da birbiriyle karıştırmaya başlamıştım.

Gözlerimi açıyorum, Ramiz ile kadeh tokuşturup içiyorum ve bir bakıyorum ki karşımdaki Ramiz, Alekper adında biri olmuş, oturduğumuz yazlık daça da bir restorana dönüşmüş. Çıldırmak işten değil. Oysa Ramiz'in Hazar denizi kenarındaki yazlık evinde oturduğumuzdan o kadar emindim ki... Demek ki orada o kadar içmişim de, belleğim donmuş ve bir zaman sonra restoranda tekrar çalışmaya başlamış. Ama arada ne olmuş, daçadan başka yere mi gitmişiz, yoksa doğruca o restorana mı gelmişiz, aradan ne kadar zaman geçmiş hiç mi hiç bilmiyorum.

Bıçağımı havyar dolu kâseye batırıp bir ekmek dilimine sürüyorum. Yine kadehler tokuşuyor, artık ne içtiğimi bilmeden içiyorum. Güzel bir el uzanıyor havyarlı ekmeği elimden alıp masaya koyuyor ve hemen ardından bir kız dudaklarıma yumuluyor. Bu kız, büyük bir olasılıkla elimden havyarlı ekmeği alan elin sahibi... Ulan noluyor neredeyim, diye şöyle bir etrafıma bakınıyorum. Nafile... Nerede olduğumu bilmiyorum ve yanımda oturanlardan birini dahi tanımıyorum. Belleğim tekrar çalışmaya başlamışken, biraz geriye dönüp nerede olduğumu ve ne amaçla geldiğimi anımsamaya çalışıyorum. Mümkün değil! Beni öpen kıza karşılık vermekten başka çare yok. Öpüşülmeyecek bir yer olsa kız zaten öpmez, böyle hallerde zaten kızlar daha dikkatli olurlar. Tekrar kendimi

[32] Daça: Şehir dışındaki arazilere yapılan müstakil villa biçiminde yazlık ev.

beynimin gittikçe karanlığa bürünen mağarasına terk ediyorum, gözlerimi yumuyorum ve sırtüstü düşüyorum...

İnanması çok zor, ama daha gözlerimi açmadan üzerimde bir ağırlık hissetmiştim. Ne olursa olsun gözlerimi açmamaya çalıştım. Çünkü gözlerimi açtığımda başka bir mekanda başka insanlarla birlikte olacağımdan kuşkum bile yoktu. Gözlerimi açmasam da hiç yanılmadığımı anladım. Gözlerim hâlâ kapalı, ama dokunma duyusundan beynime giden sinyaller, üzerimdeki ağırlığın bir kızın çıplak vücudu olduğu mesajını veriyordu. Hem benim gibi dünyayı yüreği ile algılayan bir insanın gözleri açık olmuş, kapalı olmuş neye yarar. Nihayet gözlerimi açtım ve yine de şaşırmaktan kendimi alamadım. Bir yatakta olduğum elbet beni şaşırtmamıştı. Ama üzerime boylu boyunca uzanan, restoranda bana ha bire havyar yedirip ikide bir benimle öpüşen sarışın Rus dilber filan da değil. Daha sonra adının Dilara olduğunu öğreneceğim büyüleyici güzellikte bir Azeri güzeli. Hey yavrum hey!

Çok geçmeden yatakta oturuyorduk ve başım çatlayacak kadar ağrıyordu. Beynimi olabildiğince zorluyor ve ne olup bittiğini anımsamaya çalışıyordum. Ancak anımsadıklarım bölük pörçük ve birbiriyle asla kurgulanamayacak görüntü ve seslerden ibaret. Dilara durumu fark etmiş olacak ki, dolaylı da olsa bazı şeyleri anımsatmaya çalıştı. İşte o zaman Bakü'ye diploma filmimi çekmeye geldiğimi anımsayabildim. Acıkmıştım. Dilara çay demleyip kahvaltılık türünden bir şeyler hazırlarken, ben biraz da kendime gelirim diye sıcak bir duş aldım. Duş birazcık yaradı sanki. Artık etrafı daha net görebiliyordum. Bir resim atölyesindeydim ve etraf resim tabloları ve malzemeleriyle doluydu. Kimin atölyesi, buraya nasıl geldim, gelmeden önce neredeydim... Bunlar bende asla yanıt bulamayacak sorular...

Günlerden beri ilk defa saatime bakmayı akıl edebildim. Saat altı civarındaydı ve ortalık hafif karanlıktı. Demek erken uyanmıştım. Çay içerken, konuşmamızdan Dilara'nın ressam olduğunu, büyük bir olasılıkla ona filmin sanat yönetmenliğini yapmasını teklif ettiğimi, senaryonun bir nüshasının onda olduğunu anladım. Hatta öyle bir an geldi ki, bu resim atölyesine daha önce gelmiş olduğum hissine kapıldım. Dilara ile daha

fazla konuşmanın âlemi yok, bir şeyler anımsamak lazım. Çayımı içip bir şeyler atıştırdıktan sonra, artık görüntü yönetmeniyle biraz çalışmam gerektiğini ve gideceğimi söyledim. Dilara itiraz etmedi. Giyinmek için banyodan sonra giydiğim bornozu çıkardım ama giysilerimi bulamadım. Aklımı kaybetmek üzereydim. Acaba buraya çıplak mı gelmiştim, diye kuşkuyla etrafa bakınırken Dilara yaklaştı ve ne aradığımı sordu. Giysilerimi bulamadığımı söyledim kısaca... Dilara neşeli bir şekilde güldü. Bana benzeyen ama tamamlanmamış çıplak bir resim tablosunun yanında duran eski bir portmantoya asılı erkek giysilerini alıp bana uzattı. Onları alıp şöyle bir baktım ve bunların benim olmadığımı bildirdim sıkılgan bir ifadeyle. Dilara, hep yanımda taşıdığım omuz çantamı elinde tutarak "senin mi, değil mi, bilmem ama dün buraya geldiğimizde bunlar senin üzerindeydi" dedi. Kabul etmekten başka bir şey yapamazdım...

Kesinlikle nereden bulduğumu anlayamadığım ve bana uymayan giysileri üzerime geçirdim. Çorapsız da gelmiştim. Üstelik ayakkabımın her bir teki başka modeldi. Bozuntuya vermedim. Omuz çantamı alarak atölyeden çıktık. Dilara kaybolmamam için beni metro istasyonuna götürmek istediyse de taksiyle gideceğimi söyledim. O zaman taksi bulana kadar yanımda bekledi ve taksiciye benim Türk olduğumu söylemeyi de ihmal etmedi. Hani işe yaramadı değil. İlk kez bir Türk'ü taşıyan taksici, hiçbir şekilde para almayı kabul etmedi, hatta ısrarla yemeğe davet etmek için randevu bile istedi...

Dilara'nın atölyesi şehir dışındaydı neredeyse. Yolda giderken birden, havanın aydınlanacağı yerde, gittikçe karardığını fark ettim. Hay Allah! Demek sabah değil akşam oluyordu. İşte o sırada içime bir sıkıntı girdi. Kendime olan güvenimi kaybediyordum sanki. Taksicinin merakla sorduğu soruları yarım ağızla yanıtlamaya çalışırken, taksi otelimin önünde durdu. İner inmez odama çıkmak istedim, fakat resepsiyonda çalışan bir genç koşarak yanıma geldi ve bana bırakılan on beş, yirmi kadar notu iletti. Asansörde çıkarken şöyle bir baktım. Demek on gün kadar hiç otele uğramamıştım. Bana not bırakan isimlere gelince, Abuzer, Gülnara, Ayaz, Şükufe, Tamila, Rauf, Şamil, Tamara, Flora vs... bunların çoğunu tanımıyordum yahut tanıyıp tanımadığımı bilmiyordum.

Asansörden çıktığımda, altıncı katı bekleyen yaşlı kadın beni görünce gülümsedi. Yanına yaklaşıp selam verdim ve özel asistanım Lena'yı sordum:

–Lena'yı gördünüz mü anneciğim, buraya geldi mi?
–Lena Moskva'ya gidip – dedi.
–Peki, Rafael nerede, anne? – diye sordum tekrar.

Refik, kendini hep Rafael diye tanıtıyordu. Kadın Refik'in ne mal olduğunu iyi biliyor olacak ki, anlamlı bir gülümsemeyle cevap verdi:

–Rafael otağında yoksa Amerikan barda tapmak olar (bulmam mümkün) – dedi.

Odama geçtim, önce Refik'in odasını aradım, telefonu açmayınca o tuhaf giysileri değiştirip o zamanlar Sovyetler'de kullanımı pek yaygınlaşmamış naylon poşetlerden birine attıktan sonra, otelin terasındaki Amerikan bara çıktım. Nine yanılmamıştı. Refik, yabancı oldukları anlaşılan iki kızla Almanca pratik yapıyordu. Beni görür görmez yanıma kadar gelip kolumdan çekti ve oturdukları masaya götürdü.

–Mein freund und regisseur – diye beni İsviçreli kızlara tanıttı. Sonra bana dönerek – Bak bununla sözleştik, benimle evlenip İsviçre'ye götürecek, dedi.

Ruhuma ateş gibi bir sıkıntı düştü. Refik'in bu umursamazlığı, nereye kaybolduğumu sormayışı beni çileden çıkarmıştı.

–Yahu dedim, nasıl bu kadar soğukkanlı olabiliyorsun? Lanet olsun! Bu mu senin ciddiyetin? Niye bu diyarlara geldik, neden buradayız?

Refik, ses tonumdan rahatsız olduğumu anlamıştı.

–Usta, dedi. Kızların önünde kavga etmeyelim, odana git ben bi-

razdan gelirim, bir sorun varsa konuşuruz.
–Aman Allahım, bir sorun varsa ne demek oluyor? Sence sorun yok mu, yani?
–Tamam, usta. Meseleyi büyütme, sakin ol! Her şey güzel olacak. Odana in ben geliyorum – dedi ve gitmemi beklemeden kızlara döndü...
–Gecikme diyorum bak, erken yatmalıyız.
–Tamam dedik ya, usta! Geliyorum, geliyorum...

Şöyle on saniye kadar dikilip Refik'in suratına baktım. Refik "git, git" anlamında başını salladı. İsviçreli kızlara iyi akşamlar dileyerek odama indim...

Gülnar

Henüz odamın kapısını açmıştım ki, koridorda birinin koşarak geldiğini fark ettim. Gülnar'dı bu. Birbirimize sarıldık. Gülnar da bizimle aynı okuldandı ve eleştiri fakültesinde okuyordu. Babası Azeri, annesi Rus olan çok tatlı bir melezdi. Olağanüstü güzel bacakları vardı ve kız bunun farkında olacak ki, hep mini etek giyerdi. Odaya girdik. Elindeki naylon poşeti bir komodinin üzerine bırakarak tekrar bana sarıldı. Birdenbire öpüşmeye başladık. Öyle ki, onu ilk defa öpüyordum. Gülnar'ın gelişi beni o kadar rahatlatmıştı ki, bir çocuk gibi sevindiğimi hissettim. Biraz sonra karşılıklı olarak koltuklara oturduk. Dolmuştum ve birine olup biteni anlatmaya ihtiyacım vardı. Bunun için Gülnar'dan daha uygun birini arasam bulamazdım. Önce, Moskova'dan ne zaman geldiğini sordum. Şöyle yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Sonra anladım ki, birkaç gün önce davetli olduğum ziyafetlerden birine gelmiş yanımda oturmuştu. O sırada masadan aşırdığı yedi, sekiz kadar siyah havyar kutusunu bir naylon poşete doldurmuş ve bugün onları bana getirmişti. Ona başımdan geçenleri anlatacak gibi oldum, ama ne olup bittiğini benden iyi biliyordu.

Biraz konuştuktan sonra Gülnar ayağa kalktı ve gitmek için izin istedi. Elinden tuttum, kendimi iyi hissetmediğimi söyledim ve o gece yanımda kalmasını rica ettim. O da kalmak istiyordu, ama yanıma gelirken resepsiyonda öğrenci kimliğini bırakmıştı. Yabancı biriyle otelde kalmak hoş bir şey olmasa gerek, dedi. Doğru söylüyordu. Ne de olsa yabancıy-

dım. Ama ben Türk'tüm, yani Türkiyeliydim ve o zamanlar bir Türk'ün Bakü'de açamayacağı kapı yoktu. İnip resepsiyondan kimliğini aldım. Rahatlamıştı. Hemen oda servisine telefon edip bir şampanya, çatal, bıçak ve tabak ısmarladım. Çok geçmeden buzlu bir kovanın içinde şampanya geldi. Havyar konservelerinden birini açıp şampanya kadehlerini tokuşturduk...

Gülnar bana Refik'i unutturmuştu. Gel gelelim Refik, İsviçreli kızlara rağmen beni unutmamıştı. Saat 04.00 sularında telefon çaldı. Ahizeyi kaldırdım. Refik'in sesi uzaktan geliyordu. Çok geçmeden durum anlaşıldı.

-Merak etme usta – dedi Refik. – Ben Kafkaslarda bir kaplıcadayım, üç dört güne kalmaz dönerim.

Çıldırmamak işten değil. Meğerse Refik o gece bir uçağa atlamış ve İsviçreli kızlarla Kafkas dağlarında bir kaplıcaya gitmişti. Gülnar'a çaresiz bir bakış fırlattım.

-Bu adama ne yapayım, Gülnar? Çıldırmak üzereyim valla – diye mırıldandım.
-Boş ver, üzülme. Şimdi anladın mı, burada bir filmin yapımı neden üç sene sürer? – diye sordu.

Başımı salladım. Derin bir nefes alarak Gülnar'ın elini tuttum ve kendime doğru çektim...

Refik Kafkasya'dan dönene kadar Gülnar yanımda kaldı. Üç gün odadan dışarıya adımımızı atmadık. Gülnar'ın yanımda oluşu, sayısız yemek davetini reddedecek kadar kaba yapmıştı beni... Refik'in döndüğü akşam, Gülnar, Yura (yapım şefi) ve Azerbaycan Film'den eşek lakaplı Ferhat diye bir yapımcı ile otelin restoranında oturup geç saatlere kadar bir taraftan yemek yedik, bir taraftan da iş planı yaptık. Ferhat'a karşı bir terbiyesizlik yaptığımı kimse düşünmesin. Çünkü tanışır tanışmaz, içmediği zaman kendini eşek gibi hissettiğini, içtiği zaman da bilfiil eşekleştiğini, bizzat Ferhat'ın kendisi söylemişti. Bu yüzden, Ferhat benim için her halükarda Eşek Ferhat olarak kaldı...

Sabah erken uyanıp Şamahı adında bir kente gidip şelale bakacaktık. Şamahı Bakü'den 200 km. uzakta. Refik'in Volga marka bir otomobili vardı. Ama rahat gidelim diye de, Eşek Ferhat Azerbaycan Film'den bir araç alacaktı. Anlaştık. Eşek Ferhat Amerikan bara gidip planı kutlamayı önerse de, kabul etmedim. İyi biliyordum ki, öyle bir kutlama, birbiriyle asla kurgulanamayacak olaylarla dolu bir veya iki hafta sürebilirdi...

Herkesi odasına kadar götürüp yattıklarından emin olana kadar odama gitmedim. Aslında Gülnar'ın önerisiydi bu. Nihayet Gülnar ile "kral odama" girdik. Huzurluydum, ama uyku tutmuyordu. Gülnar duş almamı önerdiyse de, ben başka bir öneri yaptım:

–Uyku tutmuyor, Gülnarcım – dedim. – Terasa çıkıp birer duble Ermeni konyağı içsek iyi gelecek. Biraz rahatlatır. Ha, ne dersin?
–Sen de buranın erkeklerinden beter oldun. Ama madem yanında olacağım, zarar yok, dedi.

Amerikan bara çıkıp terasta deniz manzaralı bir yer seçelim derken, bir de baktım ki, geç kalmışız. En iyi masayı bizim Refik ile Ferhat kapmışlar. Çaktırmadan onlara yaklaştım. Demleniyorlardı. Yapacak bir şey yok, ben de namaz kılmaya çıkmamıştım terasa...

–Hayrola yoldaşlar, uyku tutmadı herhalde – dedim.
–Beli beli, düz diyirsen valla, uyku tutmayıp – diye, masumca yakındı Eşek Ferhat.

Sandalye çektiler, oturduk. Ermeni konyaklarımız henüz gelmeden yapım şefimiz Yura da geldi. Ekip tamamdı. Demek ki Şamahı şelalesi bizi çok bekleyecekti...

Bu kez korktuğum başıma gelmemişti. Daha doğrusu, korkmamış ve inceldiği yerden kopsun demiştim de ondan herhalde, sabah erkenden Yura kapımı çalıp kahvaltıya inmemizi söyledi. Kahvaltı yapıldı. Kahvaltıdan sonra Gülnar, bizimle gelmesi için bütün ısrarlarıma rağmen, eve gitmezse onu çok merak edeceklerini söyledi ve bize iyi şanslar dileyerek bizden ayrıldı. Araçlara binmek için dışarıya çıktım. İki araba

beklerken bir konvoyla karşılaştım. Refik dışarı çıktığında, ona dönüp:

–Bu konvoy da ne oluyor, Allah aşkına? Seçim turuna çıkmıyoruz ya? – diye sordum.
–Usta, dedi, bu bizim ekibimiz. Asistanlarımız, oyuncularımız... Kendi araçlarıyla geliyorlar, bize hiçbir külfetleri olmayacak, fena mı?
–Yahu – diye bağırdım. – Ne oyuncusu, ne ekibi? Daha bismillah demedik, üstelik hiçbirini tanımıyorum.

Refik, "tövbe tövbe" demek ister gibi başını iki yana salladı ve çok ciddi bir ses tonuyla:

–Oyunbozanlık yapma usta! Senin onları tanıman gerekmez, onlar seni tanıyor ve gönüllü çalışmak istiyor ya, sen ona bak.

Sonra etraftakiler işitmesin diye, biraz bana sokulup araçlardan birinin yanında duran bir sarışını işaret etti.

–Bak şu kızıl (altın) saçlı kıza. Çekimlerden sonra gelip sana yahşi bir masaj yapsa da yorgunluğunu atsan pis mi olur? Asistanın kalitelisi yönetmenini rahatlatmasını bilendir, usta...

Şöyle bir baktım, o sarışın kızın öyle bir cazibesi vardı ki, sesimi çıkaramadım. "Ya rabbim", dedim. "Eğer sen böyle olmasını buyurmuşsan, benim karşı gelmem doğru olur mu?" Hem ben karşı gelsem de, neyi değiştirebilirim ki? Yahu, gel de kadere inanma...

Svetlana

Evet, gel de alın yazısı denilen şeye inanma şimdi... İş alın yazısına varınca, artık bir sürü şeyi de sorgulayamıyor insan. Ben bunları düşünürken, konvoy arabalarının çalışmayan motorları çalıştı, yarış pistinde start bekleyen arabalar gibi gürlemeye başladı ki, taze İnturist otelinin camları titremeye başladı. Arabalardan inenlerin bir kısmı alelacele arabalara binerken, birkaç kişi de benim binmemi bekledi. Ben hâlâ hangi arabaya

bineceğimi kestiremiyorum. Bu sırada Eşek Ferhat imdadıma yetişti.

–Sen rejissorseen, dedi. Gerek bu geşenk maşinaya (güzel arabaya) binmelisen.
–İyi de, sen binmeyecek misin, diye sordum.
–Men Rafael'in maşinasına bineceğem, dedi ve binmem için o geşenk maşinanın arka kapısını açtı.

Çaresiz açılan kapıdan bindim ve arkamdan kapımın kapanmasını bekledim. Boşuna beklemişim. Kapı kapanacağı yerde, daha genişçe açıldı ve ne oluyor demeye varmadan, hayatım boyunca daha güzelini göremeyeceğim çıplak bir kadın bacağı, hemen ardından da o bacağın sahibi sarışın kız, dudakların kulak altına kadar vardığı bir gülümsemeyle yanıma oturuverdi. Birden, o geşenk maşinanın içi, insanın aklını başından alacak cinsten bir kadın kokusuyla doluverdi. Allah şahit olsun ki, başım dönmüştü. Bir an baygınlık geçirdiğimi bile düşünürken, nereden geldiğini kestiremediğim bir ses işitir gibi oldum.

–Merhaba, benim adım Svetlana. diye, müzikal bir sesle fısıldadı altın saçlı kız.

Kıza karşılık verip vermediğimi bilmiyorum. Ama aklımın kısa bir süre için başımı terk edip kozmosun bütün gezegenlerini dolaşıp döndüğünden kuşkum yoktu. Çünkü kendime geldiğimde, neredeyse Bakü'nün dışına çıkmıştık. Şöyle gözbebeklerimi hafifçe kaydırıp ömrümde daha güzelini görmediğim bacakların, hâlâ yanımda olup olmadığını kontrol etme ihtiyacını hissettim. Bacaklardan biri ötekinin üstündeydi, dolayısıyla bacakları az da olsa örten mini etek, bu kez kalça tümseklerine kadar kaymıştı. Bütün cesaretimi topladım ve göğsümden fırlamaması için, sağ elimi yüreğimin üstüne bastırarak başımı hafifçe yukarı kaldırdım. İşte o an kendimi, dünyanın en muhteşem güzelliklerini ve en tehlikeli canavarlarını barındıran mavi bir okyanusun karşısında hissettim. Buna karşılık, bir okyanus kadar derin olan o mavi gözler dostça, sevgiyle ve biraz da utangaçlıkla bakıyorlardı. Çarpık bir ağızla gülümsedim...

Gülümsedim, ama bu sırada burnuma votka kokusu geldi. Önüme baktığımda, ön koltukta oturan yapım şefim Yura'nın votka dolu bir rom bardağını burnumun dibinde tuttuğunu gördüm. Gülümsemem yüzümde dondu, suratımın aptallaştığını hissettim.

–Yut şunu – dedi. – Sinirlerin gerilmiş, biraz gevşe...
–Çalışmaya gidiyoruz, Yura – dedim.
–Böyle gergin bir halde çalışılmaz. Hem yol çok uzun, yollar da kötü... Nerden baksan dört saat... Hadi yut şunu, dökülüyor – diye ısrar etti.

Bir şey diyemedim, otomatik olarak elim rom bardağını aldı ve ağzımın içine döktü. Yura havyarlı mezeyi hazırlamıştı. Mezeyi aldım. İçme sırası yanımda oturan Sveta'ya gelmişti. Sveta, uzatılan bardağa karşılık yine gülümsemekle yetindi ve göz açıp açıncaya kadar votkayı yuttuğu gibi, uzatılan mezeyi de, Rus geleneklerine göre reddetti:

–İlk bardaktan sonra meze alınmaz, dedi usulca...

Vay be... Erkekliğe bok sürdük diye düşündüm ve hatamı düzeltmem için olacak ki, Yura ikinci rumkayı[33] uzattı. Eee... Sveta'dan sonra almamak ayıp. "Bismi Şah" deyip ikinci rumkayı da yutuverdim. Ama çok istekli yutmamışım ki, bir kısmının sakalımın kılları arasında süzüldüğünü hissettim. Derken, yarım litrelik şişe bitti. Yura, yeni bir şişe açarken artık bu kadar da olmaz deyip müdahale ettim:

–Yura, yeter artık. Pikniğe gitmiyoruz...
–Merak etme, bu yemek öncesi ufak bir aperatif. Ermeni konyağı, seversin diye aldım.

Yura'ya kalsa, yemek öncesiydi zaten. Ama bozulduğumu görünce üstelemedi. Ondan sonrası yolculuk iyi geçti. Birkaç rumka votkadan sonra Sveta ile tanışmak daha kolay oldu. Yol boyunca ona, Türkiye'de pata-

[33] Rumka: 50 gram kadar içki sığabilen rom bardağının Rusça adı.

tesin nasıl ağaçlarda yetiştiğini, her bir portakaldan üç bardak portakal suyu sıkıldığını, 50 kiloluk dev karpuzların olduğunu ve "taşak" "göt" gibi ayıp isimli, daha bir sürü meyve çeşidini ve ne kadar lezzetli olduklarını anlattım. Anlattıkça Sveta bir taraftan ilgiyle dinliyor, bir taraftan da böyle şeyler görmediği için üzgün üzgün bakıyordu. Kızı daha fazla üzmemek için konuyu değiştirip fıkralara başladık. Her zaman olduğu gibi, fıkraların her biri, bir öncekine göre biraz daha müstehcendi. Çok geçmeden erotik fıkralar yerini porno diyebileceğim fıkralara bıraktı. İşte tam bu sırada, konvoy Şamahı kentinde durdu. Belki de durduruldu. Ama fıkralarla birlikte, Ermeni konyağı da bittiğinden ne olduğunu pek anlayamamıştım. Arabadan çıkınca durumu anlamakta gecikmedim...

Konvoy gerçekten durdurulmuştu. Bizi karşılamaya gelen kalabalıkla selamlaşma faslı başladı. Kaç kişiyi öptüğümü Hasan Celal Güzel görseydi, kahrından kilolarının yarısını verir, ağırlığı 150 kiloya inerdi. (Bir seçim kampanyasında Hasan Celal Güzel bir günde üç bin vatandaşı öptüğünü açıklamıştı) Karşılamaya gelenlerden kimisi çelenk, kimisi değişik türden yıllanmış şaraplar, konyaklar gibi hediyeler getirmişti. Hediye kabul etseydim, abartısız, değerli taşı olan bir sürü yüzük, bilezik ve pırlantalı takılarım olurdu.

Çok geçmeden altında geniş ve yemyeşil bir vadi uzanan bir restorandaydık. Birbirinden lezzetli Azeri yemekleri gelmeye başladı. Çalışacağız diye içki içmiyor, sadece gelen değişik içkilerin tadına bakıyorduk. Her birimiz on içkinin tadına bakmış olsa, ellişer gramlık birer rumkadan aşağı yukarı yarım litre eder. Yol boyunca içilenler de hesaba katılsa, ne olduğunu anlatmaya bilmem gerek var mı?

Henüz kendimi kaybedecek kadar sarhoş değildim, ama artık vücudum beynimin komutlarına aldırmıyordu. Ta ki Rafael gelip bana:

> –Usta, bugün artık bir yere gidemeyiz. Şelale çok uzak, yol da asfalt değilmiş. En iyisi sabah seherde gideriz...

Dediği zaman tepem attı ve bildiğim bütün dillerde bağıra bağıra küfür etmeye başladım. Rafael neye uğradığını şaşırdı. Eşek Ferhat beni sakinleştirmek için olacak ki, elindeki rumkayı bana uzatınca elinden kaptığım

gibi onu vadiye fırlattım. Eşek Ferhat'ın yüzündeki ifadeyi görecektiniz de hayatımda eşek gördüm diyecektiniz...

–Tamam, usta kızma. Bugün de gideriz, dedi Rafael.

Biraz sakinleşmek için tuvalete gidip yüzümü yıkadım. Yüzümü kurulamak için bir şey arıyordum ki, peşimden gelen Sveta, restoran peçetesiyle bir taraftan yüzümü kurulamaya, bir taraftan da beni öpmeye başlamıştı. Vallahi Sveta ilaç gibi gelmişti sinirlerime...

Restoranın üstü otel, yerlerimiz çoktan ayrılmıştı. Sveta elinde anahtar beni asansöre götürdü. Hiç konuşmadan bir koridordan geçip bir odanın önünde durduk. Sveta kapıyı açıp önce benim girmemi bekledi. Girdim. Kendimi yatağın üzerine atıp gözlerimi kapadım.

Kaf Dağı'nda bir rasathane

Gözlerimi açtığımda tekrar o geşenk maşinanın içindeydim. Bir an bütün bu olanların bir rüyadan ibaret olduğunu düşünmedim değil, ama her türlü kâbusun o sırada yaşadığım reel yaşamdan daha olağan, daha hafif olduğunu bildiğim için bu fikrimden hemen vazgeçtim. Bununla kalmayıp bir de ne olup bittiğini anlamak arzusuyla, şöyle bir durum değerlendirmesi yapma gereğini duydum.

Bu kez elimde rumka değil, şişe vardı. Yura ön koltukta sızmış olacak ki, hiç sesi çıkmıyordu. Ben Sveta ile aynı şişeden içip meze niyetine öpüşüyorduk. Hatta Sveta, şişeden aldığı konyağı ağzında tutup öpüşürken ağzıma bırakıyordu. Önümüzde Rafael'in maşinası gidiyordu, sağa sola yalpalayarak... Bu normaldi, çünkü o arabanın deposunu benzin yerine votkayla doldurmuş olduklarından kuşku duymuyordum...

Konyaktan mıdır, Sveta'dan mıdır bilmem, ama hafızamda göçmeler başlamıştı. Nasıl olduysa, önümüzde giden Rafael'in maşinası birdenbire yok oluvermişti. Bir an daldım da onu geçmiş olabiliriz diye arkaya baktım. Karanlıktı. Uzaklardan görünebilecek bir far bile yanmıyordu. Sürücümüze sormak istedim. Konyaktan mıdır, Sveta'dan mıdır bilmem, ama dilimi kıpırdatamıyordum. Ne söylediğimi kendim bile anlayamadığım bir geveleme çıktı ağzımdan. Gel gelelim, sürücü sarhoş dilinden iyi

anlıyor, benim anlayamadığım sorumu kendisi anlamıştı:

–Rafael'in maşinası bayaktan (az önce) önümüzdeydi, imdi oni görmiyirem... Dedi gayet sakin bir sesle ve arabanın birden yok olması gayet normalmiş gibi, hiç istifini bozmadan yola devam etti...

Sonrasını tam ayrıntılarıyla anımsayamıyorum. Neler olduğunu, başımızdan neler geçtiğini bilmem kaç gün sonra Sveta'dan öğrendim. Benim anımsadığım, kesik kesik ve ancak Mustafa Preşeva gibi iyi bir kurgucunun belki kurgulayabileceği görüntülerden ibaret...

Kuzey Kafkaslar'da, Şamahı kentinden 50 km. uzağa götürdükleri yerde bir dere. Biraz yüksekten dökülse, gerçekten iyi bir şelale olacak ama su ancak bir – bir buçuk metreden dökülüyor. Gecenin hangi saati olduğunu şeytanın bilmediği karanlıkta, Sveta ile bir buçuk metre yükseklikten akan şelalenin altında yıkandık. Yüksek yerdeyiz, yazın olmasına karşın havalar soğuktu. Şelale, yoldan 200 m. kadar uzaktaydı. Ama yola çıktığımızda, bu kez bizim maşina da ortalıkta yoktu. İleriye git, geriye git... Yok! Büyük bir olasılıkla Yura kendine gelmiş ve Rafael'in aniden kayboluveren maşinasını aramak için geri dönmüştü.

Buz kesmiştim. Biraz yukarda bir sırtta, bir şatonun siluetini görür gibi oldum. Halüsinasyon olmadığını anlamak için Sveta'ya gösterdim. Rasathaneymiş. Bizi yiyecek değiller ya. Oraya tırmandık. Kapıyı çal, bağır çağır... Hiçbir allahın kulu yok. Kapı kilitli değil. İçeriye girdik. Neler var neler yok Allah bilir. Kendimde olsaydım, mutlaka bir teleskop bulup yıldızları seyrederdim. Ama bu halde teleskop olmadan da sadece yıldız görüyordum. Sveta çakmağını alıp şömine gibi bir şey yaktı. Şöminenin önünde kıvrılıp başımı Sveta'nın dizine dayamışım, uyumuşum.

Ertesi günün sabahı, daha kuşlar uyanmadan bir grup Azeri vatandaşın konuşmalarıyla uyandım. Kendimi çok kötü hissediyordum. Ama kötü de olsa kendimi hissediyor olmam iyi bir şeydi. En azından olup bitenlerin farkında olacaktım. Azeri gruptan biri yaklaşıp sakin ve üzgün bir sesle:

–Rafael çoh heste, dedi. Sizi Şamahı'ya aparmaya (götürmeye) geldik...

–Yani çok zıkkımlandı demek istiyorsun, değil mi? diye sordum.

Ne dediğimi anlamamış gibi yüzüme baktıktan sonra yanındakine döndü:

–Zakkkumlendi, neduuu?
–Zakkum, zakkum daaa... Diye zıkkımı zıkkımla açıkladı yanındaki.
–Yani çok içti, dedim ve içmek anlamında Ruslara özgü bir jest yaptım.
–Beli, beli... Çoh içip sonra da serhoş olup, hele biz gideh. Dedi üçüncüsü.

Hiç itiraz etmedim. Nasıl olsa göreceğim şelaleyi gördüm. Azeri grup bir arabaya, ben de Sveta ile başka bir arabaya binip Şamahı yolunu tuttuk. Yol boyunca bir kelime konuştuğumu anımsamıyorum. Sveta yorgun bir sesle hafiften Rusça bir şarkı mırıldandı. Yalnız bir ara önümüzdeki araç durdu, içindekiler dışarıya çıkıp yoldan 20 metre uzaklıkta olan ve tepetaklak duran bir arabayı seyredip aralarında bir şeyler konuştuktan sonra tekrar arabaya bindiler ve öylece yolumuza devam ettik.

Otele döndüğümüzde, muazzam güzellikteki vadinin kenarında bulunan yazlık restoran, kahvaltı edenlerle doluydu. Hiçbir şey olmamış gibi, herkes sakin sakin kahvaltısını yapıyordu. Geldiğimi görünce birkaç garson birden koşup manzaralı bir masaya götürdüler. Kahvaltı masasına kurulmadan, bir hemşirenin, sağ kolu ile sağ bacağının alçılı olduğu birini taşıyan tekerlekli bir koltuğu yanımızdaki masaya yanaştırdığını gördüm. Gözlerime inanmak istemedim. Rafael bu, başkası değil. Oturduğum sandalyeye mıhlanmıştım sanki... Ama ne zaman Rafael altın dişleri görünecek şekilde sırıtıp kendinden emin bir ses tonuyla:

–Günaydın usta, şelaleyi gördün mü bari? diye sorunca, cinlerim tepeme sıçradı.
–Ulan allahsız! Ulan sinema fahişesi! Geçmiş olmasın inşallah! diye bağırdım.
–Ayıp ediyorsun usta, dedi. Biz hezreti Ezrail ile burun buruna

geldik, sen geçmiş olmasın diyorsun...
–Ulan, Azrail senin canını alacaktı da beni kurtaracaktı. Nasıl çekeceksin filmi lan, bu alçılı kol ve bacağınla? Ne yapacaz şimdi?
–Panik yapma, usta. Sen çekim mekanlarını bulana kadar ben ayakta olurum. Bir de operatör alırız, olur biter...

Yapacak bir şey yok. Allah kimseyi düşürmesin, düştük bir kere... Birazdan Yura da, başı ve kolu sargılı Eşek Ferhat ta geldi, ekip tamamlandı. Garsonlar iki masayı birleştirerek bize uzunca bir kahvaltı masası yaptılar. Servis başladı. İnanılmaz bir şey ama dünkü sarhoşluğumuz geçsin diye, tentürdiyot kıvamında Azerbaycan Balzamı denilen bir içki şişesi geldi ve rumkalara doldurduldu. Rafael hemşirenin itirazına rağmen sadece bir rumka alacağını söyledi ve rumkasını kaldırdı:

–Hadi usta, filmimizin şerefine... Yoksa sen içmiyorsun mu? diye sordu.
–İçmez olur muyum, ko g... isterse dörtnal gitsin, dedim.

Gülüşerek rumkalarımızı tokuşturduk ve bir dikişte içiverdik. Tabii kahvaltı demeye bin şahit lazım. Kahvaltı masamız en akla gelmeyecek mezelerle doluydu ve kahvaltı beynimde hafıza kaybı başlayana kadar sürdü. Ama anımsadığım kadarıyla ne yapmamız gerektiğini öğle yemeğine kadar konuştuk. Öğle yemeği başladığı zaman, zaten her şey tozpembe olmuştu. Refik'in ailesine kazadan söz etmeyecektik. O da arabası şarampolden alınıp tamir edilene kadar Eşek Ferhat ile orada kalacaktı.

Akşama doğru bizi Bakü'den getiren arabalar, tekrar Bakü'ye götürmüştü. Bakü'ye ne zaman vardık, başımızdan neler geçti, ancak şeytanlar bilir...

Devlet Sinema Bakanı

Taze İnturist Oteli'nde uyandım, ama kaç gün sonra, ve arada neler yaşadım kim bilir? Sveta hâlâ uyuyordu. Tuvalete girip yüzümü yıkadım ve bir koltuğa oturup Sveta'nın uyanmasını ve bana bir şeyler açıklamasını bekledim. Söylemesi ayıp olmasın ama, onu uyurken seyrederken içimde garip bir duygu fark ettim. Sveta'yı sevmeye başlamıştım. Aman Allahım...

Demek ruhum fırtınalı bir okyanus gibi dalgalanacaktı. Bu garip düşünceler arasında debelenirken Sveta'nın mavi gözleri üzerime dikilmişti.

–Günaydın sevgilim, dedim.

Sveta dünyanın en tatlı gülümsemesiyle karşılık verdi. Aklıma parlak bir fikir geldi:

–Sveta... Bugün kimseye görünmeden Hazar Denizi kenarında bir plaja gidip biraz yüzelim. Biraz kendime gelirim belki, dedim.
–Saat kaç? diye sordu, Sveta...
–Saat... Sekizi geçiyor, diye yanıtladım sakin bir sesle...
–İyi, dedi Sveta. Zamanında uyanmışız. Hemen kahvaltıya inelim. Yura bizi bekliyordur. Biliyorsun bugün saat onda sinema bakanı ile görüşeceksiniz.

Demek yine beynimde göçmeler olmuş da, zamanın farkına varmamışım. Ama hiç bozuntuya vermedim:

–Doğru ya... Unutmuştum, iyi ki hatırlattın. Hemen yemeğe inelim.

En iyi elbiselerimizi giyinip çabucak kahvaltıya indik. Yura çoktan kahvaltısını yapmış Türk kahvesi içiyordu. Selamlaşıp aynı masaya oturduk. Herkesin morali iyiydi. Hemen kahvaltımızı yaptık, kahveler geldi, sigaralar tüttürüldü. Tam zamanında randevuya yetişmek için ihtiyatlı davrandık. Garsonlardan birine bir taksi çağırttık ve otelin önüne geldik. Sveta bizimle gelmek istemedi:

–Ben fazlayım, dedi. Siz bakanla iş görüşeceksiniz, benim orda olmam doğru değil.
–Boş ver, bakana fazla görünelim, ekip halinde gelmişler desin. Daha etkili olur, dedim ve Sveta'yı ikna ettim.

Taksiye atladığımız gibi, beş dakika sonra Sinema Bakanlığı'nın önün-

deydik. Yura önden yürüyüp bakan ile randevumuz olduğunu söyledi. Hemen bakanın çalışma odasına götürdüler, sekreterine haber verdiler. Sekreter bakanın bizi beklediğini söyleyerek içeri aldı. İçeriye girdiğimizde bakan masasından kalkıp bizi odanın ortasında karşıladı. Selamlaşma merasimi bitince, siyah deri koltuklara gömüldük. Birbirimize bakıp gülümsedikten sonra yavaş bir hareketle ustamın mektubunu cebimden çıkarıp bakana uzattım:

–Vladimir Naumoviç'in sizlere selamları var, Azad Kerimoviç, dedim.

Bakan mektubu alıp bir çırpıda okudu sonra katlayıp zarfın içine koydu ve tekrar bana geri verdi. Mekanik bir hareketle mektubu alıp cebime koydum. Mektubu iade etmesinin ne anlama geldiğini bir türlü anlayamamıştım. Bakan ayağa kalkıp masasının arkasına geçerken sakin bir sesle sordu:

–Bakü'ye ne zaman geldiniz?
–Çok oldu bakan yoldaş, diye üzgün bir ses tonuyla yanıt verdim.
–Azerbaycan Film'e gittiniz mi?
–İlk geldiğimizde gittik, dedim.

Bakan telefonun ahizesini kaldırıp sekreterine seslendi:

–Yoldaş Borçalı'yı bağlayın, dedi ve telefonu kapattı.

Tekrar bizi kibar bir gülümsemeyle süzerek gözlerini bana dikti:

–Bakü'yü gezebildiniz mi, diye sordu.

Derin bir nefes aldım ve yaşadıklarımızı biraz da yumuşatarak özetledim. İyi mi yaptım, kötü mü, bilmiyorum ama sözlerimi şöyle bitirdim:

–İşte böyle, Azad Kerimoviç... Görüntü yönetmenimiz Şamahı'da

kaldı. Aradan bunca zaman geçti şelale bulamadık.

Bakan anlattıklarıma gerçekten üzülmüştü:

–Sinema ciddi bir iş, dedi ve derin bir iç çekti.

Telefon çaldı. Bakan ahizeyi kaldırdı, "anlaşıldı" deyip tekrar kapattı. Ayağa kalktı, raflardan bir Azerbaycan albümü çıkarıp biraz karıştırdıktan sonra bir şelale resmi bulmuş olacak ki, albümü bana uzattı:

–Bakınız, dedi. Burada bir şelale var. Bu sizi tatmin eder mi?

Resme baktım, şelale en az 30 metreden dökülüyor. Suyu Defne şelalesi kadar gür değil, ama idare eder.

–Olabilir, dedim. Ama emin olmak için yine de görmek lazım, bakan yoldaş, diye yanıt verdim.
–Elbette görmek lazım... Bugün başka bir planınız yoksa size araç verip bir rehberle göndereyim, dedi.

Yura'nın yüzüne baktım, hiç olumsuz bir ifade görmeyince hemen kabul ettim:

–Teşekkür ederim bakan yoldaş, dedim. Çok iyi olur...

Bakan hemen sekreterini çağırıp filanca adamı çağırmasını istedi. Filanca adam gelir gelmez, bizimle hep Rusça konuşan bakan ona Azerice seslendi:

–Bu yoldaşlar Maskva'dan gelip. Gerek onlari Şuşa'ya aparasan. Bu göğ gözli yoldaş, Türk kardaşımızdır. Ona kömek etmekte kusur etmeyek, geşenk bir kartina snimat eylesin. (Bu yoldaşlar Moskova'dan gelmişler. Onları Şuşa'ya götür. Bu mavi gözlü yoldaş Türk kardeşimizdir. Ona yardımda kusur etmeyelim ki, güzel bir film çeksin.)

–Paşadüştüm, (anladım) bakan yoldaş, dedi falanca adam. İmdi mi, gidiyirek?
–İmdi daaa, dedi bakan ve ardından ekledi. Geşenk bir maşina tapmak olmazsa, menim öz maşinamlan aparırsan. (Şimdi tabii, güzel bir araba bulunmazsa kendi arabamla götürürsün.)
–Başüstüne, ministr yoldaş...

Bakana teşekkür edip vedalaştıktan sonra dışarıya çıktık. Avluda giderken birkaç adamla selamlaştı ve bizi işaret ederek bir şeyler söylemeyi ihmal etmedi. Tabii işitmesem de onun ne dediğini tahmin etmek zor değildi. Avluda biraz yürüdükten sonra, rehberimiz olacak adam, binanın başka bir girişine çark etti, biz de peşinden. Kocaman bir koridordan geçip kafeterya gibi bir yere girdik. Rehberimiz bize oturacak yer gösterip Azerbaycanca ekledi:

–Canbaş, eyleşin kafe için daa... Menim adum Alekper. İmdi gidip geşenk bir maşina tapşıracağam...

Oturduk. Alekper gitti, kahveler geldi. Ama kahveleri getiren garson, onlarla birlikte ellişer gram kaliteli konyak getirmeyi de ihmal etmedi. Adettir, kahveden önce elli gram konyak içilirmiş. İçtik... Yura da, Sveta da kahvelerini bir çırpıda içtiler. Ben henüz yarısını edememiştim. Konyaktan sonra sıcak kahve ateş gibi yakıyor... Derken Alekper "balaca" (küçük) dediği bir buçuk metre boyunda, tuhaf olduğu kadar da mağrur bir adamla geldi ve hemen bizi ona takdim etti:

–Bu yoldaş Türkiye'nin en möhim rejissorudir. Bu onin assistenti Sveta, bu da Yura daa...
–Çoh şad olmuşam, Türk kardaşım, dedi balaca. Men ministrin (bakanın) şafyoriyem, gerek sizi Şuşa'ya men aparacağam için de şadam...

Oyalanmadan kafeden çıktık. Avluda "Çayka" marka Rus tankı gibi bir limuzin bizi bekliyordu. Alekper ön koltukta, üçümüz arka koltukta oturduk. Hemen yola koyulduk...

Limuzin

Bakan limuzini deyip geçmeyin. Allahıma otel odası gibi... Artık kendimi rahat hissetmemem için bir neden yok. Sinema Bakanı'nın koruması altındayım. Bilmiyorum ama bakanın ustama duyduğu yakınlıktan çok, Türk olduğum için kendi makam arabasını altıma verdiğini sanıyorum. İnsan daha ne isteyebilir ki? Rafael isterse iyileşmesin. Zaten çoktan kararımı vermiştim. Artık Refik Guliyev ile çalışmayı düşünüyordum.

İşlerin gerektiği gibi yürüdüğünden emin olmak üzereydim ki, durgun denizde yüzen bir yelkenli kadar sessiz ve rahat yol alan limuzinin dışında yıldırım düşer gibi korkunç bir patlama sesi geldi ve kısa bir süre havada yankılandıktan sonra boğuldu. Yüreğim ağzıma gelmişti. Korkudan titreyen bir sesle:

–Bu patlama ne öyle, ne patladı acaba? – diye sordum.
–Ne patlaması – dedi Yura – üzerimizden MİG – 37 geçti...
–Hayır, SU diye itiraz etti Alekper, sonra "balaca" dediği sürücüye döndü. Hardan gidiyrik?
–Kestirmeden gidiyrik daa... Dedi öteki.
–Bes bizi vayennaya bazadan (askeri üsten) aparırsan – diye rahatsızlığını gizlemeyen bir ses tonuyla çıkıştı Alekper.
–Heç problem yohtur daa, Türk kardaşımızı gerek Şuşa'ya tez aparak... Diye, Balaca Alekper'i susturdu.

Aslında Balaca kendini düşünüyordu. Gidiş geliş en az 700 km yol için ona benzin fişi verilmişti. O da kestirmeden giderek bu benzinin en az yarısını ekonomi edip geceleri onunla taksicilik yapacaktı. O zamanlar Sovyetler Birliği'nin Türki cumhuriyetlerinde, özellikle Bakü'de bu tür "taksicilik" yaygındı. Bakülüler, havaalanına gitmek için ambulans veya itfaiye arabalarını tercih ederler ve onunla hem daha çabuk hem de bir taksinin alacağı paranın yarısıyla havaalanına gidebilirlerdi. Bunu Alekper de biliyordu ki, Balaca'ya kızmıştı. Bakanın limuziniyle de olsa, askeri üsten geçmek pek hoş değildi.

Alekper, her yangın ihtimaline karşı beni uyarmayı ihmal etmedi:

–Balaam, dedi. İmdi Rus eskeri bir şey sorsa, gerek sen Rusça da-

nişmayasen. Hatta heç danişma. Hemen yabanci olduğunu paşadüşer. Danişmasan heç paşadüşmez, bağişla emme, birez Ruslara okşiyirsen.
–Yahşi, danişmam, bes passport (kimlik) istese neylerik, diye sordum.
–Sormaz, dedi. Ministrin nomresi var maşinanın kabağında (önünde)...

Aradan ancak birkaç saniye geçmişti, limuzin durdu. Limuzinin siyah camlarını indirdik. Bir Rus subayı yaklaşıp selam verdi. Alekper SSCB Sinemacılar Birliği kimliğini gösterdi. Ben uyarıya uydum, hiç sesimi çıkarmadım. Subay "haa kino" dedi, gülümseyerek ve aynı şekilde selam verip devam etmemiz için bir jest yaptı. Siyah camlar tekrar kalktı, limuzin yola koyuldu. Ne olduğunun farkında bile değildim, ama yine de ucuz atlattığımızı düşündüm... Bir süre kimse konuşmadı. Uyumuşum...

Uyandığımda Şuşa kentine varmıştık. Şuşa, tam emin olmamakla birlikte İran sınırına yakın bir yerdi ve oraya pek yabancı gelmezdi. Şehre girdiğimizde herhangi bir karşılama töreni olmadı. Şuşalılar bakan arabasıyla kimin geldiğini bilseler belki karşılama töreni yaparlardı. Neyse, limuzin tipik bir Sovyet binasının önünde duruverdi. Dışarıya çıkıp binaya girdik. Büyük bir olasılıkla belediye binasıydı. Alekper bir odaya girip birileriyle konuştuktan sonra, bizi bir toplantı salonuna aldılar. Gayet resmi ve alışık olmadığımız sıkıcı bir hava esiyordu. Nedenini anlayamadım. Tanışma faslı ve çay ikramından sonra hemen bir restorana götürdüler. Zaten öğle olmuştu. Oturduk, yine resmi bir hava içerisinde şelale aradığımızı anlattık. Şelalenin şehrin dışında olduğunu ve yarın bizi bir rehberle oraya göndereceklerini söylediler.

Yemekten önce iştahımızı açsın diye, önce bir şampanya açıldı, sonra da yıllanmış bir Azeri konyağı. Konyak, ilk geldiğimiz zamanki soğuk havayı az da olsa ısıtmıştı. Nihayet birbirinden nefis yemekler peş peşe gelmeye başladı. Hayatımda daha lezzetlisini yemediğim kestaneli, bademli, kuş üzümlü ve daha bilmem neyli bir pilav geldi ki, ne kadar yediğimi hiç bilmiyorum. Hele yanında tereyağı ile kızartılmış taze domateslere diyecek yoktu. Tekrar konyaklar geldi, hatta özel bir şişe gelmişti ki, be-

lediye başkanı olduğunu sandığım adam şişeyi açmadı. Dolma kalemini çıkarıp şişenin etiketine Latin harfleriyle "Türk kardaşıma Şuşa hatırası" diye yazıp imzaladı ve bana hediye etti. Şişeyi alıp omuz çantama koydum. İçki faslı başlamıştı. Ama öyle yavaş içip yemek yediğim için sarhoş olmadım. Bir de oradaki kuru havanın etkisi olduğunu söylediler. Meğer insan nemli iklimlerde daha çabuk sarhoş oluyormuş.

Böylece muhabbet arttıkça arttı, zaman aktıkça da aktı ve nihayet akşam oldu. Akşam yemeği geldi. Zaten yemek hiç kesilmemişti. Akşam yemeğinden de nasibimizi aldıktan sonra bizi misafirhaneye götürdüler. Zihnim açıktı, ama çok hüzünlüydüm. Antakya burnumda tütüyordu. Defne Şelalesi'ni düşündüm, çoktandır rüyalarımı anlatamadığım Defne Şelalesi'ni... Biri dokunsa ağlayacak gibiydim. Misafirhane odasında tek kişilik iki yatak vardı. Hiç sesimi çıkarmadan yatağa uzandım. Gözlerimi tavana diktim, ne zaman uyudum, bilmiyorum...

Ertesi gün herkesten önce uyandım. Pek keyfim yoktu. Caddeye çıkıp biraz dolaştım, Şuşa insanlarıyla diyalog kurmaya çalıştım. Herkes bir tuhaftı veya bana öyle geliyordu. Niye yalan söyleyeyim, her türlü belaya rağmen Şamahı'daki gibi karşılanmak daha iyiydi. Misafirhaneye döndüğümde, ekibi kahvaltı yaparken buldum. Alekper, Balaca ile bir masaya oturmuş fısıltılı bir sesle tartışır gibi halleri vardı. Biraz ötede Yura ayrı bir masada kahvaltı yaparken, Sveta biraz daha uzakta oturmuştu. Sveta'nın karşısına oturdum.

–Nasılsın, dedim sakin bir sesle.
–İyiyim, ama keşke buraya gelmeseydim, dedi.
–Sabah sabah bir şey mi oldu, diye sordum tedirgin bir ses tonuyla.
–Yoo... Ne olacak? Sadece canım sıkkın. Neyse, sen bana aldırma, işini yap, dedi.

Kahvaltıdan sonra iki Niva ile yola koyulduk. Çok geçmeden şelalenin olduğu yere gelmiştik. Şelalenin suyu olsaydı çok iyi bir şelale olacaktı, ama... Şuşalı rehber şelalenin ancak bahar aylarında gür aktığını söyledi. Alekper, boşuna gelmiş olmamak için itfaiye araçlarıyla şelale suyunu

takviye edebileceğimizi söylese de, pek mantıklı gelmedi. Hiç vakit kaybetmeden dönüş yolunu tuttuk. Yediğimiz içtiğimiz yanımıza kar kalmıştı...

Oroslar Bizi Mahvedip

Şuşa'ya geri döndüğümüzde, hemen Bakü'ye hareket etmek istediysem de, Alekper'in bir yakınını ziyaret etmek istemesi sonucu, öğle yemeğimizi Şuşa'da yemek zorunda kaldık. Yemek esnasında bize Çeki adlı bir şehirde tam istediğimiz şelaleyi bulabileceğimiz söylendi. Üstelik Çeki de, Bakü'ye kıyasla, Şuşa'ya daha yakın... Çeki'ye gitmek konusunu tartışırken oraya ancak Bakü'den izin alarak gidebileceğimiz ortaya çıktı. Bakü'ye dönmek üzere yola koyulduk. Ama bu kez kestirmeden değil de, uzun yoldan. Yarı dağlık, yarı ormanlık yol epey uzun sürdü. Ancak gece yarısından sonra otele varmıştık. Gelir gelmez biraz rahatlamak için Sveta'ya Amerikan bara çıkıp ellişer gram Ermeni konyağı içmeyi önerdim. Memnuniyetle kabul etti. El yüz yıkayıp bara çıktık.

Bar o saatlerde bile kalabalıktı. Fakat Refik eşek Ferhat'la Şamahı'da kaldığından, Yura da erken yatmayı tercih ettiğinden dolayı ekibimizden kimse yoktu. Nispeten tenha bir köşede bir masa bulup Sveta'yla oturduk. Henüz siparişimizi vermeden biraz ötede oturan otuz beş, belki kırk yaşlarında, hafif ağarmış uzun saçlı ve entel sakallı biri masasından kalkıp bize yöneldi. Dikkatli bakınca onu tanıdım (ne yazık ki artık adını hatırlamıyorum) gazeteci yazar olan veya öyle geçinen biri. Doğrusu içim cız etti. Kimseyle sohbet edecek takatim yoktu. Ama adama "kışt gelme" diyemezdim. Masamıza varmadan kucaklaşmak için ellerini açtı. Ayıp olmasın diye ayağa kalkıp kucaklaştım.

–Salam Türk kardaşım. nicesiniz?
–Yahşiyam, sağ ol – dedim ve tekrar yerime oturdum. Kendisi de oturdu. Adam çakırkeyifti anlaşılan.
–Kino nice gidiyir?
–Kötü – dedim – burada film çekmek çok çetin, hatta mümkün değil.
–Düz diyirseen? (doğru mu söylüyorsun) Vodopad taptınız?

(Şelale buldunuz mu?)
–Taptık ama işe yaramaz. Şamahı'daki şelalenin boyu iki metre, Şuşa'dakinin ise suyu çok az. Ola ki, Moskova'ya döneriz.
–Çeki'de yahşi vodopad var diye bilirem. İstersen seni oraya aparıram (götürürüm).
–Sağ ol. Yalnızyabancıları oraya bırakmazlar...
–Beli, beli... Öz vetenimizde esir gibiyik. Oroslar (Ruslar) olmasa idi, her bir şey yahşi olurdu – diye yakındı gazeteci.
–Valla Ruslar olmasaydı, bence çok daha pis olurdu – dedim.
–Bu hiç düz (doğru) değildir balam, Oroslar bizi mahvedip. Bizde Saudovskaya Arabiya'dan fezle neft (petrol) var. Azerbaycan neftini biz satsak, her bir kişi milyoner olurdu.
–Azerbaycan neftini siz satsanız herkesle bölüşeceklerini mi sanıyorsun? Hem nefti nasıl çıkaracaksınız? Hem Rusların size ne zararı var, nasıl mahvedip? Allah aşkına söyle, Azerbaycan'da kim caddeleri süpürüyor?
–Oroslar.
–Evleri, binaları, fabrikaları kim inşa ediyor?
–Oroslar.
–Nefti kim çıkarıyor?
–Oroslar.
–Metroyu kim yaptı?
–Oroslar.
–Fabrikada kimler çalışıyor?
–Oroslar.
–Sizler kimi beceriyorsunuz?
–Oros kızlarını.
–Bak o halde! Eğer ki, Ruslar değil de Amerikalılar burada olsa, bütün bu işleri Azeriler yapacak, Amerikalılar da Azeri kızlarını becerecekti. Şimdi müsaade et, arkadaşımla özel bir şey danışacağız (konuşacağız)...

Entel gazeteci o sırada benim hakkımda ne düşündü bilmiyorum ama geldiği gibi neşeli ayrılmadı. Sveta orada yaşadığından biraz Azerice biliyordu ve konuşulanları anlamıştı. Adam gittikten sonra beni çok fena öptü...

Moskova'dan Kötü Haber

Gece geç saatlere kadar uyku tutmamıştı. Nedense bu işin olmayacağını düşünmeye başlamıştım. Az uyumama rağmen ertesi gün çok erken uyandım. Gece yemek yemediğim için acıkmıştım. Bu arada Sveta da uyanmış duş alıyordu. Sveta'ya kahvaltıya ineceğimi söyleyerek odadan çıktım. Yemek salonuna inip bir masaya oturdum. Kahvaltı gelmeden önce otel müdürü Fuat yanıma geldi, karşıma oturdu. Yüzünde üzgün gibi bir ifade vardı.

–Günaydın, dedi sakin bir ses tonuyla.
–Günaydın, kötü bir şey mi oldu? diye sordum.
–Hee, pis oldi – dedi aynı ses tonuyla, sonra ekledi – Bes mereglenme çoh pis değel...
–Hem pis oldi diyeceksin, hem de mereglenmemi istemeyeceksin... Bilmem lazım değilse söyleme, sen bilirsin. – diye alıngan bir ses tonuyla konuştum.
–Gerek Moskva'ya gidesen – dedi Fuat aynı üzgün edayla.

Birden kanın beynime sıçradığını, yüzümün kızardığını ve boğazımın düğümlendiğimi hissettim. Durup dururken Moskova'ya gitmek az buz bir şey olmasa gerek! Moskova'da burs alamadığı için yarı yarıya kafayı yemiş bir anneyle üç yaşında bir çocuk bıraktım... Yusuf'un başına bir şey mi geldi acaba? Böyle bir şeyi düşünmek bile istemiyordum. Verdiğim tepkiden olağanüstü endişelendiğimi anlayan Fuat, endişemi hafifletmek için sesine en yumuşak tonu vererek Rusça yemin etti:

–Yemin ederim endişe edecek bir durum yok! – dedi.
–Fuat – diye seslendim titreyen buz gibi bir sesle. Eğer oğluma bir şey olduysa söyle lütfen...

Fuat asıl korkumun ne olduğunu anlayınca o da rahatladı. Yüzünde mahcup diyeceğim bir gülümseme yayıldı.

–Korkma oğlun ile bir alakası yok, inan bana... İstersen git telefon aç.

–Nedir o halde?
–Yanlış anlamadıysam Şuşa'ya giderken yasak bir bölgeden geçmişsiniz. Bütün mesele bundan ibaret...
–Anladım Fuat yoldaş... Otelden dekanlığı arayabilir miyim?
–Tabii ki – dedi Fuat memnun bir edayla. Sonra da tekrar Azerice devam etti. – Menim otağımdan zenk eyle ki rehet danişabilesen.
–Sağol – dedim ve ikimiz ayağa kalktık.

Fuat benimle odasına geçti, telefonun ahizesini kaldırıp ezbere dikte ettiğim numarayı çevirdi. Çok geçmeden karşı taraftan telefon açıldı.

–Bir dakika lütfen – dedi Fuat ve ahizeyi bana uzattı.
–Alo, dedim yumuşak bir sesle.
–Sizi dinliyorum – dedi telefonun Moskova'daki ucundan Ludmila İvanovna.
–Merhaba Ludmila İvanovna. Ben VGİK öğrencisi...
–Sesinizi aldım, Aslanyürek – dedi Luda[34] tatlı bir şekilde kıkırdayarak. – Nasılsınız? Çekimleriniz nasıl gidiyor?
–Benimle dalga geçmeyin, Ludmila İvanovna – diye, üzgün bir ses tonuyla konuştum. – Viktor Grigoryeviç ile görüşebilir miyim?
–Biraz bekleyebilir misiniz? İsterseniz biz sizi arayalım...
–Hayır bekleyebilirim.

Ludmila İvanovna, yabancı öğrencilerden sorumlu dekan Viktor Grigoryeviç Gluşçenko'nun birinci sekreteriydi. Bir seksen boyunda, mükemmel gözleri olan ve son derece kibar, otuz beş yaşlarında bir sarışındı. Telefon ahizesinden gelen zayıf seslerden anladığım kadarıyla Viktor Grigoryeviç'i koridordan çağırıyorlardı. Nihayet bir takırtıdan sonra dekanın sesini işittim.

–N'aber ihtiyar? – diye sordu Viktor Grigoryeviç.

Viktor Grigoryeviç okulda iyi bir idareci olduğu kadar çok sevilen bir

[34] Luda – Ludmila'nın sevecen veya samimi söylenme hali.

hocaydı. Bütün öğrencilerle ve özellikle sorumlu olduğu yabancı öğrencilerle çok samimi ilişkiler kurabilen ve gerçekten zor anların dostu bir adamdı. Bu nedenle, genç olsalar bile samimi insanların birbirine hitap ettikleri gibi, öğrencilerle konuşurken onlara çoğu kez "ihtiyar" diye hitap ederdi.

–Bu soruyu asıl ben size sormak istiyordum, Viktor Grigoryeviç – diye sert bir şekilde çıkıştım.
–Sana uçak bileti gönderdik.
–Neden ama Viktor Grigoryeviç? Ne oldu?
–Azerbaycan'da film çekime iznin iptal edildi.
–Neden, ne oldu durup dururken? – Tekrar endişeli bir şekilde sordum.
–Nedenini telefonda anlatamam ama hiçbir şey durup dururken olmuyor, bunu bil. – diye kısa kesti Viktor Grigoryeviç. – Gel burada konuşur sorunu hallederiz.
–Pekâlâ, Viktor Grigoryeviç. Görüşmek üzere...
–Görüşmek üzere ihtiyar...

Telefonu kapattım. Laf uzatmanın âlemi yok. Viktor Grigoryeviç öyle diyorsa, elbette bir bildiği vardır. Derin iç çekip Fuat'a baktım.

–Emniyet Azerbaycan'da çekim iznimizi iptal etmiş, Fuat yoldaş – diye Rusçayla bir açıklama yapma gereği duydum.
–Evet – dedi Fuat. – Tahmin etmek zor değildi.

Ayağa kalktım. Fuat da kalktı. Çaresiz etrafıma bakındım. Başa gelen çekilir. Kabullenmekten başka çare yok. Sakin bir sesle Fuat'a sordum:

–Uçak saat kaçta acaba?
–Saat 14.00'de...
–Yura burada mı kalıyor?
–Onu bilmiyorum. Herhalde ona da bilet göndermişlerdir. Neyse.. Hadi git kahvaltını yap...

Fuat'ın odasından çıktık. Garson kahvaltı getirmişti, ayrıca kahvaltıyla

birlikte iki rom bardağı konyak getirmeyi de ihmal etmemişti. Fuat'la rom bardaklarını tokuşturduk:

–Tekrar görüşebilmemize! – dedi Fuat. İçtik. Kahvaltıya başladım.

Kahvaltıdan sonra hemen odama çıktım. Sveta saçını kurutmakla meşguldü. Ona bir şey demeden valizimi hazırlamaya başladım. Sveta saç kurutma cihazını kapatıp beni izlemeye başladı. Sonra dayanamayıp sordu:

–Ne oldu? Niye toparlanıyorsun?
–Moskova'dan çağırdılar. Burada film çekimimiz iptal oldu – dedim eşyalarımı toparlarken. Sveta üzüldüğünü belli eden bir şekilde bir dakika kadar sustu.
–Üzüldüm – dedi. – Sana alışmaya başlamıştım...
–Ben de üzüldüm Sveta. Ben seni sevmeye başladım... Ama Moskova'da görüşebiliriz değil mi? – diye sordum.
–Belki... – dedi ve tekrar sustu. Sırtı bana dönük yatağın kenarına oturdu.

Bir süre Sveta'dan ses gelmeyince şüphelenip önüne geçtim, yüzüne baktım. Sessizce ağladığını gördüm. O an yüreğimin burkulduğunu hissettim. Dizlerimin üzerine oturdum. Çenesinden tutup bana bakmasını sağladım.

–Sadece bana alışmadın sen... Beni seviyorsun galiba...

Kızaran gözleriyle bir an gözlerimin içine baktı, başını olumlu anlamda salladı, sonra muhteşem alnını omzuma dayayıp ciddi ciddi ağlamaya başladı. Onu sakinleştirene kadar bir şey yapamadım. Sakinleşince valize rastgele doldurduğum elbiselerimi çıkarıp özenle katlamaya ve öylece valize yerleştirmeye başladı. Çok geçmeden yolculuğa hazırdım. Sveta bu arada giyindi. Kahvaltı etmesi için ona eşlik ettim...

Kahvaltı salonunda Yura, Eşek Ferhat ile kahve ve sigara içiyorlardı. İkisi de ayağa kalkıp masalarında yer gösterdiler. Sigara içtikleri için

Sveta özür dileyerek yandaki masaya oturdu. Ben de iki masanın arasına. Yura bana bakıp sessizce gülümsedi. Eşek Ferhat sigarasıyla bir sigara daha yakıp:

–Balaam, heç üzülme. Moskva'da görüşürük. Orda daha yahşı bir film snimat eylersin (çekersin) – dedi. Ben başımı salladım. Yura'ya baktım:
–Beraber miyiz, Yura? – diye sordum.
–Beraberiz... Saat 12'de araç gelecek...
–Rafael'in haberi oldu mu? – diye soracak gibi oldum.
–Men Rafael'e zenk eyledim, daniştik... Bir zerer yoh, Moskva'da başka senariy snimat eyleriz, dedi.
–Yok ya? – diye bağırdım kendimi tutamayarak. – Başka senaryo çekeceksem de onunla çekmeyeceğim herhalde! Bunu ona söyle. Hatta setime gelirse öteki ayağını ben kıracağım – dedim. Ferhat sustu...

Yura sigarasını söndürüp valizini hazırlamak için odaya çıkacağını söyledi. Ferhat da kalktı. Sonra vedalaşacağımızı söyleyerek Yura'yı takip etti. Sveta'nın kahvaltısı boyunca hemen hemen hiç konuşmadık. Kahvaltıdan sonra Hazar Denizi sahilinde biraz yürüdük. Bir telefon kulübesinden bir iki arkadaşı arayıp telefonla vedalaştım. Vakit çabuk geçti. Otele döndük. Çok geçmeden Yura ve Eşek Ferhat'la bizi uğurlamaya gelen birkaç arkadaş aşağıdaydık. Vedalaşma uzun sürmedi. Yura, Eşek Ferhat ile bir araca, ben de Sveta ile Fuat'ın özel otomobiline bindik. Sveta yol boyunca elimi bırakmadı. Hava alanında ayrılık saati gelince bana uzun uzun sarıldı. Onu bir daha hiç göremedim...

Dekanla Görüşme

Moskova'ya geldiğimizde okuldan bizi almaya gelen araç gelmemişti. Belki biraz gecikmiştir diye biraz bekledik. Yura bir telefon kulübesinden okul stüdyosunu aradı. Araç göndermek için herkes başka birini görevlendirdiği için araç gönderilememişti. Yura filmin bütçesinden düşmek üzere taksi tuttu. Şehre vardığımızda geç olmasına yorgunluğumuzu da kattığımızda okula gitmenin bir anlamı kalmamıştı. Yura beni yurda bıra-

kıp kendi evine devam etti.

Ertesi gün erkenden okula gittim. Çok geçmeden yabancı öğrencilerden sorumlu Dekan Viktor Grigoryeviç ile camlı koridorda karşılaştık. Camlı koridor okulun sigara içmeye izin verilen tek yerdi. Viktor Grigoryeviç beni görür görmez dostça gülümsedi. Sarılıp öpüştük. Kolumdan tutup çekerken:

–Gel ihtiyar, seninle birer kahve içelim – dedi. Peşinden gittim.

Dekanlığa girer girmez sekreterlerden birine bize kahve getirmesini söyledi. Masasına geçti ben de karşısına kuruldum.

–Ee anlat bakalım, nasıldı Bakü? – diye hiçbir şey olmamış gibi sordu.
–Bakü'de aç kaldığını söylenemez, ama film çekmek için ideal bir yer değil – dedim. Neşeli bir şekilde güldü.
–Bir gün senle iki damla votka içerken Bakü maceralarını anlatırsın. Şimdi senin durumunu konuşalım.

Bu sırada kapı çalındı. Kızlardan biri kahveleri getirmişti. Birer yudum içene kadar ikimiz sustuk. Viktor Grigoryeviç ben Bakü'den gelene kadar teorik olarak her şeyi çözmüştü. Anlatmaya başladı:

–Şelale'yi çekememene hepimiz üzüldük. Çok güzel bir şey olacağından emindik hepimiz. Neyse... Yapacak bir şey yok, önünde sonunda. Dün Vladimir Naumoviç (ustam) ile konuştum, durumu anlattım. Senin bir kusurun olmadığını söyledim.
–Ama gerçekten de benim kusurum yok Viktor Grigoryeviç – diye söze başlamıştım ki, lafımı kesti.
–Ne diyorsun ihtiyar! Her şeyi biliyoruz. Başka türlü senin hakkında soruşturma açarlardı. Neyse, unut gitsin... Şimdi hiç vakit kaybetmeden okul platolarında çekebileceğin bir hikaye bul. Sana iyi bir dekor yapsınlar. Bir iki devlet sanatçısı da oldu mu, bu iş oldu demektir. Büyük oyuncularımız öğrenci projelerinde oynamaya can atarlar.

Başımı olumlu anlamda salladım. Kahvelerden son yudumu aldığımı görünce nazik bir şekilde bana kapıyı gösterdi.

–Hadi, vakit kaybetme. Senaryo Fakültesi'nden arkadaşlarla görüş. Belki ellerinde hazır senaryolar vardır. Birini beğenene kadar araştır. Hadi...

Viktor Grigoryeviç sözlerini bitirmeden ayağa kalkıp elini uzattı. Ben de kalktım, elini sıktım. Kapıya yöneldim.

–Görüşmek üzere Viktor Grigoryeviç – dedim.
–Görüşmek üzere ihtiyar – dedi.

Sevgi Mutluluktur

Moskova'da epey sıkıntılı bir dönem başlamıştı benim için... Bakü'den film çekmeden dönmek cehennem azabı gibi bir şey. Rastladığım her allahın kuluna hesap vermek zorunda kaldım. Ben anlattıkça insanlar bire on katarak, hatta saçmalığa varan kendi fantezilerini de ekleyerek diğerlerine anlatıyor ve böylece bir hafta geçmeden beş fakültesi, elli yedi ülkeden dokuz yüz küsur öğrencisi olan Devlet Sinema Enstitüsü'nde beni tanımayan, başımdan geçenleri dinlemeyen kimse kalmamıştı. Meşhur mu oldum, rezil mi oldum anlayamadım. Nihayetinde rezil olmak bir tür şöhret değil mi?

Bu arada Emel'in stajı bitmiş bursu kesilmişti. Ne kadar çabalasam da bir altı ay daha uzatamamıştım. Böylece birkaç ay aile olarak benim burs olarak aldığım 90 rubleyle geçinmek zorundaydık. Aslında bu parayla iyi veya kötü geçinmek mümkündü. Eğlenmeyi bir kenara bırakırsak bu para yiyecek içecek için yeterdi. Vietnamlılar'ın bursu 45 ruble olduğu halde geçinebiliyorlardı. Demek kemerleri sıksak biz de geçinebilirdik. Bu yüzden her gün Emel ile tartışıp kavga ediyorduk. Artık canıma tak demişti. Sonunda Emel'in Suriye'ye gidişine karar verdik. Bu durumda Yusuf yanımda kalacak, böylece Emel'in iş bulması kolaylaşacaktı. Emel çalışmaya başlarsa mezuniyetimden sonra dönecek bir yerim olurdu hiç olmazsa...

Emel yılbaşından hemen sonra 1985 yılının başlarında Yusuf'u yanımda bırakıp Suriye'ye gitti. Şimdi Yusuf'a hem annelik hem de babalık yapacaktım. Yaptım da... Bana gülün isterseniz. Hatta annelik yapmanın insanı daha mutlu kıldığını söyleyebilirim... Çünkü seven insan mutlu olan insandır, en zor koşullarda bile olsa... Ve işte o zaman hiçbir varlığın sevgisinin bir annenin sevgisiyle karşılaştırılamayacağını anlamıştım...

Bowling

Beş günlük yatılı kreşe rağmen anne olmak o kadar kolay değilmiş. Bir hafta sonu geldiğinde kreşe gittim çocuğu aldım. Yusuf beni görünce çok sevindi. Konuşmaya yeni başladığı için hep konuşuyor, bir şeyler anlatıyor, sorular soruyordu. Yurda geldikten sonra bir şeyler atıştırdık. Sonra bir kitap alıp Yusuf'u arabasına attığım gibi birkaç yüz metre uzağımızdaki Kosmos Oteli'nin arkasındaki parkta dolaştırmaya gittim. Biraz dolaştık. Yusuf parktaki çocuk bahçesinde yorulana kadar oynadı. Sonra arabasına bindirdim, tam eve dönecektim ki uyuduğunu fark ettim. Arabadan düşmemesi için kemerini bağlayıp bir ıhlamur ağacının altına bıraktım ve kitabımı alarak parkın kenarındaki ana cadde üzerinde bir banka oturup kitabı açtım. Kitap okurken caddeden geçen güzel kızlara bakıp onlara takılmayı da ihmal etmedim. Derken gezmeye çıkan Suriyeli sınıf arkadaşımla Filistinli üç dört arkadaş gelip önümde durdular. Selamlaştıktan sonra Filistinli Muhammed:

> –Kosmos'a gidip biraz bowling oynayacağız – dedi. Sen de gel istersen. Biraz takılırız... – Baktım, hiç fena fikir değil. Kitabı kapatıp onlarla caddenin karşı tarafındaki Kosmos otelinin yolunu tutuk.

Bowling salonunda kalabalık vardı. Bir yer boşalana kadar salonun barında oturup bir şeyler içtik. Nihayet oyun başladı. Bu arada bizim okuldan başka çocuklar da geldi. Oyun sohbet derken saat 23.00'ü geçti. Her şey çok iyi ama ben nedense çok dalgındım. Sanki çok önemli bir şeyi unutmuştum. Aklımı zorluyordum ama aklıma bir şey gelmiyordu. Böyle dalgın dalgın otururken Filistinli Muhammed ile Suriyeli sınıf arkada-

şım bira şişeleriyle yanıma oturdular. Fahd bir şişe bira uzattı. Aldım. Üçümüz şişeleri kafaya diktik. Fahd:

–Dalgınsın. Hâlâ filmi çekemediğine üzülmüyorsun umarım – dedi.
–Yok ya... Yapmam gereken bir şey vardı da, ne olduğunu unuttum – dedim. Filistinli Muhammed elini omzuma attı:
–Yorgunluktandır. Bende de olur bazen... Ee ufaklık nasıl? – diye sordu.

O sırada "Allah!" diye bir nara atıp ayağa fırladım. Fahd resmen yerinde sıçradı. Montumu giyerken:

–Çocuk parkta kaldı, tek başına! Aman Allahım! Ihlamur ağacının altında uyur bıraktım sizin yüzünüzden – diyerek dışarı fırladım.

İkisi de biralarını bırakıp peşimden koştular. Üç dakika sonra parktaydık. Parkta in cin top oynuyordu. Ihlamur ağacının altına gittim, etrafa bakındım. Arkadaşlardan çıt çıkmıyordu. Benim ise heyecandan ağzım kurumuştu.

–Bu ağacın altında uyur bıraktım – dedim.
–Polise haber verelim – dedi Filistinli.

Fahd ile kardeşten daha samimiydik. Samimiyetten olsa gerek biraz kızgın bir tonla:

–Sen hayatta adam olamazsın! – diye başladı. – Ulan insan çantasını unutur, valizini unutur, paltosunu unutur anlarım. Çocuk unutulur mu be? Senin yaptığını eşek yapmaz!

Bense biri dokunsa ağlayacaktım. Ama saldırı gelince bendeki savunma refleksi otomatik olarak devreye girdi:

–Abicim belki sen paltonu, çantanı unutursun da ben çocuğu unu-

turum. Aramızdaki fark bu demek!
–Ya rahat bırak adamı sen de – diye Fahd'a sitem etti Filistinli Muhammed. – Suratını görmüyor musun? Adamın kanı kurudu, yüzü kireç gibi oldu.
–Neyse – dedi Fahd, beni sakinleştirmeye çalışarak. – Allahtan burası Moskova... Bir şey olmaz. Biri evine götürmüştür. Yarın polise gideriz. Şimdi gitmenin âlemi yok! Hadi yurda dönelim.

Gece yarısı olmuştu. Yurda döndük. Yol boyunca kimse ağzını açmadı. Odamın kapısını açmak için anahtarı deliğine soktum ki, kapıya yapıştırılmış bir not dikkatimi çekti. "Oğlunuz bizde saat 22.00'ye kadar şu telefondan arayabilirsiniz. Daha geç olursa yarın aramanızı rica ediyoruz – Olga ve Dima" Derin bir nefes aldım. Fahd benimle aynı katta kalıyordu, gittim kapısını çaldım, notu gösterdim. Güldü...

–Ne olacak yani? Moskova'da çocuk mu yerler? Gel bari bir şey içip çocuğun bulunuşunu kutlayalım dedi ve buzdolabından bir votka şişesi çıkarıp açtı.

Geç saatlere kadar sohbet ettik. Memleketten, eş dosttan, gelecekten, dünya devriminden söz ettik. Votka şişesi bitti. Sabah saat 04.00 gibi odama gittim. Yatar yatmaz uyudum. Saat 10.00 civarında uyandım, duş alıp kahvaltı yaptıktan sonra Yusuf'u misafir eden Olga ve Dima'ya telefon ettim. Yarım saat geçti geçmedi, Olga ile Dima kapımı çaldılar. Açtım. Yusuf, Olga ve Dima'nın hediye ettikleri kucak dolusu oyuncakla içeri girdi. Arkasından da Olga ve Dima. Doğrusunu söylemek gerekirse henüz üç yaşını doldurmayan Yusuf'tan utandım. Ondan özür dileme ihtiyacını hissettim. Yusuf olgun bir insan gibi, zarar yok, dedi. Misafirlere teşekkür edip onlara çay ikram ettim. Olga ve Dima benden de gençler ve evlilikleri henüz bir yılını doldurmamış. Çay içerken tanışma niyetiyle biraz sohbet ettik. Yusuf'u bırakacak kimse bulamadığım zaman hafta sonları onlara bırakabileceğimi, hatta bundan çok mutlu olacaklarını söylediler. Teşekkür ettim ve başım sıkıştığında onlara başvurabileceğimi söyledim. Onlar da Yusuf'u çok sevdiklerini ve arada bir ziyaret etmek istediklerini bildirdiler. Bundan sadece memnun olacağımı söyledim.

Kalktılar. Yusuf'la beraber onları dış kapıya kadar yolcu ettik.

Pazartesi sabahı Yusuf'u kreşe teslim ederken mürebbiyesi Nona ile ayakta biraz sohbet ettik. Nona kimya fakültesini bitirmişti ama kimyayı pek sevmemiş ve pedagojiye olan merakından kreşte çalışmaya başlamıştı. Ona Yusuf'u parkta unutup bowling oynamaya gittiğimi anlattım. Kahkahalarla güldü, sonra bana acımış gibi:

–Güldüğüm için beni bağışlayın. Bir sinema öğrencisinin, hele bu erkek ise, bir çocuğa bakması çok zor... İşiniz çıktığında beni arayın, gelip çocuğu almanıza gerek kalmadan onu evime götürürüm – dedi.

Teşekkür ettim ve bir kağıt parçasına hem kreş, hem de ev telefon numaralarını yazdı. Tekrar teşekkür ettim. Yusuf'la vedalaşıp hemen oradan ayrıldım. Bir tramvaya atlayıp okula gittim. Bahar aylarıydı. Ertesi yıl okula alınacak öğrencilerin mülakatları için ilanlar asılmıştı...

Marina ve Olga

Günlerimi senaryo aramakla geçiriyordum. Senaryo fakültesinde okuyan ve okulda az çok ünlenmiş senarist adayları senaryo aradığımı işitince bana akın etmeye başladılar. Kimi kendi yazdığı bir hikayeyi getiriyor, onu beğenmezsem arkadaşınınkini öneriyordu. O sırada arkadaşlarımdan biri Marina isimli bir senarist adayıyla tanışmamı önerdi. Marina okulun düz öğrencisi değildi. Yüksek Senaryo Kursları denen, bizim "Açık Öğretim"e benzer bir programa katılıyordu. Yılda iki kez birkaç aylık kurslara gelip sınava girdikten sonra yaşadığı kentte işine giden bir tür açık öğretim öğrencisiydi. O sıralarda Marina bizimle aynı binada 13. katta Olga isimli kurs arkadaşıyla kalıyordu. O gün akşama doğru Marina'nın kapısını çaldım. Kapıyı açar açmaz insana moral veren bir gülümsemeyle beni karşıladı.

–Merhaba, bir arkadaşım sizinle tanışmamı önerdi – dedim. Umarım rahatsız etmiyorum, başka zaman da gelebilirim.
–Hayır, hiç rahatsız etmiyorsunuz. Buyurun lütfen, çok memnun

oldum. Siz senaryo arayan Türk öğrenci olmalısınız yanılmıyorsam.
–Ta kendisi...
–Daha çok İsveç veya Finlilere benziyorsunuz – dedi ve güldü. – Buyurun, buyurun çekinmeyin.

İçeriye girdim karşılıklı duran iki divandan birine oturdum. Bir an sessizce bakışıp gülüştük. Marina altın sarısı saçlı, lacivert gözlü, uzun boylu ve boyuna göre biraz zayıf bir kızdı. Olga ise daha kısa ve tombul, beyaz tenli ama saçları olgun defne tanesi kadar siyah ve parlaktı. İkisi de Ural dağlarına yakın bir kasabadandı. Olga Yahudi kökenliydi. Kapkara gözleri öyle bir sevgiyle bakıyordu ki... Hey Allahım, neler yaratmışsın...

–Ben Marina, bu da arkadaşım Olga. Aynı kasabadanız ikimiz de.
–Memnun oldum.
–Size ne ikram edelim? – diye sordu Marina.
–Zahmet etmeyin, sizi fazla meşgul etmek istemiyorum. Sınavlara hazırlandığınızı biliyorum.
–Hayatımızda ilk kez Türkiye'den bir misafirimiz oluyor ve biz bir şey ikram etmeyeceğiz! Asla bırakmayız – diye itiraz etti Marina. – Bakın çok güzel kahvemiz var, belki Türk kahvesi değil ama idare eder. İçer misiniz?

'Olur' anlamında bir jest yaptım. Marina fırladı, kahve makinesinden bir fincan doldurdu, önüme koydu. Teşekkür ettim. Bu arada, içeri girdiğimden beri, beni baygın bakışlarla süzen Olga iç çekerek:

–Siz İsa Mesih'e benziyorsunuz – dedi.

Gülüştük. Kahve içerken okul stüdyosunda çekilebilecek bir senaryo aradığımı söyledim. Marina'nın elinde yazılı bir şey yoktu, ancak bir hikaye bulup uyarlayabileceğini söyledi. Batılı yazarlardan birkaç hikaye önerdi. Moskova'da çekimleri mümkün olmayan hikayelerdi. Rus yazarlardan aklımıza gelen hikayeler üzerinde kafa yorduk. Sonuç alamadık.

Nihayetinde devamlı dirsek teması içinde olma ve arayışımızı sürdürme konusunda anlaştık.

Yumurta mı, Patates mi?

Zaman kimseyi affetmiyor. Ben hâlâ diploma filmi için bir senaryoya karar verememiş ve hemen her gün Marina'nın yanına çıkıyordum ve beraber fikir yürütüyorduk. Bir de o sıralarda her katın mutfağında bulunan ve senelerdir söndürülmeyen elektrikli fırın ve ocakları takıntı haline getirmiştim.

Düşünün yurt binasının onaltı katı var. Her katta, her birinin fırını ve üstünde beş ocağı olan dört tane fırınlı ocak var. Bunlardan her biri bin watt gücünde. Yani her katta her gün hiç söndürülmeyen ve ortalama on bin watt tüketen ocak var. Bunu 16 ile çarpsanız müthiş bir enerji kaybı. Kaldı ki her birimizin odasında da elektrikli çaydanlıkların yanı sıra en azından bir ocak var. Yumurta pişirmek veya ufak tefek yemekler için kat mutfağına gitmezdik. Ama koku yapan ağır yemek pişirileceği zaman kat mutfağı kullanılırdı. Böylece her gün gece yarısı bütün katları dolaşıp söndürülmeyen fırın ve ocakları söndürür oldum.

Günün birinde bizim kat mutfağının ocaklarını söndürürken ocaklardan birinin üstünde, içinde en az yirmi, yirmi beş yumurta kaynatılan büyük bir tencere gördüm. Diğer ocakları söndürene kadar Afganistan vatandaşı bir arkadaşımız yalpalayarak mutfağa girdi. Selamlaştık, bir sigara verdi, yaktım ve geniş mutfağın penceresinin yanında sohbete başladık. Afgan arkadaş saçma sapan bir şeyler anlatıp kendi anlattıklarına kahkahayla gülüyordu. İçmişti, keyfi yerindeydi. Tam o sırada mutfağa biri girdi çıktı. Sohbet o kadar koyu ki, kim olduğunu fark edemedik. Bir dakika sonra aynı kişi bir tencereyle çıkageldi. Bu Akil'den başkası değildi. Herif selam bile vermedi. Ona baktığımda bana sus işareti yaptı. Aslında ne yaptığını anlayamamıştım. Sustum. Afganlı arkadaşın sırtı Akil'e dönüktü. Akil birkaç dakika sonra tenceresiyle çıktı gitti. Biz de sigaralarımızı söndürdük. Ben kapıya yöneldim, Afgan arkadaş da tenceresinin başına geldi. Tencereye bir baktı ve çığlık atar gibi iç çekti. Ne olduğunu anlamak için kapıdan geri döndüm. Bir de baktım ki, tencerede yumurta yerine bir buçuk kilo kadar patates kaynıyordu. Afganlı arkada-

şın suratını görmeye değerdi. Gülmemek için kendimi tutunca hıçkırmaya başladım. Afgan kendi hafızasından şüphelenmişti ki sordu:

–Kardeş, mutfağa ilk geldiğinde tencerede yumurta mı vardı, patates mi?
–Şimdi patates olduğuna göre patates olması lazım – dedim, ama sesim titriyordu.
–Allah, Allah! Vallahi yumurta haşlıyordum sanki...
–Yok canım, sana öyle gelmiştir – dedim. – Yumurta haşlanınca patatese mi dönüşür yani?
–Haklısın – dedi. Tencereye düşünceli bir şekilde baktı, baktı... Sonra kararlı bir şekilde odasına yöneldi.

Demek ki, Akil yine yapacağını yapmıştı. Afgan arkadaşı bırakıp odama gittim ve gülmeye başladım. Fakat tek başına gülmenin bir tadı yok! Artık uyuyamazdım da. Hemen Akil'in odasına indim. Kapıyı çaldığımda açmadan önce şüpheyle "kim" diye hafif bir ses işittim. Ben olduğumu söyledim. Bir görüntü yönetmeni adayı, bir elinde yarısı soyulmuş bir yumurtayla kapıyı açtı. Akil gecenin o saatinde toplayabildiği kadar arkadaşını toplamış Afgan arkadaşın yumurtalarını yiyorlardı. İçeriye girdiğimde hemen bir bardak votka uzattılar ve haşlanmış yumurtanın hiç yoktan daha iyi bir meze olduğunu söylediler...

Yukarda Havalar Temiz

Yabancı öğrencilerden sorumlu dekan sekreterlerinden Tatyana İvanovna onlara uğramam için haber bırakmıştı. Dekanlığa giderken cam koridorda sigara tüttüren Lübnanlı doktora öğrencisi Nevfel Ferhat elini sallayarak beni çağırdı. Merak ettim koridorun ağzında merdiven basamaklarında durdum.

–Gel bak, diploma filmin için sana şahane bir hikaye buldum – dedi.
–Dekanlığa bir görüneyim, hemen geliyorum.
–Gel gel – dedi.

Dinlemedim, basamakları koşarak çıkıp dekanlığa gittim. Tatyana İvanovna Lübnanlı Nevfel Ferhat'ın önemli bir iş için onu aramamı söylediğini bildirdi ve evinin telefon numarasını verdi. Nevfel Ferhat bir Rus bayanla evliydi ve öğrenci yurdunda kalmıyordu. Tekrar cam koridora geldim, gülümseyerek bana bıraktığı telefon numarasını gösterdim.

–Gel diyoruz, dinlemiyorsun – Nevfel çantasından küçük bir kitap çıkardı. – Şu yazarı hiç okudun mu? Robert Tuohy'yi?
–Hayır, okumadım. Hayatımda adını bile işitmiş değilim.
–Bravo! Bu kitapta işe yarar birkaç hikaye var. Ama sana "Yukarda Havalar Temiz" adlı hikayeyi öneririm, ben çok beğendim. Hem çok rahat çekersin. Al oku. Beğenirsen senaryonu yazdıktan sonra kitabı iade edersin.

Kitabı aldım, hikayeyi okudum. Enteresan bir hikaye ama bana çok sinematografik gelmemişti. Bu arada Yüksek Senaryo Kursları'ndan, Gennadi Mehdiyev adında bir öğrenciyle tanışmıştım. Tesadüfen karşılaştık. Kitabı verdim, okudu.

–Ben bunun senaryosunu yazarım – dedi Gennadi. Demek hikayeyi beğenmişti.
–Ben de memnun olurum – dedim.

Bir iki gün sonra Gennadi uğrayıp daktilo edilmiş bir versiyon verdi. Okudum. Akşam ona gidip bazı düzeltmeler önerdim. Söylediklerime katıldı. Bir hafta içinde senaryo hazırdı. Usta hemen onayladı. Küçük bütçeli bir senaryoydu. Stüdyo üretim şefine gitti. Hazırlıklar başladı. Pek uzun sürmeyen bir araştırmadan sonra filmin rolleri için Devlet Akademik Küçük Tiyatro[35] (Malıy Teatr) oyuncu ve yönetmeni Edward Yevgeniyeviç Martseviç[36], Vladimir Pitsek ve Yugoslavya'dan Svetislav

[35] **'Malıy Teatr'** Rusça 'Küçük Tiyatro' demektir. Sanırım Büyük Tiyatro anlamına gelen "Bolşoy Teatr'ın bitişiğinde olduğu için ona 'Küçük Tiyatro' denmiştir. Yoksa Moskova'da bulunan diğer tiyatroların çoğundan daha büyüktür. Rusya'nın en eski tiyatrolarından biri olup 14 Ekim 1824 yılında açılmıştır.

[36] **Edward Yevgeniyeviç Martseviç:** 1936 yılında Tiflis'te doğdu. 1959'da Şepkin Tiyatro

Nediç'le görüşüp anlaştım.

Hayk mezun olmuş askere gitmişti. Refik Aliyev'den dersimi almıştım. Refik Guliyev ile konuştum. Prensip olarak anlaştık. Stüdyonun dördüncü pavyonu yine bize ayrıldı. "Amerika'da bir binada bulunan ofis" dekoru yapıldı. Bina girişini, asansör içini, bar ve bowling salonunu Kosmos Oteli'nde çekmeyi kararlaştırdık. (Yusuf'u parkta unutup arkadaşlarla bowling oynamaya gittiğim salon)... Fakat ilk çekim gününde Refik Guliyev aramızda geçen bir tartışma sonucu işi bıraktı. Böylece birkaç gün ara verdikten sonra Türkmenistanlı Aleksandr Yoldaşov ile devam ettik. Yoldaşov, hem disiplinli hem de yönetmenini anlamaya çalışan çok kibar bir insandı. Onu saygıyla anıyorum...

Martin Moskova'da

1985 yılı başlarında İsviçreli arkadaşım Martin Aeschbacher Moskova'daki İsviçre elçiliğinde çalışmak üzere Sovyetler Birliği'ne tayin edilmişti. Anlattığına göre, ona hangi ülkede çalışmak istediğini sormuşlar. Martin Moskova cevabını vermiş. Şaşırmışlar, çünkü Moskova'yı tercih eden yokmuş. Hemen onu Moskova'ya göndermişler...

Emel'o sıralarda Suriye'de, babasının evinde kalıyordu. Ondan bir iki mektup aldıktan sonra, uzun süre hiçbir haberini alamadığım gibi, gönderdiğim mektuplarıma da cevap vermemişti. Benimle ilişkisini kesmesi için ailesinin ona baskı yaptığını düşünmeye başlamıştım ister istemez. Çok üzülüyordum ama yapacak bir şey yoktu. Fakat çok sonraları mahallemizdeki postane şubesinin bir hatası sonucu bana gönderdiği bütün mektupların kendisine geri döndüğünü öğrenecektim.

Martin'in Moskova'ya gelişi bu sıkıntılı anımda beni çok sevindirmişti. Birbirimizi sıkça ziyaret ediyorduk. Bu arada Martin maddi desteğini hiç esirgemediği için maddi açıdan hiçbir sıkıntım kalmamıştı. Ayrıca Yusuf'un kreşteki mürebbiyesi Nona onun bütün yükünü üzerine almıştı.

Okulu'nu bitirdi. 1959 – 1969 yılları arasında Mayakovski Tiyatrosu kadrosunda çalıştı. 1969'dan itibaren Küçük Tiyatro kadrosuna geçti. Mezun olduğu tiyatro okulunda bir dönem hocalık yaptı. Mihail Kalatozov'un yönettiği "Kızıl Çadır" Sergey Bondarçuk'un yönettiği "Savaş ve Barış" gibi elliye yakın filmde önemli roller üstlendi. 1987 yılında SSCB Halk Sanatçısı unvanını aldı.

Artık Nona'yla çok samimi olmuş onunla beraber yaşamaya başlamıştık. Hayatımda Nona kadar dürüst, fedakâr ve işini severek yapan çok az kadın tanıdım. Bir gün utana sıkıla bana yaklaştı:

–Bir şey rica edebilir miyim? – diye sordu.
–Tabii buyur – dedim.
–Yusuf'u gezdirdiğim zaman benimle gelmesen olur mu? – diye sorunca çok şaşırmıştım.
–Sizinle gelmemin ne sakıncası var ki?
–İnsanlar bize kötü bakıyor. Sen sarışınsın, ben de. Yusuf'un saçları ise simsiyah... Geçenlerde parkta dolaşırken iki hatun bize bakıp güldüler. Çocuğa bak, kim bilir kimden peydahlamış diye arkamızdan konuştular.

Çok gülmüştüm. Nona daha sonra böyle bir talepte bulunduğu için benden özür dilemişti...

Alametli Mihail

1985 yılı Sovyetler Birliği'nde sürprizlerin ve köklü değişim sinyallerinin verildiği bir yıldı. 10 Mart 1985 yılında SBKP Genel Sekreteri Konstantin Ustinoviç Çernenko öldü. Üç yıl içinde üç Sovyet liderinin ölümü tuhaf karşılanıyordu ve "fısıltı gazetesinde" peş peşe gelen bu ölümlerle ilgili değişik komplo hikayeleri anlatılmaya başlanmıştı.

Çernenko'nun ölümünün ertesi günü Mihail Sergeyeviç Gorbaçov Genel Sekreter seçildi. Onun ilk TV konuşmasını izlediğim zaman, "tam bir kral soytarısı" demiş, bazı arkadaşlarımızın tepkisini çekmiştim. Ama gerçekten de tam bir soytarıydı. TV'de konuşurken başı gözü oynuyordu. Kafasını o kadar sallıyordu ki, yakın planlarda kadrajdan çıkıyordu. Zavallı TV kameramanları abidik gubidik konuşan Gorbi'yi kadrajda tutabilmek için tvist oynuyorlardı...

Kafasında, alnının sağ tarafının biraz üstünde kahverengi bir leke olduğundan dindar bazı Sovyet vatandaşları ona "Alametli Mihail" demeye başlamışlardı. Çünkü Rusların dini hikayelerinde, Müslümanlıkta Mehdi muntazar gibi, bir gün "Meşanmy Mihail" (alametli veya işaretli) adında birinin gelip Rusya'yı dinsizlikten kurtaracağı anlatılırmış. Böylece ka-

fasında bir "alamet-i farika" ile ülkesinin bir numaralı adamı olan Gorbi, yılların Sovyet Dışişleri Bakanı Andrey Gromiko'yu diskalifiye etmiş, yerine Batı yardakçısı Gürcü Edward Şevardnadze'yi getirmişti. Bir de "Glasnost" (Seslilik) ve "Perestroyka" (Yeniden Yapılanma) diye, ilk başlarda iyi niyetli gibi görünen iki strateji geliştirmişti. (Burada K. Marks'ın "Cehennemin yolu iyi niyet taşlarıyla örülüdür" deyişini anımsamamak elde değil). Gorbi diğer liderlerden farklı olarak her yere gidip elini başını sallayarak nutuklar çekiyor ve Sovyetler'de hiç görülmedik ucuz popülist bir politika güdüyordu.

Asıl zoruma giden, altmış yıl sosyalist terbiyeyle büyümüş ve çok saygı duyduğum Sovyet insanının Gorbi'nin bu popülist politikalarına kanmasıydı. Tabii ki, herkes değil ama çoğunluk bir değişim istiyordu. Bu insanlar değişim olunca, Amerikan filmlerinde gördükleri 'zenginliğe' bir anda kavuşacaklarını, isteyenin istediği ülkeye gidip tatil yapabileceğini, lüks otomobilleri, lüks giysileri olacağını düşlemeye başlamıştı. Altmış yıldan beri aldıkları sosyalist terbiye sanki bir anda beyinlerden yok olmuştu. Yüreğim sızlaya sızlaya bu olanları izlerken, bazen insanlarla konuşup tartışıyordum. Amerikan filmlerinde gördüklerinin bir vitrinden ibaret olduğunu ve o vitrinin herkesin değil, nüfusun maksimum yüzde beşini oluşturan çok 'seçkin' insanlara ait olduğunu söylüyordum. Ama kime anlatırsın...

Şahsen Gorbi'ye hiç ısınamamış, samimiyetine inanamamıştım. Benim gözümde Sovyetler Birliği çatırdıyordu. O sırada "Şellale"nin senaryosunu beraber yazdığım Senaryo Fakültesi öğrencisi İvan Juk okulumuzun komsomol toplantısında birileriyle tartışmış ve komsomol örgütünden istifa etmişti. Bunun sonucu da okuldan atılmış, öğrenci yurdunda kaçak kalmaya başlamıştı. Onunla "Senfoni" ve "Vagon" adlı iki uzun metrajlı senaryo üzerinde çalışıyordum. Aslında iki senaryoda da Sovyetler'in dağılışı işleniyordu.

Bir gün "Vagon" adlı senaryoyu okuması için ideolojiden sorumlu rektör yardımcısı Aleksandr Aleksandroviç Novikov'a vermiştim. Birkaç gün sonra beni odasına çağırtmış ve bana fırça atmıştı. Çünkü senaryonun sonunda Lenin Mozolesinin önünde nöbet tutan askerler yoktu. Novikov

kül rengi gözlerini bana dikerek:

–Bak serseri! Dünya döndükçe bu nöbet tutulacak, bunu aptal kafana iyice sok – demişti.

Yedi yıl sonra "Vagon"u çekmek için Moskova'ya gittiğimde Novikov VGİK rektörü olmuştu. Bütçe yetersizliğinden filmi okulumuzun stüdyosunda çekmek için rektöre dilekçe yazmış, imzalaması için elimle ona sunmuştum. Rektör dilekçeye şöyle baktıktan sonra:

–Bu dilekçe böyle yazılmaz dostum – dedi.
–Hep böyle yazıyorduk – dedim ben de saflıkla.
–Tamam, böyle yazılır lakin hitap şeklinde hata var. Yoldaş Novikov değil, Sayın Novikov yazacaksınız.
–Ama daha düne kadar "yoldaş"tınız Aleksandr Aleksandroviç – dedim.
–Evet haklısınız. Dün öyleydi, bugün böyle – dedi, Süleyman Demirel'in "dün dündür, bugün bugündür" sözünü biliyormuş gibi.
–Hatırlar mısınız, yedi sene önce bu senaryonun finali için bana nasıl kızmıştınız?
–Evet dostum. Demek kuvvetli sezgileriniz varmış. Bize de takdir etmek düşer – dedi, dalga geçercesine.

Dışarıya çıkıp dilekçeyi yeniden Sayın Novikov diye yazdım. Yine itiraz etti. Çünkü Yoldaş Aslanyürek kısmını değiştirmemiştim.

–Aziz dostum yine yoldaş yazmışsın – diye itiraz etti. Ben gayri ihtiyari bir şekilde bağırdım.
–Bakın Sayın Novikov! Siz döndünüz, "sayın" oldunuz. Ama ben hâlâ yoldaşım! Siz de bunu beyninize iyice sokun – dedim ve "Do svidaniya" demeden çıktım.

Böylece "Vagon" filmini okulumuzun bitişiğindeki Gorki Film Stüdyosu bazında çekmiştim.

Amerikalı Kızlar

Ülkede 'Glasnost' ve 'Perestroyka' politikaları icabı, AKP hükümeti gibi artık bir sürü 'açılım' hamleleri başlatılmıştı. Bunlardan en önemlisi 'dışarıya açılım' idi. Şevardnadze ülkeler arası mekik dokuyor, Gorbi Batılı ülkelere davet edilerek o ülkelerin başkanları veya başbakanları tarafından onurlandırılıyordu. Tabii Gorbi'nin 'açılım' hamlelerine Batı'dan cevap gelmeye başlamıştı. Özellikle Batı devletlerinin istihbarat birimleri, Sovyetler'deki açılımdan kaynaklanan açıklığı kapatmak için yönünü şaşırmış bu ülkeye çoktan doluşmaya başlamıştı. Bu arada uluslararası sermayenin kan emicilerini de istisna etmemek gerek...

Bir de bunların yanı sıra gayet "masumane" turistik turlar da başlamıştı. Sovyetler Birliği'ni merak edip kendi ülkelerinde aldıkları anti-Sovyet propaganda sonucu kafalarına iyice yerleştirilmiş olan şablonların doğruluğunu görmeye gelen "özgür dünyanın" gencecik insanları gerçekten görülmeye değerdi. Gözümle görmeyip biri bana onları anlatsaydı imkânı yok inanmazdım.

Yaz günüydü. İşi gücü olmayan öğrenciler artık kendimizi eğlenceye, gırgır şamataya vermiştik. Bir arkadaşımızın odasında altı yedi kişiydik. Dördümüz kâğıt oynuyor, üçümüz seyrediyordu. Birden kapı açılıp Filistinli Muhammed Derbas isimli bir arkadaşımız içeri girdi ve her zamanki coşkusuyla:

> -Arkadaşlar Amerika'da yaşamak isteyen varsa bana takılsın - diye bağırdı.
> -Amerika'ya mı gidiyorsun? - diye sordu içimizden biri.
> -Bakın Kosmos Oteli'ne üç otobüs dolusu Amerikalı kız gelmiş. Hepsi gencecik kızlar. Ben birini tavlamaya gidiyorum - deyip gitti.

Böyle bir duyuruyu kimse ciddiye almaz diye düşünmüştüm ama yanılmıştım. Arkadaşlar oyunu bırakıp kalktılar. Merakımı yenemeyip ben de onlara katıldım.

Kosmos Oteli'nin önünde gerçekten de bir kalabalık toplanmıştı. Amerikalı kızlara ilgi gösteren sadece biz değilmişiz. Şaka bir yana

Amerikalı kızları kapan kapıyor. Kızlar kapış kapış gidiyor anlayacağınız. Ayıptır söylemesi bizim grup da hemen davranıp sayılarına bakmadan bir öbek kızı bloke etti. Beş kişi kadar vardık ama İslami geleneklerden olsa gerek sayımızdan daha fazlasını bloke etmiştik. Şöyle bir Moskova gezintisi yapalım da kızları iyice tavlayalım dedik. Bir de kızların yarısı iyi kötü Rusça biliyormuş. Bazıları Rus kökenli göçmen ailelerdenmiş. Yürürken sohbet ediyoruz:

–Nereden geliyorsunuz? – diye soruyoruz.
–Özgürlük ülkesinden – cevabı geliyor.
–İyi de o ülkenin adı ne?
–Özgürlük ülkesi.
–Peki, resmi bir adı yok mu? Bizim coğrafya bilgimiz fena değil, atlaslarda özgürlük ülkesi diye bir yer görmedik.
–Var.
–Pasaportunuzda ülke adı özgürlük ülkesi diye mi geçiyor?
–Pasaportta adı Yu Es Ey diye geçiyor, yani insanların özgür olduğu ülke...

Hay böyle özgürlüğün yedi sülalesinin günahkâr meyvelerini toplayıp Saka Hamamı'na götürsünler, diyesi geliyor insanın. Bu diyalogları uydurduğumu düşünecek insanlar olacak mutlaka. Ah, o zaman görüntü kaydeden cep telefonları olacaktı! Arkadaşlarımız bu özgürlük muhabbetinden sonra Amerikalı kızlarla artık dalga geçer gibi konuşmaya başladılar.

–Yani başka ülkelerde insanlar özgür değil mi? Bakın burada da insanlar özgür mesela.
–Hayır, burası diktatörlükle yönetiliyor. İnsanlar özgür değil.
–Nasıl özgür olmaz? Bakın herkes istediği gibi dolaşıyor, alışveriş yapıyor, öpüşüyor, gülüşüyor, sinemaya gidiyor...
–Hayır, burası bir diktatörlük! Bütün insanlar çizgili elbise giyerler, aynı yemeği yerler, aynı anda yatar, aynı anda uyanırlar ve herkes köle gibi diktatör devlet hesabına çalışır.
–Öyle saçma şey mi olur? Etrafa bakın, milyonlarca insan içinde aynı giyinen iki kişi var mı? Veya restorana gidelim bakın aynı yemeği yiyen kaç kişi var?

Kızlar ne desin beğenirsiniz?

–Evet, öyle görünüyor. Çünkü KGB bizim geleceğimizi biliyordu ve biz gerçeği görmeyelim diye insanlara normal elbiseler giydirmişler...

Konuşan hafif tombulca kızın başta şaka yaptığını düşünmüştüm. Yahut şaka yaptığını umut ediyordum en azından. Gözlerine dikkatli bakınca hiç de şaka yapmadığını anladım. Ne yalan söyleyeyim, o an ayağımın altına alıp çiğneyesim geldi. Ama kızın ne suçu var, diye düşündüm. Ve bu 'özgür' ülkenin vatandaşına acıdığımı hissettim birden. Yazık! Ebleh gibi görünmüyorlardı, hatta epey sempatiktiler. Gel gör ki, tüm kanaatleri bu yönde. "Özgürlük ülkesinden" yüz elli kız gelecek diye, KGB on beş milyon nüfuslu Moskova halkını normal giydirmiş ve sokağa salmıştı. Üstelik kimbilir kaç günlüğüne...

Masumiyet derecesinde embesil beyinli bu kızlarla bir dakika daha kalsam sıkıntıdan öleceğimi hissettim. Arkadaşlardan özür dileyip geri döndüm, okulumuzun yeni öğrencisi Fady adlı Lübnanlı bir arkadaş da dayanamayıp benimle geldi.

–Kırk sene kadın yüzü görmesem bu kızlardan biri beni cezbedemez – dedi Fady.

Fady haklıydı. Rusya'da güzel kıza çoğu kez 'umnitsa' denir. Bu sözcük Rusçada akıllı anlamına gelir. Çok doğru! Aklın güzellikle doğrudan ilgisi var. İstediği kadar güzel olsun, aptal insanın güzelliği aptallığının kurbanı olur. Bununla ilgili Lev Tolstoy'un tarihe geçmiş bir sözü var. "Tıpatıp birbirinin aynı olan filanca ikiz kardeşleri tanırım. Birisi çok yakışıklı, diğeri ise aptaldı". Bu durum Sergey Eisenstein'ın "Oktober" filmi için de geçerli.

Eisenstein "Oktober" filminde Lenin rolü için birebir ona benzeyen bir adam bulup filminde onu oynatmıştı. Adama Lenin gibi kostüm giydirip Lenin'in jestlerini öğretmişler. Film izlendiğinde, uzaktan bakılınca Lenin, yakın planlarda ise aptal aptal bakan ve Lenin olmayan biri. Bu

olay da oyunculuk tarihine geçmiş oldu. Aptal gözler kendi kendilerini bile canlandıramazlar.

Trende Üç Subay

Ne yapacağıma, nereye gideceğime bir türlü karar veremiyordum. Yazın sonlarına doğru Nona, ailesinin benimle tanışmak istediğini söyledi ve doğup büyüdüğü kent Gus Hrustalnıy'e (Kristal Kaz) gitmemizi önerdi. İtiraz etmedim. Yusuf'u da alıp bir trene bindik. Önce Vladimir kentine gitmemiz gerekiyordu. Sonra otobüsle 100 km. daha gidecektik. Vladimir 200 km.lik bir mesafede olduğu için biletler numarasızdı. Boş bulduğun yere otur demekti bu. Vagonlardan birinde yer bulup oturduk. Tam karşımızda iki albay, bir yarbay oturmuş gazete okuyorlardı. Tren hareket etti. Her durakta indir bindir yaptığı için ayakta giden bir sürü yolcu vardı. Çok geçmeden vagonları dolaşıp boş yer arayan otuz yaşlarında etli butlu ayyaş bir kadın bulunduğumuz vagona girdi. Vagonda boş yer bulamayınca gazete okuyan üç subaya yöneldi.

–Bir bayan ayakta yolculuk ederken, halkı korumakla mükellef Sovyet ordusunun subayları olarak oturmaktan utanmıyor musunuz? – diye bağırdı.

Üç subay suçüstü yakalanmış birer suçlu gibi apar topar ayaklanıp başka bir vagona kaçtılar. Kadın oturduktan sonra bile yüksek sesle söylenmeye, subayların arkasından küfretmeye devam etti. Çok rahatsız olmuştum. Ona baktım, göz göze geldik.

–Ne var, niye öyle bakıyorsun? – diye bağırdı. Artık kendimi tutamadım.
–Dilini yut ve hiç sesini çıkarma! – diye öfkeyle karşılık verdim.
– Ben ne subayım, ne de Sovyet halkını korumakla mükellefim. Onun için susmazsan boynunu koparırım...

Henüz lafımı bitirmiştim ki, yanımda oturan bir nine de kıza sesini yükseltti.

–Her biri baban olacak yaşta, sen utanmıyor musun?

Kadın gerçekten dilini yuttu ve sesini çıkarmadı. Vladimir kentinden sonra otobüse binip yolumuza devam ettik. Yolculuğumuz bir buçuk saat kadar sürdü. Kentin girişinde tahminen elli dönümlük bir göl, gölün tam ortasında ise kente ismini veren kristalden yapılmış kocaman bir kaz heykeli var. Ayrıca Rusya'nın en eski ve en meşhur kristal fabrikalarından biri bu kentte bulunuyordu.

Nona'nın annesi Svetlana Petrovna öğretmen, babası Boris Nikolayeviç ise fabrika işçisiydi. Bizi bir bayram coşkusuyla karşıladılar. Ben de sanki yıllardır onlarla tanışıyor veya annem ve babamla karşılaşmış gibiydim. Akşam çok şirin ve çok temiz yemyeşil bir bahçeye bakan terasta bir hoşgeldin sofrası kurdular. Geç saatlere sohbet edip yedik içtik. Hayatımda ilk kez mor domatesi orada görmüştüm.

O zaman yetmiş bin civarında nüfusu olan Gus Hrustalnıy kentinde bir hafta kadar kalmıştık. Şehrin gezilecek en önemli yeri kristal fabrikasıydı. Döneceğimiz gün Nona'nın babası o kadar üzülmüştü ki, meyhaneye gidip kafayı çekmiş ve herkesin önünde hüngür hüngür ağlamış. Arkadaşları onu zor yatıştırmışlarmış...

Ustamla Son Görüşmem ve Siriada

Sonbaharda filmimin post-prodüksiyonunu yapmaya başladım. Monoton yaşam, daha doğrusu belirsizlik canımı sıkıyordu. Bir şeye karar veremiyordum. Üstelik savunmamı da yapmamıştım. Atölyemizde savunmasını yapmayan benimle birlikte üç kişi kalmıştı. Dekanlık bizden yana umudu kesmiş olacak ki, bize bir tarih verdi. Oysa diploma filmimin post prodüksiyonu uzadıkça uzuyordu. Sonunda 27 Aralık'ta ikinci filmimle, yani "Babil'de Yalnızlık"la savunma yapmak zorunda kaldım. "Yukarıda Havalar Temiz" ancak 86 yılının baharında bitmişti...

Ülkenin kaotik durumu birçok kişiye olduğu gibi bana da çok kötü yansımıştı. Okulumuzda bazı öğrencilerin intihara teşebbüs ettiği olurdu. Fakat sadece o yıl okulumuzun üç veya dört öğrencisi intihar etmeyi başarabilmişti. Üstelik Moğolistanlı biri hepimizin gözü önünde yurt binasının on birinci katından atlamıştı. Hem de iki kez!

Ilık bir bahar günüydü. Hafta sonu yurt binasının önündeki bahçede bir sürü öğrenci oturmuş piknik yapıyorduk. Tam bu sırada binadan aşağıya bir şeyin düştüğünü hayal meyal görür gibi oldum. Moğolistanlı ufak tefek öğrenci binanın duvar dibindeki küresel bir şekilde tıraş edilmiş süs ağaçlarından birinin üzerine düşmüştü. Oturduğumuz yerlerden fırlayıp ona doğru koşmaya başladık. Çocuk biz yetişmeden ayağa kalktı etrafını silkeledi ve toplananlara "bir şey yok, iyiyim" deyip koşar adımlarla binaya girdi. Millet gülmeye başladı. Henüz olayın şaşkınlığı geçmeden bu kez aynı çocuk giriş merdivenlerinin üzerine düşmüştü...

Artık ne doktora ne de görüntü fakültesinde staj yapma gibi bir düşüncem kalmamıştı. Memleketi çok özlemiştim. Birden memlekete dönmeye karar verdim. Konsolosluğa gidip memlekete dönmek istediğimi, fakat pasaportumu kaybettiğimi bildirdim. Aslında pasaportu kaybetmemiştim, müddetini kendim uzattığım için böyle söylemek zorunda kaldım. Bana bir iki hafta sonra tekrar müracaat etmemi söylediler.

Memlekete dönme kararım arkadaşlarım arasında bomba etkisi yarattı. Herkes beni bu sevdadan vazgeçirmeye çalışıyordu.

–İstersen Bern'deki evimin anahtarını sana verip İsviçre'ye göndereyim – dedi Martin. – Ev boş, orada yaşarsın. Marianne, Susanne sana yardımcı olurlar. Ben de her ay sana yetecek kadar hesabına para yatırırım. Git yaz, çiz, resim yap...

–Bu okulda okumuş olmam İsviçre'de işime yaramaz Martin. Türkiye'ye gidip orada şansımı deneyeceğim.

–Ya seni tutuklarlarsa?

–Er geç bırakırlar...

Kıbrıslı arkadaşım Yanakis İoannu, Kıbrıs Büyükelçisi'yle konuşmuş. Büyükelçi talep etmem halinde bana sığınma hakkı verebileceklerini söylemiş. Reddettim. Finli arkadaşlardan biri istersem benimle fiktif (formalite) evlilik yapıp Finlandiya'ya gönderebileceğini söyledi. Teşekkür ettim ama böyle bir şey yapamayacağımı söyledim. Velhasıl kimse Türkiye'ye dönmemi istemiyordu. Ama kararımı vermiştim artık, ok yaydan çıkmıştı.

En son Naumov okulumuzun yemekhanesinde yaklaşık iki saat benimle konuşmuştu. Türkiye'ye dönme kararımdan çok tedirgindi.

–Beni iyi dinle – dedi Naumov. – Burada bir yıl daha kal ve İngilizceyi ana dilin gibi öğren. Yabancı Diller Enstitüsü'nde bir yıllık kurslar var. Sonra seni istediğin ülkeye gönderebilirim. ABD'ye... Coppola ile konuşurum, senin elinden tutar. Zaten Godard ile konuşmuştum. Fransa'ya gitmek istersen hemen bildireyim. Veya başka ülkeye... Her ülkede çok yakın dostlarım var ve benim ricamı geri çevirmezler.

–Size müteşekkirim Vladimir Naumoviç. Dört yaşında annesiz bir çocukla ne yapabilirim ki? – dedim. – Ya çocuk kaybolur, ya ben kaybolurum yahut ikimiz birden.

–Evet, çocukla kolay olmaz. Ama bir mürebbiye bulursun veya kreşe verirsin yahut birini bulur evlenirsin, ne bileyim işte...

–Kararsızlık en kötü karardan kötüdür derler, Vladimir Naumoviç. Ben kararımı verdim. Memlekete döneceğim.

–Bak, gider gitmez seni kazığa oturturlar. Sen sultan Abdülhamit'in kazıklarını hiç işittin mi? Seni hiç yaşatmazlar anladın mı? Bu benim çok zoruma gider. Düşün bir ağaç yetiştireceksin, meyve çağına gelecek ve birileri gelip onu kökünden sökecekler... Şahsen böyle bir şeyi kabul edemem.

–Niye öldürsünler? Kanunun suç sayacağı hiçbir suçum yok!

–Bana kanunlardan bahsedip durma! Tarih boyunca kanunlar kâğıt üzerinde mürekkep olmaktan öteye gidememiştir. Şimdi bana aptalı oynama! İyi dinle. Bana verdiğin senaryo hikayesi var ya? Adı neydi?

–Siriada veya Daniel'in Mağarası.

–Hah o işte. Bak dünya edebiyatında okumadığım çok az şey var. Abartmıyorum, böyle bir fanteziyle karşılaşmadım daha. Onu biraz daha adam et, İngilizceye çevirip Coppola'ya gönderelim. Bana inan seni havada kapacaklar. Gerçi sana bunu ertelemeni söylemiştim ama olsun. Türkiye'ye dönersen sana yazık olacak. Öldürmeseler de yazık olacak. Beni anlıyor musun?

Naumov'u dinlerken boğazım düğümlendi. Bir şey diyemedim. Biraz bekledikten sonra derin bir iç çekerek:

–Şimdi ne diyorsun? – diye sordu.
–Bilmiyorum...
–O halde ben kalkıyorum. İyice düşün sonra beni ara. Ne zaman olursa olsun. Evden de arayabilirsin. Ev telefonum sende vardı değil mi?
–Var Vladimir Naumoviç. İlgilendiğiniz için teşekkür ederim.
–Seninle ilgilenmesem kiminle ilgileneceğim? – dedi gülerek ayağa kalktı ve elini uzattı. – O halde görüşmek üzere...

Ustayı caddeye kadar geçirdim. Okulun önünde resmi Mosfilm otomobiline binip gitti.

Dönüş

Naumov'la konuştuktan sonra çeşitli düşüncelerle debelenerek ve öncekinden çok daha rutin bir yaşam sürerek yaz aylarını getirdim. Bu arada konsolosluktan cevap gelmişti ve Yusuf'la birlikte sadece dönüş için geçici bir pasaport verebileceklerini bildirmişlerdi. Yusuf'la ikimizin olduğu bir fotoğraf çektirip konsolosluğa verdim. Birkaç gün sonra pasaport hazır oldu.

Artık yolculuk hazırlıkları başlamıştı. Çok kitabım vardı. İki filmin 35 mm. kopyalarını da hesaba katarsak epey ağır bir yük oluyordu. Uçakla gitmek akıl kârı değildi. Fahd çoktan savunmasını yapmış Suriye'ye dönmüştü. Bir mektubunda gemiyle Lazkiye'ye gelmemi önermişti. Böylece limanda kendisi karşılayabilirdi. Üstelik Lazkiye-Antakya arası çok iyi tanıdığım bir yol. En fazla yüz, yüz on km... Bu arada savunmasını yapan bir alt atölyeden Suriyeli arkadaşımız Abdülgani Ballat da gemiyle dönmeye karar vermişti. Böylece gemi bilet rezervasyonumuzu yapıp okula verdik. Okul biletlerimizi aldı.

Kitaplar sekiz koliye sığabilmişlerdi. Yusuf'la benim giysilerim, sazım ve ufak tefek eşyalarımızla Kiev Tren İstasyonu'ndan Odessa trenine bindik. Nona da bizimle Odessa'ya kadar geldi. Çok üzgündü ama sesini çıkarmıyordu. Odessa'ya yaklaştığımız gün sabahleyin kompartımanda yalnız olduğumuz bir sırada Nona'mn üzgün sesini işittim.

–Bak, sana gitme demedim. Çünkü bir işe yaramayacağını bili-

yorum. Seni ikna etsem de burada kalsan hep mutsuz olacaksın. Çünkü sen doğduğun topraklara tapıyorsun. Bana oraları anlatırken o topraklara özlemini o kadar hissediyordum ki, seni burada alıkoymam cinayet olurdu. Ama yine de âdet yerini bulsun diye sana bunu önereceğim: Burada kal. Eğer kalırsan yaşadığım sürece senin kölen, senin sevgilin, senin yakının, senin yardımcın ve seni bu hayatta en çok seven insan olacağım. Bundan hiçbir zaman kuşkun olmasın. Yine de kalmayacağını biliyorum. Zaten bunu senden istemem için çok geç artık. Ama yine de şunu iyice bilmeni istiyorum. Yaşadığım sürece bana ihtiyacın olduğu an lütfen beni çağır. Söz veriyorum, ne pahasına olursa olsun geleceğim. Ne zaman başın sıkışırsa ve bana dönmek istersen yine kapıyı çalmadan girebilirsin. Ama şimdi seni yüreğime hapsettim ve artık hep orada yaşayacaksın, sen de Yusuf da...

Nona sakin bir ses tonuyla konuşmaya başlamıştı ama sözlerini hıçkıra hıçkıra bitirmişti. Ona cevap veremedim. Gözlerim dolmuştu...

Tren istasyonda durduğunda Suriyeli arkadaşım ve yoldaşım Adnan bizi eşiyle karşılamıştı. Bir restoranda hep birlikte yemek yedikten sonra liman'gümrüğüne geldik. Arkadaşlarımızla vedalaştıktan sonra gemiye bindik. Gemi öğleden sonra saat bir buçuk, iki sularında hareket etmişti. Güverteden arkadaşlarımıza el salladık dakikalarca, gözümüzden kaybolana kadar...

Tam yedi yıl sonra otuzuncu doğum günüm olan 15 Ağustos 1986 tarihinde Yayladağı sınır kapısından Türkiye'ye giriş yaptım.

Artık rüya kâbusa dönüşecekti...

Sonsöz

Sovyetler Birliği'nde dolu dolu yaşanmış yedi yılın anıları bir kitaba sığmaz. Bir kitaba daha fazlasını sığdırmaya çalışırsak okuyucuyu sıkar. Bu haliyle bile okuyucunun sıkılacağını sanıyorum. Buna rağmen bu kadarını paylaşmaya cesaret edebildim. Çünkü o dönem özel bir dönemdi. Sovyetler Birliği unutulmamalı. Sovyetler Birliği bir rüya değildi, bir gerçekti. Ama bir rüya gibiydi...

Sovyet insanının özellikle Rusların çok iyiliğini gördüm. Devlet veya

halk olarak benden hiçbir karşılık beklemeden kesintisiz yedi yıl burs verip dünyanın belki de en önemli sinema okulunda benim okumamı sağlayan Sovyet insanlarına, halkçı idaresiyle Sovyetler Birliği'ne yani SOSYALİZM'e teşekkürü borç bilirim. Şerefim ve namusum ve de kutsal saydığım her şey üzerine yemin ederim ki, Sovyetler Birliği'nde kaldığım sürece ne devlet ne de halk olarak benden zerre kadar bir karşılık talep edilmemiştir.

Sovyetler'den döndüğüm zaman Türkiye'nin çeşitli kurumları tarafından sorgulandım. Sovyetler'in benden ne istediklerini, burs karşılığında bana ne görev verdiklerini itiraf etmem için günlerce işkence gördüm. Şimdi sorguda değilim. Bu yemini özgür irademle ve tam bir vicdan rahatlığıyla halkımın ve bu anılarımı okuyacak herkesin önünde ediyorum. Döndükten sonra ülkemde yaşadığım olayları, ömrüm vefa ederse, belki de "Kâbus Gibi" adını vereceğim bir kitapta anlatmayı düşünüyorum.

Bana o adi işkenceyi yapan zebanileri asla affetmeyeceğim. Gerçi onların bir suçu yok, sistemin suçu diyeceğim ama hayır! Onlar suçlu! Hem de adi birer suçlu! İnsanlığın geçmediği, paranın saltanatının sürdüğü, para kazanmak söz konusu olunca her türlü haksızlığın, sömürünün, her türlü ahlaksızlığın, her türlü cinayetin mubah sayıldığı böyle aşağılık bir sistemde herkes suçludur. Sadece sistemi destekleyenler değil, sisteme karşı mücadele etmeyen herkes suçludur. Sistemi destekleyenleri lanetlemekle birlikte, çıkarları sistemle örtüştüğü için belki onları bir dereceye kadar anlayabilirim. Ama bu kadar kötülüğü görüp karşı gelmeyen de, kötülüğe izin verdiği için suçludur.

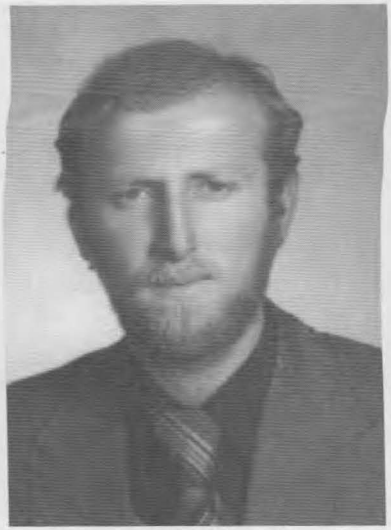
К ЧААДАЕВУ

Любви, надежды, тихой славы
Недолго нежил нас обман,
Исчезли юные забавы,
Как сон, как утренний туман;
Но в нас горит еще желанье;
Под гнетом власти роковой
Нетерпеливою душой
Отчизны внемлем призыванье.
Мы ждем с томленьем упованья
Минуты вольности святой,
Как ждет любовник молодой
Минуты верного свиданья.
Пока свободою горим,
Пока сердца для чести живы,
Мой друг, отчизне посвятим
Души прекрасные порывы!
Товарищ, верь: взойдет она,
Звезда пленительного счастья,
Россия вспрянет ото сна,
И на обломках самовластья
Напишут наши имена!

ÇAADAYEV'E*

Sevginin, umudun, sessiz övgünün
Çok sürmedi bizi aldatmacası
Kayboldu gençlik eğlenceleri dünün
Rüya gibi, sabah pusu gibi...
Fakat içimizde hâlâ arzu ateşi yanmakta
Kahredici iktidarın boyunduruğu altında
Sabırsız ruhumuzla
Anavatanın çağrılarına kulak verelim
Bitkinlikle bekliyoruz doyasıya içmeyi
Özgür iradenin en kutsal dakikasını
Nasıl beklerse genç sevgili
Sadakatli bir buluşma anını
Özgürlük ateşiyle kavruluyoruz madem
Yüreğimiz onurumuz için çarpıyorsa hâlâ
Hadi dostum, ülkemize adayalım
Ruhumuzun en güzel taşkınlıklarını
Yoldaşım inan: Yükselecek mutlak
Büyüleyici mutluluğun yıldızı
Rusya derin uykusundan uyanacak
Ve despotizmin yıkıntıları üzerinde
Bizim adımız yazılacak!

* Büyük Rus şairi Aleksandr Sergeyevıç Puşkin bu şiiri, tutuklanan Dekabrist arkadaşı Pyotr Yakovleviç Çaadayev'e hitaben yazmıştır

Şam'da öğrenciyken (1978)

Öğrenci Yurdu Balkonunda (1978) Soldan sağa:
Peter (Macaristan) İris Romanya) ve ben.

Şam'daki Komün Evimiz (1979) Soldan sağa: Esat (Antakya) György (Macaristan) Ziyad (Suriye) Taal Huseyn (Burkina Faso) M. Najib (Pakistan) Elizabeth (Fransa) Martin (İsviçre) ve ben.

Peter Suriye'deyken (1978)

Bana burs kazandıran heykelin kaba yontulmuş hali (1978)

Macaristan'a ilk ziyaretimde Peter'in baba evinde
Tünde ve Peter'le birlikte (1979)

Budapeşte'deyken Kullandığım Aylık Toplu Taşıma Kartı

Reyhan (Manaf'ın eşi) Sovyet Kültür Ataşesi ve eşi, Sovyet Kültür Merkezi Müdürü Manaf Agayev, Kültür Müdiresi İrina ile birlikte Şam'daki Sovyet Kültür Merkezinde (1978)

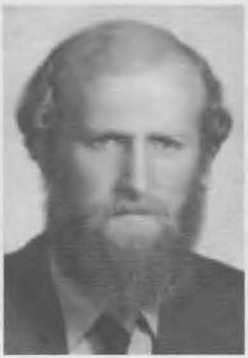
Kiev'de Hazırlık Fakültesi Dönemi 1979. Soldan sağa Nikos (Yunanistan) Piyer (Kongo) Perikles (Yunanistan) ve ben.

Kievli yönetmen Viktor Stepanoviç Gres

Kiev'de Türk Filmleri Haftasında Viktor Gres ve Hülya Koçyiğit'le birlikte (2004)

VGİK Giriş Sınavlarına Katıldığım Yıl 1980

VGİK Binası

Ustalarım V. N. Naumov ve A. A. Alov

Oyunculuk atölyesi hocamız Sovyet oyuncu Oleg Dal

Atölyede O. Henry'nin Bir Hikayesini İcra Ederken

VDNH'da (Tarım Ürünleri Fuarı) Iraklı Arkadaşlarla Birlikte

Moskova Devlet Üniversitesi Binası (MGU)

Bern'de İşçi Arkadaşlarla Eski Ahırda

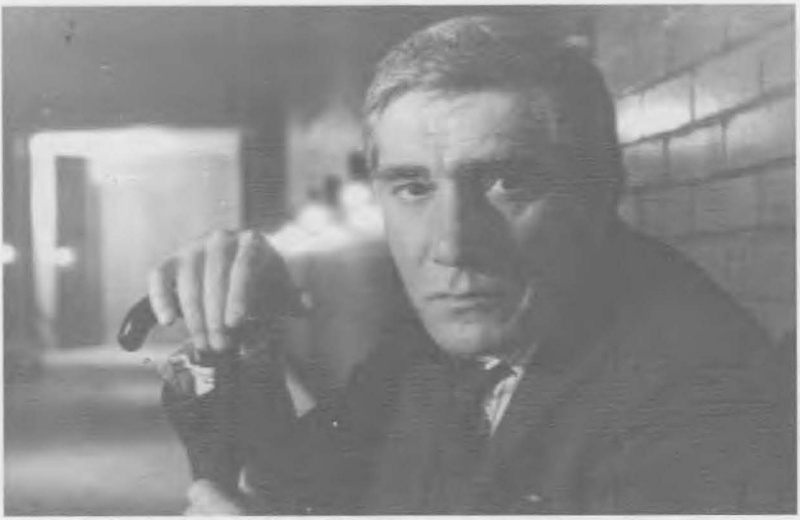
Ders Yılı Başlamadan Önce Patates Toplayan Sovyet Öğrenciler Patatesleri Yüklerken

Yemek Molası

"Babil'de Yalnızlık" Filminin Setinde

Filmin Başrol Oyuncusu Armen Cigarhanyan

"Babil'de Yalnızlık" Dekorasyonunda Finli Arkadaşlarım Yukka ve Ulla

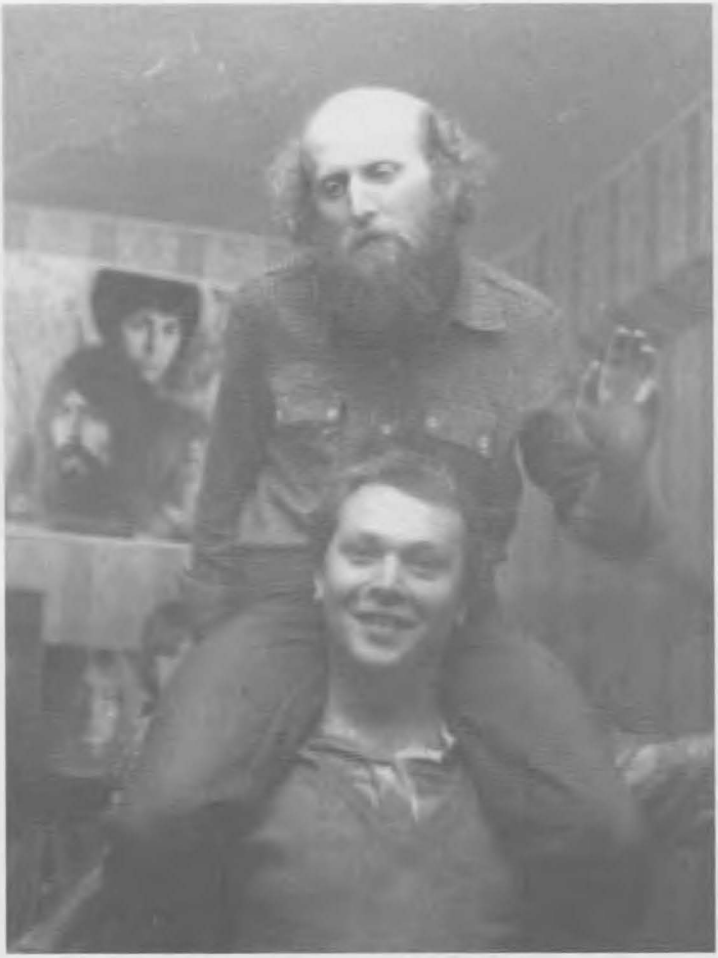
Cigarhanyan ve Kapelüşnikov Prova Yaparken

Kamera Arkasında

Kayak Yarışması Hazırlığı

Votkadan Sonra Andrey Pavloviç'in Boynunda

Ustalarımızla atölye sınavından sonra atölyemiz. Soldan sağa oturanlar: İ. Yasuloviç, G. Sklyanski, S. Samsonov, A. Alov, V. Naumov, G. Yegiazarov. Ayaktakiler: Şamil Cabarov, Sancar Babayev, Mengo Hişikdorj, Sergey Martiyanov, Mihail Avetikov, Tomaş Svitonyak, Yelena Tseplakova, Yuri Dultsev, Sergey Şulga, İgor Galinski, Fahd Miri, S. Aslanyürek, Andrey Dobrovalski, Cemil Kuliyev, DitaZinkeviç, Nguen Len, Valeri Pendrakovski.

Babam (1960'lı yıllar)

Yusuf Votkanın Tadına Bakıyor

Hep ben Yusuf'u çekecek değilim Ya...

Kosmos Oteli Bowling Salonunun Barı. Oyuncu Vladimir Pitsek ve Moritanyalı Saad ile Birlikte (Yukarıda Havalar Temiz filminin setinde)

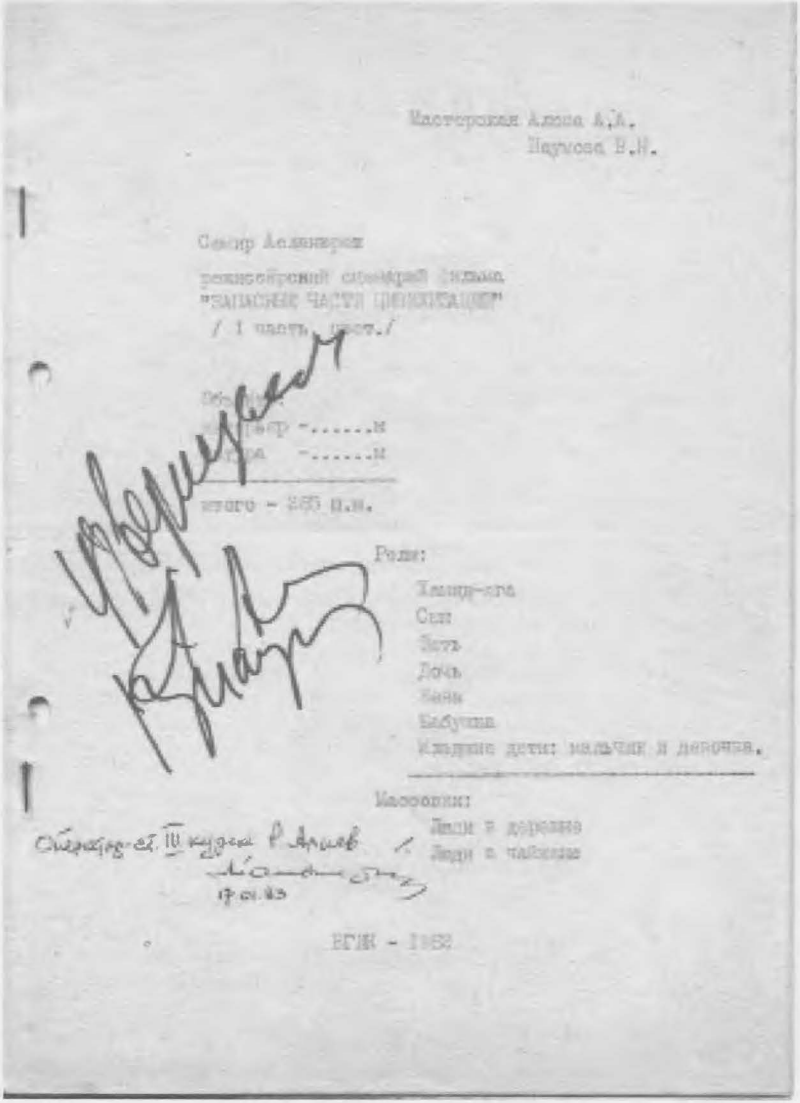
Abim Ali Fatih, Şam Ziyaretinde Yusuf'la

Soldan Sağa: Nona, Hayk, Yusuf ve Dimitri'yle

Yusuf'la Dönüş Pasaportu İçin Çektirdiğimiz Fotoğraf (1986)

Naumov'un İmzasıyla "Medeniyetin Yedek Parçaları" Senaryosu Onaylandı

СОЮЗ СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК

ДИПЛОМ

ДИ № 089619

Настоящий диплом выдан

Асланюрек Семир

свидетельствует о том, что он в 1980 году поступил во Всесоюзный государственный ордена Трудового Красного Знамени институт кинематографии и в 1985 году окончил полный курс

кинематографии

по специальности кинорежиссура

Решением Государственной экзаменационной комиссии от 27 декабря 1985 года

Асланюрек Семир

присвоена квалификация режиссер кино и телевидения

Особым решением Государственной экзаменационной комиссии

Асланюрек Семир

присуждена ученая степень магистра искусствоведения

Настоящий диплом дает право на самостоятельное выполнение всех работ, связанных с полученной квалификацией и специальностью.

Председатель Государственной экзаменационной комиссии

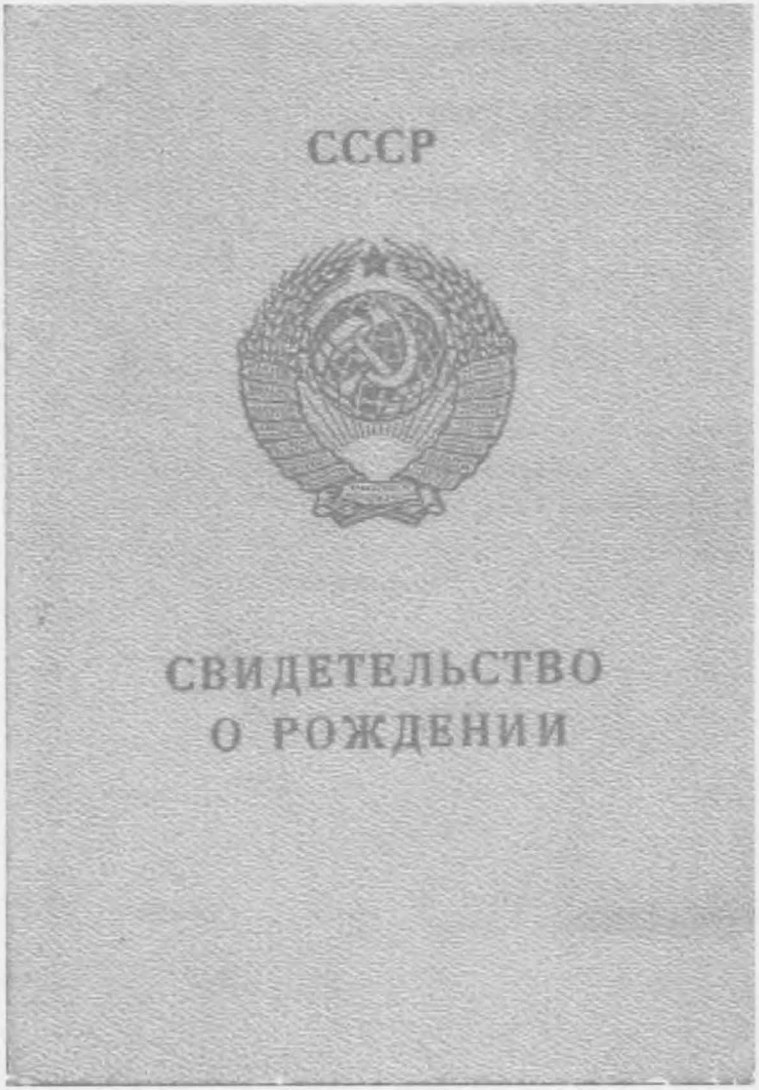
Ректор

Декан факультета

Город Москва 27 декабря 1985 г.

Регистрационный № 15

VGİK Mezuniyet Diploması

Yusuf'un Doğum Belgesi (18 yaşına kadar hüviyet yerine geçer)

СВИДЕТЕЛЬСТВО О РОЖДЕНИИ

Асланюрек
Юсуф

26.02.82 двадцать
шестого февраля тысяча
девятьсот восемьдесят
второго года

город Москва

Асланюрек
Семир

24 л Турция

Аль-Самаля
Асмаль

24 л САР

отдел ЗАГС
Москворецкого р-на
г. Москвы

17 августа 82

№ 005432

Doğum Belgesi